Vargha Anna

Levelek Skóciából

ITT
OTT
HON

VARGHA ANNA

Levelek Skóciából

Itt – ott – hon

VARGHA ANNA

Levelek Skóciából

Itt – ott – hon

REINTEGRATIO KÖNYVEK
2011

Felelős szerkesztő:
Varga Domokos György

Olvasószerkesztő:
Hajdú Éva

Tördelőszerkesztő, borító:
Juhász Anna

© Vargha Anna, 2011

Kiadó: Reintegratio Alapítvány
1021 Budapest, Budakeszi út 57/b, (06 1) 200 5683
Felelős kiadó: Az alapítvány elnöke
Első közlés: Szilaj Csikó (www.szilajcsiko.hu)
Nyomda: Innova-Print Kft., Budapest
Felelős vezető: Komornik Ferenc ügyvezető igazgató

ISBN 978-963-89427-1-5

Tartalom

1. levél	Magyar család Skóciában	5
2. levél	Utazás Londonba	10
3. levél	Fájó emlékek	14
4. levél	Gyönyörű időnk van!	18
5. levél	Kiszolgáltatottság	21
6. levél	Esküvő	25
7. levél	Egy hely, ahova vissza kell térnem	29
8. levél	Panka és a tánc	32
9. levél	Húsvét	36
10. levél	Betörők	40
11. levél	Kötődések	44
12. levél	Nászút	48
13. levél	Magyarok Párizsban	52
14. levél	Skóciában a legzöldebb a fű	56
15. levél	Börtönbe kell mennem	60
16. levél	Egy régi ismerős	64
17. levél	Panka munkája	68
18. levél	Derékfájás	72
19. levél	Tamás kamaszodik	76
20. levél	Örül a család	80
21. levél	G8 találkozó	84
22. levél	Péter unokatestvérem	88
23. levél	Köszi, testvérkém!	92
24. levél	Túladtam a gyerekeimen	96
25. levél	Ismerősök mindenhol	100
26. levél	Szivárvány Panda	105
27. levél	Végrendelet	110
28. levél	Nincs Skócia tetű nélkül	114
29. levél	Integrált iskolai oktatás	119

30. levél	A Végzet köve	123
31. levél	Az Orkney-szigeteken	128
32. levél	Állami vagy magániskola?	132
33. levél	Elmulasztott születésnapi ajándék	136
34. levél	Bagoly mondja verébnek	140
35. levél	New Lanark	145
36. levél	Skót nemzeti öltözék	149
37. levél	A boldogság virágja	153
38. levél	Önvád	157
39. levél	Vargháéknál sohasem tették ki a *Megtelt* táblát	161
40. levél	Társasjáték	165
41. levél	Csendes vizeken evezünk	169
42. levél	Kenutúra	173
43. levél	A nagy Nyugat!	177
44. levél	Ki sír Mohamed Mohamed el-Amir Awad el-Sayed Atta. édesanyjáért?	181
45. levél	Munkát, kenyeret!	186
46. levél	A külső nem számít…	190
47. levél	János	194
48. levél	A tó hölgye	199
49. levél	Haragos férj	203
50. levél	Edinburgh	207
51. levél	Mama, gyere, egy hatalmas pók van a szobámban!	211
52. levél	Búcsú	215

Képes melléklet 221

Magyar család Skóciában

Kedves Olvasó!

Skóciából tervezek hetente rövid leveleket írni, hogy beszámoljak a hétköznapjainkról. Nem kell egetverő dolgokra számítani. Csak egy-egy pillanatképre, mint amikor valaki nem húzza el a nappali függönyét, és röpke betekintést enged a kíváncsi járókelőknek.

Tizenhatodik éve élünk Edinburghban. Múlt héten kellett kitölteni a népszámlálási kérdőívet, és kérdezték, mit tartok a nemzeti identitásomnak. Gondolkodás nélkül magyart írtam be, holott az a Magyarország, amit én ismerek, már nem létezik. A rendszerváltás után mindössze két évet éltünk Magyarországon. Utána egy év Franciaország, bő két év Katalónia, mígnem véglegesen Skóciában kötöttünk ki. De igazi skóttá sem válhatok soha, hiányoznak a mély gyökerek. Így egy kicsit itt is lebegek meg ott is. Hogy ez mit jelent, azt sok külföldre szakadt honfitársam ismeri. De a léggyökereket mégiscsak Skócia juttatja tápanyaghoz, hiszen itt van a férjemnek biztos munkája, befogadtak minket, és olyan környezetet kínálnak, amelyben jól érezzük magunkat.

Egy templom várószobájában ülök. Benn, a főtemplomban folyik a fiunk hegedűvizsgája. Itt a templomoknak nagyon nagy társadalmi szerepük van. Hatalmas termeket építenek hozzájuk, ahol balettórától tollaslabdázásig minden elképzelhető. Én egy ilyen terembe járok hetente jógázni és skót táncot lejteni. Ingyen van, de cserébe némi összeggel támogatjuk a templomot. Magyarországon is mekkora közösségformáló szerepe lehetne ennek!

Tamás fiunk hatéves korában kezdett el hegedülni. Mi zongorára szerettük volna beíratni, de Gergő bátyám egy jótékonysági boltban talált egy kisméretű hegedűt, és Tamásnak annyira megtetszett, hogy minden figyelmeztetés ellenére – „a hegedűn

bizony nagyon nehéz játszani!" –, azt választotta. Magyarországon kifogtunk ugyanis a legnagyobb fiunknak egy szép, fiatal lány képébe bújtatott banyát, aki hegedűtanítás címén olyan életre szóló görcsöket okozott benne, hogy ezt nem szerettük volna megismételni.

De a tanár, akit itt találtunk, görcsgyártás helyett inkább oldja a görcsöket, és jó természetben nem sokan vetekedhetnek vele. A baj inkább az, hogy nagyon engedékeny. Nyolc éve tanítja Tamást, és finoman meg is kért minket, hogy a vizsga után tanárt kellene váltanunk, mert amit tudott, azt ő már megtanította, és a kicsi fiunk túlságosan otthon érzi magát az órákon. Gondolom, ez azt jelenti, hogy mondhat, amit akar, egyik fülén be, másik fülén ki.

Pár hónapja, itt Edinburghban, elkeveredtünk egy magyar táncházba. Kiderült, hogy a hegedűs itt él, egy városban velünk. Megkörnyékeztem, nem tanítaná-e Tamást? Benne is volt. Hogy Tamással összeismertessem, elhívtam egy vasárnapi ebédre. De a hó közbeszólt. Akkora hó esett le reggelre, hogy akár Lappföldön is érezhettük magunkat. Nem tudták kiásni magukat a hó alól. Azóta még nem jött össze újabb ebéd, de ami késik, nem múlik.

Tamással együtt én is elkezdtem hegedülni, hogy nagyobb kedve legyen hozzá. Jaj, de hamar elhagyott! Az ő kedvével aztán nem volt baj. Micsoda aranyosan és eredetien játszott! Az első vizsgája szinte 100%-osan sikerült. Minden évben két alkalommal a tanár szervez a diákjainak egy kis hangversenyt. Kezdetben Tamás volt a nagy sztár. Aztán a vizsgaszintek, bár még elegendőek voltak a továbbjutáshoz, százalékos értékben egyre estek. Tamás elsőszámú érdeklődése a zenéről áttért a gimnasztikára. Előre szaltó, hátra szaltó, dupla szaltó, csavart szaltó. Mondanom sem kell, a hegedűjáték színvonalán nem emelt. A legutolsó vizsgáján két fal között több méterre mászott fel, míg várakoztunk. Éppen csak hogy átment. Nem igazán zavarta. De az már az ő lelkének is sok volt, hogy fél éve a tanári kis hangversenyen, itt, a mi lakásunkban – az ő felségterületén! –, megjelent valaki, aki fiatalabb volt nála, és sokkal jobban játszott! (Ugyanis elég nagy a nappalink ahhoz, hogy házigazdái lehessünk ezeknek az összejöveteleknek.)

Egy hete, a vizsga főpróbájára, újabb koncertet szervezett a tanár. Előző este Tamás felfújva járt fel-alá a lakásban, aztán már nem tudta magában tartani, csak kitört belőle a következő: "És az a nagydarab, magániskolás gyerek, aki annyira oda van magától, és akit az égvilágon semmi más sem érdekel, csak a hegedű, azzal van tele a nagy duci feje, az is eljön?"

Ehhez tudni kell, hogy Tamás a világ legudvariasabb gyereke, és soha senkiről semmi rosszat még nem mondott az életében. Ahhoz, hogy ilyet mondjon, nagyon, de nagyon kellett irigykednie!

Rubik Ernő nyilatkozta egyszer: Alapvetően kétfajta irigység van. Az egyik, amikor az irigység arra ösztökél, hogy mi is jobban dolgozzunk, az pozitív dolgokat szül. A másik fajta azonban, amikor csak azt szeretnénk, hogy a másiknak ne legyen, ami van, és ennek érdekében még keresztbe is teszünk neki, az egyértelműen egy negatív megnyilvánulása érzelmeinknek. Remélem, Tamás irigysége pozitív eredményt fog szülni.

Gergő bátyám mondja mindig, hogy nekünk, magyaroknak nagyon nagy az SI (sárga irigység) faktorunk. Itt, Skóciában, csak azért kisebb az SI faktor, mert sokkal szélesebb a középréteg, mint Magyarországon, és az embereknek nincs miért irigykedniük egymásra. Ha valakinek van pénze, akkor nem hivalkodik vele, inkább befekteti, semhogy fölöslegesen szórja. De emlékszem arra az időre, amikor a jóga utáni kávézásokon igencsak kellett hallgatnom, mert a többi asszonykának éppen nagyon sok problémája volt a mi két idősebb fiunkkal hasonló korú gyerekeikkel. Iskolakerülés, kábítószerezés, teherbeesés, otthonról elszökés stb., és az ő egyetlen hibájukként csak azt lehetett volna felemlegetni, hogy a nagy duci fejükben (persze soványak voltak) semmi más nincsen, csak a tanulás és a jóság. Ha akkor előhozakodtam volna azzal, hogy milyen büszke vagyok a fiaimra, és hogy milyen jó gyerekek, én sem lettem volna magasan a népszerűségi listán! Persze, annak is megvolt a maga oka, hogy olyan problémamentesek voltak, de arról majd máskor. A vizsgának vége. A vacsora is megvolt már azóta. Húzzuk el a függönyöket. Mindenkinek jó éjszakát!

Utazás Londonba

A vonaton robogok dél felé. Gyönyörűen süt a nap, meleg van. Kabát nélkül indultam el, ami, tekintettel arra, hogy Skóciában vagyunk, nagy bátorság.

Hónapok óta erre a napra várok, és ettől a naptól rettegek. A vonatjegyem meglehetősen viccesen néz ki. Még nem jött a kalauz, hogy elámuljon rajta. Ugyanis eredetileg január 25-re szólt, majd március 16-ra, de ezt is meg kellett változtatnom április 5-re. Minden egyes megváltoztatásnál újabb helyjegyeket és újabb kiegészítőket kellett hozzáfűzni.

Londonba megyek tolmácsolni. Nem kis táv, tekintve hogy London Edinburghtól 540 kilométerre van. (Velence Budapesttől 565!) Az érdekes az, hogy még Lerwick, Shetland Island közigazgatási központja is közelebb van Edinburgh-hoz, 482 kilométer az internet szerint, pedig az már rá sem fér Nagy-Britannia térképére. Külön kockában illesztik hozzá a térkép jobb felső sarkára. Mikor ott jártam, a világ végének tűnt. Apró repülővel szálltunk fel, a szél ide-oda vetette, s mikor leszállt, azt hittem, az út utolsó szakaszát úszva kell megtenni. Mint mikor egy madár leereszkedik a víz felszínére, hogy kikapjon csőrével egy halat, mi is úgy ereszkedtünk alá, lábunkat már szinte belógathattuk volna a vízbe, mikor a pilóta hirtelen jobb belátásra tért, és rágördült a kifutópályára.

Ez volt eddig a legtávolabbi úti célom tolmácsolás dolgában. De most még messzebbre megyek.

Micsoda pacák! Itt ül velem egy asztalnál a vonaton, és mindenhova elér a lába. Mikor felszálltam, megtaláltam az asztalomat, ellenőriztem, hogy a velem szemben ülő csak Grantontól foglalt helyet, megnyugodtam. Elővettem a számítógépemet, szépen elhelyeztem az asztalra, feltettem a szemben lévő ülésre

a lábamat (persze zokniban), és azt hittem, enyém a Kánaán. De nem! Megjelenik, nem is oda szól a jegye, *excuse me*-vel elfoglalja a szemben lévő ülést, arrébb tolva az enyémet előveszi ő is a gépét, és mindenhova terpeszti a lábát.

Azért jobb a helyzet, mint a repülőn, ahol egy minihelye van csak az embernek. A 64 kilómmal is alig férek el. Megjelenik a szomszédom, és megindul a harc a könyökhelyért. Az érzésnek, ami eltölt, nem sok köze van az emberbaráti szeretethez. Egyetlen dolog szokott segíteni, ha megszólítom az illetőt. Azonnal megjelenik szeretnivaló emberi mivoltában, és az érdekes az, hogy mintha a tér is kitágulna körülöttem. Van egy tündéri gyereke, akitől ma hajnalban búcsúzott el, és máris hiányzik neki. Érdekes szakmája van, kutatási témája a görögök elhízása, azzal kapcsolatban végzett kutatási munkák miatt kell utaznia. Magyarországon többször is járt, az étel kitűnő volt, az emberek barátságosak (jaj, el vagyok veszve, ez már kötelez valamire!), Edinburghról csak hallotta, milyen gyönyörű, de még sajnos nem jutott el oda.

De most nincs kedvem beszélgetni. Rettenetesen izgulok. Több hónap munka van ebben a mai tolmácsolási feladatban. Ráadásul időre kell odaérnem, és ehhez a vonatnak pontosan kell beérkeznie. Máris négy perc késésben vagyunk, pedig az útnak még csak a negyedét sem tettük meg.

Micsoda egy nagy marha vagyok! Legalábbis a férjem szerint. Felhív december elején egy kedves fiatal férfihang. Teherautó-KRESZ-vizsgát szeretne tenni. Tudnék-e neki segíteni tolmácsolással? Persze, mondom. De ahhoz az angol KRESZ-könyvből kell felkészülnie, mert az angol KRESZ-kérdések teljesen mások, mint a magyarok. De ne izguljon, lefordítom neki. Az egész karácsony, szilveszter ezzel telik. Meg kell értenem ilyeneket, mint differenciálmű, vezérműtengely, hidraulikus gyorscsatlakozó, Palstek csomó, takács csomó, légfékvezeték, műhelykártya stb. Amint megvan egy fejezet, már küldöm is tovább. Mindezt természetesen teljesen ingyen csinálom. Ebben családi hagyományokat követek. Pénz nem számít, fő a jóérzés.

Közben a jogosítvány-hivatal szórakozik velem. Nagyon nehéz ahhoz engedélyt szerezni, hogy valaki KRESZ-vizsgán tolmácsolhasson. Először hat hónapot kellett várnom, míg megkaptam. De mikor a januári vizsgát szerettem volna elintézni (és amilyen marha vagyok, a jegyet már előre megvettem), akkor derült ki, hogy egy év után az engedélyt meg kell újítani. Újabb referenciákat beszerezni, újabb képeket küldeni. Sokszor mondják Magyarországon, hogy bezzeg külföldön mennyivel jobb ez is, meg az is. Ilyenkor mindig nagyon felpaprikázom magam, mert persze, hogy a világon mindig lehet találni egy másik helyet, ahol a dolgok egy bizonyos szempontból jobban mennek, de még ott is ezer más szempontból sokkal rosszabb lehet a helyzet. De „anblokk" külföldöt emlegetni, az olyan, mint egyenlőséget tenni macska és bolha között. Ha valaki azzal állna elő, hogy itt Nagy-Britanniában sokkal jobb a bürokrácia, mint otthon, nyugodtan lehet rám hivatkozni, hogy ez nem igaz. Otthon persze már nem tudom, milyen, de ennél rosszabbat nem tudok elképzelni.

A meghosszabbításhoz szükséges papírokat december elején küldtem el, mégpedig olyan postai szolgáltatással, amely garantálja, hogy a levél egy nap alatt odaér. A telefonon a hölgy azt ígérte, hogy a dolog átfutási ideje egy hónap. Miután egy hónapig semmi választ sem kaptam, újra telefonáltam. Jaj, sajnos karácsony volt, meg szilveszter, meg nagy hó, meg éppen az illető szabadságon van, így még neki sem kezdtek az ügyintézésnek. De ne izguljak, majd rövidesen.

Hetente telefonáltam, újabb bocsánatkérések, újabb ígérgetések, már mindjárt megvan, de egyre reménytelenebbnek tűnt a helyzet. Ugrott a március 16., amire megváltoztattam a vasútjegyemet (milyen messzinek tűnt még az január közepén!), már megkaptam az engedélyt, mondják, de alá kell írnom egy nyilatkozatot (tavaly még nem volt ilyen), és akkor öt munkanap alatt rávezetik a gépre. Megint csak garantált 24 órán belüli kézbesítéssel feladtam az aláírt papírt, ennek ellenére még négy hétbe telt nekik, hogy rávezessék a központi gépre. Két hét után ki-

derült egy újabb elkeseredett telefonálásom alkalmával, hogy az információ fele már fel van vive, csak a második fele hiányzik. Magyarázza már meg nekem valaki, mi annak az információnak a fele, hogy meghosszabbítva? Vagy újra engedélyezve? Előbb beütik, hogy újra, majd két hetet várnak, és beütik, hogy engedélyezve?

De az engedély miatt most pár hónapig nem kell izgulnom, bár lehet, hogy a legbiztosabb az lenne, ha már ma beadnám a meghosszabbítási kérvényt.

Arról meg majd legközelebb számolok be, mi lett a vizsga kimenetele. Izguljanak velem!

Fájó emlékek

A teherautó-vizsgán mindketten sikerrel átmentünk. Én a fordítással, a vizsgázó a válaszokkal. Legközelebb szakmát váltok, és egy kamionos képet küldök magamról.

Fáradt vagyok. Olyan fáradt, hogy az már a fájdalomhatáron túl van. Az utazások izgalma és megterhelése mindig később jön ki.

Reggel felkísértem Pankát, a lányomat a munkahelyére. Egy óra gyaloglás. Megkért, hogy délben menjek fel hozzá ebédelni. Még egy óra gyaloglás. Közben mosás, teregetés, főzés, és ami a legeslegfárasztóbb: megkeresni az emlékek fiókjában egy papírocskát.

Másnak is annyira tudnak fájni az emlékek, mint nekem? Kutatok egy papír után. Tamásnak egy hajtincse kerül elő egyéves korából. Hogy fáj, hogy elmúlt a kisgyerekkora! Édesanyám egy levele Tamásnak. Gyerekkori emlékei. Nem tudom magam túltenni azon, hogy tavaly nyáron elveszítettem édesanyámat. Egy éve derült ki váratlanul, hogy a szíve teljesen tönkrement, és csak hónapjai vannak hátra. Mrs Brück levele, térképpel, hogy hogy találok hozzá. Mennyire égeti a bensőmet, hogy nem látogattam a betegségében, és már csak azt hallottam, meghalt. Elesett, nem tűnt nagyon komolynak. Váratlanul aztán komolyabb következménye lett az elesésének, és már csak a rossz hír érkezett el hozzám.

Mary Brück csillagász volt, és nyugdíjasként csillagásztörténettel foglalkozott. Édesanyámmal így kerültek levelezési kapcsolatba. Már jó néhány éve leveleztek, mikor édesanyám egy látogatása alkalmával meghívtuk hozzánk. 81 éves volt, és micsoda gyönyörű és intelligens! Az a fajta intelligens nő, akit a legjobban szeretek, tele anyás melegséggel és odafigyeléssel. A látogatást aztán viszonoztuk. A világ egyik legnagyobb fizikusa,

Maxwell családjának a birtokán, Penicuikban bérelt egy kis házacskát. A férjével költöztek ki oda, miután nyugdíjba menetel után ott kellett hagyniuk az edinburghi csillagvizsgáló rezidenciáját. A férje 2000-ben halt meg, 95 éves korában. Mi '95-ben költöztünk ide, akár még találkozhattunk is volna vele.

Micsoda tartalmas élete volt a férjének! Berlinben született. Fiatalkorában Berlinben *Einsteinnel* egy fizikai szemináriumra jártak. Nagyon érdekes volt olvasni az önéletírásában, hogy a hitleri időszak előtt micsoda izgalmas tudományos élet pezsgett Németországban. Mikor *Hitler* hatalomra került, el kellett hagynia Németországot. Előbb a Vatikán csillagásza lett. Onnan Cambridge-be került.

A második világháború után, 1947-ben, Dublinban ajánlottak fel neki állást. *Dirac*-kal, akinek magyar felesége volt, és *Schrödinger*rel dolgoztak együtt. Írország akkori miniszterelnöke, *Éamon de Valera* matematikus képesítésű volt, és az volt az elképzelése, hogy a legjobb tudósokat összetoborozza a világból, és azok fogják előrelendíteni az ország fejlődését. Mivel nagy nehezen sikerült elérnie, hogy Írország a második világháború alatt semleges maradjon, sok emigrált tudós ott talált menedéket. Mrs Brück annyi év távlatából is nagy lelkesedéssel emlegette fel azokat az izgalmas éveket.

Édesanyám látogatása után újra meghívtuk hozzánk. Elhozta a könyvét Nagy-Britannia 19. században élt csillagásznőjéről és a csillagászat népszerűsítőjéről, *Agnes Clerke*-ről. Nagyon olvasmányos és magas intelligenciával megírt könyv volt egy ugyancsak nagyon érdekes életű és magas intelligenciájú nőről, akinek tankönyvei több évtizedig sem évültek el, holott egy nagyon gyorsan fejlődő tudományágról volt szó.

Később még többször beszélgettünk Maryvel telefonon, és számos e-mailt is váltottunk. Mindig ígértem, hogy meglátogatom, de valami állandóan közbejött. Lakást újítottunk fel, jogi tolmácsolásból diplomáztam, a fél hasnyálmirigyemtől búcsút kellett vennem, és mire nagyon lassan kezdtem felépülni az operáció után, már késő volt. Nagyon fáj.

Tovább kutatok. Tamás első foga, Panka egy levele Papának, Professor István Gyöngynek címezve, hogy ne haragudjon, hogy annyit kellett várnia rá, hogy kijöjjön a táncról, de nem tudta, hogy Stephan, a nagy szerelme is ott lesz. Levelek régi barátoktól, akikről évek óta nem hallottam. Sötétített szemüvegek, amelyekkel 1999. augusztus 11-én Tihanyban, az akadémiai üdülőben a teljes napfogyatkozást néztük. Istenem! Micsoda elmúlt boldogság! Minden évben együtt nyaraltunk édesapámmal és édesanyámmal. Azok a csodálatos nyaralások! Édesapám volt a legigénytelenebb ember, akit ismertem, aki minden körülmények között jól tudta érezni magát. Édesanyámmal meg nagyon jókat lehetett főzni, kártyázni, beszélgetni. Mindkettő a maga módján hozzájárult ahhoz, hogy minden nyaralásunk igazi feltöltekezés legyen, minden idegesség nélküli. Nem emlékszem olyan évre, hogy ne együtt nyaraltunk volna. Minden nyaralás a maga nemében tökéletes volt, de a teljes napfogyatkozás évét semmi sem tudja felülmúlni.

Az üdülő nyüzsgött a szak- és nem szakember érdeklődőktől. *Almár Iván* csillagász is ott volt, ő tudósított a rádiónak. A napfogyatkozás előtt még felhő takarta el a Napot, de mintha csak csoda történt volna, pont a napfogyatkozás idejére kitisztult az ég. Almár Iván később mesélte, hogy egész életében próbált utolérni egy napfogyatkozást, de addig a napig sohasem volt szerencséje az idővel.

Csak az, aki már látott napfogyatkozást, tudja igazan értékelni, mekkora élmény. Először a Hold beleharap a Napba, majd fekete korongként elhelyezkedik a közepén, hogy csak a Nap koronája világít, alkonyathoz hasonló sötétség lesz hirtelen, majd túljutva a közepén, a túloldalon harap bele, és mielőtt még sok időnk maradna az álmélkodásra, a maga ragyogásával, a maga teljességével, újra kisüt a Nap.

Külön izgalmas volt, hogy egy lavórba vizet öntöttünk, és a speciális szemüveget időnként levéve, a víztükrön szabad szemmel is követhettük a napfogyatkozást.

A tejszínhab a tortán persze az volt, hogy olyan emberekkel

voltunk együtt, akik ezt a legjobban tudták értékelni. Édesanyám a napfogyatkozást követően egy csillagásztörténeti konferenciát szervezett az akadémiai üdülőben, és néhány résztvevő már korábban megérkezett, hogy ott legyen a napfogyatkozásnál. Velük együtt és jó néhány csillagásszal – elképzelheti az Olvasó, milyen felejthetetlen élményben volt részünk.

Mikor visszatértünk Edinburghba, az uszodában a csemetéjére várakozó egyik mama megkérdezte, milyen volt a nyarunk. Lelkesen számoltam be neki a napfogyatkozásról. A hölgy arcán átvonult a hold árnyképe. Akkor még nem értettem, hogy miért. Később derült csak ki, hogy az illető csillagász, a férje az Edinburghi Csillagvizsgáló igazgatója. Nyolcszáz kilométert utaztak a három kis gyerekükkel egy távoli kis brit szigetre, hogy lássák a napfogyatkozást, de nekik nem volt szerencséjük. Vastag felhőtakaró borította végig az egüket. Nem csoda, ha nem tudott osztozni az örömömben!

Gyönyörű időnk van!

Van egy finn vicc, ami úgy szól, hogy a nyár idén Finnországban július 3-ra esett.

Akár skót vicc is lehetne, azzal a különbséggel, hogy több mint 15 éve élünk itt, de nem emlékszem júliusban még egy nap nyári időre sem. Mikor a barátaink 2007 júliusában meglátogattak minket, megmaradt bennem, hogy nagyon elégedettek voltunk az időjárással. Ugyanakkor, ha lapozgatom a fényképalbumot, mindannyian meleg kabátban és sapkában vagyunk rajta. Biztos azért örültünk annyira az időjárásnak, mert legalább az eső nem áztatott bőrig minket.

Itt is van azért egy-egy nyárinak nevezhető nap, de az leginkább április-májusban vagy szeptemberben.

Idén elmondhatjuk, hogy a nyár Skóciában április 10-re esett. Hogy lesz-e olyan szerencsénk, hogy más napra is esni fog még, biztosan megmondani nem tudom, de ezt a napot már senki el nem veheti tőlünk. Gyönyörű időnk volt ma. Reggel nyolctól este hatig a kertben hevertem, aludtam, ebédeltünk, beszélgettünk. Nem ilyenek szoktak lenni a szombatok. Reggel futunk a barátainkkal a Holyrood parkban az Arthur Seat körül, utána közös reggeli, viszem a lányomat lovaglásra, s amíg ő lovagol, Tamással frizbizünk. Majd visszafelé betérünk a heti bevásárlásra, hazaérve elpakolás, főzés, mosás, mosogatás, egy kis kirándulás, vacsora és egy közös filmezés vagy kártyázás. Ma se futás, se frizbizés, se vásárlás, se kirándulás. Pankát a férjem viszi lovagolni, én meg agonizálok. De legalább szép időben, a napon.

Hogy fogom beszerezni a boldogságomhoz szükséges endorfin adagomat? Tegnap óta lerobbantam a lábammal. Hogy mi lehet, nem tudom, de alig aludtam az éjszaka.

Rettegek. Édesanyám akkor robbant le hirtelen a lábával, ami-

kor mi Spanyolországban voltunk, mégpedig az elején, úgy 1992-ben lehetett. Ezek szerint 61 éves volt. Én idén leszek 56. Soha senki nem tudta megmondani, hogy mi okozhatta nála a bajt, de azután sohasem jött rendbe igazán. Naponta minden reggel fél órát tornáztatta, az tartotta valamennyire szinten. A térdízületeivel is baj volt, nagyon nehezen járt szegény. Most meg én szegény.

Nekem mindig is gyenge pontom volt a lábam. Kiskoromban sántikáltam. Azt hitték, rossz szokás. Mikor 13 éves lettem, megvettem életem első nylonharisnyáját. Világoskék volt, még ma is előttem van a színe. Hogy tudtam ilyen színt venni, ma se értem. Mikor felpróbáltam, azon csodálkoztam, hogy az egyik lábamon jó néhány centivel magasabbra feljött, mint a másikon. Hú, roszszat adtak el nekem, két különböző méretet, gondoltam. Átcseréltem őket, újra felpróbáltam. Ugyanúgy jártam. A harisnya a jobb oldalon több centivel magasabbra feljött. Érdekes, gondoltam, a jobb lábam több centivel rövidebb. Zárkózott gyerek voltam, senkinek sem mondtam. Izgatni nem izgatott, csak érdekesnek találtam. A bajok akkor jöttek, amikor 16 éves koromban elkezdtem kajakozni. Ehhez rengeteget futottam is, és mindig fájt a jobb térdem. Akkor már szóltam otthon, és szüleim megbeszélték telefonon egy röntgen szakorvos ismerősükkel, hogy meglátogatom. Akkor derült ki, hogy bár egyforma hosszúak a lábaim, a csont az egyiknél sokkal vékonyabb. Ekkor jöttek csak rá, hogy gyerekkoromban enyhe formában megkaptam a gyerekparalízist. Sok velem egyidős gyereknek volt az iskolánkban, de azok tolókocsiban jártak vagy mankóval, így én inkább szerencsésnek éreztem magam, és nem igazán zavart a dolog. A sok futástól a lábam megerősödött. Ha fáradt voltam, kicsit húztam a lábam, de ennél nagyobb baja ne legyen senkinek.

A lábam a legfontosabb része a boldogságomnak. Pedig mindig fáj. Évek óta nem emlékszem olyanra, hogy ne fájt volna, de a fájdalmon kívül nagyobb bajt nem szokott okozni. Imádok gyalogolni. Ha nem vagyok elfoglalt, minden reggel elkísérem a lányomat a munkahelyére. Gyönyörű virágok nyílnak az út mentén, az Arthur Seat tetejére meg felséges a kilátás. Nem sok főváros akad,

ha egyáltalán van még ilyen, amely ekkora lehetőséget nyújt arra, hogy az ember gyalogosan közlekedjen benne. Hát még a sétára! Tőlünk tíz perc gyaloglásra, erdővel körülvéve, egy kacsás tóhoz juthatunk, ahol a tó partján tavasszal megleshetjük, hogy a vízimadár apa hogy eteti fészkében a mamát és kicsinyeit. Újabb tíz perc, és egy kedves patak mellett vezet az erdőn keresztül az út. A városon belül hosszan keresztül lehet gyalogolni a Water of Leith mentén. Régen sok vízimalom épült rá. Az ember észre sem veszi, hogy tőle pár percnyire nyüzsög a város forgalma.

Futásra a Holyrood Parknál idillibbet nemigen lehet elképzelni. Vulkanikus hegymaradvány, több száz méterre emelkednek fel a meredek sziklák a tengerszinttől. Két nagyobb tó a lábuknál, egy fenn, a magasban. A tavak tele vízimadarakkal. A hegyet körülölelő úton, ahol futunk, hol a tengerre, hol a tavakra, hol az egész városra nyílik kilátás. Soha ahhoz fogható boldogságot nem érzek, mint közvetlen futás után.

A sok gyaloglás és futás mellett hetente egyszer vagy kétszer táncolni is járok. Scottish Country dancing – skót néptánc, az értelmiségiek tánca. Rendkívül változatos és bonyolult, több órám elmegy általában a felkészüléssel. Minden alkalomra tíz különböző táncot választanak ki abban a klubban, ahova járok. Az internetről lehet kinyomtatni, hogy mi a táncmenet. Egy csoportban általában három vagy négy, néha öt pár táncol egyszerre. Mindenkinek más lehet a feladata. Az embernek jó geometriai szemlélettel kell rendelkeznie, hogy átlássa, mikor kinek mit kell tennie. Nehéz, de annál nagyobb a sikerélmény, ha jól megy. A legjobb benne, hogy teljesen bevett, hogy nők nőkkel is táncolhatnak. (Különösen nagy szerencse, ha az embernek olyan lelkes a tánc iránt a férje, mint az enyém!) Az etikett ugyanakkor előírja, hogy minden táncban más partnert kell választani. Így soha senki sem marad ki a közös örömből. Ha véletlenül valakinek egy táncot ki kellett hagynia, biztos, hogy azonnal öten odaugranak hozzá, hogy a következő táncra őt válasszák.

Nem vagyok felkészülve, hogy ezt a sok boldogságot máról holnapra mind elveszítsem.

Kiszolgáltatottság

Megint utazom. Délelőtt 11 óra, de már meg is jártam Aberdeent. Indulás vissza Edinburghba. A bíróságon voltam, és mint annyiszor, teljesen fölöslegesen. A vádlott nem jelent meg.

Öt óra utazás teljesen hiába.

A kormány állandóan spórolni akar a tolmácsoláson. Egyre kevesebbet fizetnek a tolmácsoknak. Most zártam az adóévet. Nagyon sok munkával sikerült annyit keresnem, hogy még el sem érem az adóhatárt, pedig az egyetemen is dolgozom részmunkaidőben, és tisztességesen bevallom minden jövedelmemet. Tudom, magyar szemmel furcsa, de tavaly nagyon büszke voltam magamra, hogy először annyit kerestem, hogy adót kellett fizetnem. Idénre nincs büszkeség.

Ha bíróságra megyünk, nem fizetik az útiköltséget és az útra fordított időt, hacsak nem reggel nyolc előtt indultunk el otthonról. Nem meglepő, hogy sokan éppen 7 óra 58 percet írnak be indulásnak. Ha gépkocsival megyünk oda, nem fizetik az első hetven mérföldet, oda-vissza 140-et, ami azt jelenti, hogy 230 kilométert sem benzinben, sem utazási időben nem térítenek.

Ha orvosnál kell tolmácsolnunk, még fizetik az utazást, de valószínű, azt sem fogják sokáig. A benzinköltség-hozzájárulást azonban állandóan nyirbálják, miközben az üzemanyag költsége évek óta meredeken emelkedik.

Ma kivételesen nem a bíróság tehet a fölösleges útról. A vádlott orvosi okok miatt Magyarországra utazott, és nem tért vissza idejében. Az ügyvédje csak ma reggel tudta meg. De hányszor előfordul, hogy tudják, hogy elmarad, mégis elfelejtik értesíteni a tolmácsot vagy az ügynökséget! Hogy jártam pár hete!

Egyik szerdán éppen tanítottam, mikor megszólalt a telefonom. Érdeklődtek, szabad vagyok-e ezen és ezen a napon, és el tudnék-

e menni Newcastle-ba, a Munkaügyi Bíróságra. Mondtam, hogy igen, legyenek szívesek, e-mail-en küldjék el a részleteket.

Jó néhány napig vártam, de semmi e-mail nem jött tőlük. Akkor felhívtam őket, mi a helyzet. Ha már telefonálok, mondják, akkor közlik a részleteket, nevet, ügyirati számot, írjam fel. A névben nem voltam biztos, hogy jól hallottam, mert nagyon nem magyar névnek tűnt, de gondoltam, ha rosszul jegyeztem fel, az ügyirati szám úgyis elegendő lesz.

Mi, tolmácsok, ha a világ végére megyünk is, ha hajnali ötkor kell is elindulni otthonról, hogy időben odaérjünk, nem várjuk, hogy a tolmácsolás helyén piros szőnyeget terítsenek elénk. De ennél jóval kevesebbről van szó. A kedves Olvasó el sem hiszi, gyakran mit kell azért küzdenünk, hogy bebizonyítsuk, minket valóban vár valaki. Vagy legalábbis valaki megrendelte, hogy odamenjünk.

A mai hét szerdáján Livingstonba kellett mennem, a kórház röntgenosztályára. 30 kilométer autóval, a lábfájásom miatt minden sebváltás egy agonizálás. Jó negyed órával előbb érkezem, nem szeretek késni. A röntgenosztályon sem rólam, sem a betegről nem tudnak semmit. Telefonálok az ügynökségre, megerősítik, hogy jó helyen vagyok, de hozzáteszik, cukorbetegség miatti szemvizsgálat. Ezzel már jobban boldogulnak, számos telefonálás, majd mondják, menjek az orvosi fotográfiai osztályra. Folyosón balra, onnan egyenesen, amíg el nem érem ezt és ezt az osztályt jobbra, azután közvetlen balra az első folyosón, annak végén majd megtalálom. Odaérek. Csoda, ott tudnak a betegről, aki háromnegyed órával korábban jött az időpontjára, ezért hamarabb behívták. Már el is ment. Hogy ne pukkadjak meg! Nagyon kell igyekeznem, hogy a frusztrációm nehogy azokon csattanjon, akiknek az ügyintézéshez semmi közük. Senki nem mondta nekik, hogy tolmácsot várnak. Kölcsönösen elnézést kérünk egymástól, szidjuk a rendszert, és elbúcsúzom.

Egyik probléma a sok közül, hogy a legfőbb ügynökség, amelyiknek dolgozunk, nem hajlandó még egy e-mailt sem küldeni, amire hivatkozhatnánk. Így marad az, hogy amikor az úti cé-

lunknál nagyban bizonygatják, hogy ők bizony nem várnak semmilyen magyar tolmácsot, akkor telefonálok az ügynökségre, átadom a telefont, és várom, hogy intézzék el maguk közt. Egy másik probléma, hogy a kórház ügyintézésén belül a jobb kéznek fogalma sincs arról, mit csinál a bal.

Livingstonba csak 30 kilométert kellett vezetnem. De mi történt Newcastle-ban? Hogy időben odaérjek, reggel fél hatkor keltem. 7-kor indult a vonatom. A pályaudvarról kb. húsz percet gyalogoltam. Az internet szerint busszal sem lett volna gyorsabb. Némi érdeklődés után rátaláltam az épületre, fellifteztem a második emeletre. Úgy tűnt, az épületben nem lehet lépcsőn közlekedni. Tűz esetén ugrás az ablakon keresztül. A hivatali szolgára még vagy fél órát várnom kellett. Mikor megjött, közölte, hogy aznap nem várnak senki tolmácsot, az ügyirati szám meg teljesen másképp néz ki, mint az ő ügyirati számaik. Menjek le az első emeletre a fő ügyintézőhöz, az majd csak tud valamit mondani. Lementem, az ügyirati szám alapján ott sem voltak okosabbak, aztán az illető ránézett a papíromra, észrevette a nevet, amelyben nem bíztam, hogy helyesen írtam le, és egy nagy ahával közölte, hogy tényleg van ilyen ember. Kinyomtatta az adatokat, és visszaküldött a másodikra. Megkönnyebbültem, hogy itt mégiscsak lesz valami. Fellifteztem, és újra odaálltam a hivatali szolga asztalához. Aha, tényleg ismerős ez a név, de nem találja az aznapi ügyek között. Telefonálás, várás. Újra leküld az elsőre, újabb liftezés. Ott közlik velem, hogy az utolsó pillanatban elnapolták az ügyet, bocsánat, nem volt idejük értesíteni. Hogy ezt hogy nem vette észre korábban, amikor kinyomtatta a részleteket? Szerintem már akkor tudta, de még szégyellte bevallani.

Ismerem már, mit jelent ez az utolsó pillanatban elnapolták! Magyarra fordítva ez azt jelenti, hogy valamikor elnapolták, és arra van ügymenetük, hogy tolmácsot hívjanak, de annak lemondására nincsen.

A britek híresen becsületesek, de meg kell, hogy mondjam, nehezen ismerik be, hogy hibáztak. Ilyenkor bizony könnyen megy a valóság elferdítése.

Télen valakinek tolmácsolnom kellett volna, de tudtam, hogy a hó miatt nehézségei lehetnek, hogy bejusson Edinburghba, a kórházba. Felhívtam és kérdeztem, ott lesz-e a rendelésen. Mondta, hogy nem, már napokkal ezelőtt le is mondta. Máskor ilyenkor telefonáltam az ügynökségnek, de nagyon haragudtak rám. Ők megrendelést kapnak, kiadják nekem, nem az én dolgom, hogy az illető ott lesz-e vagy sem. Jó, gondoltam, odamegyek, és fapofát vágok. Oda is mentem. Az asszisztens közölte, hogy nagyon sajnálja, de éppen reggel váratlanul lemondták a látogatást. Persze, gondoltam, pontosan három nappal ezelőtt reggel!

A tolmácsirodánál is előfordul, hogy felhívnak, és közlik velem, a tolmácsolást a megrendelők lemondták. Később aztán találkozom az illetővel, akinek tolmácsolnom kellett volna, és mondja, mennyire sajnálja, hogy nem engem küldtek. Ilyenkor az van általában, hogy véletlenül az irodában dolgozó két ember egymástól függetlenül két tolmácsnak adta oda a munkát, és mikor ez számukra kiderül, valamelyiket valamilyen mondvacsinált indokkal le kell mondani. Egy szabály van csak: az indok nem lehet az, hogy ők hibát követtek el. Britek, britek! Hova süllyedt a világ?! Hova süllyedt Nagy-Britannia?!

Esküvő

Szerelmes a szakácsnő! Elsózta a pogácsát és a pizzát. Kétszer tette bele a sót. Csak abban reménykedik, hogy gyakran, ha a nyers tészta sós, kisütve nem feltétlen ehetetlen.

Nem csoda, ha szerelmes. Hiszen elmúlt héten szerdán eskette össze a pap a jövendőbelijével. Hivatásos fotós: Legkisebb gyerek, Tamás, 14 éves.

Micsoda? Hogy is van ez?

Az igazság az, hogy a jövendőbeli egyben harminchat éve múltbeli. Akkor meg minek a cécó?!

Hosszú, de megpróbálom elmagyarázni. Én többé-kevésbé vallásos családban nőttem fel. A többé-kevésbé arra vonatkozik, hogy a vallásból hol több volt, hol kevesebb. De semmiképpen sem tartozott a család hétköznapjaihoz.

Édesapám református volt, édesanyám katolikus, mi meg gyerekek valahol a két szék között a padlón. A megkeresztelést tekintve hosszú ideig egyensúly volt a családban. A két legidősebb fiú református, a következő kettő pogány, és a két legkisebb gyerek, akik leánynak sikeredtek, katolikusok lettek. A szimmetriát a 13 év szünet után született Julcsi borította fel. Ő is, mint a többi lány, katolikusnak lett megkeresztelve. De valójában a szimmetria elvesztése semmit sem jelentett. Nem jártunk mi semmilyen templomba! Egyetlen vallásélményem az ateizmusomat betonkeménységűre szilárdította. Minden évben, amikor a nagyszüleimmel nyaraltunk, nagyapám, református lelkész lévén, a környék időseinek, na meg a családnak, a nyaralóban istentiszteletet tartott. Isten bocsásson meg, számomra ezek elviselése a legnagyobb tehertétel volt, amivel addigi életemben valaha is találkoztam. Ájtatosak voltak, teljesen gyerekellenesek, és mivel egyébként is túlmozgásos gyerek voltam, arra ítélni en-

gem, hogy mozdulatlanul üljek egy órán keresztül, valóban a kínok kínjával ért fel.

Egy alkalommal törvényszék elé is kerültem. Édesapám írta egy levélben, hogy a kedvenc tanárnőm, osztályfőnököm otthagyja az iskolánkat. Micsoda hihetetlen nagy pofont kaptam egyszer tőle! Nem bántam. Inkább büszke voltam rá. Erről majd máskor. Ellenben nagyon-nagyon szerettem, és a hír annyira felzaklatott, hogy egy kacskaringós istenkáromlás hagyta el a számat. Pechemre nagyapám éppen a szobában volt. Tanácskozásra gyűltek össze a nagymamámmal és egyik nagynénémmel, mi legyen a méltó büntetés. Hazaküldjenek abban a minutumban? Esett az eső, hideg szél fújt, nekem meg kinn kellett várnom a kertben, hogy milyen ítélet születik. Egy óra múltán aztán úgy gondolták, hogy ezzel le is szolgáltam a nekem kijáró büntetést, és maradhattam. Hogy mennyire boldogan, azt el lehet képzelni!

Ahogy aztán nőttünk, édesapám egyre többet forgatta a bibliát. Édesanyám is visszatért a katolikus hithez, és szigorúan minden héten templomba járt. Nagyon sok olyan barátunk és ismerősünk volt vallásos, akiknek a vallásossága nagyon hiteles volt számomra. Bennem is, a nagy ateistában megszólalt az istenérzés. Nem egy hirtelen találkozás az Istennel, hogy halleluja, itt vagyok, megjelentem neked, higgyél bennem. Észrevétlen fészkelte be magát. Már csak azt éreztem, hogy velem van. A baj csak az volt, hogy nem ismertem a nyelvet. És nem ismertem fel annak a fontosságát sem, hogy ismerjem. Megmagyarázom, miről van szó.

Megint csak egy hosszú történetet vágok rövidre. A kislányom gyerekkorában későn kezdett beszélni, ezért meg akartam neki tanítani a kézmozdulatokkal való kommunikálást. A magyarországi szakemberek ellene voltak, mondván, hogy akkor el fog lustulni, és nem akar majd megtanulni beszélni. Ha mutogatni akar, csak mutogasson, de nem kell neki semmit külön megtanítani. Csak arra nem jöttek rá, hogy ha egy gyereknek egy gondosan kidolgozott jelbeszédet tanítanak meg, akkor azzal sokkal magasabb szinten fog tudni kommunikálni, mintha maga pró-

bál gesztikulálni. Így is történt. Amint eszközt adtam a kezébe, az eredmény bámulatos volt.

A vallással is így van. Nem elég érezni. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a több ezer éven keresztül kifejlesztett kelléktárat, amellyel a vallás rendelkezik. Miután az ember jól elsajátított egy nyelvet, utána tud csak igazán megszólalni a saját hangján. Ez egy kölcsönhatás. A nyelv alakítja az ember gondolatait, és az ember alakítja a gondolataival a nyelvet. És ahogy Böjte atya írta legutóbb Jézussal kapcsolatban: Nem szabad elsüllyedni a végtelen válaszokat kereső miértek hínárjában. Minderre az elmúlt nyolc hónap tanított meg.

Már régóta meg szerettük volna kereszteltetni a legkisebb fiunkat. Nálunk még cifrább a helyzet, mint az én családomban volt. Hogy miért, annak megint hosszú a története. Mi a férjemmel katolikusnak vagyunk megkeresztelve. A legidősebb fiunk katolikus, a második anglikán, a lányunk lutheránus, Tamással meg vártunk.

Tamásban már régen megvolt a vágy, hogy őt is megkereszteltessük, de nem találtunk megfelelő keresztszülőkre. Ugyanakkor nem akartunk kifutni az időből, hogy elmúljon a késztetése.

Az elmúlt évben a tanszékre jött egy buzgó katolikus magyar matematikus. Nagyon jó barátságba kerültünk vele és a feleségével. Tavasszal megkérdeztük, nem lennének-e Tamás keresztszülei, s ezt azonnal lelkesen vállalták. Beszéltek a pappal, s ő azt kérte, hogy akkor járjunk el egy vallásos tanfolyamra. Hol hetente, hol kéthetente szerdán mentünk oda. Csatlakozott hozzánk Tamás, és a legidősebb fiunk, Pista is: ő nyáron szeretne katolikus házasságot kötni a választottjával. Közben elkezdtünk minden vasárnap templomba járni. Az indíttatást az is erősítette, hogy amikor édesanyám Edinburghban volt, abba a templomba járt, ahova most mi is járunk. A templomban, úgy éreztem, még mindig vele lehetek.

Bár még nem szállok magasan a hitben, de azt hiszem, már tudom a jó sorrendet. Nem előbb akarok szállni, és utána csatlakozni. Előbb tanulom a nyelvet, és minden héten egyre jobban

otthon érzem magam a templomban. Jólesik a hitről olvasni. Jólesik hetente a pappal és néhány lelkes templomi emberrel a hitről beszélgetni. Jólesik vasárnaponként a családdal a templomba menni.

Az egyik szerdai találkozás után Kerr atya, a pap, beszélt a férjemmel. Mint egy apa, aki figyelmezteti a fiatalembert, mert megejtette volt a lányát, hogy illik őt elvenni feleségül. De nagyon kedvesen, nem erőszakosan. Tudja, hogy Isten már rég megáldotta a házasságunkat, de mégis eleget kell tennünk az intézményes szokásoknak is, ha meg akarjuk kereszteltetni a fiunkat.

Így történt, hogy múlt héten Isten előtt, két tanu plusz Tamás jelenlétében Kerr atya összeesketett minket. Minden felhajtás nélkül. Nagyon megható volt.

De a sütés a pogácsán nem segített.

Egy hely, ahova vissza kell térnem

Mindennap nem tudok beszámolni egy házasságról, de örömhírünk az van.

Tamás nemcsak hogy átment a hegedűvizsgáján, de dicséretet is kapott.

A rossz hír, hogy a vizsga után közvetlen, mielőtt még az eredményt megkapta volna, úgy döntött, hogy abbahagyja a hegedülést. Pedig egy nap, mikor jöttem haza, itthon találtam egy barátjával, kottatartója elöl, és éppen egy darabját játszotta neki nagy élvezettel. De az más. Ha egyszer valamit a fejébe vesz, olyan, mint a mamája. Ha törik, ha szakad.

Még reménykedem a magyar hegedűsben. Hátha ő felkelti az érdeklődését a magyar népzene iránt. Most május elsején lesz egy magyar táncház. Megpróbálom elvinni oda. A baj csak az, hogy ebben a korban már minden az ellenkezőjeként sülhet el, mint ahogy a szülő szeretné. Megvan ennek a rációja. Meg kell indulnia valahogy az elszakadásnak. Mikor egy gyerek megszületik, a köldökzsinórt ténylegesen el kell vágni. De a közös vérkeringés mégis egy szinten megmarad. Aztán eljön az idő, amikor még bennünk kering a gyerek vére, de benne már a mienk teljesen kiszáradni látszik. Ha ez nem történne meg, az emberiség sehova sem fejlődött volna. A gyerekeknek igenis új utakat kell felfedezniük, új szemmel kell a világot látniuk.

Erre egy szülő fel is van többé-kevésbé készülve. Ettől persze nem könnyebb.

Valamire azonban nem számítottam. Ahogy elveszítettem a szüleimet, egyre inkább úgy érzem, hogy a vérük bennem kering tovább. Érzem, ahogy az arcomra kiül az arckifejezésük. Na, eszem egy kis lekvárt az ebéd után, ahogy Apja (édesapám) szerette. Na, vegyük elő a scrabble-t, kártyázzunk, mintha Anyja is

velünk lenne. Főzzük ezt így, ő is úgy csinálta volna. Megszólalnak bennem, eggyé válnak velem.

Nagyon fájdalmas. Nem azt mondom, hogy jó lenne feledni. De jobb lenne boldogan emlékezni. Most különösen nehéz. Olyan, mintha a Kálvaria-hegyet járnám meg.

Egy éve, március 16-án megígértem édesanyámnak, hogy idén, a 80. születésnapjára hazamegyek. Április elején még lelkes leveleket írt, mennyire jól sikerült a húsvét. Április közepén kezdett rossz közérzete lenni. Április végén már tudta, tudtuk, hogy csak hónapjai vannak hátra.

De vidítóbb dolgokra térek rá. A falra feltettem egy Nagy-Britannia térképet, és minden egyes alkalommal, amikor új helyre megyek tolmácsolni, beverek oda egy kis, színes fejű gombostűt. Már közelítek az ötvenhez. Ma újabb gombostűt tűztem ki. Dunsba kellett mennem, a bíróságra. Duns Edinburghtól délkeletre van. Egy óra lett volna autóval, de ha emlékeznek rá egy korábbi levelemből, a skót bíróság megzöldült, és autóköltséget nem áll. Így kora hajnalban kellett nekiindulnom. Először el kellett hagynom Skóciát, és elvonatozni Berwick-upon-Tweed-be. Onnan buszra szálltam, és irány vissza Skócia felé. Miután már minden közeli falun keresztül-kasul mentünk, megérkeztem Dunsba. Sokkal hosszabb, de sokkal érdekesebb volt az út, mintha autóval mentem volna.

A bíróságon mindig nehéz megtalálni, kinek is kell tolmácsolnom. Nézem az arcokat, és amelyikről úgy gondolom, elmenne magyarnak, megkérdezem: Are you Hungarian? (Ön magyar?) Megütközik az illető, mintha nem is az anyanyelvén kérdeztem volna, aztán szabadkozik: no, no, no! És nagyot nevet. Tíz percig várok, de nem bírom tovább, az újonnan megjelentek között újabb próbát teszek. Újabb no, no, no, újabb nevetés.

Már azt hittem, ma is hiába utaztam annyit, de késve befutott az illető. Kellemes halszaga volt. Kiderült, hogy a halgyárban dolgozik. Rutin dolog. Biztosítás nélkül vezetett. Itt azonban állandóan járőröznek a rendőrautók egy adatbázissal összekötött kamerával, amely azonnal kiszúrja, melyik rendszámú autónak nincs biztosítása.

A pénzbírsággal a kis megtakarított pénze is elmegy. Az ideiglenes munkának két héten belül vége. Reménykedik, hátha talál valami mást. Otthon nincs munka.

A vidítóbb dolog most jön. Egy vérszívó ügyvéd nagyon tüsténkedett neki, hogy képviselje, de mondtuk, köszönjük szépen, nincs rá szükség, már minden el van rendezve. Az első tárgyaláson, amikor nem volt tolmácsa, kihasználta a tudatlanságát. Nagyon nem szeretem ezeket az ügyvédeket. Egy ilyen eset teljesen rutin dolog. Ha van ügyvéd, ha nincs, ugyanazzal a pénzbírsággal és ugyanannyi büntetőponttal jár. Ha lett volna angol jogosítványa az illetőnek, meg sem kellett volna jelennie a bíróságon. Láthatja az ügyvéd, hogy egy mennyire szegény emberről van szó. Hogy tud ilyet tenni!? Nem keresztény dolog, de jó volt látni, mennyire pofára esett.

A bíróságról mentem egyenesen a buszmegállóba. Jött is perceken belül a busz. A buszvezető, egy kedves, jóarcú, negyvenöt év körüli férfi, elvette a retúrjegyemet, aztán nézte balról, nézte jobbról, el nem tudtam képzelni, mi a csuda baja van vele. Rá is kérdeztem. Lengyel akcentussal szólalt meg. Kiderült, hogy ez nem ugyanaz a busztársaság, mint amivel jöttem. Mondom, nem baj, akkor kérek egy új jegyet. Még mindig tétovázott. Az a probléma, mondja, hogy tegyük föl, ez lenne az utolsó busz, a másik már nem jönne. Akkor neki el kellene fogadnia ezt a jegyet. De mivel harminc perc múlva van másik busz, így nem fogadhatja el. De ha nem fogadja el, akkor én most rossz élménnyel megyek el innen, és legközelebb nem jövök.

Ezzel már be is tette a jegykezelőbe, majd visszaadta, és jó utat kívánt.

Szikrázóan sütött a nap. A táj rendezett. Mindenhol megművelt földek, aranysárga repcetáblák, barna felszántott, bevetett területek vagy dús füvű legelők, amelyeken a kis barikák őrzik az anyjukat. Milyen igazuk volt a bíróságoknak, hogy helyi buszjáratokkal érdemes közlekedni! És milyen igaza volt a lengyel buszvezetőnek, hogy ide még egyszer el szeretnék jönni!

Panka és a tánc

Egy bárteremben ülök. Időnként fel-felnézek a számítógép képernyőjéről, és mérhetetlen boldogság tölt el. A bárterem közepén táncparketta. Salsa tanítás folyik, és nem alapszinten. Ott táncol a lányom is. Igazi élvezet nézni. Nemcsak azért, mert nagyon ügyes, hanem azért is, mert ilyenkor a legboldogabb. És mi más kell egy anya öröméhez?

A táncolás a mindene. Hétéves korában balettel kezdte. Tizenkét éves korában egy térdoperáció miatt abba kellett hagynia. Mikor felépült, ún. kreatív táncra kezdett el járni. Közben az iskolában skót néptáncot tanultak. Azt nagyon szerette. 16 éves születésnapjára az volt a kérése, hogy szervezzünk ceilidht (ejtsd: kéjli), azaz skót táncházat. El sem tudtam képzelni, hogy lehet egy ilyet megszervezni. Halogattam, abban a reményben, hogy elfelejti. Mintha csak nem ismertem volna a saját lányomat. Még hogy a Panka elfelejt egy ilyet! Soha! Hogy be tudja magát csapni az ember, csak hogy ne kelljen megmozdulnia! De a születésnap közeledett, és Panka egyre kitartóbban érdeklődött, hogy állok az előkészületekkel. Nem vallhattam be, hogy sehogy. Összeszedtem magam, és gőzerővel nekiálltam a szervezésnek.

Első lépésként a keddi jóga után odamentem a templom gondnokához, hogy megkérdezzem, van-e szabad termük. Egy kicsit reménykedtem, hogy nem lesz, és akkor hivatkozhatok arra, hogy sajnos, nem sikerült. Az igaz, hogy hónapokra előre be voltak táblázva. Egy időpontot azonban, március 13. pénteket, valamiért, talán babonaságból, az utolsó percben lemondtak, így azt felajánlották nekem. Ahelyett, hogy örültem volna a lehetőségnek, teljesen megijedtem. Jaj, most hogyan tovább?

Abban az időben kezdtem el Scottish Country Dancinget tanulni. Azt majd egy másik alkalommal mesélem el, mi a különbség a ceilidh és a Scottish Country Dancing között, de az egyszerűség kedvéért egyelőre mindkettőt skót néptáncnak fogom hívni. Pedig micsoda különbség! Elég az hozzá, hogy az órákon nagyon el voltunk kényeztetve. Élő zene volt. Egy kitűnő tangóharmonikás játszott nekünk. Azt észrevettem, hogy nagyon jól játszik, de fogalmam sem volt arról, hogy mennyire híres, befutott zenész. Miután a termet az utolsó percben elrendeztem, a következő órán tánc után odamentem hozzá, és megkérdeztem, ráérne-e március 13-án, pénteken, hogy a lányom születésnapi buliján zenéljen. Mai napig nem felejtem el, mit válaszolt erre. – Melyik március 13-án? Ugyanis öt nap volt már csak hátra, és el sem tudta képzelni, hogy őt valaki ilyen rövid időn belülre megkérje. Szégyenkezve be kellett vallanom, hogy az a heti péntekről lenne szó. – Hányan jöjjünk? – kérdezte. Nem értettem. Néztem bambán. Ekkor rájött, fogalmam sincs arról, hogy neki van egy együttese. Mondta jó, jön egyedül.

Másnap jógán próbáltam segítséget kérni a többiektől. Meséltem nekik, hogy Panka a lelkemet is szétrágja, hogy ceilidh-t szervezzek a születésnapjára. Terem van, zenész van, csak táncmester kellene. Hogy tudnék szerezni? Kérdezték, ki a zenész. Mondom, *Ian McPhail*. Nem hittek a fülüknek, hogy sikerült őt beszerveznem. Akkor tudtam meg, mennyire híres.

Megadták valakinek a telefonszámát, aki a University of Edinburgh néptánccsoportjának a tanára. Ekkora mázlista is csak én lehetek! Ő is ráért az adott napon. Ajánlom mindenkinek. Ha utolsó percben szervez valamit, az 13-a péntekre essen.

A születésnap csodálatosan sikerült. De mindez csak csirája volt annak, ami Panka életének legnagyobb boldogságát adja – a rendszeres tánc.

A születésnap után odament a táncmesterhez, és kérdezte, hol tudna ceilidh osztályokra járni. Ez már csak otthon derült ki, amikor nagy boldogan megmutatta nekem a cetlit, amire a szervezet világhálós címe fel volt írva. Panka, mint minden

gyerek, a rágcsálók családjába tartozik. De ezúttal hiába könyörgött, pár hétig még sikerült ellenállnom. Szó se lehet, Tamással együtt vagy tíz külön tanfolyamra jártok, nem, és nem, és nem.

De persze csak pár hétig. Tamás egy templomba járt énekelni. Mondtam már, itt Edinburghban minden tényked és, buzgólkodás a templomokban folyik. És ahogy mentünk érte Pankával, a templom egy másik terméből skót népzene hallatszott ki. Panka azonnal bekukucskált az üvegajtón, és ki mást fedezett fel, mint a születésnapjára elhívott táncmestert. A szintén mázlista! Azonnal bement hozzá. Kiderült, hogy minden csütörtökön ott tanít skót néptáncot. A University of Edinburgh tánccsoportja volt. Ezzel meg volt pecsételve minden.

Panka 16 éves korától rendszeresen odajár hetente. De nemcsak oda. Valakivel beszélgetett ottan, aki említette, hogy jár salsa-ra. Annak a címét is elkérte, és elkezdett salsa-ra is járni. Ezen kívül az interneten minden ceilidh-t megtalál. Van, hogy egy héten négyszer megy el táncolni. Mindenki ismeri a magyar népmesét a hét lánnyal, akik minden éjjel eltáncolták a cipőjüket. Azóta értem igazán ezt a mesét, amióta ő is szinte havonta elnyű egy-egy újabb tánccipőt.

És ami a skót táncházban szokás, az a salsa osztályra is igaz. Megvan a rendje, hogy mindig váltsák a partnereket, soha sem marad ki senki a buliból.

A legszebb a dologban az, hogy Pankát, bár fogyatékos, Down szindrómával született, teljesen nyugodtan otthagyhatom mindenütt. Bármilyen új helyre megy, azonnal befogadják. Itt, a bárban is csak azért ülök, mert nincs kedvem kétszer kocsikázni, a környék meg ahhoz egy kicsit veszélyes, hogy Pankát engedjem, hogy késő este egyedül jöjjön haza. Arról maga gondoskodik, hogy ki ne maradjon a táncból. De hogy ki ne használják, arra mások is odafigyelnek. 16 éves korától rendszeresen egyedül jár táncolni. Egyetlen egyszer fordult elő ez alatt a 7 év alatt, hogy egy férfi azt mondta Pankának, hagyják ott a táncot, és menjenek fel a lakására. Azonnal elkapták a

markos legények az illetőt, és kidobták. Nem is tette be többé oda a lábát. Panka nem ijedt meg az esettől, inkább érdekesnek találta, és fűnek-fának mesélte. Legalább alkalmat adott arra, hogy megerősítsük benne, hogy mit kell egy ilyen esetben tennie.

A táncnak éppen vége lett. Nagy mosollyal jön felém valaki. Indulás haza.

Húsvét

Mennyi minden történt egy hét leforgása alatt! Mennyire boldog lett volna velünk édesanyám! Nem tudom feledni.

Ma éjszaka megint zokogtam álmomban. Már megint azon, hogy nem bírom, hogy édesanyám nincs többé. Erre ébredtem. Talán az juttatta eszembe a dolgot, hogy tegnap a kórházban kellett tolmácsolnom, és valakinek aggasztó CT eredménye volt. Bernadette jutott eszembe, az itteni egyik legkedvesebb ismerősünk. Három évvel ezelőtt, márciusban még nálunk voltak egy jókedvű vacsorán. Áprilisban, mikor összefutottam vele, makacs influenzáról panaszkodott. Augusztusban már a temetésére mentünk. Tüdőrák vitte el.

Átkozott cigaretta! Legalább itt Skóciában nem kell antiszociálisnak éreznem magam, ha utálom a cigarettát. Bezzeg a Környezetvédelmi Intézetben, ahol dolgoztam! Ott emeletet kellett váltanom, hogy olyanokkal lehessek együtt, akik nem állandóan fújják a füstöt. És mit ne mondjak, nem voltam miatta népszerű. Ez a nehéz, ha felébredek éjszaka. Egyik gondolatom követte a másikat. Szerencsére Pista szuszogása lassan megnyugtatott. Nem sok maradt hátra az alvásból. Fél ötkor kellett kelnünk, hogy a reptérre menjünk.

Egy hétre meglátogatott minket a Magyarországon élő Miklós fiunk feleségével és az unokánkkal. Édesanyám nagyon szerette Miklóst. Bár még élt, amikor Leo, a gyerekük megszületett, már nem tudott neki örülni. Pedig hogy tetszett volna neki, ha még jó állapotban lett volna! Miklós születése volt édesanyám egyik legnagyobb élménye. Abban az időben még együtt laktunk velük. Egyik este édesanyám Julcsi húgomnak olvasott fel görög mondákat lefekvés előtt. Mi is bementünk Pistával a szobába, és lefeküdve hallgattuk. Mindketten elaludtunk. Mikor felébred-

tünk, csak kétrét görnyedve tudtam felkelni az ágyról. Pista azonnal taxit hívott, és bevitt a kórházba. Kérdezték, miért jöttünk. Bocsánatot kértem, mondtam, nekem semmi szülési fájásom sincsen, csak a férjem mindig túlságosan aggódik. Megvizsgáltak, majd azonnal hívták az orvost. Miklós fél órán belül megszületett. Hajnal egy volt. Pista ment is haza, és mondta otthon: fiú. Anyukám nem akart hinni a fülének. A legszebb az egészben az volt, hogy pont karácsonyra hazaengedtek. Az ember egy újszülött babával a karján tudja igazán a karácsony igazi jelentését felfogni.

Nekem Leo születése volt nagy élmény. Segített abban is, hogy meg ne bolonduljak az édesanyám halálos betegsége, majd elvesztése miatt érzett fájdalomtól. Születése előtti estén Miklós és Kinga nálunk voltak. Éjfél körül mentek el. Mondtam nekik, hívok egy taxit, de visszautasították. Éjszakai busszal mentek haza, amit az emberek akkor használnak, ha a vesekövüktől akarnak megszabadulni. Kingára is hatott. Hajnal fél hatkor úgy érezte, itt az idő, és besétáltak a kórházba. Azzal ébresztettek, hogy megszületett az unokánk.

Annyira viccesen nézett ki már újszülötten is. Ha oldalról nézte az ember, teljesen Miklósra hasonlított, ha elölről, akkor Kingára. És elmondhatatlan gyönyörű volt. Nem beszélve a gyógyító hatásáról. Akkoriban mindenem fájt a szomorúságtól. Az egyetlen, ami segített, ha a kezembe vehettem Leót. Nagyon nehéz volt otthagyni és távnagymamának lenni.

Miklós, mielőtt Magyarországra visszaköltözött, a 25 évéből 19 évet külföldön élt. Ennek ellenére mindig is visszavágyott. Ezt az elhatározását csak megerősítette, amikor összetalálkozott a jövendőbelijével. Hogy milyen kicsi a világ, az is mutatja, hogy a felesége az egyik nagyon kedves gimnáziumi osztálytársam lánya. És nem mi hoztuk őket össze. Miklós Oxfordban egy nagyon menő laboratóriumban végezte a doktorijához szükséges munkáját. Pista, az apja majdnem szívinfarktust kapott, amikor megtudta, hogy Miklós főnöke mindent megtett volna, hogy a doktori befejezése után is ott maradjon, de ő visszautasította.

A saját szavait használva: ő Magyarországot akarja építeni, minden áron.

Így marad számunkra a technika, és skype-on követjük az unokánk fejlődését. De van szívük, és tudják, mennyire hiányoznak nekünk, ezért úgy határoztak, hogy a húsvétot velünk töltik, és egyben ott lesznek velünk húsvét szombaton Tamás keresztelésén, bérmálásán és első áldozásán.

Nagyon megható ünnepség volt. Először az udvaron megtörtént a gyertyaszentelés. A megáldott és meggyújtott gyertyával aztán bevonultunk a templomba. A mise, keresztelés és bérmálás után Kispistával együtt én is részt vettem az első áldozáson. Korábban idegenkedtem az áldozástól. Túl sokat emlegették a húst és a vért. De amint arra került a sor, a világ legtermészetesebb dolga volt tenyerembe, majd számba venni az ostyát. Pont olyan az íze, mint annak az ostyának, amellyel gyerekkoromban a szemüvegemet kellett letapasztani. Mondanom sem kell, hogy annak idején állandóan azt kapargattam és ettem. Amire nem számítottam, hogy ez alkalommal az ostya bevétele után egészen különleges lelki állapotba fogok kerülni, és percekre úgy éreztem, mintha az égben szállna a lelkem. Az áldozati bortól ugyan még idegenkedem. Nem szívesen innék abból a serlegből, amelyből már annyian ittak. Pedig tudom, hogy a serleg ezüstből van, és annak természetétől fogva baktériumölő hatása van.

Tamás hazaérésünk után kérdezte tőlem, nekem milyen érzés volt az első áldozás. Elmondtam neki. Mama, mondta lelkesen, nekem olyan volt, mintha nem én mozgattam volna a lábamat, hanem Isten járt volna velem.

A szentmise több mint két órát tartott. Leo, édesanyja ölében, végigaludta az egészet.

Minden este azzal megyek ágyba, minden reggel azzal ébredek, hogy mennyire szeretem a férjemet. Napközben meg cukkoljuk egymást. De az elmúlt héten nem csak reggel és este, de egész nap a szerelem töltött el, ahogy láttam, hogy odavolt Leoért. Nem felejtettem el soha egy pillanatra sem, hogy a csecsemő gyerekeinknek milyen jó apja volt. Újra látni ugyanakkor,

hogy mennyire oda tud lenni egy kilenchónapos gyerekért, az nagyon nagy melegséggel töltött el. Ha munkába ment, akkor is többször hazatelefonált, mit csinál Leo, és sietett haza, hogy még lefekvés előtt vele lehessen. Kitartóan fel-alá hordozgatta, mindent megmutogatott neki, ha kellett, egy órán át, ha kellett, kettőn, de meg nem unta egy pillanatra sem.

Viszonylag nagy a lakásunk, de rövid idő alatt Leo minden helyiséget, beleértve a kertet is, kiismert, és karjával a megfelelő irányba mutatva vezényelt, hogy mikor merre szándékozik menni.

Most üres a ház. Nem mondom, hogy nem esik jól a rend, de nagyon hiányzik a teljes teret betöltő, fürkész tekintetű, minden iránt érdeklődő kis oroszlán.

Betörők

Aggasztó híreim vannak. Betörtek egy közeli házba. Több dolgot elvittek. Ráadásnak megtalálták a kocsi kulcsát. Azt is ellopták. Persze a kocsival együtt.

Kertes területen lakunk. A lakók a középosztályhoz tartoznak. Tanárok, orvosok, zenészek. Két egyetemi kolléga a matematika tanszékről. Egy a geológusoktól. A házak előtt kis előkert, hátul valamennyivel nagyobb. Műemlék jellegű épületek a viktoriánus időből. 150 év körüliek. Szinte mindenki ismeri egymást. Ehhez hozzájárul az is, hogy minden május utolsó szombatján utcabált szerveznek. Ilyenkor az utcánkat lezárják. Asztalokat teszünk ki. Mindenki hoz valamit a közösbe. Megismerkedünk az újonnan ideköltözőkkel, elbeszélgetünk a rég nem látott ismerősökkel. Semmiért itt nem hagynám ezt a szomszédságot. Az embert a teljes biztonságérzet tölti el, a hovatartozás, amikor végigsétál az utcán. Akivel csak találkozunk, üdvözöljük egymást, és váltunk egy-két szót. Ha másról nem, hát az időjárásról.

De sajnos a betörők olyanok, mint a patkányok. Mindenhol ott vannak, de nem lehet őket észrevenni. Egyszer, gyönyörű napsütésben fenn kirándultunk a gyerekekkel az Arthur Seat tetején lévő tónál. A tó közepén van egy úszó szigetecske, a hattyúk minden évben fészket raknak rajta. Azt tisztították le a környezetvédők a madárürüléktől. Ahogy figyeltük őket, odajött hozzánk egy hölgy, és figyelmeztetett, hogy ne engedjem, hogy a gyerekek beletegyék a kezüket a vízbe, mert az tele van vízipatkánnyal. Vízipatkánnyal? – szörnyülködtem el. Erre felemelte a mutatóujját, és azt mondta: Ne feledjem, akárhol vagyok, legfeljebb két méterre tőlem mindig van patkány. Csak nem veszem észre, mert ők jobban félnek tőlem, mint én tőlük. Na, ezt nehéz elhinnem. Mármint az állítás második részét.

De ahogy a patkányok állandóan árgus szemekkel követnek minket, úgy figyelnek szintén a megfelelő alkalomra váró haramiák.

Ezeket a viktoriánus házakat az jellemzi, hogy az utca felé kiugró ablakfülkéik vannak, hatalmas, két méter magas ablakokkal. Rajtuk betekintve gyönyörű nappali szobákat lehet látni, a falon tele szép festményekkel, a kandalló fölött nagy, cifra tükörrel. Ezeket az ablakokat nem lehet berácsozni, mint Budapesten a földszinti lakásokat. Húsz évvel ezelőtt még olyan nagy volt a biztonság, hogy a bejárati ajtók tárva-nyitva voltak. De ez már csak a múlté.

Ahogy két házzal arrébb néhány éve betörtek, azon szinte mosolyogni kell. A család fenn aludt az emeleten. A rabló bejött, látott egy biciklit, azt áttolta a szomszéd háza mellé. Pontosan kifürkészte előre, hogy azok távol voltak egy pár napra, és később akart visszajönni érte. De a szajré még mindig annyira sok volt, hogy nem tudta maga elvinni. Ezért a szomszédék telefonjáról taxit hívott, és abba pakolt be. Ez vezette nyomra a nyomozókat. Ugyanis a rendőrök a telefonhívásokat ellenőrizték. A taxitársaságot felkeresték. A taxist megtalálták. A taxison keresztül a címet megtudták. A cím ugyan egy bérház címe volt, de a kapucsöngő valahogy rögzíti, mikor melyik lakásba mentek be. És mindezt annyira hamar felgöngyölítették, hogy az illetőnek, mikor rátaláltak, még nem volt ideje túladni a zsákmányon. Sem visszajönnie a bicikliért.

Egy másik rabláson már nincs mit nevetni. Mérhetetlen szomorú történet. Egy öreg pár lakott az egyik szomszédos házban. Őket a rablók megkötözték, és meg is haltak volna, ha egy rokonuk nem telefonál a szomszédjukhoz, érdeklődve, hogy mi történhetett. Egy napig próbált állandóan telefonálni, de az öregek nem vették fel a kagylót. A történtek után az idős házaspárt hetekig kórházban kezelték, és akkora traumát jelentett nekik az esemény, hogy soha sem tudtak visszaköltözni a házukba. Eladták, és öregek otthonába mentek. Fiatalok költöztek be. Csodáltam, hogy azonnal megvették a házat. Úgy gondoltam, hogy én

soha sem tudnék egy ilyen házba beköltözni. Állandóan kísértene a megkötözött, szerencsétlen idős pár képe.

Ezek után persze bizonygathatom, hogy milyen biztonságos hely Edinburgh. De sajnos ilyen dolgok mindenhol előfordulnak. Csak abban reménykedem, hogy a betörők pontosan tudják, hogy hozzánk nem érdemes betörni. Se aranyunk, se kincsünk. A kocsinknak meg le van merülve az akkumulátora.

De ha a patkányoknál tartunk, akkor elmesélem, milyen nagyszerű állást ajánlottak fel nekem egyszer Magyarországon. Mikor még nem volt eldöntve, hogy külföldre megyünk, otthon, édesanyám unszolására állásajánlatot adtam fel. Vegyész doktor négy nyelvvizsgával állást keres. Telefonáltak, és behívtak felvételire. A cég nevére már nem emlékszem, de az biztos, hogy semmit sem árult el abból, ami a jövendőbeli munkakörömet illeti.

Nagyon kedvesen fogadtak. Leültettek. Kezembe nyomtak egy iromány t. Olvassam el, abból megtudom, mivel foglalkoznak.

A dolgozat a patkányirtásról szólt. Rendkívül érdekes volt. A patkányok nagyon szapora állatok, ezért olyan hatékony mérget kell használni ellenük, ami a populáció legalább 99%-át kiirtja. Nagyon finnyásak, ezért a méregnek rendkívül gusztusosan kell kinéznie. Nagyon tanulékonyak, ezért a méregnek biztosan kell hatnia, mert ha egyszer elkerülték azt, többet nem nyúlnak hozzá. Hihetetlen ügyesek, a leggondosabban elrakott ételt is elérik. Több mint hatvan kilométert is képesek megtenni élelem nélkül.

Hogy mindezek után sikerült Budapesten a patkányt kiirtani, az egy csoda. Legalábbis egy időre. Mert biztos, hogy nem véletlenül kerestek szakembert. A nyelvtudás, nem tudom, hogy segített volna, mert Magyarországtól nyugatra nem sikerült a patkányokkal felvenni a harcot. Sem keletre. De csak általánosságokban beszélek. Be kell vallanom, nem lettem patkányirtó szakember.

Pedig a szakember aranyat ér. Mi egy időre kiadtuk a budapesti lakásunkat. Mikor nyárra hazaköltöztünk, Miklós fiunknak mindenütt kiütései lettek. Először azt hittük, ekcéma. De a gye-

rekorvosunk megmondta, hogy poloskacsípés. Először magunk próbáltunk megbirkózni a feladattal. Mindenfajta tuti poloskaölő sprayt beszereztünk a háztartási boltokból. Pista darabokra szedte az ágyakat, leszedte a szegélyléceket, és mindent alaposan beszórt. Hiába. Kétségbeesetten felhívtuk az önkormányzatot, hogy ki tudnának-e jönni, irtani. Közölték, hogy a poloska nem terjeszt betegséget, ezért ők ezzel nem foglalkoznak. Hosszú könyörgés után megadtak egy telefonszámot. A megbeszélt időpontra siettünk haza. A kaputelefonunk előtt állt egy fejkötős parasztnéni és egy bajszos, szalmakalapos parasztbácsi. A néni kezében kosár, rajta babos kendő. Kérdeztük, kit keresnek. Legnagyobb csodálkozásunkra a mi nevünket mondták, majd csendben megsúgták, hogy poloskát irtani jöttek. Kiderült, hogy a diszkréció kedvéért vannak álruhába öltözve. Nehogy a szomszédok előtt szégyenkeznünk kelljen.

Igazi szakemberek voltak. A babos kendő alatt hatékony méreg rejtőzött. Soha többé azután a poloskákkal nem volt dolgunk. Ezért mondom, hogy a szakember aranyat ér. És a mai napig mosolyt csal az arcomra, ha eszembe jut a faluról jött rokon álruhájába öltözött pár a disznótorosnak való kosárkával.

Kötődések

Egy barátnőm lakásában ülök, és várom, hogy lejárjon a mosás. Lerobbant a mosógépünk, és még nem döntöttük el, hogy megjavítani érdemes-e, vagy venni egy újat. De egyet tudok: nem akarok kézzel mosni. Pár nappal ezelőtt kipróbáltam. Rájöttem, hogy a mérnöki munkát értékelem a világon a legjobban. Nem először az életemben. Mikor egyetemre jártam, egy ősszel kivezényeltek minket egy hétre cukorrépát húzogatni, mert folyamatosan esett az eső, és a gépek nem tudtak kimenni a sárba. Kora reggeltől késő estig dolgoztunk. Bár nagyon jókat énekeltünk, de a derékfájásba majd' belehaltunk. Utolsó nap reggel már a gép is kinn volt, és fél óra alatt több cukorrépával elbánt, mint mi százan öt napon keresztül, napi 9 óra munkával. Talán nem véletlenül küldték ki a gépet. Ökrök, tanuljatok, látjátok, mennyivel jobban jártok vele!

Próbálom a mosnivalót a legcsekélyebbre szorítani. A szennyesbe hányt ruhákat szaglással szortírozom, és a felét visszacsempészem a helyére. A kisebb foltokat szivaccsal tisztítom le. Mindig csodálkozom, hogy bírta édesanyám annyiunkra a mosást. Biztos, hogy nagyon nehéz lehetett. De az is biztos, hogy a mosógéppel az ember teljesen túlzásba esik. Egy kis fogkrém került a pulcsira? Szennyesbe vele! Tamás egy napig hordott egy nadrágot? Szennyesbe vele! Panka egyet táncolt a trikójában? Szennyesbe vele! Egy ideig még könyörögtem nekik, de hiába. Most már csak csempészek.

Míg várok, verem a gépet. Csak óvatosan, nem szeretném, ha ez a régen várt kis kincsem tönkremenne. Biztos, hogy nem csak én vagyok vele így, hogy a számítógépem személyes barátommá válik.

Mindenhova elkísér. Velem együtt éli át az útjaimat. Rajta keresztül kapok jó híreket, rossz híreket. Képeket a családról. Raj-

ta látom skype-on keresztül az unokámat. Nem beszélve arról, hogy vele osztom meg legbensőbb érzéseimet. A baj csak az, hogy ezek a személyes barátok időnként tönkremennek. Hol maguktól, hol nem maguktól. Szerencsés esetben már kimentettük a rajta lévőket, rosszabb esetben sok-sok emlékünket magukkal viszik.

Az első gép, amihez nagyon szorosan kötődtem, egy kis notebook volt, amin katalóniai élményeinket írtam meg. Jó néhány dolgot fordítottam is rajta. Nem beszélve a sok-sok levélről, amelyet e-levélben váltottam azalatt a két és fél év alatt, míg Katalóniában voltunk. Mikor Skóciába költöztünk, Miklós fiunk véletlenül valami más csatlakozóval dugta be a konnektorba. Minden elveszett rajta. Szerencsére a Katalónia könyv megvolt lemezen, de sok más egyéb és az e-levelek mind elvesztek. Soha ilyenért nem veszekedtem a gyerekeinkkel. Ha első reakciómban el is kapott a hév, utána mindig bocsánatot kértem. Nagyon fájt a gép elvesztése, de az amiatt érzett frusztrációmat miért töltöttem volna ki Miklóson? Ugye, Miklós, nem voltam túl rossz mama?

A második gépet ugyancsak egy könyv megírása tette személyes barátommá. Sok-sok hely és emlék is fűződött hozzá. De szerettem azt is! Mindössze 90 dekagramm, csodálatos képernyővel. Születésnapi ajándék volt. Tamás verte le véletlenül, ahogy rohangált a barátjával. Annak, szerencsére, a lelke nem halt meg, csak a képernyője, így mindent le lehetett menteni róla. De a gép elvesztése nagyon fájt. Évekig sirattam. Helyette kaptam egy nagy laptopot, de azt sohasem tudtam annyira megszeretni. Még kitartottam volna mellette, de már nem jó sem a billentyűzete, sem az aksija.

Pedig nem szabadna az embernek tárgyakhoz kötődnie. Ugyanakkor az emlékeken keresztül már rég nem csak a tárgyról van szó. Most a legnehezebb időszakot éljük meg ezzel kapcsolatban. Fel kell adni a szüleink lakását. Megtartani nem szabad, az életünkre róna túlságosan nagy terhet. Elveszteni azonban nagyon fáj. Harminchét év köt hozzá. Ott ismerkedtem meg

a férjemmel. Ott kezdtük a házaséletünket. Ott született első két gyerekünk. És még jó néhány unoka, velük együtt. Hány és hány nagyszerű emberrel találkoztunk ottan. Hány és hány órát átbeszélgettünk. Hány és hány órát átkacagtunk. Ott alkotta a legtöbb művét édesapánk. Még mindig ott ül, hátát feltámasztva az ágyon, térdén egy kemény tábla, azon a kézirata, amin éppen dolgozik. Ott főzött csodálatosakat édesanyánk. Míg édesapám dolgozik, ő ott ül a fotelben, és nézi velünk a tévét, vagy scrabbleözik (szókirakót játszik), ha nem éppen kanasztázik.

18 éves voltam, amikor ideköltözött a család. Én akkor két évig máshol éltem, de húszéves koromtól visszaköltöztem a szülői házba. Először idegenkedtem tőle. Nekem a mindenem a Széchenyi-hegy tetején lévő Svájci úti lakás volt, ahol az egész gyerekkoromat töltöttem. Hatalmas kertje volt, egy izgalmas, föld alatti, veremszerű alagúttal, és egy ugyancsak izgalmas, nagy padlással. Az út túloldalán akkor még egy nagy rét terült el. Annak lejtőjén nemcsak szánkóztunk, de időnként még síléccel is leereszkedtünk. Nem messze volt az erdő, ahol nagyokat barangoltunk. A ház legfelső emeletén laktak az eredeti tulajdonosok. Ma is csodálattal gondolok rájuk. A házukat államosították. Mindenféle emberek költöztek be hozzájuk. Többek között mi is. Az egyik beköltözött szomszédnak sikerült elérnie, hogy a kert nagy részét leválasztotta magának. Egy másik szomszéd, aki a mosókonyhába költözött be, tyúkokat tartott. Szegényeknek valahogy csak két cseresznyefa maradt. Abban sem telt nagy örömük. Mi, gyerekek a cseresznyéjüket minden évben még zölden lelegeltük. És amit csak lehetett, uraltunk. Nagy tábortüzeket raktunk. A tölgyfára hintát függesztettünk fel. De soha, egyetlen percre sem emlékszem, hogy az eredeti tulajdonosok nehezteltek volna ránk.

A lakás mindössze 69 négyzetméter volt, de az emlékeimben nagyként él. Pedig maga a szűk család is kilenctagú volt! Ehhez jöttek még a hónapokig velünk elő barátok vagy rokonok. Hogy fértünk el, az egy rejtély. Petyó bátyám felnőtt korában egyszer elment, és be is kukkantott a lakásba. Nagyon csalódott volt, hogy milyen kicsi.

Persze kicsi is volt, nem véletlen, hogy amikor Gergő bátyám a feleségével odaköltözött, és várták az első gyereküket, akkor lépni kellett.

Évekig álmodtam, hogy visszakövetelem a lakást azoktól, akik odaköltöztek. De ezen már túl vagyok. Akkor csak egy lakást veszítettem. Igaz, vele együtt a gyerekkoromat is. De annak tanúi átköltöztek a Maros utcába. És a Maros utcában még egy nagyon nagy dolog történt. Gyerekkoromban édesanyám nem igazán tudta, hogy mit kezdjen a lányaival. Én sem tudtam, mit kezdjek vele. Büszkének büszke voltam rá, de semmi anya-lánya kapcsolat nem volt közöttünk. Azt sem tudtam feldolgozni, hogy mikor kétéves voltam, arra kényszerült, hogy több mint egy évre más gondjaira bízzon. 20 éves korom után viszont először, s aztán folyamatosan nagyon közel kerültünk egymáshoz. Néha megfordul a fejemben, hogy azért is jelent most akkora fájdalmat az elvesztése, mert a kisgyerekkori elvesztését élem át újra.

Túlságosan elkalandoztam a múltban. A mosás kész. Indulnom kell haza, hogy még addig teregessek ki a kertben, míg a Nap elöl van.

Nászút

Most jöttem haza a negyedik nászutunkról. Annak idején kihagytuk. Most nem győzzük pótolni.

Mikor összeházasodtunk, semmi pénzünk sem volt. A lakodalmat otthon ültük, a szüleim lakásában. Összenyitottunk két szobát. Minden lehetséges asztalt összetoltunk. Vagy tíz méter lepedővásznat vettünk rá. Hogy mit főztünk-sütöttünk édesanyámmal, arra már nem emlékszem, de abban biztos vagyok, hogy senki sem maradt éhen. Szombaton ünnepeltünk a rokonokkal. Vasárnap a barátokkal. Hétfőn mentem vissza dolgozni. Nem akarom sajnáltatni magam. Boldogabbak nem lehettünk volna.

Az első nászutunkra húsz évet kellett várni. Nem mintha befizettünk volna valamire. Férjemet meghívták a madridi egyetemre egy hétre, én meg vele tartottam. Elsősorban dolgoznia kellett, de mit számított! Belekóstoltunk, és ráéreztünk annak a jó ízére, milyen csak kettesben, a gyerekek nélkül lenni egy rövid időre. Azóta voltunk egy-egy hetet Rennes-ben, majd Levicoban, és most három napot Párizsban. És kik teszik ezt lehetővé? Pont a gyerekeink. A két idősebb nagyfiunk. Időnként becsatlakoznak a partnereik is.

Nem tudom, mivel érdemeltük ki, de meghatóan jó gyerekeink vannak. A két idősebb fiunk kicsi korától kezdve nagyon sokat törődött a húgával. Mikor megszületett a fogyatékos testvérük, sok ember őket sajnálta a legjobban. A szegények, milyen nehéz lesz nekik! Lehet, hogy ha már nem leszünk, nagy feladatot fog rájuk róni. De azt bátran állíthatom, hogy a mai napig csak nyertek vele. Nem azért játszottak a húgukkal, mert kellett. Azért tették, mert örömük telt benne.

Kispista, az idősebbik fiunk 15. születésnapjára újabb kistestvérük született, Tamás. Ma is emlékszem, amikor bejött a nagy

kamasz az apjával a kórházba, és azonnal kiszedte a kezemből az egynapos babát. Mama, nem jól tartod, még le fogod ejteni! Tamás pár éves volt, amikor egy kislány, nálunk járva, megkérdezte az anyukájától: Anya, hogy lehet, hogy a Tamásnak három apukája van? És milyen igaza volt! Valóban apaként szerették és törődtek Tamással. Nincs még egy gyerek, akinek olyan jó dolga lett volna vagy lenne, mint neki. A két bátyjával a mai napig nagyon szoros a kapcsolata. Kispista 17 éves korától egyetemre ment, és emiatt évente több hónapot távol kellett élnie. Minden egyes utazás előtt nagyokat sírt, hogy ott kell hagynia a kistestvérét, és mire visszajön, már nem ugyanaz a gyerek lesz.

Két éve Miklós küldött minket, hogy utazzunk el együtt, Kingával addig majd vigyáznak a gyerekekre. Most Kispista ajánlotta fel Zsozsóval, hogy odaköltöznek hozzánk, harmincadik házassági évfordulónk alkalmával én is csatlakozzam a férjemhez egy pár napra, míg a munkája Párizsba szólítja.

Az utazásokkal csak egy baj van. Az ember optikája idővel változik. Míg sok idő van hátra, csak csupa jó jelenik meg a szemünk előtt. Amint közeledik az indulás, élesedik a látásunk, megjelennek a részletek. Be kell vásárolni. Meg kell főzni. A számlákat el kell intézni. Be kell szerezni ezt-azt. Elkezdem sajnálni mindazt, amit az utazás miatt ki kell hagynom. Három jó munkát elveszítek. Nem mehetek el az éves nagy skót táncbálra. Kimarad a futás. Közben a lerobbant mosógép miatt el kell járnom máshova mosni, és intézni a mosógépszerelést is egyben. Nem szabad elfelejteni elküldeni a munkalapokat. Fel kell adni egy jelentkezési nyomtatványt. Pistát, a férjemet napokig nem látom. Hajnal kettőkor jár haza, hogy az elmaradt munkáit behozza. Indulás előtt egy órával elviharzik, hogy egy pár cipőt és pizsamát vegyen magának. Addig megbíz engem, hogy valahol a lakásban találjam meg a papucsát. Elhúzok mindent. Ezzel hatalmas koszok kerülnek elő, azokat kell felsepernem. Az egyik fiókos szekrény mögött megtalálok egy kibontatlan fontos levelet. A dátum alapján másfél hónapja eshetett be oda. Már rég indulni kéne, de a ház ura még szöszmötöl. A vérnyomásom a pla-

fonon. Aztán végre átlépi a küszöböt, de még háromszor visszarohan. A közeli, felnagyított részletektől a várható öröm teljesen elhomályosul. Átkozom a pillanatot, amikor az utazásba beleegyeztem.

Aztán hirtelen minden idegesség megszűnik. Hulla fáradtan, de boldogan benn ülünk a hintóban, azaz a barátaink kényelmes Saab kocsijában, és indulunk a reptérre. Bár a menyecske bármelyik pillanatban szülhet, felajánlották, hogy kivisznek minket.

Tavaly szeptemberben ők is megjárták Párizst. Kérdeztük utána tőlük, hogy érezték magukat. Meglepően savanyú képpel válaszolták, hogy jól. Akkor még titok volt, hogy a menyecske terhes, és végighányta az ottlétüket. Mondtam is nekik, ha visszatértünk után kérdezik majd tőlünk, milyen volt, és savanyú képet vágok, akkor én is teherbe estem.

Érdekes, hogy egy utazás alatt általában minden elképzelhető és elképzelhetetlen kellemetlenségen keresztülmegyünk, és mégis feltöltekezünk. Ezt sohasem értettem.

Azon már nevetni kellett, mennyire rosszul sikerült a Versailles-i látogatásunk. Mégis, életre szóló élményt jelentett. A kastély és a két Trianon zárva volt. A park a legkellemetlenebb kert, ahol valaha is jártam. A fák rácsokkal voltak elkerítve. Amit nem értettem, hogy a növényzetnek se illatát, se bűzét nem éreztük. Csak a hatalmas port nyeltük. Tudtuk, hogy zárva lesz a Petit Trianon, ahol aláírták az első világháború után a szégyenletes „békeszerződést", de szerettünk volna legalább az épületig elzarándokolni. Én nagyon szeretek gyalogolni. A bokám is rendbejött már. Olyan még nem esett meg velem, hogy elegem lett volna a gyaloglásból. Főleg nem egy hatalmas parkban. De ez a hely kifogott rajtam. Nem lehetett bírni a fullasztó levegőt és a ketrecbe zárt fákat! Egy idő után meguntuk, és visszafelé vettük az utunkat. Mikor a kastélyhoz visszaértünk, pechünkre észrevettünk egy úton futó kis vonatot. Na, gondoltuk, ezzel bejárhatjuk majd kényelmesen az egész parkot, és akkor láthatjuk majd, mit hagytunk ki. A mai világban, amikor állandóan az egészségi és biztonsági követelményeket szajkózzák, hogy nem írják ki egy

ilyen alkotmányra, hogy mindenki csak a saját felelősségére rázathatja ki vele a lelkét, és a kocsikázás következtében keletkező többnapos derékfájásért ne őket okoljuk, hanem a magunk oktondiságát! Persze lehet, hogy a jegyen apró betűvel rajta volt, csak nem olvastuk el figyelmesen. Mindenesetre én ilyen alkotmányon nemcsak hogy még nem ültem eddig az életemben, de nyugodtan megígérhetem, hogy ezután sem fogok.

De ha csak ez a derekat nyuvasztó, ember lelkét kirázó alkotmányt szenvedtük volna meg! Nemcsak életem legkényelmetlenebb utazását tettem ebben a parkban, de a legnagyobb hülyeségét is ott láttam. Bocsánat a kifejezésért, de ezt nem lehet finomabban fogalmazni. A kastély előtt a terület homokos salakkal volt borítva. Ha még nem lett volna elég amúgy is a porból, négy embert azért fizettek a Versaille-i kastélyban, hogy ketten-ketten egy 1x2 méteres dróthálót körbehúzzanak a kert salakján, hogy eltüntessék azokat a keréknyomokat, amelyeket az ott bérelhető kis kocsik hagynak maguk után. Vagy más oka lett volna? Fel nem foghatom. A négy embert látni nem lehetett a felcsapott portól. Én meg nem tudtam, hogy hülyére röhögjem-e magam, vagy pukkadjak-e meg, mert a pénzt már befizettük akkor a „még nem tudni, mi vár ránk" szörnyűségre, Ráadásul vagy fél órát kellett várni az indulására. Könyörgöm, friss levegőt!!! – sóhajtottam szüntelen.

De nem is illene ezen a helyen egy igaz magyarnak jól éreznie magát. Nem igaz?

Magyarok Párizsban

Ugye, megmondtam! Nincs objektív valóság. Az ember az idő függvényében teljesen másképp látja a dolgokat.

Szegény édesanyánk is talán ebbe halt bele. 2009 őszén fejébe vette, hogy részt vesz egy 2010. májusi, Athénben rendezett tudománytörténeti konferencián. Össze is állított egy remek előadást. Képzeletében megjelent előtte a siker, a szeretet, amivel majd körülveszik. Az azúrkék görög ég, a csodálatos műemlékek. De amint közeledett az utazás, felnagyítódtak szeme előtt a részletek. Hogy bír majd ki annyit a lába, ülve a repülőgépen, lesz-e majd rendes vécé, hogyan fog tudni gyalogolni, hogyan bírja majd a hőséget, hogyan megy majd neki idegen helyen az alvás? Ez az izgalom már sok volt neki. Súlyos károkat okozott az amúgy is beteg szívében.

De az ember nem tanul. Még csak egy hét telt el a párizsi út óta, de nemcsak hogy az egész gyönyörű emlékként él bennem, hanem már Versailles-ba is visszamennék, hogy megnézzem, tényleg olyan rossz volt-e, ahogy emlékszem. Vágyom vissza, hogy magamba szívjam a boulangerie-k illatát, ellátogassak még egyszer a Musée d'Orsey-be, sétáljak a Quartier Latinben, hajókázzak a Szajnán. A párizsi embereket is nagyon barátságosnak találtam. Bármikor, bárhol megszólítottuk őket, mindig rendkívül kedvesek voltak. Már meg is vettem a jegyet, hogy június végén újra odautazzak.

Igaz, az út elsődleges célja, hogy elkísérjem Tamást, és átadjam egy családnak, akik cseregyerekként gondját viselnék. Szeretnék a fiukat és a lányukat hozzánk küldeni angolt tanulni, mi meg azt szeretnénk, ha Tamás franciát tanulna tőlük. Jó kísérlet. Az eredményről majd beszámolok.

Annie Millet, egy Párizsban élő és dolgozó matematikus, rendszeresen meghívja az egyetemére a férjemet, hogy együtt mate-

matikázzanak. Nem szoktam bírni, ha nőkkel dolgozik együtt a férjem, de két kivételt teszek. Ő az egyik. Neki van egy házaspár ismerőse, akik megkérdezték tőle, nem ismer-e egy olyan családot Nagy-Britanniában, ahol az ő gyerekeikkel közel egyidős csemete van. Így kerültünk a családdal kapcsolatba. A férj szíriai, a feleség tunéziai. Múlt héten, hogy Párizsban voltunk, Annie, a kolléga, hogy megismertesse a két családot egymással, együtt látott minket vendégül szombat este. Francia módra a vacsora fél kilenckor kezdődött, és folyamatosan hajnal fél egyig tartott. Óvatosan mindenből csak keveset ettem meg ittam, minden nagyon egészséges volt, de az is megártott. Hajnal fél háromkor felébredtem, és utána órákig nem tudtam elaludni. Most, ahogy belegondolok, nem csoda. Kétujjnyi, oportóihoz hasonló aperitif, egyujjnyi skót whisky, háromujjnyi fehér bor a húshoz, kettőujjnyi vörös bor a sajthoz. Hiába, fél hasnyálmiriggyel már nem lehet legénykedni. Sajnos Annie férje egy borszakember. S jó szakember. Nem lehetett ellenállni az igazi jó ízeknek.

Régen csak a tehetősebbek utaztak Párizsba. Ma a fapados járatokkal elképesztő, mennyire olcsón oda lehet repülni. Nekünk a szállás nem jelent plusz költséget, az étel meg ugyanannyi, mint Edinburghban. Így olcsóbban megússzuk, mintha mindössze száz-kétszáz mérföldre a skót felföldre utaznánk. De úgy látom, Budapestről is egy kedvelt úti cél a francia főváros. Párizsban állandóan magyar beszéd ütötte meg a fülünket. A Quartier Latinben egy apa magyarázta a feleségének, hogy a gyerek elesett, azért sír. A St. Chapelle-ben egy fiatal, csinos hölgy szólította le a férjemet. Gyorsan odamentem, és belékaroltam az uramba, nehogy szabad prédának nézzék. A St. Chapelle-től mentünk egyenesen a kikötőhöz, hogy hajókázzunk a Szajnán. A rakparton velünk szembe jött egy pár, és azt véltem hallani, hogy az egyik azt mondta a másiknak, hogy fertelmes. Már azt hittem, hogy hallucinálok, és mániámmá vált, hogy mindenütt magyarok vannak. Csak két további lépést kellett ahhoz megtennem, hogy pontosan tudjam, jól vettem ki a szót. Valóban olyan fertelmes húgyszag áradt onnan, hogy abba bele kellett halni.

A külföldön eltöltött évek során hozzászoktunk, hogy szabadjára engedhetjük a nyelvünket, senki sem ért minket. Nem ajánlom Párizsban!

Versailles-ba utaztunk a vonaton. Alig volt utas. Nézegettünk ki az ablakon, és egy épületre megjegyeztem, hogy úgy néz ki, mint egy nagy fallosz, amire óvszert húztak. Ezután még hozzátettem valamit, persze hangosan, amit egyébként az ember csak a hálószobában sutyorog a kedvese fülébe. Erre felállt egy illető, aki néhány méterre háttal ült nekünk, ránk nézett, majd fuldokolva a röhögéstől, gyorsan elhagyta a fülkét.

Tanulhattam volna pedig abból, amit egy lengyel ismerősöm mesélt nekem. Azon bosszankodott, hogy a buszon hogy kellett végighallgatnia két lengyel lány beszédét, akik részletesen beszámoltak a szexuális életükről. Igazán számíthatnának rá, hogy a busz tele van a honfitársainkkal, mondta, amikor Edinburghban minden második ember lengyel! Ez persze túlzás, de valóban sokan vannak. Az itteni magyarok is arra panaszkodnak, hogy kijönnek angolt tanulni, de csak lengyel szót hallanak. Elismerem, hogy zavarhatta az ismerősömet a beszámoló, de miért érezte kötelezőnek végighallgatni minden részletét?

Vajon még az a repülő, amivel Párizsba utaztunk, megvan-e? Nem hallottam, hogy leesett volna. De nem követtem a híreket.

Odafelé késett a gépünk. A pilóta bocsánatot kért. Mondta, sajnos probléma van a motorral, és nem tudták teljesen megjavítani, ezért ne csodálkozzunk, ha beindításnál valami szörnyű hangot fogunk hallani. Erre felszállásnál elkezdtek reggelit sütögetni, aminek olyan szaga volt, mintha a motor égne. Teljesen bepánikoltam. Az jutott eszembe, hogy valaki öt órát fog vezetni következő csütörtökön, hogy Bradfordból feljöjjön vizsgázni Edinburghba, és a tolmácsolásért már előre kifizette a pénzt. Ha én most itt lezuhanok a géppel együtt, hogy fogom tudni őt időben értesíteni és kártalanítani? Tudom, nagyon hihetetlenül hangzik, de nem a gyerekeim jutottak eszembe. Az ember gondolatai nem racionálisak. Mondtam már?

Mielőtt Párizsba utaztam, elővettem egy gyorstalpaló franciakönyvet a hozzá tartozó CD-kkel együtt, és próbáltam felfrissíteni a francia tudásomat. Haragszunk az olcsó külföldi bolthálózatokra, de be kell, hogy valljam, rengeteg hasznos dolgot találtam már az itteni Lidlben, amikor még volt arra időm, hogy ne csak egy helyen szerezzem be a vásárlandókat. Ezt a kitűnő nyelvi csomagot is ott vettem. Olcsó húsnak nem mindig híg a leve. Mennyire élveztem a tanulást! És milyen jó volt Párizsban a nyelvben otthonosan lubickolni!

Gimnáziumban francia tagozatra jártam. Az osztályban rajtam kívül mindenkinek volt különtanárja. Többen vettek már részt külföldön nyelvi tanfolyamon. Egy srác a gimnáziumot megelőzően hat évet töltött el Algírban, ahol francia iskolába járt. Pontosabban volt még rajtam kívül valaki, aki nem járt különórára. Történetesen a menyem édesanyja. Tavaly vallotta be, hogy neki az édesapja írta a házi feladatait. Nagyon meg tudott a papa sértődni, ha rossz jegyet kapott a munkájára.

Én a francia tudást a gimnáziumban a nullán kezdtem, és körülbelül ott is fejeztem be.

Tökéletes nyelvi antitalentumnak éreztem magam. Más dolog, hogy tudtam, nem igazságosak a versenyfeltételek. De mivel elegendő nagyot ugrani ahhoz, hogy a többiekkel egy szintre kerüljek, nem tudtam, így akkorát sem léptem, amire képes lettem volna. Ki gondolta volna, hogy a jövőben ennyi élvezetet fognak jelenteni nekem a nyelvek, és egy nap tolmácsolás és fordítás lesz a fő munkám? Nem az iskolán múlott!

Most éppen azon ügyködöm, hogy Tamás megkapja azt, ami nekem annakidején kimaradt. Ugyanakkor abban reménykedem, hogy az osztályában ez nem fog másokban rossz érzést szülni. Az éremnek sajnos mindig két oldala van.

Skóciában a legzöldebb a fű

Nagyon szép hétvégénk volt. Nem hiszem, hogy van még a világon egy olyan főváros, amelyik tavasszal annyira szép lenne, mint Edinburgh. Tele virággal, burjánzó zölddel, a parkokat meg puha gyep borítja. Mindig mondják, hogy a szomszéd fűje zöldebb. Nem igazán értettem gyerekkoromban, miből ered ez a mondás. Később figyeltem fel csak rá, hogy ha távolról nézünk egy fűtáblát, az összefüggő zöld mezőnek látszik. Amint viszont közelebb megyünk hozzá, azonnal előtűnnek a barna foltok s a hiányosságok. Helyből jelenthetem, a skót gyepre ez nem igaz. Ez közelről is pont olyan selymes és dús, mint távolról. A járás rajta meg rendkívül kellemes. Nincs olyan bársonyszőnyeg, amivel ne vetekedne.

Újra jó a lábam! Szombaton az Arthur Seatre mentünk futni. Leírhatatlan szép volt minden. Mondanom sem kell, ahol tudtunk, a bársonyos füvön szaladtunk. Itt, Skóciában elterjedt a hegyekben egy közelről rendkívül kellemetlen, szúrós bokor, amelynek ugyanakkor távolról nagyon mutatós, sárga virága van, és valami igen kellemes, némi kókuszra, némi vaníliára emlékeztető illatot áraszt. Ilyenkor tavasszal az Arthur Seatet is ennek az aromája veszi körül. Nem csoda, hogy kora reggel tele volt futókkal a hely. Ha ilyen könnyen be lehet lépni a mennynek kapuján!

Délután kevésbé mennyei dolgokkal voltam elfoglalva. Elhatároztam, hogy hűtőt takarítok, és minden maradékot felhasználok. Rájöttem, hogy a maradékokból másnapra még egészen tartalmas ebédet lehetne összeállítani vagy tíz embernek, ezért gyorsan el is hívtam a legkedvesebb szomszédomat, Helent, a közös barátnőnket, Dorothy-t, és a magyar matematikus kolléga családját, anyóssal együtt – ő egy napja érkezett Magyarországról, hogy itt legyen az unoka születésénél.

Budapesten, mikor még a Gazdagréti lakótelepen laktunk, az Akadémia Kutatóházban volt egy közgazdász kollégám. Jóba lettünk, és néhányszor össze is jártunk vele és a feleségével. Mi szerettük a lakótelepi lakásunkat, a kolléga, aki a Budaörsi lakótelepen lakott, úgyszintén. De a felesége nagyon szenvedett tőle. Legnagyobb vágya egy kertes ház volt. Erre a kolléga a bátyja példáját hozta fel. Egy szép, kertes övezetben laktak, de nem tudták igazán élvezni. A mindennapjaikat megkeserítette a rossz szomszédság. A helyzet odáig fajult, hogy mindketten kivezették a hangfalakat a közös kerítésig, és mikor a szomszédok rákapcsolták az akkori idők hard rockját, ők Beethoven zenéjét üvöltették.

Itt, Skóciában sem minden kertszomszédság fenékig tejfel. Egyszer jelen voltam egy bírósági tárgyaláson, ahol egy nagyon rokonszenves idős ember ült a vádlottak padján. Nem értettem, hogy kerülhetett oda. Kiderült, a szomszédok jelentették fel, azt állították, hogy a csemetéjükre káromkodott. Az idős ember fia, aki jelen volt az eseményeknél, tanúskodott mellette. Elmesélte, hogy az édesapja nagyon sok gondot fektet a kertje rendbetételére. A szomszédok meg, hogy bosszantsák, állandóan átdobálják a szemetet. Ott volt a kérdéses időpontban is. Édesapja éppen a füvet vágta, amikor a szomszéd gyerek két kólás palackot meg egy pizzás dobozt hajított át hozzájuk. Eskü alatt vallotta, hogy bár az édesapja erősen rászólt a gyerekre, durva szavakat nem használt. Elhiszem neki, de nehéz ilyen esetben nyugodtnak maradni. Amit nem értek, hogy ilyen dolgokkal hogy képesek egy idős embert meghurcolni. Nem ítélték el, de az már édeskevés vigasz a meghurcoltatás után.

A hírekből értesültünk arról, hogy egy magyar születésű háborús veteránt, aki már évek óta csak kerekes székben tudott közlekedni, addig bosszantott az angol szomszédja, hogy bement, pontosabban begurult a házába a puskájáért, és lelőtte az illetőt.

Ilyen híreket hallva duplán értékelem, hogy jobbra is, balra is, de még fölöttünk is csupa aranyos szomszédok laknak. Bár né-

Skóciában a legzöldebb a fű

Nagyon szép hétvégénk volt. Nem hiszem, hogy van még a világon egy olyan főváros, amelyik tavasszal annyira szép lenne, mint Edinburgh. Tele virággal, burjánzó zölddel, a parkokat meg puha gyep borítja. Mindig mondják, hogy a szomszéd fűje zöldebb. Nem igazán értettem gyerekkoromban, miből ered ez a mondás. Később figyeltem fel csak rá, hogy ha távolról nézünk egy fűtáblát, az összefüggő zöld mezőnek látszik. Amint viszont közelebb megyünk hozzá, azonnal előtűnnek a barna foltok s a hiányosságok. Helyből jelenthetem, a skót gyepre ez nem igaz. Ez közelről is pont olyan selymes és dús, mint távolról. A járás rajta meg rendkívül kellemes. Nincs olyan bársonyszőnyeg, amivel ne vetekedne.

Újra jó a lábam! Szombaton az Arthur Seatre mentünk futni. Leírhatatlan szép volt minden. Mondanom sem kell, ahol tudtunk, a bársonyos füvön szaladtunk. Itt, Skóciában elterjedt a hegyekben egy közelről rendkívül kellemetlen, szúrós bokor, amelynek ugyanakkor távolról nagyon mutatós, sárga virága van, és valami igen kellemes, némi kókuszra, némi vaníliára emlékeztető illatot áraszt. Ilyenkor tavasszal az Arthur Seatet is ennek az aromája veszi körül. Nem csoda, hogy kora reggel tele volt futókkal a hely. Ha ilyen könnyen be lehet lépni a mennynek kapuján!

Délután kevésbé mennyei dolgokkal voltam elfoglalva. Elhatároztam, hogy hűtőt takarítok, és minden maradékot felhasználok. Rájöttem, hogy a maradékokból másnapra még egészen tartalmas ebédet lehetne összeállítani vagy tíz embernek, ezért gyorsan el is hívtam a legkedvesebb szomszédomat, Helent, a közös barátnőnket, Dorothy-t, és a magyar matematikus kolléga családját, anyóssal együtt – ő egy napja érkezett Magyarországról, hogy itt legyen az unoka születésénél.

Budapesten, mikor még a Gazdagréti lakótelepen laktunk, az Akadémia Kutatóházban volt egy közgazdász kollégám. Jóba lettünk, és néhányszor össze is jártunk vele és a feleségével. Mi szerettük a lakótelepi lakásunkat, a kolléga, aki a Budaörsi lakótelepen lakott, úgyszintén. De a felesége nagyon szenvedett tőle. Legnagyobb vágya egy kertes ház volt. Erre a kolléga a bátyja példáját hozta fel. Egy szép, kertes övezetben laktak, de nem tudták igazán élvezni. A mindennapjaikat megkeserítette a rossz szomszédság. A helyzet odáig fajult, hogy mindketten kivezették a hangfalakat a közös kerítésig, és mikor a szomszédok rákapcsolták az akkori idők hard rockját, ők Beethoven zenéjét üvöltették.

Itt, Skóciában sem minden kertszomszédság fenékig tejfel. Egyszer jelen voltam egy bírósági tárgyaláson, ahol egy nagyon rokonszenves idős ember ült a vádlottak padján. Nem értettem, hogy kerülhetett oda. Kiderült, a szomszédok jelentették fel, azt állították, hogy a csemetéjükre káromkodott. Az idős ember fia, aki jelen volt az eseményeknél, tanúskodott mellette. Elmesélte, hogy az édesapja nagyon sok gondot fektet a kertje rendbetételére. A szomszédok meg, hogy bosszantsák, állandóan átdobálják a szemetet. Ott volt a kérdéses időpontban is. Édesapja éppen a füvet vágta, amikor a szomszéd gyerek két kólás palackot meg egy pizzás dobozt hajított át hozzájuk. Eskü alatt vallotta, hogy bár az édesapja erősen rászólt a gyerekre, durva szavakat nem használt. Elhiszem neki, de nehéz ilyen esetben nyugodtnak maradni. Amit nem értek, hogy ilyen dolgokkal hogy képesek egy idős embert meghurcolni. Nem ítélték el, de az már édeskevés vigasz a meghurcoltatás után.

A hírekből értesültünk arról, hogy egy magyar születésű háborús veteránt, aki már évek óta csak kerekes székben tudott közlekedni, addig bosszantott az angol szomszédja, hogy bement, pontosabban begurult a házába a puskájáért, és lelőtte az illetőt.

Ilyen híreket hallva duplán értékelem, hogy jobbra is, balra is, de még fölöttünk is csupa aranyos szomszédok laknak. Bár né-

Skóciában a legzöldebb a fű

Nagyon szép hétvégénk volt. Nem hiszem, hogy van még a világon egy olyan főváros, amelyik tavasszal annyira szép lenne, mint Edinburgh. Tele virággal, burjánzó zölddel, a parkokat meg puha gyep borítja. Mindig mondják, hogy a szomszéd fűje zöldebb. Nem igazán értettem gyerekkoromban, miből ered ez a mondás. Később figyeltem fel csak rá, hogy ha távolról nézünk egy fűtáblát, az összefüggő zöld mezőnek látszik. Amint viszont közelebb megyünk hozzá, azonnal előtűnnek a barna foltok s a hiányosságok. Helyből jelenthetem, a skót gyepre ez nem igaz. Ez közelről is pont olyan selymes és dús, mint távolról. A járás rajta meg rendkívül kellemes. Nincs olyan bársonyszőnyeg, amivel ne vetekedne.

Újra jó a lábam! Szombaton az Arthur Seatre mentünk futni. Leírhatatlan szép volt minden. Mondanom sem kell, ahol tudtunk, a bársonyos füvön szaladtunk. Itt, Skóciában elterjedt a hegyekben egy közelről rendkívül kellemetlen, szúrós bokor, amelynek ugyanakkor távolról nagyon mutatós, sárga virága van, és valami igen kellemes, némi kókuszra, némi vaníliára emlékeztető illatot áraszt. Ilyenkor tavasszal az Arthur Seatet is ennek az aromája veszi körül. Nem csoda, hogy kora reggel tele volt futókkal a hely. Ha ilyen könnyen be lehet lépni a mennynek kapuján!

Délután kevésbé mennyei dolgokkal voltam elfoglalva. Elhatároztam, hogy hűtőt takarítok, és minden maradékot felhasználok. Rájöttem, hogy a maradékokból másnapra még egészen tartalmas ebédet lehetne összeállítani vagy tíz embernek, ezért gyorsan el is hívtam a legkedvesebb szomszédomat, Helent, a közös barátnőnket, Dorothy-t, és a magyar matematikus kolléga családját, anyóssal együtt – ő egy napja érkezett Magyarországról, hogy itt legyen az unoka születésénél.

Budapesten, mikor még a Gazdagréti lakótelepen laktunk, az Akadémia Kutatóházban volt egy közgazdász kollégám. Jóba lettünk, és néhányszor össze is jártunk vele és a feleségével. Mi szerettük a lakótelepi lakásunkat, a kolléga, aki a Budaörsi lakótelepen lakott, úgyszintén. De a felesége nagyon szenvedett tőle. Legnagyobb vágya egy kertes ház volt. Erre a kolléga a bátyja példáját hozta fel. Egy szép, kertes övezetben laktak, de nem tudták igazán élvezni. A mindennapjaikat megkeserítette a rossz szomszédság. A helyzet odáig fajult, hogy mindketten kivezették a hangfalakat a közös kerítésig, és mikor a szomszédok rákapcsolták az akkori idők hard rockját, ők Beethoven zenéjét üvöltették.

Itt, Skóciában sem minden kertszomszédság fenékig tejfel. Egyszer jelen voltam egy bírósági tárgyaláson, ahol egy nagyon rokonszenves idős ember ült a vádlottak padján. Nem értettem, hogy kerülhetett oda. Kiderült, a szomszédok jelentették fel, azt állították, hogy a csemetéjükre káromkodott. Az idős ember fia, aki jelen volt az eseményeknél, tanúskodott mellette. Elmesélte, hogy az édesapja nagyon sok gondot fektet a kertje rendbetételére. A szomszédok meg, hogy bosszantsák, állandóan átdobálják a szemetet. Ott volt a kérdéses időpontban is. Édesapja éppen a füvet vágta, amikor a szomszéd gyerek két kólás palackot meg egy pizzás dobozt hajított át hozzájuk. Eskü alatt vallotta, hogy bár az édesapja erősen rászólt a gyerekre, durva szavakat nem használt. Elhiszem neki, de nehéz ilyen esetben nyugodtnak maradni. Amit nem értek, hogy ilyen dolgokkal hogy képesek egy idős embert meghurcolni. Nem ítélték el, de az már édeskevés vigasz a meghurcoltatás után.

A hírekből értesültünk arról, hogy egy magyar születésű háborús veteránt, aki már évek óta csak kerekes székben tudott közlekedni, addig bosszantott az angol szomszédja, hogy bement, pontosabban begurult a házába a puskájáért, és lelőtte az illetőt.

Ilyen híreket hallva duplán értékelem, hogy jobbra is, balra is, de még fölöttünk is csupa aranyos szomszédok laknak. Bár né-

Elmehetnek dolgozni. Angol tanfolyamon vehetnek részt. Van könyvtár. Csak telefonjuk és internet-összeköttetésük nem lehet.

De azért látom, hogy az illetőt kezdik megviselni a hónapok. Az elején még lelkes volt, hogy itt mennyivel jobbak a viszonyok, mint a magyar börtönökben, hogy nem kell a pulcsija alatt állandóan egy falapot hordania, hogy meg ne szúrják a kihegyezett fogkefeszárakkal. Az idő azonban kezdi kikezdeni a türelmét.

A hídról leugrani akaró barátunkkal is találkoztam már ebben a börtönben. Igazi tragikomédia, hogyan került be. Egy kocsmában kicsit felöntött a garatra. Az ivópajtások ellopták az útlevelét és a pénzét. Kitámolygott a kocsmából, és felhívta a rendőrséget. Éppen egy taxis elé támolygott, aki szintén kihívta a rendőrséget. A barátunk azt hitte, hogy az ő hívására jöttek ki. Elkezdte magyarázni a sérelmét. Tudni kell, hogy itt akármilyen sérelem éri az embert, ha ivott, nem lehet igaza. Ugyanakkor az illető angolsága még józanul sem volt elég jó ahhoz, hogy nagyon meg lehetett volna érteni, mit akar. Ehhez még az a jellemhibája is társult, hogy nagyon be tud gurulni. Ez elég volt ahhoz, hogy betegyék a rendőrautóba, és a rendőrőrsre hajtsanak vele. Rendháborításért eljárást indítottak ellene. Pénzbírságra ítélték, de azt nem tudta kifizetni. Ezt kellett leülnie. Az indulata a börtönbe is elkísérte. Engem azért hívtak, hogy elmagyarázzam neki, hogy ha nem teszi, amit mondanak neki, magánzárkába fogják tenni. Ott is elkezdett indulatoskodni. Egyszer figyelmeztették. Másodszorra már nem. Egy másodperc alatt a körülöttem álló és ülő börtönőrök hihetetlen rutinossággal a földre teperték. Aztán hívták az orvost, hogy megvizsgálja, nem törött-e el a bordája.

A legjobban azt a fiatal lányt sajnáltam, akivel egy vietnámi srác babrált ki. Lehet, persze, hogy az illető magyarnak tartotta magát. Mi, magyarok, még nem vagyunk hozzászokva, hogy kínaiaknak, araboknak, vagy ez esetben vietnámiaknak magyar tolmácsot kell, hogy hívjanak. A nevet hallva többször rákérdeztem, nincs-e tévedés. Őszintén szólva, meg voltam győződve, hogy hiába vezetem le a 200 kilométert. De nem. Valóban egy

magyar vietnáminak kellett tolmácsolnom. Most azt teszem, amit az angolok. Ha valakiről rossz derül ki, biztos, hogy nem brit, vagy ez esetben magyar származású. Az illető kilencéves korában költözött Magyarországra a szüleivel. Ott lett jóba egy magyar lánnyal, akivel együtt jöttek ki Skóciába. Az útlevél-ellenőrzés előtt azt mondta a lánynak, hogy elszakadt a szatyorja, nem tehetné-e be az övébe a dolgait. A lány semmit sem sejtve belement. A dolog nem volt más, mint hat különböző névre kiállított útlevél meg személyazonosító kártya. Mindkettőjüket elkapták, és a szegény lánynak is több hónapot kellett börtönben eltöltenie, míg fel nem mentették. Mondanom sem kell, hogy a srácot elítélték, de neki az előzetes letartóztatással az ideje már le is járt. A tárgyalás után megkért, furikázzam fel Edinburghba, ő is arra tart. Szerencsémre mondták neki, hogy előbb még visszsza kell mennie a börtönbe, és onnan engedik csak ki. Nagyon megkönnyebbültem.

Holnap is szeretnék megkönnyebbülten távozni a börtönből. Igaz, hogy nagyon szeretnék találkozni Panka kedvencével. De nem holnap. És nem a börtönben.

Egy régi ismerős

Pénteken a börtönben hosszú, labirintus-szerű folyosókon kellett átmennem, majd beültettek egy szobába. Röviden vázolták az eseményeket. Mondtam nekik, hogy ugyanezzel a névvel ismerek valakit. Félek, nehogy vele kelljen ilyen körülmények között találkoznom. Remegett a gyomrom. Lestem az ajtót. Egy magas, hórihorgas úr jelent meg. Legnagyobb megkönnyebbülésemre nem Panka kedvencével találkoztam. Ugyanakkor egy régi ismerőssel hozott már megint össze a sors. Meg az igazságügyi rendszer. Csak az illető azóta nevet váltott.

Ebből az emberből mindig ömlik a mese. Nagyon nehéz tolmácsolni neki, mert a legtragikusabb dolgokat is úgy adja elő, hogy nagyon nehéz nevetés nélkül megállni. Aki engem ismer, az aztán különösen tudja, hogy nekem duplán nehéz! Márpedig az igazságügyi rendszernek nincs humora.

Azért kellett mennem, mert aggódtak érte, hogy nehogy kárt tegyen magában. Közben előadta, hogy a mamájának elmosta az ár a házát és minden jószágát. Azért ment haza Magyarországra, hogy a házat újraépítse. Csak egy csirke maradt. Ez a csirke nagyon ragaszkodott az édesanyjához. Akárhova ment, mindenhova követte. Illusztrálta is, ahogy a csirke követte a mamáját. Mielőtt újra visszatért volna Nagy-Britanniába, az édesanyja mondta neki, hogy fiam, levágom neked az utolsó csirkémet. Ő ellenkezett. Ennek ellenére az asszony hajnal kettőkor felkelt, kitekerte a nyakát, és elkészítette a fiának. És most az a csirke ott rohad a hátizsákja tetején, a szótárok és nyelvkönyvek mellett, mert elvették tőle, és nem adják vissza. Ígérték neki, hogy a rohadt csirke ügyében intézkednek.

Ezt a csirkés részt sem volt könnyű fapofával fordítani, különösen, amikor a két karjával, mint a szárnyaival csapdosott, hogy

illusztrálja, hogyan követte a hűséges jószág a gazdáját. De mikor azt is előadta, mennyire utálja az angolokat, és hogy ő, amikor a kórházban volt, felajánlotta az összes szervét a köz érdekében, ha meghalna, de ráírta a papír aljára, hogy csak skótnak, angoloknak nem, ott már kibuggyant belőlem a nevetés. A felügyelő meg megjegyezte neki, hogy Skócia is tele van angolokkal, így sajnálatos módon nem biztos, hogy ennek a kérésének eleget tudnak tenni.

A korábbi találkozásainkkor szabadlábon volt, így szabadon beszélgethettem vele. Ő ugyan itt is szabadon beszélgetett volna velem. De szigorú szabályok vannak. Állandóan figyelmeztetnem kellett, hogy mindent, amit mond, kötelességem lefordítani. Annak idején viszont a bíróság előcsarnokában könnyesre nevettetett mindenféle történeteivel. A tárgyalóteremben alig tudtam csendre inteni. Azt állítja magáról, hogy régi nemesi családból származik. A kinézete és a magatartása alapján el is hiszem neki. Na, nem a grófot, hanem a hetvenkedő katonát. Állítólag szolgált is Szerbiában. De nála sohasem lehet tudni, mi igaz, és mi nem.

Egyszer, amikor közeledett egyik fiam születésnapja, és éppen egy tárgyalásra várakoztunk, hogy elüssem az időt, megkérdeztem tőle, milyen születésnapi ajándékot ajánl. Volt néhány ötlete, de nem igazán nekem valók voltak. Ő egyszer egy autót vett a barátnőjének. Az egész kocsit becsomagolta, és átkötötte egy szalaggal. Így várta az ajándék a hölgyet a háza előtt. Egy karácsonyra meg csillagot vett neki. – Micsodát, egy csillagot?! – kiáltottam fel spontán a bíróság épületében, hogy minden szem felém fordult. Igen, a hülyéknek a világ tárva áll lehetőséggel. Amerikában van egy cég, amelyik 60 000 Ft-nak megfelelő összegért hajlandó elnevezni valakiről egy még névtelen csillagot. Csillagból meg annyi van, mint égen a csillag! A pénzért kap az ember egy csillagtérképet, amelyen bejelölik a megfelelő égitestet, meg egy igazolványt, hogy a csillag az illető nevét viseli.

Egy más alkalommal arra kérdeztem rá, hogy miért görbe az egyik körme. Azt mondja, azért, mert beletartotta a gyertyába.

A gyertyába? Hogyan? Levágták az egyik ujját, a másikkal meg utána sokáig nem érzett, és azt sem érezte, hogy belelóg a gyertyába. – Levágták az ujjadat? – hitetlenkedtem. – Az egyik szabadidőközpontban karddal levágta valaki – felelte. – Hogy kerültél oda? – Egy takarítóvállalat feje volt, és a szabadidőközpontot takarították. A tulajdonos kifogyott a pénzéből. Mivel nem tudta őket kifizetni, felajánlotta nekik, hogy a tartozás fejében járjanak ingyen oda. A szabadidőközpont vendége volt a japán konzul is. De nem csak vendége. Kendót is tanított. Ott feküdt a kardja meg a bambuszbotja. A barátjával elkezdtek marháskodni. Ő felkapta a bambuszbotot, a barátja a kardot. Próbálta a bambuszbottal kivédeni a kardcsapásokat, de nem sikerült. Leesett az ujja. Azt gyorsan jégbe tették, és rohantak egy privát sebészhez. Annak nem volt steril műtője, ezért vele és a jégben tartott ujjal rohantak tovább a János kórházba. A János kórházban nem voltak hajlandóak az üggyel foglalkozni. Mondták, túl sok a beteg. Ekkor a privát sebész, aki specialistája a karddal levágott ujjaknak, felajánlotta, hogy ő visszavarrná, ha biztosítanának neki egy steril műtőt. A János kórház ügyeletes orvosa azonban azt mondta neki, hogy mindenki kapirgáljon a saját szemétdombján. Erre annyira feldühödött a mi lovagunk, hogy ott, előtte bedobta az ujját a szemetesbe.

Pista gyakran rám szól, hogy ne tegyek fel közvetlen kérdéseket valakinek. Hogyne tenném, ha jutalmul ilyen történeteket kapok! Az már persze a megfigyelőképességemet dicséri, hogy a görbe körmöt észrevettem, de azt nem, hogy mellette hiányzik egy ujj.

Az elmúlt hétvégét végigimádkoztam, hogy ne csináljon valami őrültséget magával. Mára már a régi kedvében találtam. Megnyugtatott. A szomorú a dologban az, hogy a barátjával húsz fonton vesztek össze, amit nem tudott idejében megadni. Az pörgette fel az eseményeket.

Sokat gondolkoztam már azon, hogy a börtönök tele vannak pitiáner bűnösökkel. Ugyanakkor magas szinten, civilizált keretek között összehasonlíthatatlanul nagyobb bűncselekmények

folynak. Büntetlenül. Mégsem lehet azt mondani, hogy az apró dolgokkal ne törődjenek. Az igazi káoszt a társadalomban pont az okozná, ha szabadjára engednék a kisstílű bűnözést. Ez nem jelenti azt, hogy a magas szinten elkövetett bűnök nem rohasztják a társadalmat. Nem közvetlen félelmet keltenek bennünk, hanem belülről, alattomosan rágják szét az alapokat.

Most áttérek valami sokkal személyesebb dologra. A pótunokámat egynaposan hazaengedték a kórházból. Első perctől kezdve tág szemekkel figyeli a körülötte lévő világot. Mikor egy kicsit elsírta magát, elővettem a tuti vigasztaló dalomat. Rám nézett csodálkozva, majd elhallgatott. Érdekes, hogy soha egy sírós baba sem reagált még nekem a Tente baba, tente vagy Csicsíja, bubája, elment a mamája és hasonló ringató nótákra. Van ellenben két vigasztalóm, ami még eddig minden babánál bevált.

Dombi bátyám a titkok tudója. Egy emlékezetes napon megtanítottam neki a két dalt. Majd talán egyszer másokkal is megosztjuk ezt az emlékünket.

Panka munkája

Imádom a lányomat. Jegelem a térdemet az ágyban, és közben hallom, ahogy készülődik a munkába. „Pénz megvan, a munkahelyi trikómat már ki kell cserélni, kulcs, mobiltelefon, igen, mama, nem tudnál adni nekem egy papírt és ceruzát, ami elfér a zsebemben, hogy fel tudjam írni, mennyibe kerül az a ceilidh (skót táncház), amelyet a faliújságon hirdetnek?" Odasántikálok a táskámhoz, és adok neki. Még van időm, ugye? Bőven, te drágaságom. S már indul is.

Mindennap kora reggel magától kel, és kikészíti az egész családnak a reggelit. Megfőzi a kávét. Mindenki megkapja a kedvenc müzlijét. Az emésztés kedvéért még megtetézi korpával és mindenféle magokkal. Tamás kakaót iszik, papa, mióta magas a vérnyomása, gyógyteát. Kis kancsókban ki-ki megkapja a megfelelő tejet. Tamás és Panka 4%-osat, mi, a magas koleszterin szintű szülők a 1,5-eset. Majd halkan bekopog a hálószoba ajtaján, és közli, kész a reggeli. A királynak sincs ilyen jó dolga.

Tegnap nem tudom, mi történhetett. Délben lefeküdtem aludni, és mikor két órával később felébredtem, alig tudtam lábra állni. Most nem a bal alsó lábszárammal van a baj, hanem a jobb térdemmel. Borogatom, és szedem a fájdalomcsillapítót. Minek fut az ilyen, ha nem bírja? Jó kérdés. De ígérem, a sírban majd feladok mindent.

Máskor együtt sétálok Pankával a munkahelyére. Ma ez nem megy. Nem csak a lábfájásom miatt. A fűtés éves garanciaszervize is ma reggelre esedékes. Panka nem bánja. Boldogan indul neki. Nagyon szereti a munkáját.

Elsősorban miatta hagytuk ott Magyarországot. Szerettük volna megadni neki a lehetőséget, hogy rendes iskolába járhasson. Nem mindenáron erőltetni, csak kipróbálni. Ha nem ment vol-

na, hát nem ment volna. De ment. És nem is akárhogyan. Soha nem kellett szégyenkeznünk miatta. Hihetetlen kitartás és tanulni akarás volt benne. Sok segítséget kapott. Ezt lelkesedésével és szeretetével bőven viszonozta mindenkinek.

Panka 18 éves koráig rendes gimnáziumba járt. Onnan college-ba ment, ahol négy évig főzést és felszolgálást tanult. Most egy étteremben dolgozik. Az éttermet arra hozták létre, hogy fogyatékos embereknek lehetőséget teremtsenek, hogy valós munkakörülmények között dolgozzanak. Egyben arra is felkészítik őket, hogy később más, rendes munkahelyen is megállják a helyüket. Ebben segítséget is nyújtanak. Hétfőtől péntekig 9-től 5-ig van a munkaidő. Takarítanak, felszolgálnak, segítenek a főzés előkészítésében. Nagyon komoly munkát végeznek.

Az étteremben hatalmas a forgalom. Kitűnő vegetáriánus ételeket szolgálnak fel. Mindennap más és más a választék. Kenyeret is sütnek, mind helyben fogyasztásra, mind eladásra. Nagyon szeretem reggelenként a sütödéjükből áradó csodás kenyérillatot. Gyakran tartanak rendezvényeket az épület legfelső szintjén. Ezek ellátásáról is az étterem gondoskodik. Látom, ahogy kis kerekes kocsin tolják ki a konyhából a jobbnál jobb ételeket, hogy egy szinttel feljebb se hagyják éhezni a vendégsereget. Nagyon népszerű hely. A siker titka, hogy mindent gusztusosan és magas színvonalon csinálnak. A terem is gyönyörű. Nem sajnálkozni megy oda az ember, hanem hogy kulturált, tiszta, jó körülmények között finomat és egészségeset egyen.

Az élet megtanított arra, hogy amikor az ember azt hiszi, hogy olyan nyomorult helyzetben van, hogy annál rosszabb már nem lehet, mindig téved. 2008-ban nagyon súlyos operáción estem át. Az operációt ráadásul komplikációk követték. Amikor a mélyponton voltam, Panka elkezdett nem enni. Fejébe vette, hogy ha lefogy, jobban fog tetszeni egy bizonyos fiúnak. Amilyen kitartó egy kis csaj, sikerült is hamarjában nyolc kilót lefogynia. De nem 70 kilóból, hanem 52-ből. Rettenetesen nézett ki. Ehhez persze aztán mindenféle hasfájások is járultak. A születésétől fogva energiával és boldogsággal teli Panka hasfájós és elviselhetetlen

lett. Minden étkezés egy gyomorgörccsel végződött. De nemcsak nála, hanem mindenkinél, aki csak az asztal körül ült. Az iskolát egész életében imádta. Most egy időre abba kellett hagynia. Állandóan orvoshoz jártunk. Szakember segítségét kértük. Kértük? Könyörögtünk érte!

Sajnos nagyon nehéz Edinburghban anorexiás szakemberhez jutni. Több mint egy év a várólista. Nekünk szerencsénk volt. A beutalástól számított néhány hónapon belül kaptunk egy nagyon ügyes, kognitív magatartás-terápiával foglalkozó szakembert. A családban már mindenki annyit beszélt Pankával, hogy észhez térítse, hogy nem tudtuk elképzelni, mit lehet még ehhez képest újat nyújtani. Eleinte hetente, majd kéthetente találkoztak. Rendszeresen kapott házi feladatot. Egy nap azzal jött haza, hogy bele kellett nyúlnia egy darab vajba. Először nehezen ment neki, de összeszedte minden bátorságát, és a végén bele merte tenni az ujját. Nem tudom, min fordult meg a kocka, de néhány hónap múlva Panka visszanyerte majdnem az eredeti súlyát, és újra boldog ember lett. Még mindig őrli az agyában a dolgokat, hogy milyen étel mit tartalmaz, mire jó, mennyi energiát ad stb., de már nem fél az ételtől.

Persze, ahogy ez már lenni szokott, pont, amikor felépült, akkor lett édesanyám halálos beteg. Még tudott örülni Panka gyógyulásának, de már nem élvezhette ezt a kicsattanóan boldog, büszke, dolgozó hölgyet.

Panka korábban is gyakran segített nekem a főzésben, de most, mióta az étteremben dolgozik, teljesen önállóan készít el ételeket. Megvásárolja a hozzávalókat a boltban, és összeállítja; ha kell, meg is főzi. Tegnap is teljesen egyedül felvágta nekem a hagymát, megpirította, rátette a darált húst, mikor az megbarnult, rátette az ugyancsak általa megmosott és apróra vágott gombát, majd a paradicsomszószt, hogy elkészítse a mai ebédhez a milánói makarónit.

Pankának általában nagyon jó tanárai voltak a gimnáziumban. Egy azonban mérhetetlenül eltörpül a többi mellett. Csak az emléke emelkedik ki. Az agya annyit nyomhatott, mint egy

borsószem. Vagy inkább egy borsszem? Panka kisérettségit tett angolból, biológiából és rajzból. Ezen kívül tanult még háztartási ismereteket. Ebből az illető hölgy azonban nem engedte vizsgázni. Panka ugyan mondta ezt nekem otthon, de nem akartam elhinni. Bementem a szülői értekezletre. Ott aztán saját fülemmel hallottam, amit ez a banya indokként felhozott. Nem sok hiányzott ahhoz, hogy súlyos testi sértésért börtönbe kerüljek. Azt mondta, hogy azért nem engedheti, hogy Panka levizsgázzon, mert ha sikerül neki a vizsga, akkor azt fogják hinni, hogy ezzel az eredménnyel ő önállóan dolgozhat egy konyhában, és mi lesz, ha véletlenül magára gyújtja a helyiséget?

Tudni kell, hogy a férjemmel és a nagyfiammal már többször előfordult, hogy másik platnit kapcsoltak fel, mint amire az edényt feltették. Pankával még soha. Mindig mindenre ügyel.

A legnagyobb boldogságom, ahogy felszolgálni látom a munkahelyén. Büszke az étteremre, büszke magára. S ha boldog, ő a leggyönyörűbb lány a halpiacon. Nagyon szereti, ha időről időre náluk ebédelünk. Figyelem, ahogy felszolgál. Jó napot, hölgyem! Hogy érzi magát ma? Mivel szolgálhatok? Ez jó lesz? Igenis, azonnal. Négy font ötven. Itt a visszajáró. Jó étvágyat! Remélem, ízleni fog.

Kerüld az utamat, te boszorkány, mert még mindig nem állok jót magamért!

Derékfájás

Már megint az ágyat nyomom. Fáj a lábam, fáj a hátam, és nyűgös vagyok.

Az orvos szerint nem nagy ügy. Az idős emberek nagy része isiásztól szenved. Hamar fel fogok épülni, csak szedjem az orvosságokat. Ha pedig legközelebb bútorokat kell tologatni, a fiaimat kérjem meg.

Kérte az orvos, hogy hajoljak előre, és ha tudom, érintsem meg a bokámat. Erre én letettem a tenyeremet a földre. Ettől kezdve nem vett komolyan. Mindig itt rontom el. Akárhányszor orvosnál a derekamra panaszkodom, és látják, milyen lazán le tudok hajolni, már ki is adják az utamat. Csak azt nem veszik számításba, hogy 16 éve rendszeresen jógázom, és negyven éve megállás nélkül sportolok.

Múlt héten távol volt a férjem. Gondoltam, legjobb idő a festésre. Ha ő itt van, mindent elkomplikál. Kértem Pista fiamat, hogy segítsen a bútorok kipakolásában, de ő akkor nem ért rá, amikor én szerettem volna. A várás pedig nem erős oldalam. Így magad uram, ha szolgád nincsen alapon, némi Tamás-segítséggel ki- és bepakoltam mindent. Most meg szenvedek a derekammal.

Nem először. Tamás pár éves volt, amikor egy január környékén felmondtam a szolgálatot. Nagyon fájt a hátam. Magas lázam volt. Képtelen voltam felkelni. Azt hittem, a vesém. Be is utaltak szakemberhez. Júniusra kaptam időpontot. Addig is két antibiotikum-kúrán estem túl, majd tornagyakorlatokat végeztem. Mi lehetett, nem tudom, de mire a vesespecialistához kerültem, már kutya bajom sem volt. Itt, Skóciában nagyon gazdaságos az egészségügyi rendszer. Több hónapot kell várni, hogy az ember szakemberhez kerüljön. Addig az emberek fele meghal, a másik fele magától meggyógyul.

Másodszorra, mikor leestem a lábamról a derékfájásom miatt, már ügyeletre rohantunk be, annyira meg voltunk ijedve. Bár csak ne mentünk volna! Akkor fedezték fel a CT-n azt a hólyagot, amely miatt eltávolították később a fél hasnyálmirigyemet. Még mindig az ép hasnyálmirigyesek népes embercsoportjába tartoznék! Csak egy kis hólyagocskával. Azon meg nem kéne rágódnom, hogy elrákosodhat-e idővel, vagy sem, mert gőzöm sem lenne róla. Egy kis isiász-idegbecsípődés miatt meg mit kell akkora ramazúrit csapni?!

Visszatérve a brit orvosi rendszerre, ennek is megvannak az előnyei. Pista uram, míg Magyarországon éltünk, hipochondriában szenvedett. Nem ment a munka, ahogy szerette volna, elkezdett aggódni. Elővett egy nagy orvosi szakkönyvet, és kikeresett magának egy jó kis betegséget, annak összes szimptómájával együtt. Addig tanulmányozta, amíg már kezdte teljes odaadással átérezni. Kiválasztott egy elsőrendű szakorvost, majd előadta a bajait. A szakorvos, miután jó szakorvos volt, nagy örömmel ráismert az adott betegségre, és kezelte, ahogy tudta. Nincs olyan drága vizsgálat, amelyet Pista ki ne járt volna. Még jó, hogy hamar elköltöztünk Magyarországról, és ezzel évekre kitoltuk a magyar orvosi rendszer teljes összeomlását. Sajnos, ahogy hallom, teljesen nem sikerült megmentenünk. Rengeteg ápoló és orvos hagyja el az országot. Remélem, a kormány rövidesen átlátja ezt, és sürgős intézkedéseket fog foganatosítani.

Két dolog vette el a kedvét Pistának a további rendszeres orvoshoz járástól. Az egyik még Magyarországon történt. Fejébe vette, hogy ki kell vetetnie a manduláját. Ugyan kiskorában már egyszer kivették, de azt állította, hogy visszanőtt. Azért olyan fáradt, és nem tud koncentrálni a munkájára, mert az neki állandóan begyullad. Itt egy mandulaműtétre legalább egy évet kell várni. Addig biztos, hogy elállt volna tőle. De nem úgy Magyarországon! Két hete volt még utazás előtt. Gyorsan betették következő hét hétfőjére. Valahogy fejébe vette, hogy milyen jó lesz neki a kórházban, körül lesz véve csinosabbnál csinosabb ápolónőkkel. Isten nem bottal ver! Körül is volt véve egy akkora baj-

szos, szakállas ápolóval, hogy csak na. Ráadásul állandóan mindenkit intravénás injekcióval fenyegetett, és Pista látni vélte, hogy a steril tűt, amelyet operáció előtt belészúrtak, azt még beszúrás előtt ő megfogdosta a piszkos kezével.

Mondanom sem kell, hogy Pista nagyon beteg lett az operáció után, és azt állítja, hogy annak következtében azóta is folyamatosan cseng a füle.

Ha ez nem segített volna a hipochondriáján, a brit orvosi rendszer akkor is megtette volna a magáét. Itt aztán nem lehet csak úgy szakembereket zargatni! Hacsak nem a magánszférában, de arról semmit sem tudok. A beteget a körzeti orvos utalja be. Pár hónapot várunk, hogy postán megjöjjön az időpont. Még pár hónapot várunk, hogy el is érkezzen az az időpont. Odamegyünk a szakrendelőbe, és futószalag-szerűen végeznek velünk. Ha még egyszer netalántán vissza kell mennünk, biztos, hogy más orvos fogad, és biztos, hogy semmit sem fog tudni rólunk. Ha még netalántán harmadszor is el kell mennünk, egy harmadik szakember fogad, és ugyancsak nem fog tudni semmit. A negyedik alkalmat már el sem mesélem. És ez nem mese. Ez a szomorú valóság. Magam voltam nem egyszer tanúja ennek. Legtöbbször a tolmácsolások alkalmával. De a saját tapasztalatunk is bőséges ezzel kapcsolatban.

Panka térdét egy baleset következményei miatt háromszor operálták. Először Spanyolországban. Rettenetesen. Majd Magyarországon. Kitűnően. De sajnos, ahogy kamaszkorában hirtelen nőni kezdett, újra meg kellett ismételni. Ekkor már Skóciában éltünk, így itt került kés alá. A gipszet az operáló orvos egy héttel korábban levette, mint kellett volna, mert el kellett utaznia. Nekünk üvöltött, hogy valami nincs rendben. Ennek ellenére, akárhányszor kontrollra mentünk és panaszkodtunk, mindig egy új, még csak nem is szakember orvos fogadott, és szabadkozott, hogy ő ugyan nem tud semmit. A skótok nagyon türelmesek, és teljesen megbíznak az orvosaikban. Mi viszont magyarok vagyunk és temperamentumosak. Zokogva elrohantam a körzeti orvosunkhoz, és elmeséltem neki, mi folyik a kórházban. Ő meg

ausztrál, nem kell hazafias érzelmektől vezérelve védenie a rendszert, és együttérző is, így azonnal írt egy levelet a főorvosnak. Azt is tudta – erről addig nekünk fogalmunk sem volt –, hogy milyen sokat ad ez a társadalom a titulusokra. Megírta benne, hogy a férjem professzor ugyanazon az egyetemen, amelyhez a kórház tartozik. Azt a változást! Ezután csak úgy kellett kérnünk az időpontot, hogy a főorvos urat szeretnénk látni. Sajnos még gyakran kellett találkoznunk vele. Panka lábára vissza kellett tenni a gipszet, és vagy négy hónapot rajta kellett tartani. A főorvos minden találkozásunkkor mérhetetlen figyelmes volt, és a professzor úr hogyléte iránt érdeklődött. Hozzá kell tennem azonban, hogy mindent összevéve jó munkát végzett. Egyébként nem tudna Panka naponta több órát táncolni.

Az operáció utáni időszak duplán megviselt. Még kicsi volt Panka, amikor egy doktori értekezést olvastam arról, hogy downos felnőttek testarányai hogy térnek el az átlag populációétól. Abban a doktori értekezésben az is benne volt, hogy ellenben olyan downos felnőttek, akik gyerekkoruktól kezdve rendszeresen sportoltak, teljesen átlagos felépítésűek. Pankát kéthónapos korától rendszeresen tornáztattuk. Ötéves korától rendszeresen úszott. Hétéves korától rendszeresen táncolt. De pont, amikor a legnagyobb növésben volt, majd egy éven keresztül mindent fel kellett adnia. Féltem, hogy az a sok-sok erőfeszítés mind hiábavaló volt. Pont, amikor a legfontosabb lenne, hogy sportoljon, combig gipszben sántikál.

De a teste emlékezett a sok-sok sporttal eltöltött órára. Mire a gipsz lekerült a lábáról, egy arányos, szép kamaszlány kerekedett ki belőle.

Tamás kamaszodik

Ma mondtam Tamásnak, hogy el kell mennem az iskolájába, hogy megtudjam, járhatnának-e oda a francia cseregyerekek egy pár hétig. Mama, mikor mész be az iskolába? Ugye nem reggel, amikor felviszel engem? Azért persze tud könyörögni, hogy reggel vigyem fel kocsival, de ha lehet, tegyem ki messzebb, ahol senki sem látja. Megnyugtatom, hogy az iskolába majd csak délelőtt megyek be. De ugye nem a szünet alatt, amikor mi kinn vagyunk? Nem a szünet alatt! – sóhajtok.

Délután kedves vendégek érkeztek hozzánk három napra. Péter unokatestvérem lánya és annak az élettársa. Edit fogorvosként dolgozik Dél-Angliában. Megkértem Tamást, hogy míg Pankát táncolni viszem, menjen fel velük a Blackford Hill tetejére, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a városra. Hozzáteszem, hogy Tamás egyik kedvenc helye. Előbb morogva visszautasított, de mikor felajánlottam, hogy akkor ma kihagyjuk a franciatanulást, azonnal örömmel belement. Gyerekvállalás előtt diplomata iskolába kellene járni, hogy megtanuljuk, hogy lehet ügyesen irányítani a gyerekünket. Helyesebb lett volna erkölcsi oktatásban részesítenem a másoknak való örömöt adásról meg az önfeláldozásról? A könnyebb utat választottam.

Tamásnak három nap szünete volt az iskolában. Hogy miért, fogalmam sincs. 16 év után is képtelen vagyok megérteni, mikor miért nincs iskola. Bár húztam a lábam, hatalmas pingpongmecscseket játszottunk. Kirándulni már nem jár velem. Moziba már nem jár velem. Úszni már nem jár velem. Kosarazni már nem jár velem. Idén először nem mentünk el az évi Tudományos Fesztiválra, mert a barátaival csavargott. Egy éve már nem kéri, hogy lefekvés előtt menjek be hozzá, és imádkozzam vele. Nagy néha, ha mások is vannak, még kártyázunk együtt. Ez az egy kö-

zös „szorcsi", a pingpongozás, ami még megmaradt. Ezért is nem törődtem semmi fájdalommal.

Pár évvel ezelőtt meghívott minket valaki a születésnapjára, amire ceilidh-t rendezett.

Tamással végigtáncoltuk az egész estét. A szünetben saját táncokat találtunk ki. Uraltuk a táncparkettát. Mindenki odavolt a gyönyörűségtől. Én meg a boldogságtól.

Ne értsék félre. Nem várom el, hogy ez ma is így legyen. Természetes, hogy eljött az idő, amikor már nem szeret a haverok előtt a mamájával megjelenni, és a barátai fontosabbak. Őszintén szólva, azon csodálkozom, hogy nem előbb kezdte el szégyellni az öreg anyját. Én gyerekkoromban mindig öregnek találtam a szüleimet, holott édesanyám 24 évesen szült engem. Hogy én az apukámmal táncoljak? Soha! Persze attól nem kellett félni, hogy erre kérjen. Sohasem láttam táncolni. Akárcsak a Pista, semmi vágyat nem érzett hozzá. Bezzeg Anyukám! Milyen boldog volt, amikor egyszer Dombi bátyám 14 évesen megtáncoltatta! Soha olyan boldognak nem láttam gyerekkoromban. Csodálkoztam, hogy ilyen öregen ezt még így élvezni tudja. Mindössze 35 éves volt. Még 8 évnek kellett eltelnie azután, hogy fiatalnak lássam. Az is maradt nekem egész haláláig. Micsoda gyönyörű, kék, fiatalságot sugárzó szemei voltak!

Azért még szükség van mamira. Mama! Mit főztél vacsorára? Kikészítenéd nekem? Drágaságom, mi a helyzet a vacsavacsa kezeiddel, nem tudod kiszolgálni magad? Mama, tudod, hogy én nem tudom, te meg olyan ügyesen csinálod! Mama, tudnál nekem inni is adni? Először még megpróbálok kitartani az elveim mellett, de addig beszél lukat a hasamba, hogy feladom. Egyszerűbb odavinni neki. Ha nem vagyok otthon, Panka készít ki neki mindent. Ha egyikünk sincs otthon, csak kekszet vagy csokoládét eszik. Nem aggódom. Majd megtanulja. Komolyan aggódnék, mi lesz vele, ha felnő, ha nem láttam volna néhány dolgot már az életben.

Gergő bátyám volt a család lustája. Édesapám mondta, hogy mosson lábat, ellenőrizni fogja. Képes volt csak a jobb lábát meg-

mosni, és azt kidugni a takaró alól. Felnőtt korában, amikor a gyerekei még kicsik voltak, reggel hatkor kelt. Elment a piacra. Megfőzött a családnak. Elment dolgozni. Mikor hazament a gyerekekhez, órákig olvasott nekik. Éjszaka még az esztergagépén ügyködött. Vagy a lakás felújításán. Most, hogy arra kényszerül, hogy távol a családjától dolgozzon, mindennap késő estig benn van a munkahelyén. Megszámlálhatatlan gyereket tart el, míg ő a legszerényebb körülmények között él.

Vagy húsz évvel ezelőtt meglátogattam őket. Dani fiuk ült az asztalnál, és mondta, hogy szomjas. Szólni nem szóltam semmit, de gondoltam, ha szomjas vagy fiam, mozdulj, kelj fel, és igyál. Nálunk ilyen ismeretlen volt, hogy ne szolgálják ki magukat a gyerekek. (Bezzeg most. Megérdemeltem!) Dani azóta felnőtt. Három idős embert ápolt haláláig. Örökre hálásak leszünk neki, amit édesanyánkért tett. Nélküle nem tudtuk volna végigcsinálni.

Pankával lassan indulok haza a táncról. Vajon hol járhatnak Tamásék? Hogyan sikerült a kiruccanásuk? Szerencsére gumicsizmára nincs szükségük. Még a Nap is előbújt a felhők mögül. Könnyesre nevettem magam, amikor Edit Dél-Angliából való elindulásuk előtt kérdezte a telefonban, hogy lehet-e Edinburghba rendes cipőbe jönnie, mert sajnos nincsen gumicsizmájuk. Fura egy elképzelésük van az embereknek Edinburghról. Mindenki azt hiszi, hogy itt állandóan esik. Olvastam egy könyvben, hogy az éves csapadékmennyiség ugyanannyi Edinburghban, mint New Yorkban vagy Rómában. Egész tavasszal locsolnom kellett a virágokat, mert nem volt eső. 16 éve élünk itt, de még csak háromszor, ha bőrig áztam. Szemerkélni gyakran szemerkél, de ritkák a nagy zivatarok. Tavaly, míg nyáron Magyarországon voltunk, itt a kertben minden virágunk és a földieper is teljesen kiszáradt. Napsütésből lehetne több. De esőből is.

Sohasem felejtem el, amikor Aix-en-Provence-ban laktunk, és meglátogattak minket a kanadai barátaink. Kimentünk értük a repülőtérre. Vártuk, mikor jelennek meg a tömegből. Kicsit féltünk is, hogy majd nem vesszük észre őket, és elkerüljük egymást. Na, ettől nem kellett volna félni. Hatalmas szalmakalapok-

ban jelentek meg. Kanadában azt hallották, hogy vigyázni kell a Cőte d'Azur-ön, mert az ózonréteg megsérült, és túlságosan nagy az ultraibolya-sugárzás. Minden turista, aki oda utazik, feltétlen szerezzen be magának egy nagy karimájú kalapot, hogy megvédje az arcát a káros sugarak hatásától. Arra számítottak ezek után, hogy mindenkit majd ilyen nagy szalmakalapban fognak találni. Hamar észrevették, hogy ők voltak az egyetlenek. Nagyon kellemetlenül érezték magukat. Fél órán belül mindkét kalap a szemetesben végezte.

Közben hazaértünk Pankával. Három kipirult, boldog embert találtunk itthon. Tamás, aki annyira nehezen szedte öszsze magát, lelkesen végigjárta velük a csillagvizsgáló hegyét. Nem mertem kérni tőle, hogy a fákkal körülvett csodaszép Blackford Pondot is mutassa meg. Nem akartam túlfeszíteni a húrt. Kiderült, magától is eszébe jutott. Ezt szeretem benne. Ha szívességet kérek tőle, vág hozzá egy-két kötelező rossz pofát, de aztán megmutatkozik az igazi valója, hogy egy mennyire aranyos, érdeklődő és odafigyelő gyerek.

Örül a család

Örül a család. Én meg – majd megpukkadok. Ha nem vettem volna be fájdalomcsillapítót, akkor most elővettem volna a whiskysüveget. Vagy bort. Vagy pezsgőt. Akármit, csak alkohol legyen. Holnap utaztam volna Londonba.

Most derült ki, hogy mégsem megyek. Nagyon kiakasztottak.

A délutáni örömök előzménye, hogy tegnap késő estig kémiát tanultam Tamással. Azt állította, hogy ma dolgozatot írnak. Mikor hazajött, kérdeztem, hogy sikerült. Halogatta, halogatta a beszámolót, majd bevallotta, hogy nem volt dolgozatírás. Pontosabban volt, csak nem ma. A dolgozatot pénteken írták, amikorra elfelejtett felkészülni. A tanár, mivel pénteken későn jött be az osztályba, azt ígérte, hogy kedden, vagyis a mai napon, a hiányzó részt befejezhetik. De meggondolta magát. A nem befejezett dolgozatokat kijavította, és Tamás nagyon rossz jegyet kapott. Kémiából! Az én fiam! A vegyészdoktor csemetéje!

Ezek után Panka könyörgött, hogy vegyek neki június 25-ére egy táncházra jegyet az interneten. A világháló szerint a jegyek elfogytak. Erre felgyalogoltunk a színházhoz, ahol a táncolás lenne, hátha helyben még lehet jegyet kapni. Ma kivételesen zárva voltak. Érdekességként jegyzem meg, hogy a színház falán holnapra nagy plakáton hirdetnek egy Kurtág György-darabot.

Útban odafelé kérdezte Panka, hogy akkor ugye fel tudom vinni a hegedűjét holnap az órájára. A munkahelyéről megy egyenesen, és ott nincs hely, ahol elhelyezhetné napközben. Bosszantott, miért nem előbb mondta. A színházba menet a tanárjához is beugorhattunk volna a hegedűvel.

Fáradtan és csalódottan érkeztünk haza a nagy gyaloglásból. Még le sem vettem a kabátomat, mikor Miklós hívott. A legutóbbi útjáról számolt be. Félbe kellett vágnom, mert megszólalt a

mobilom. Már akkor nem jót sejtettem, amikor megláttam rajta a nevet.

Az illető párjának tolmácsoltam volna holnap Londonban. A hölgy érdeklődött, hogy vajon megvettem-e már a vonatjegyeket, mert sajnos a férjének hirtelen haza kellett utaznia Magyarországra, és nem tud elmenni a KRESZ-vizsgára. Nagyon sajnálják, és igazán köszönnek mindent, és ne izguljak, ők minden költségemet kifizetik.

Örül a férjem. Ő megmondta, hogy ne menjek le Londonba. Örül a Panka. Reggel el tudok vele sétálni a munkahelyére, és van, ki felvigye a hegedűjét.

Hogy én örülök-e? Az nem kifejezés!

Pár hónapja hívott fel először a hölgy Londonból. Mondta, hogy a jogosítványhivataltól kapták meg a telefonszámomat, és kérdezte, hogy tudnék-e a párjának segíteni, hogy letegye a KRESZ-vizsgát. Mondtam neki, hogy tudok, de fel kell, hogy utazzon Edinburghba. Na, erre átadta az édesanyjának a telefont. Jaj, kedveském, nagyon kérem szépen, segítsen nekünk, itt van a lányom terhesen, meg itt van neki egy kicsike fiúcska, és már akkora a hasa, hogy nem tud vezetni. Mi mindent kifizetünk, csak kérem szépen, jöjjön le ide Londonba, segítsen nekünk, a lányom férje nem nagyon tud elutazni innen, a lányom nemsokára megszül, meg itt van ez a kicsi gyerek is. Ugye lejövök? És segítsek abban is, hogyan tudna felkészülni a lánya párja? Mondom, hogy e-mail-ben át tudom küldeni a KRESZ-könyv fordítását. Jaj, azt mi nagyon megköszönnénk, de sajnos azt mi nem tudjuk kinyomtatni. Nem tudná-e nekünk elküldeni kinyomtatva, igazán, ők minden költségemet állnák, nem számít, mennyibe kerül. A beszélgetést, mondanom sem kell, itt csak lerövidített változatban közlöm. Nekem az iskolában azt tanították, kerüljem az ismétlést. Nem ismételhetem el ugyanazt százszor!

Sajnos nemet mondani még tanulnom kell. Ingyen kinyomtattam és elküldtem a fordítást. Azt is megírtam, hogy melyik könyvet kell megvenniük, amelyben a képek és táblák megta-

lálhatók, és melyik DVD-t, amelynek segítségével az apuka gyakorolhatja a vizsga veszély-felismerési képességet tesztelő részét.

Elintéztem a vizsgaidőpontot is. Ilyenkor a vizsgadíjat is nekem kell kifizetni. Mikor kértem, utalják át a bankszámlámra, azt mondták, hogy sajnos ők ahhoz nem értenek. Ha nem lenne baj, majd személyesen fizetnek ki mindent. Megvettem méregdrágán a vonatjegyeket is, mert ha halogatom, akkor a méregdrága csillagászati összeggé emelkedik. Pista rettenetesen mérges volt, amikor megtudta. Hogy már megint nem tudtam ellenállni az erőszaknak!

Egy hete hívtak újra. Megint az asszony. Még egyszer sem beszéltem a vizsgázni akaróval. Úgy tűnik, ő nem is akar vizsgázni, csak a körülötte lévő hölgysereg szeretné valahogy átnyomni rajta. Elnézést a zavarásért. Az iránt szeretne érdeklődni, hogy elegendő lesz-e a vizsgához, ha az ura abból készül fel, amit elküldtem? Azt már jól tudja. De sajnos abban csak szöveg van, nincsenek benne a táblák meg a fényképek.

Azt hittem, ott nyomban megüt a guta. Hónapokkal ezelőtt pontosan leírtam sms-ben, hogy miből kell felkészülni, mit kell megvenni. A beszélgetés mintha nulláról indult volna. Mikor kezdtem az újabb magyarázást, megint átadta a telefont az anyukájának, és ő megint szívet szaggatóam elkezdte ecsetelni a nehéz helyzetüket, és megint szíves elnézésemet kérte, és mindent megígért, csak segítsek. Újabb sms-t küldtem, cím, ISBN szám, hogy mi kell a felkészüléshez. A baj az egészben az, hogy felkészülés helyett csak egyhez értenek: a kikészítéshez.

Ma délután hívott az ügynökség. Egy jó munkával szerettek volna megbízni. Vissza kellett utasítanom. Sajnálom, holnap Londonban leszek – mondtam. Tényleg sajnáltam. Átkoztam azt a pillanatot, amikor belementem ebbe a londoni útba. Pedig még nem is tudtam a tejszínhabról.

Este kilenc órakor hívtak, hogy ne menjek Londonba. Akár meg is lehetnék hatva. Ilyen erővel azt is megtehették volna, hogy leutazok, és nem találok ottan senkit.

Bár ígérte az asszony, egy percig nem reménykedem abban, hogy elküldik a vonatköltséget és a vizsgadíjat. Nem is lenne baj. Többet nem akarok hallani róluk. Szokás szerint a nagymamáé volt az utolsó szó. Jaj, kedveském, annyira sajnáljuk, hogy így történt. Közben világos nekem, hogy hazudnak. Szó sincs arról, hogy az apukának váratlanul el kellett utaznia. Este kilenckor nem szokott valaki váratlanul repülőre szállni. Arról van szó, hogy nem szerezték be a szükséges dolgokat, és a srác nem készült fel a vizsgára. Ugyanis a bocsánatkérések után megint az jött, hogy adjak tanácsot, hogy tudna a gyerek felkészülni, és mindenképpen letenni a vizsgát. Amikor már váltig nem voltam hajlandó megérteni, hogy mire céloz, csak kibökte. Tudja, hogy ezt telefonon nem lehet igazán jól megbeszélni, de meg tudnám-e tenni, hogy a gyereknek megmondanám a helyes választ, amit be kell jelölnie.

A legtöbb vizsgázó nagyon lelkiismeretesen felkészül a vizsgára. Többen teljesítettek már 100%-osan. De nem ez az első eset, hogy azt kérik, hogy csaljak. Könnyű visszautasítanom. Lelki gyakorlatot nem akarok tartani arról, hogy ez erkölcstelen. A saját nyelvükön kell, hogy szóljak. Elmagyarázom, hogy mindent felvesznek videóra, és vizsga után ellenőrzik. Nem akarom ezzel elveszíteni az állásomat. Állást mondok, nem becsületet, hogy értsék.

Oxfordban beszélgettünk egyszer egy arab bártulajdonossal. Mesélte, hogy Romániában, egy bukaresti egyetemen végezte a tanulmányait. Nagyon nagy mázlistának érzi ezért magát. Vártuk, hogy majd dicséri az oktatási rendszert. De nem! Mint kiderült, azért volt olyan mázlista, mert megtanulta, hogy működik a korrupció, és most ezt milyen jól tudja itt, Nagy-Britanniában kamatoztatni.

Attól félek, hogy néhány magyarnak nem kell ilyen tudás megszerzéséért más ország egyetemén tanulnia.

G8 találkozó

Hétvégén volt a nagyhatalmak találkozója. Arról szerettem volna írni, de még mindig a tegnapi dolgon füstölgök. Utálok egy zsömlét is kidobni. Ha ránk száradt, vagy zsemlemorzsát csinálok belőle, vagy a kacsáknak viszem el. Zsemlegombócnak sem rossz. De mit kezdjek ezzel az oda-vissza jeggyel Londonig, meg a metróra szóló napijeggyel? Prézlinek mindenesetre használhatatlan. A kacsák sem szeretnék. Hajnalban még elugrottunk a pályaudvarra, de nem voltak hajlandók visszaváltani. Dobhatom a szemétbe. Na meg a vizsgadíj! Az elveszett pénzből akár a Kanári szigetekre is befizethettem volna egy utat. Ha legalább délután telefonáltak volna! Annyi lehetőségem lett volna menteni a menthetőt. De este kilenckor!

Sokáig nagy büszkén emlegettem, hogy egész Nagy-Britanniában, beleértve Észak-Írországot is, én vagyok az egyetlen magyar, aki KRESZ-vizsgán tolmácsolhat. Azóta pontosan értem, miért nem tolonganak az emberek a munkára.

Érdekes történet, hogyan keveredtem bele ebbe az egész ügybe. Egy nap telefonált valaki, hogy tolmácsolásban szeretné segítségemet kérni. Megbeszéltünk egy találkozót. Kiderült, KRESZ-vizsgát szeretne tenni, ehhez kéne neki egy tolmács. Ideoda telefonáltunk. Megtudtuk, hogy a dolog egyáltalán nem olyan egyszerű. Jó néhány dolgot el kell intézni hozzá. Megegyeztünk, hogy nekivágok, és ha már megkaptam az engedélyt, jelentkezem. Májusban indítottam el a dolgot, és következő év február közepén jött meg a levél, hogy tolmácsolhatok.

A srácnak azóta sikerült is a vizsga. Nagyon becsülöm ezt az fiút. Mikor találkoztunk, elmesélte nekem, hogy az anyja súlyos alkoholista volt, és nem tisztességes módon kereste a kenyerét... Az apjuktól elvált, és összejött egy rettenetesen gusztustalan ember-

rel. Mikor nyolcéves volt a gyerek, az anyja az élettársával együtt egyik napról a másikra minden előzetes nélkül felszívódott. Semmit sem mondtak sem neki, sem a nővérének. Pénzt sem hagytak. Neki kellett kettőjüknek ételt lopdosnia. Elkapták a rendőrök. Kérdezték tőle, miért csinálta. Elmondta nekik. Azok erre kiszálltak hozzájuk. Látták, hogy élnek, és azonnal intézkedtek, hogy állami gondozásba kerüljenek. Ott a fiúk azzal fogadták, hogy mint újoncot, rettenetesen elverték. De hamar befogadták. Ugyanis megtanulta a túlélés egy módját. Csatlakozott a bandához. Állandóan csak loptak és bajt csináltak. Közben a nővére összejött egy nagyon rendes emberrel. Azok vezették a jó útra. Egy velük való beszélgetés után megfogadta, hogy tisztességes útra tér.

A nővére volt neki a mindene. A legjobb barátja. Az anyja. És persze a nővére. Vele tervezgették a jövőt. A srác tanár szeretett volna lenni. Torna–földrajz szakos. Négy évet kellett volna elvégeznie. Az állam három évig támogatta volna a tanulmányait. A nővére és a barátja vállalta, hogy a negyedik évben majd ők segítenek. A terv kész volt, de az élet közbeszólt. A nővére egy autóbalesetben meghalt. Nem sokon múlott, hogy a fiú nem kísérte el az utolsó útjára. Vele akart menni, de a nővére valamiért lebeszélte róla.

Nem maradt senkije. Valamiért ez nem erőtlenítette el. Éppen ellenkezőleg. Úgy érezte, nem hagyhatja el magát. Örülnie kell, hogy életben maradt. Nekivágott a nagyvilágnak. Skóciában a legmocskosabb munkákkal kezdte. Ma már egy gyárban nagyon sok ember munkáját felügyeli.

Édesanyja eredetileg egy nagyon szép házban lakott. Mivel kellett neki a pénz az alkoholra, így potom pénzért eladta, és egy pirinyóra cserélte. Neki abból sem maradt semmi. Az anyja 38 éves korában meghalt. Az apját ugyan ismeri, de mivel az apja sohasem tudta elfogadni őt, ő sem tudta elfogadni az apját. Az apja többször nősült. Számos féltestvére is van. Egyiket sem ismeri.

A nehéz életek néha megedzik az embert, néha kikezdik. Ezt a fiút megedzették. Öröm volt vele beszélgetni. A hídról leugrani akaró barátunkat ellenben kikezdték.

A szülei őt sem fogadták el. Korán állami gondozásba került. Egyedül a nagymamája látogatta. Gyerekkorában neki is állandó rendőrségi ügyei voltak. A különbség csak az, hogy ő azóta sem tudja kerülni a bajt. Most egy újabb epizódot mesélek el róla. Így vissza is kanyarodhatok az eredeti témámhoz, a G8 találkozóhoz.

Elmúlt héten jöttek össze újra a nagyhatalmak. Előtte Le Havreban megszervezték a szokásos tüntetéseket. Ilyenkor mindig eszembe jut a hidas barátom. Az egyszerűség kedvéért nevezzük Kovács úrnak.

Kovács úrral egy ügyvédi irodában találkoztam először. Nem mintha fizetett volna egy ügyvédet. Az ügyvédi költségeket vagy a nemzetközi globalizáció-kritikus mozgalom finanszírozta, vagy ingyenes jogsegélyben részesítették. Onnan gondolom, hogy az előző kellett, hogy támogassa, mert olyan figyelmet kapott, amilyet az ingyenes jogsegélyszolgálat nem szokott biztosítani.

Rendkívül kellemetlen ember volt. Ideges, agresszív, káromkodó. Az ügyészség azért indított ellene eljárást, mert randalírozott a 2005-ös felvonuláson, ahol a Skóciában megrendezett G8 találkozó ellen tüntettek. Jó néhány vádtársa is volt. A következő vádat hozták fel ellenük: X és Y és Z 2005. július 4-én Edinburghban, itt és itt, egy rossz-szándékú bandát képeztek. Közös célkitűzéssel (a rendfenntartók legnagyobb rémületére és riadalmára) erőszakosan, garázdálkodóan és lármásan viselkedtek. Csendháborítást követtek el, amennyiben kiabáltak, káromkodtak, valamint a rendőrtiszteket harcra provokálták. Megtámadták a rendőrkordont. A gyalogos útról járdaköveket szedtek fel. A rendőrkordont képező rendőrökre járdaköveket, fémrekeszeket, állványcsöveket, sütőtálcákat, téglákat és ládákat hajigáltak. Nekik döntöttek egy ipari szemeteskukát, és vödrökből egészségre ártalmas szennyvizet öntöttek rájuk.

Mondanom sem kell, Kovács barátunknak fogalma sem volt, hogy mibe keveredett. Ha a véletlen folytán nem lett volna részese az eseményeknek, ma sem tudja, mit jelent, hogy G8 találkozó. Neki az élete abból állt, hogy hét közben utcaköveket ra-

kott le, hétvégén meg jól berúgott és bekábítószerezett. Ezen a bizonyos július negyedikén is egy ilyen „hülyére kábítja magát" éjszaka után botorkált volna vissza a hajléktalanok szállására, amikor is legnagyobb mérgére nem tudott a rendőrkordontól a szokásos útján hazamenni. Ő botorkált vagy imbolygott volna az ösztönei által vezérelt úton. De a dögök nem engedték. Ebből adódott a káromkodás, majd a csetepaté.

Nem hiszem, hogy a másik négy vádtársának több fogalma lett volna a nagyhatalmak találkozójáról. Mindannyian deklaszszált elemeknek tűntek. A döbbenetes számomra az volt, hogy az összes tárgyaláson részt vett egy nagyon jól öltözött, nagyon jó arcú, német úriember. A nemzetközi globalizáció-kritikus mozgalmat képviselte. Meg akart bizonyosodni arról, hogy az eljárást igazságosan folytatják le. Odament mindegyik vádlotthoz, és felajánlotta nekik a segítségét. Mondta, hogy pénzt is ad nekik, amennyiben emiatt a bírósági ügy miatt bármi anyagi kárt szenvednének. Uram! Hova tetted a szemedet? Biztos, hogy könnyűszerrel találsz a világon olyan szerencsétleneket, akik ezeknél ezerszer jobban megérdemlik, hogy támogassák őket!

Péter unokatestvérem

Mint már egy korábbi levelemben említettem, hétvégén meglátogatott minket Péter unokatestvérem lánya és annak a férje. Nagyon kellemes időt töltöttünk együtt. Ellátogattunk velük Panka éttermébe. Edit vegetáriánus. Teljes izgalomba jött a választéktól. Mi már szerettünk volna nekiállni enni, de ő még újabb és újabb ételeket választott, és csomagoltatott be magának. Bárcsak náluk is lenne egy ilyen étterem, sóhajtotta, mindennap oda járnának enni!

Van vagy húsz unokatestvérem, és így sajnos a legtöbbjükkel nem tudom tartani a szoros kapcsolatot. Esztikével, édesanyám egyik nővérének a lányával szerencsére néhány évvel ezelőtt sikerült párszor összejönnünk. Jutkával, édesanyám másik nővérének a lányával mindig is szoros volt a családi kapcsolat. De a legtöbb élményem édesapám Duci becenévre hallgató húgának Sóska becenévre hallgató lányához köt, valamint Edit apukájához, Péterhez. Velük évek óta együtt járunk kenutúrázni. A tábortűz mellett gyakran kerülnek terítékre régi emlékek. Egyet meg kell, hogy osszak mindenkivel.

Tudni kell, hogy Péter unokatestvéremmel mindig történik valami. Gyűjteni kellene a történeteit. A következő eset egy pozsonyi konferencia méltó avagy méltatlan lezárása volt.

Az esti vonattal akart hazautazni, de a vonatok, amelyeken Péter utazik, rendszeresen pontatlanok, és korábban indulnak, mint ahogy Péter számít rájuk. Ez a bizonyos vonat is képes volt kerek fél perccel hamarabb indulni. Ez túl sok volt Péter pontosságszeretetének. A peronról kellett figyelnie, ahogy a pályaudvarról kigördülnek a kocsik. De Péter nem ideges fajta, s a megoldások hamar megszületnek a fejében. Így legalább részt vehet a banketten, s majd egy kora reggeli vonattal utazik haza, Magyarországra.

De a bankett nem hajnali négyig tartott, mint legutóbb, s mint ahogy Péter számított rá, hanem csak hajnali kettőig. Azt meg szégyellte volna, hogy valakihez bekéredzkedjen aludni. Így mit tehetett, és miért is ne tette volna? Korom sötétben megindult a Duna-parton, egy teljesen elhagyatott helyen, a pályaudvar felé. Ugyanaz a fajta, embertársaiba vetett határtalan bizalom járta át, mint matematikus nagybátyját (édesapám Tamás nevű testvérét), aki képes volt New York néger negyedén, a Harlemen keresztülvágni. Szét is verték az állkapcsát, és teljesen kifosztották. Később egy fémet kellett az állkapcsába beépíteni. Minden repülés előtti ellenőrzésnél problémát jelentett neki. Azonnal felvisított rá a fémdetektor. Utazni pedig gyakran utazott.

Péter korlátlan bizalma sem volt hiábavaló. Nem sokat hagyták, hogy cipelje a nehéz csomagját. Ehhez tudni kell, hogy Péter 20 mázsásnál könnyebb bőrönddel el sem indul. Hamarosan segítségére sietett egy cigánybanda. Körülvették. Behúztak egy hatalmasat a szeme alá. A szemüvege leesett. A csomagját átvették tőle, ne kelljen vele bajlódnia. Persze pénzzel, jeggyel, útlevéllel együtt. Péter próbálta gyakorolni minden általa ismert nyelven a segélykiáltást. Gondolom, az eszperantót sem hagyta ki. De nem volt szerencséje. Úgy járt, mint a rendőrviccben az a bizonyos turista, aki négy nyelven is próbált felvilágosítást kérni. Nem mindig előny, ha az ember sok nyelven beszél.

Péter kétségbeesett. Nem mintha olyan kétségbeesős volna, de most tényleg kétségbeesett. Nem a pénzért, nem a jegyért vagy útlevélért, de még a könyveiért sem, pedig azok számára a legfontosabbak. Hanem a szemüvegéért, amely nélkül, lévén erősen rövidlátó, nem lát semmit. De ha a szerencséje cserben is hagyta, az esze nem. Eszébe jutott, hogy a mellényzsebében van egy ezres. Azt ajánlotta fel, ha visszakapja a szemüvegét. És a pénz láttára megszólalt a cigányokban az emberség, vagy a minek is nevezzük. Ne mondják, hogy velük nem lehet alkudni! Gyorsan kikapták a kezéből a pénzt, és átadták neki a szemüvegét.

Péter szinte felszabadultan indult tovább. Felkeresett egy rendőrőrsöt. Ott megkérdezték, mennyit ér, amit elraboltak tőle.

6000 korona alatti esetekkel nem foglalkoznak. Péter nemcsak bizakodó, de becsületes is, és minek is adna fölösleges munkát a szlovák rendőröknek? Így némi számolgatás után, nem hiába járt a Fazekasba, úgy ítélte, hogy csomagja 5000-nél nem érhetett többet. Így nem történt feljelentés.

Lassan reggeledett. A rendőrök, ha a rablásból nem is csináltak ügyet, nagyon segítőkészek voltak. Elirányították őt a magyar konzulátusra. A magyar konzulátuson, miután meghallgatták, mi történt vele, három útlevélfényképet kértek tőle. Isten barmai! Hány ember hordoz magánál három útlevélfényképet?! Arra az esetre, ha… Na, de azért ott is rendes emberek vannak, kérem! Ha nincs útlevélfénykép, hát nincsen. S Péternek is szerencséje volt, hogy az útonállók a félárú-igazolványára nem tartottak igényt. Pontosabban motozás híján elkerülte a figyelmüket. Így a konzulátuson annak alapján ki tudtak állítani neki egy ideiglenes úti okmányt. Majd elmagyarázták, hogy nem olyan időket élünk, mint régen, s nem az a Nap süt az égen, így a pénzsegítségek teljesen megszűntek. De mert a konzulurat jó kedvében találta, az lesz olyan nagylelkű, hogy ad neki kerek tíz koronát. Annak segítségével, egy helyi járattal három kilométernyire meg tudja közelíteni a szlovák-magyar határt. Onnan egy ilyen stramm fiatalembernek télvíz idején semmiség elgyalogolnia a határállomásig. A hazai földön meg majd csak terem valami további megoldás!

Stramm Péter így felült a helyi járatra, majd nekivágott a rónaságnak. Megtalálta a határállomást. Az ideiglenes úti okmányokkal átlépte a határt. Onnan autóstoppal eljutott Győrig. Szerencsére még volt némi aprója, amit elfelejtett felajánlani a szemüvegéért, s volt egy megmaradt félárú-igazolványa is. Így Győrtől már semmiség volt eljutni Kőszegig. Home, sweet home! Hazám, édes hazám!

Az esetet, ha akarta, sem tagadhatta volna le még egy jó ideig. A lila foltok a szeme alatt egy-két hét múlva ugyan már nem látszottak, de a véraláfutásos, bedagadt arcáról jó néhány példányban kellett igazolványképet csináltatnia, hogy legyen mit

betenni az újonnan elkészítendő dokumentumokba. A nővérei persze dőltek a nevetéstől, ha kezükbe vették az új útlevelét. Senki se számítson részvétre a saját családjában! De Péter jó természetét mutatja, hogy velük nevetett, s nekem is olyan vidáman adta elő a fenti történetet, mintha nem is vele esett volna meg.

Péter egy pár éve itt, Edinburghban is meglátogatott minket. Az is felejthetetlen élmény volt. Elmentünk vele meglátogatni azt a misszionárius iskolát, ahol még a második világháború előtt egy évet töltött el Évi, az édesanyja. A Botanikus Kert tőszomszédságában van az épület. Gyönyörű helyen, de az akkori levelek alapján édesanyja ezt nem tudta teljes egészében értékelni. A skótok fűtési igénye már akkor is sokkal szerényebb lehetett a magyarokénál. Rettenetesen szenvedett az itteni hidegtől.

A misszionárius iskolában nagy kötetekben álltak évtizedekre visszamenőleg az összejövetelekről való feljegyzések. Megtaláltuk Évi keze írását is. A levelek alapján a szobáját is próbáltuk beazonosítani. De az idő egyre jobban sürgetett. Pétert meg egyre inkább nógattuk. Na, gyere már, lekésed a buszodat! De Pétert ez a legkevésbé sem érdekelte. Pista mindenhova az utolsó percben indul. Péter az utolsó perc után. Mire végül nagy könyörgések árán sikerült a kocsiba betuszkolni, jaj, még csak egy fotót hagy csináljak innen, jaj, még csak egy fotót amonnan is, biztos késésben voltunk. Pistának csak egy megoldás maradt hátra. Ez persze csak Pistának megoldás. Senki másnak nem ajánlom. Képes volt a buszpályaudvar kijáratát a kocsival keresztben elállni! Így a buszvezetőnek, bár már elindult a platformról, nem volt más választása. Meg kellett állnia. Pista meg addig nem mozdult, amíg Péter fel nem szállt. Nagyon szereti Pétert. De aznapra ennyi elég volt belőle.

Köszi, testvérkém!

Sajnos a Kurtág-koncertre nem tudtam elmenni. Tamásnak másnap dolgozatot kellett írnia az egész évi kémia anyagból, és megkért, hogy készüljek fel vele. Ezt a lehetőséget nem hagyhattam ki. Nem mindennapi ajándék, hogy a fiam felkér arra, hogy tanuljak vele! Egyben lehetőséget adott arra is, hogy a múltkori sikertelensége után bizonyítani tudjon. A dolgozat megírása után elégedetten jött haza. Az eredményt még nem tudjuk, de a boldogsága már nekem mindennél többet jelent.

A ceilidh-re sem tudtunk jegyet venni, de nem csoda. A világhálón rajtamaradt egy tavalyi rendezvény, csak az év nem volt mellette. Erre a táncra akadt rá Panka. Még jó, hogy nem engedte a program, hogy belépőt vegyünk rá!

Számomra nagyon sokat jelent a zene, de zeneértőnek a legjobb indulattal sem nevezhetem magam. A Kurtág-koncertre nosztalgiából mentem volna el. Gyuri bácsi és felesége, Márta néni szüleim egyik legjobb barátai voltak. Rajongtunk értük gyerekkorunkban. Párját ritkította az a szeretet és kedvesség, ami áradt belőlük. Akkor, gyerekként mi nem is tudtuk, hogy anyagilag is hogy segítették a szüleimet. A hatvanas években édesapám egyszer egy nagyon keserves levelet írt nekik arról, hogyan kényszerítik őt arra a körülményei, hogy örökre feladja az írást. Bonyolult lenne most belemenni, hogyan és miért, de Gyuri bácsinak volt valahol elfektetve pénze, ám nem akart hozzányúlni. Édesapám kedvéért mégis felvette és nekiadta. Börtönévei után így tudta megírni édesapám az első könyvét. Talán kisebb dolognak tűnik, de édesanyámnak akkor rendkívül sokat jelentett, hogy tőlük kaptuk az első mosógépünket is. Nem beszélve arról, hogy nekünk, gyerekeknek, mit jelentett az ugyancsak tőlük származó lemezjátszó. Ma ezek a dolgok természetesek, hogy bármikor

megszólaltathatunk egy szép muzsikát, de akkor ez egy életre szóló, boldog élménnyel ajándékozott meg minket.

Míg édesapám börtönben volt, majdnem két évre Esztergomba kerültem egy áldott jó asszonyhoz. Mi csak Vera mamának hívtuk. Nem ő tehetett róla, hogy az, hogy elszakítottak az édesanyámtól, egy életre szóló traumát okozott nekem. Azt éltem át, hogy engem nem lehet szeretni. Akinek csak lehetett, mindent megtettem, hogy egy kis szeretetet csaljak ki belőle. Idegenek kezét megfogtam, és egy jó szóért hajlandó voltam velük elmenni. Megszámlálhatatlan pótapukám és pótanyukám volt gyerekkoromban.

A Vera mamánál töltött két év alatt a velem egyidős Gyurika is ott volt, Gyuri bácsiék egyetlen fia. Gyurikával szinte testvérként nőttem fel. Van is egy sokat emlegetett képünk. Kétévesen együtt lubickolunk egy teknőben. Én állok benne, anyaszült meztelen. Gyurika ül a vízben. Gyerekkorában mindig azt hajtogatta, hogy ő pontosan emlékszik, amikor a kép készült, és higgyem el, rajta volt egy kis fecske.

Gyurika aztán a családunkkal is sok időt töltött a Svájci úton. Én leginkább a nagy bújócskázásokra emlékszem, és arra, hogy Gyurika kedvence a csemegeuborka volt. Sokszor semmi mást nem volt hajlandó enni, csak azt. Mi, Varghák, mindenevő állatok voltunk, mint a malacok, és furcsa volt számunkra, hogy valaki rossz evő legyen. Ebben az időben Gergő bátyámhoz kötődött leginkább. Korban kettőnk közé esik, de az biztos, hogy ha kalandokra vágyott, akkor Gergőnél jobb társra nem is akadhatott volna. Gergő örökmozgókat szerkesztett, benzinégőt készített, puskát eszkábált és puspaport robbantott. A mai napig le nem áll egy percre sem. Sem az agya, sem a keze.

Gergőnek két emléke ugrik be ebből a korszakból. A napközbeni sülve-főve való együttlevést éjszakára sem szerették volna megszakítani Gyurikával. Annyi megbeszélnivalójuk volt még! Kezdtek felcseperedni, és Márta néni úgy gondolta, hogy ez már nem illendő. Külön ágyba, külön szobában fektette le őket. Nekik Gyuri bácsival el kellett menniük egy kései koncertre. Amint

kitették a lábukat, Gergő azonnal Gyurika ágyába bújt. Előtte még egy nagy labdát tett a párnájára, amelyet be is takart. Márta néni, mikor éjszaka, a sötétben meg akarta simogatni Gergő buksi fejét, akkor jött rá a csalafintaságra. Jót nevetett rajta.

A másik emléktől ma is görcsbe rándul Gergő gyomra. A szülők egyik jó barátjától elsőrendű elemlámpát kaptak kölcsön. Három vagy négy különböző színű üveg is tartozott hozzá, a körte elé lehetett becsúsztatni őket. El is határozták, hogy ezt méltó helyen fogják kipróbálni. Elvillamosoztak az Ördögorom csárdáig, ott az egyik barlang kitűnő helyet nyújtott a szórakozásra. Mikor aztán belefáradtak a játékba, indultak volna hazafelé. Ám éppen akkor ért oda egy kiránduló gyerekcsapat. Meglátták náluk a lámpát és rögtön kölcsönkérték, mennének ők is be körülnézni. Gyurika nagyon jószívű volt, oda is adta. Gergővel addig a barlang kijáratánál játszadoztak. Aztán már nem játszottak, csak vártak. Egyre türelmetlenebbül. Mikor nem bírták tovább, utánuk eredtek, a sötét homályban araszolva, tapogatózva. Akkor derült ki, hogy a barlangnak több kijárata is van. Azt pedig, hogy a lámpa micsoda jó szorcsi, a másik gyerektársaság is hamar felfedezte. Nem is tudtak tőle megválni.

Pár évvel ezelőtt Gyuri bácsit meghívták az éves Edinburghi Fesztiválra. Mikor észrevettük a nevét a programban, nagyon megörültünk. Két előadása is volt. Az egyik a Queen's Hallban, ahol most kihagytuk. A másik az Usher Hallban, amelyik a legjobb koncertterem Edinburghban. Az Usher Hallban nagyon nagy élményben volt részünk. Soha nem gondoltam volna, hogy egy modern zene ennyire magával tudjon ragadni. A Queen's Hall-i előadás előtt sajnos nem olvastuk el az ismertetőt, és nem tudtuk, hogy ezen a zenén nevetni kell. Ezzel a céllal írta Gyuri bácsi. A többiek sem tudhatták, mert komoly pofával hallgatták végig. Miklós fiammal a kínok kínját éltük át, hogy vissza tudjuk szorítani a hahotát.

A londoni magyar követség kulturális attaséja is feljött a fesztiválra, és fogadást rendezett a magyaroknak. Minket is meghív-

tak. Legközelebb csak börtönfogadásokra megyek. A börtönviselt honfitársaimmal is jobban érzem magam, mint azok között a magyarok között, akik egy ilyen fogadásra eljönnek. Mind azt lesi, kivel való kapcsolatból lehetne hasznot húzni. Jó néhányan odajöttek hozzám, hogy szóba elegyedjenek velem. Amint kiderült, hogy semmi ígéretes lehetőség sincs bennem, a legszemtelenebb módon hátat fordítottak.

Gyuri bácsiékkal persze nagyon jó volt. Nekik aztán nem szállt a fejükbe a dicsőség. Pont olyan közvetlenek voltak, mint régen. Az külön jólesett, hogy amikor fényképet akartak készíteni róluk, ragaszkodtak hozzá, hogy a fényképen én is rajta legyek. Utána odajött a kulturális attasé, és kérdezte, miről vagyok híres, mit írjon a kép alá. Mondtam, hogy híres ugyan nem vagyok, de Gyuri bácsiék szüleim nagyon jó barátai. Lehervadt az arca. Nagy kényszeredetten elkérte a címemet, és megígérte, hogy küld majd másolatot a képből. Nem csodálkoztam, hogy a kép elveszett a postán. Nem a brit posta tehet róla.

Zsúfolt programjuk ellenére Gyuri bácsiék az edinburghi lakásunkban is meglátogattak minket. Nagyon tartalmas estét töltöttünk együtt. Sajnálom, hogy annyira ritkán hoz össze velük a sors. Pár napja beszéltem velük telefonon. Mint mindig, gazdagon megajándékoztak. Nem anyagiakban, hanem anyai-atyai jó tanácsaikkal.

Gyurikát hosszú idő után elmúlt nyáron láttam újra. Édesanyámat látogatta meg a halálos ágyánál. Ma is szeretettel gondol vissza azokra az időkre, amelyet velünk töltött. Miután édesanyám meghalt, emlékkoncertet adott a tiszteletére. Köszi, testvérkém!

Túladtam a gyerekeimen

Tegnap túladtam a gyerekeimen. Vége a büszkeségemnek. Ugyanakkor nagy lelki tehertől szabadultam meg. Igaz, még hátra van valami. Elveszítettem a fogadásomat. Tízszer kell leírnom egy papírra: Pistának (a férjemnek) mindig igaza van. Plusz tartozom neki egy üveg pezsgővel. A jó oldala ennek, hogy együtt fogyasztjuk majd el. Együtt ünnepeljük a bukásomat. Ugyanis a múltkori illető, aki lóvá tett Londonban, vagy inkább egy őrjöngő majommá, megígérte, hogy minden költségemet másnap átutalja a bankszámlámra. Pista azonnal mondta, hogy ne reménykedjek. Én azonban született optimista vagyok. Abban nem bíztam, hogy megszólal a lelkiismerete. Lelkiismeret, ha, ha, ha! Naiv azért nem vagyok. Arra számítottam azonban, hogy félni fog attól, hogy ha nem fizet, a férje a jövőben nem fog tudni levizsgázni. Még fogadni is hajlandó voltam rá. A fogadás ideje lejárt. Pénz meg sehol.

Nem szeretek rossz érzéseket ringatni magamban. Ringatni? Nem ringanak, hanem üvöltenek bennem. Nem tudom elkerülni, hogy dolgok fel ne zaklassanak. Ha nem dolgoznék ki stratégiákat, már rég felemésztették volna a szervezetemet. Egyre viszont büszke vagyok. Nem hagyom magam, hogy a mérgek tartós károkat okozzanak bennem. Mindig találok valami megoldást arra, hogy rövid időn belül visszanyerjem a lelki egyensúlyomat. Még akkor is, ha ezzel meg kell szabadulnom a kemény munka árán született gyerekeimtől.

A KRESZ-könyvekről beszélek. Hogy Pista milyen stratégiát fog kidolgozni a saját indulatainak a kézben tartására, az már az ő dolga. Tegnap, amikor összeszedtem a bátorságomat, és megmondtam neki, hogy adtam túl pár óra leforgása alatt a több hónapi munkámon, majdnem megütötte a guta.

Én viszont megszabadultam a láncaimtól. Attól a tehertől, hogy kényszerét érezzem annak, hogy segítsek azoknak letenni a KRESZ- vizsgát, akik messze délen laknak. Rámentem az internetre, és megkerestem mindazon magyarok e-mail címét, akik felkészültségük alapján kaphatnának engedélyt arra, hogy szintúgy tolmácsolhassanak a vizsgán. Nekik küldtem el a könyveket és a részleteket, hogy hogyan szállhatnának be a munkába. A recessziót mutatja, hogy perceken belül majdnem mindenki kifejezte az érdeklődését. Ki kedvesen, ki gyanakodva. Ki ez az őrült? Mit akar?

Boncolókés alá vettem ugyanis a történteket, és elgondolkoztam azon, hogy miért történt, ami történt, és hogy tudnám elkerülni, hogy legközelebb hasonló csapdába essek. Az első probléma pontosan az volt, hogy rengeteg érdeklődő London környékéről van, így nekik nehéz feljönni. Nekem meg nehéz lemenni. Ugyanakkor eddig csak én voltam jogosult a tolmácsolásra. Megoldás: csinálják azok, akik helyben vannak. Triviális megoldásnak tűnik. Az is. Csak bennem is van emberi gyengeség, meg az, hogy amibe beledolgoztam magam, az nagyon szorosan hozzám nő. Nem véletlenül neveztem gyerekeimnek. Nem volt könnyű azt mondani: tessék, vigyétek!

A második probléma, hogy az üzlet: az üzlet. Ha az ember nem üzletfélként, hanem emberi mivoltában jelenik meg, akkor nagyon sok jó tapasztalata lehet az embertársaival kapcsolatban, de elkerülhetetlenül lesznek majd olyanok is, akik kihasználják. Mérlegre kell tenni a dolgot és dönteni. Vállalom-e a rizikót, hogy emberekkel van dolgom, és van közöttük ilyen is, meg olyan is? Néhányan meg lesznek hatva a segítségemtől, és én is meg leszek hatva, hogy jó embereknek segíthetek. Néhányan meg nem lesznek meghatva, és enyhén szólva, én sem leszek meghatva tőlük. Ha nem akarok mélyrehatóan a különböző emberi jellemek széles skálájával megismerkedni, marad az, hogy bebiztosítom magam minden emberi gyengeséggel szemben. Üzletet ajánlok. Itt vannak a feltételek. Fizesd be a számlára a pénzt. A postán megkapod az időpontot. Vizsga előtt találkozunk.

Ezeket mérlegelve döntöttem. Mától fogva a második útra térek rá. A felnőttek nagy része olyan, mint a gyerekek. Biztonságérzetet ad nekik, ha tudják a pontos határokat. Így nemcsak magamnak teszek jót, hanem az ügyfélnek is – ragadtam üstökön az örömteli felismerést.

Több mint húsz éve, hogy a férjem egy nagyon jó barátja felajánlotta, hogy míg ő a családjával az Egyesült Államokba utazik, beköltözhetnénk a szabadság-hegyi házukba. Nem kértek érte semmit. Egy kérésük volt csak: a takarítónőjük továbbra is járhasson hozzánk hetente. Az asszony még arra figyelmeztetett, hogy ne hagyjam elkanászodni a takarítónőt. Tartsam vele a távolságot, és figyeljek rá, hogy jól csinálja a munkáját.

Nekünk ez ismeretlen volt. Életünkben addig csak egyszer volt tapasztalatunk takarítónőkkel. Frankfurtban az egyetem vendégházában laktunk, és ott hetente jöttek takarítani. Portugál takarítónők. A nyelvet alig beszélték. A harag állandóan ott ült az arcukon. A férjemmel van egy gyenge pontunk. Mogorva pofát egyikőnk sem tud elviselni. Ha takarítónő, ha miniszter. Így a lelkünket is kitettük, hogy kedvükbe járjunk. Előtte való nap mindig nagytakarítást rendeztünk. Nem sokat segített a mogorvaságon, de legalább nem éreztük úgy, hogy mi vagyunk az oka a rosszkedvüknek.

Mondanom sem kell, hogy a barátaink takarítónőjével meszszemenően barátságos voltam. Távolságot nem tartottam. És nem figyeltem a munkájára. Minden hibát, amit csak lehetett, elkövettem. Sajnos hamar észre lehetett venni a minőség romlását. Figyelés nélkül is szembeötlő volt. Egyre kevesebbet és egyre elfogadhatatlanabbul takarított. Majd kezdett kioktatni engem. Ekkor tanultam meg, hogy vagy takarítónőt akarok, vagy barátot. És a kettőt nem keverjük.

Azóta sem volt takarítónőm. Nem azért, mert nem vágyok rá. Dehogynem vágyok egy tiszta lakásra! Egész napom takarítással telik, mégis állandóan kosz van körülöttem. Nem szoktam hozzá, hogy más végezze helyettem a munkát. De ennek a rabszolgasorsnak egyszer még véget vetek! Most tanulom hozzá a megfelelő üzleti hozzáállást.

Hétvégén Stirlingben voltam egy továbbképző tanfolyamon. Arról tartott egy osztrák-amerikai tolmács-fordító előadást, hogyan kell a szakmánknak az üzleti oldalát intézni, hogy sikeres vállalkozók legyünk. Első pont: legyen valami, amihez csak mi értünk. Na, ezt éppen most romboltam össze. Igaz, nem sokat adtam fel azzal, hogy a fejfámra már nem tehetik rá: az egyetlen magyar KRESZ-tolmács Nagy-Britanniában.

Második követelmény, hogy készíttessünk vagy készítsünk magunknak egy honlapot, legyünk rajta állandóan és aktívan a Facebook-on, a Twitteren, nyissunk egy blogot, mert akkor a Google keresőben nagyon sokszor meg fogunk jelenni, és így növeljük a népszerűségi listánkat.

Ha ezen múlik, biztos a bukásom. A Twitter nem az én stílusom. Hogy ilyeneket írjak rajta, mint: „Éppen most mentem a vécére, nagyot csináltam, ki kellett nyitni az ablakot, már jövök is vissza, és felteszem a teavizet." Na nem, köszönöm szépen, de nem. A Facebookot meg annyira erőszakosnak találtam, hogy leiratkoztam róla. Annyira erőszakosak, hogy leiratkozni sem volt könnyű. (Igaz, azóta újra rajtavagyok. De most nem magyarázkodom.) A blog, az nem áll tőlem annyira messze, ezek a levelek is olyanok, mintha blogolnék, de hogy azért tegyem, hogy a Google állandóan rám akadjon? Ezt még tanulnom kell.

Addig is elmegyek a vécére, nagyot alkotok, kinyitom az ablakot, majd jövök vissza, és felteszem a teavizet. Ciao!

Ismerősök mindenhol

A világ gyakran óriásinak tűnik. Néha azonban nagyon is kicsinek. Mintha mindenki ismerné egymást. Vagy mindenki ismerne valakit, aki ismer valakit, akit mi is ismerünk. Az egyik tolmács, aki visszaírt a KRESZ-vizsgával kapcsolatban, egy nagyon régi családi ismerős. Szüleivel az Egyesült Államokban élt, ott nőtt fel. A híres, Nobel-díjas Szent-Györgyi professzor egyik unokatestvérének a lánya. Nagynénje, aki Budapesten élt, szüleimnek nagyon közeli barátja volt. Az ő felügyelete alá küldték el, hogy Magyarországon végezze el az egyetemet. Így kerültünk vele mi is kapcsolatba. Nagyon sokat járt hozzánk. Mi meg a nagynénjéhez. Időnként meghívta az egész családot. Micsoda finomakat lehetett nála enni! Tőle tanultam az egyik kedvencemet, a rizssalátát, amellyel a mai napig én is elkápráztatom a vendégeimet. Rizs gombával, lilahagymával, csemegeuborkával, petrezselyemmel. Plusz olaj meg ecet. Nyam-nyam! Meg a majonézes céklát. Ma már ez elcsépelt dolognak tűnik, de akkor teljesen új volt.

Nagyon bátornak tartottam a barátunk unokahúgát. Szinte nulla magyar tudással érkezett Budapestre. Beiratkozott az egyetem néprajz szakára. Az ország legszegényebb sarkába utazott el, Szatmár megye egy kis falujába, hogy ott végezzen gyűjtéseket. Nem lehetett könnyű neki, de mindig lelkes volt. Soha nem hallottam panaszkodni. Inkább érdekesnek találta. Megmaradt ebből az időből egy mondása. Egyik útjáról visszatérve lelkendezett apukámnak, hogy találkozott valakivel a faluban, aki az ő (azaz édesapám) *ragyogója*. Rajongót akart mondani, de milyen jól megtalált egy sokkal szebb kifejezést! Édesanyám egyik kedvenc szava közé tartozott egész haláláig. Ő aztán szerette, ha ragyogók vették körül! Meg is tett érte mindent. Nem hiába.

Akárhova vetett a sors minket, előbb-utóbb családi barátok vagy rokonok bukkantak elő. Mikor Frankfurtban voltunk, az egyetem vendégházába gyakran jöttek levelek Tamas Vargha névre, matematikus nagybátyámnak címezve. Mikor először megpillantottam őket, nem akartam hinni a szememnek. Ő is ott lakhatott korábban a vendégházban, és néhányan még mindig oda küldték a neki szánt leveleket.

Frankfurtból Ottawába utaztunk egyenesen. Ott lakott édesapám nagyon jó barátja, Ember Gyuri bácsi. Ő intézte a lakásunkat. Fél évre két kis gyerekkel nem volt könnyű lakást találnia. Egy lengyel professzorra akadt, aki pont arra az időre, amikorra a férjemnek a meghívása szólt, valamelyik dél-amerikai országba utazott. A lakásuk tele volt kincsekkel, amelyek a világ minden tájáról származtak. Nem véletlenül féltette őket. Mikor azonban meghallotta, hogy édesapámat '56 után bebörtönözték, nem habozott kiadni nekünk a lakását.

Ember György fordította Selye János *Életem és a stressz* című könyvét. Egy ideig együtt dolgoztak Kanadában. A könyvben Both Miklós jelenik meg mint fordító. Gyuri bácsi 1956-ban ítélet elől menekült Magyarországról, és 1966-ban még nem mert a saját nevén szerepelni. Érdekes, hogy tudja-e egyáltalán valaki, ki is volt ez a Both Miklós? Mikor meglátogattuk őket, fejből gyönyörű magyar verseket szavalt nekünk. 30 éve éltek akkor már Kanadában, de tökéletesen, akcentus nélkül beszélt magyarul. Úgy éreztük, bármely hivatásos színésszel felvette volna a versenyt. Nem hiszem, hogy alkalma lett volna '56 után egyszer is Magyarországra utaznia. De a magyar örökséget és kultúrát nagyon fontosnak találta.

Szegény Ember Györgyöt is viszonylag fiatalon a stressz vitte el. Nagyon felelősségteljes munkakörben dolgozott. Hirtelen szívinfarktust kapott. Pont az alatt az idő alatt halt meg, míg mi kinn voltunk. Nagyon sajnáltam. Pistának külön lelkiismeret-furdalása volt. Pár nappal halála előtt náluk voltunk. Sakkoztak, és úgy érezte, hogy az elnézéseit kihasználva adott mattot neki. Mai napig nem tudja megbocsájtani magának.

Aix-en-Provence-ba utazva újabb meglepetés várt reánk. Oda jelentkezett Kanadából részképzésre Panka keresztszüleinek egyik gyereke. Ez volt a mi mázlink. Kevés olyan ember van az életünkben, akik nekünk annyira fontosak, mint Panka keresztszülei. Kanadában bajosabb lett volna a lányukat meglátogatni. Aix-en-Provence-ba szívesen jöttek. Micsoda boldoggá tettek minket!

Édesanyám imádta mesélni, hogyan találkozott először Keresztpapával, Stéger Istvánnal. Julcsi húgom erősen belázasodott. Édesanyám rettenetesen tudott aggódni a kicsi gyerekek miatt. Kihívta az ügyeletet. Mire az ügyeletes orvos kijött, Julcsinak kutya baja sem volt. Édesanyám nagyon szégyellte magát. Az ügyeletes orvos nem volt más, mint Stéger Pista. Azonnal megnyugtatta. Egy percet se aggódjon, ez mindig így szokott lenni. Egyébként is azonnal szimpátiával töltötte el, hogy vagy háromezer könyvet látott felhalmozva egy teljesen lerobbant lakásban. Tudni kell, hogy Pista gyengéje a könyvek. Azonnal átlátta, hogy itt neki való emberek élnek. Elkezdtek beszélgetni. Az első mondatban felfedeztek egy mindkét részről nagyon közeli ismerőst. A második mondatban kiderült, hogy a négygyermekes orvosnak Varga Domokos *Kutyafülűek* című könyve egyik kedvenc olvasmánya. A harmadik mondat után édesanyám elhatározta, hogy ha a lányainak gyereke születik, Pistát fogja megkérni, hogy a gyerekorvosuk legyen. Így is történt. A harmadik gyerekünk után már annyira közel került hozzánk, hogy megkértük, Edittel, a feleségével együtt nem lennének-e Panka keresztszülei.

Elmondhatatlan, hogy édesanyámnak mennyit jelentett Pista és Edit barátsága. Én el sem tudom képzelni a világot nélkülük. Milyen véletlenen múlnak néha életünk meghatározó kapcsolatai!

Edinburgh is bővelkedik családi kapcsolatokban. Pont száz éve annak, hogy nagyapám több hónapot ebben a városban töltött. 21 éves volt. Aberdeenben tanult teológiát az egyetemen, és a tanév befejezése után átköltözött ide. Nagymamám, amikor rá hatvan évre összegyűjtötte az innen írott leveleket, nagyon meg

volt hatva, hogy fiatalon milyen vonzó volt a jövendőbelije. Vicces, hogy azokat a sorokat külön aláhúzta, amelyekben nagyapám egy hölgy szépségét dicséri. Édesanyám pedig gyakran emlegette nagyapám humorát. Mindig csodálkoztam rajta, mert ennek én nyomát sem tapasztaltam. Ezért aztán különösen jó volt ezeket a leveleket olvasni, és látni azt, aki akkor volt…

Meglepett a levelekből, hogy 100 évvel ezelőtt is hány magyar ember jött ide tanulni! De nem csak tanulni jöttek. A következő történetet írta le nagyapám:

„Tegnap elég különös körülmények között találkoztam két magyarral. Az egyik Anita néven járja be a világot, illetőleg hurcolják körül a világon. Becsületes neve Mihály Anna, s körülhurcoltatásának oka az, hogy a jó Isten nem növesztette nagyobbra 28 inchnél (70 cm), és valószínűleg nem is fogja nagyobbra növeszteni, mert Annuskát 29 évesnek mondják. Csodálatosan apró kis hölgyecske. Nincs rajta semmi undorító vagy visszataszító. Egészen szabályosan formált idomai vannak. A másik magyar a testvére, egy tagbaszakadt székely ember."

Nagyapám papnövendék létére meglehetősen éles gúnnyal tudta leírni a skótok arcát. Még jó, hogy nem tettem időutazást. Mit írt volna a tőle örökölt nagy, kiálló orromról? Egy vallási találkozó alkalmával egy ismeretlen pap megkérdezte: Maga nem a Vargha Tamás unokája? Az orra egy az egyben, pont ugyanolyan, mint az övé volt! – lelkendezett. Mi a családban az egyszerűség kedvéért csak Vargha-orrnak mondjuk. Micsoda hízelgő egy fiatal lányra nézve! 20 éves voltam…

Édesapjának nagyapám így írt a házvezetőnőjéről:. „Kedves Édesapám. Mindig gondolkoztam rajta, hogy kihez is hasonlít Mrs Rae. Különösen profilból olyan ismerős volt az arca. Most már tudom. Ugye tetszik emlékezni a Mikszáth-féle 'Keresztapa meséi'-re. S abban egér úrfi lakodalmára? Van ott egy kép, melyen a macska mohó tekintettel leskelődik egérúrfi menyasszonyára. Ez a macska Mrs Rae."

Az egyik levelében nővérének pedig arról számol be nagyapám, hogy Cairns, az egyik oktatója, Magyarországra készül, s

ha esetleg szerepel a skót misszióban, nővére feltétlen hallgassa meg. Majd meglátja, hogy nem túlzott abban, amikor úgy írta le, hogy betörő külseje van. Ezek után nagyon jólesett, hogy ilyen szépnek találta hazánk törpe szülöttjét.

Mint kiderült a levelekből, angol üzletemberek szereztek busás jövedelmet abból, hogy a világon mindenhol mutogatták Anitát. Annak elenyésző hányadát adták csak neki és a családjának.

Nagyapám Aberdeenben nagyon szenvedett a hidegtől. A házvezetőnője kiporciózta a tűzifát, ez azonban a szobája hőmérsékletén nem sokat változtatott. Nagyanyám később egész életében csak ide-oda rakosgatta az onnan származó jégeralsókat. Az életében soha többet nem volt rá szüksége, de megválni sem akart tőlük. Nagyapám Edinburghban viszont – egy kedves postás családjánál, a Marchmont Road 106-ban – annyira jól érezte magát (gondolom, ott fűtöttek), hogy 25 évvel később, mint ahogy erről már egy korábbi levelemben beszámoltam, a lányát is ebbe a városba küldte misszionárius iskolába.

Mindezekről a családi kapcsolatokról már csak akkor értesültünk, amikor Skóciába költöztünk. Vajon mi derülne ki, ha a Polinéziai Szigetcsoportra vetne minket a sors?

Szivárvány Panda

Ez a panda, akiről mesélni szeretnék, nem fekete-fehér. Nem is szivárványszínű, hanem zöld. Gondolkodásában zöld. Ezért is választotta ezt a nevet. Hogy mi lehet az eredeti neve, azt nem tudom.

Én nem nagyon mozgok zöld körökben. Zöldnek csak annyira vagyok zöld, amennyire a fölös energiám megengedi. Régen más volt. Szívből utáltam minden autót. Határtalan boldogság töltött el, amikor Budapesten mínusz húsz fok alá esett a hőmérséklet, és a Budaörsi úton teljesen leállították a közlekedést. Szikrázó napsütésben gyalog mentem rajta dolgozni. Amikor annak idején egy környezetet elviekben védő intézetbe jelentkeztem, fiatal voltam, és több energiám volt ahhoz, hogy zöld legyek. Ez a felvételi beszélgetésnél ki is derült. Mondták, az nagy baj, mert aki eddig ebbe az intézetbe azért jelentkezett, mert nagyon elhivatottnak érezte magát a környezetvédelem iránt, az még mindig csalódottan otthagyta őket. Amint felvettek, megértettem, miről van szó. A veszélyes hulladékot egyszerűen a kukába dobták. Vagy a lefolyóba öntötték. A légtér, amelyben dolgoztunk, olyan szennyezett volt, hogy számos terhes mama vagy elvetélt, vagy fogyatékosan született a gyereke. Amikor én terhesen nem voltam hajlandó veszélyes anyagokkal dolgozni, antiszociálisnak számítottam. Már azzal antiszociálisnak számítottam, hogy ragaszkodtam a dohányfüst-mentes környezethez. Sajnos hiába volt minden elővigyázatosság. Ismervén az előzményeket, nem kellett volna, hogy meglepetésként érjen, hogy fogyatékos gyereket szültem e világra. A teherbeesésem előtt a testemben felhalmozódott mérgező anyagok megtették a hatásukat.

Ha én nem is tekintem magam zöldnek, a házunk legfelső lakásának tulajdonosa igen. A neve alapján akár sárga is lehetne. Azon kevés kínaihoz tartozik itt Skóciában, akik nem változtat-

ták meg a nevüket Bruce-ra, vagy Douglas-ra, vagy valamelyik más skót vagy angol névre. Ez külföldre utazva általános szokásuk lehet. Budapesten sétálva egyszer egy szép új épület mellett mentem el. Kíváncsi voltam, kik laknak benne. Az egyik névtáblára az volt kiírva: Kinga Kin Chung. Kinga kinn csüng? Na, ez érdekes név! – gondoltam.

Zöldszomszéd fekete szemüvegben és fehér bottal járt, mikor még utoljára láttam. Biológushallgató volt, amikor súlyos balesetet szenvedett. A baleset következtében látáskárosult lett. A fehér bot ellenére kitűnően látott. Mindig hamarabb észrevett minket, mint mi őt, és fehér botjával hadonászva lelkesen integetett nekünk. Nem tudom, hogy nem csak azért botozott-e, hogy segélyt kapjon, munkájával ne szennyezze a környezetet, és több ideje legyen zöldnek lenni.

Elég az hozzá, hogy évekkel ezelőtt, amikor még zöldszomszéd nem adta ki bérbe a felettünk lévő lakását, hanem maga tartózkodott ott, mondta nekünk, hogy Szivárvány Panda, egy jó ismerőse, Magyarországról magyar népzenészt lát vendégül. Kérdezte, nem szeretnénk-e elmenni oda, ahol az illető érdeklődőknek népi hegedülést tanít. Dehogynem! – mondtam. Miklós fiunkkal, aki akkor lelkes hegedülő korszakában volt éppen, el is ment Pista.

Nem mondtam, hogy kicsi a világ!? A tanítómester nem volt más, mint Jánosi András, akinek édesapja édesapám nagyon jó barátja volt. El is hívtuk hozzánk. Itt, a nappaliban, ahol éppen verem a gépet, itt játszott nekünk gyönyörűen a hegedűjén. Felejthetetlen élmény volt!

Panda, Panda, de kár, hogy elköltöztél Edinburghból! Pandának szoros kapcsolata volt ugyanis az Óbudai Népzenei Iskolával. Talán tanult is ott egy nyári iskola alkalmával. Ő szervezte, hogy közülük többen is Edinburghba jöjjenek. Nem csak Jánosi András csodálatos játékát köszönhetjük neki. Elhívta még Kobzos Kiss Tamást, akinek szintúgy felejthetetlen volt a gyönyörű éneklése, és Kiss Eszter Veronika lánycsapatát, akik szintén nagyon szépen játszottak.

Mind Tamás, mind a lányok meglátogattak minket. A lányokat Panda baráti körébe tartozó emberek szállásolták el. A baráti kör nemcsak zöld, hanem vegetáriánus is volt. A lányok nagyon ki voltak éhezve valami húsételre. Rántott húst meg pörköltet készítettem nekik, hogy nagyobb legyen a választék. Ahogy kezdtem kitálalni nekik, kérdeztem az egyiktől, melyikből kér. Először a pörköltből, majd a rántott húsból – felelte.

Laura, a zenekar bőgőse, még sokszor volt később házunk vendége. Mint mérnök, Edinburghba jött egy évre dolgozni. Amilyen pechje volt, házigazdaként megint egy vegetáriánus családot fogott ki. Közös volt a konyha, a konyhában nem lehetett húst főzni. A heti húshiányát hétvégenként nálunk próbáltuk ellensúlyozni. Abban az időben nagyon kedves barátaink lánya is Skóciában tartózkodott. Gyerekvigyázóként dolgozott, és a hétvégéit ő is gyakran velünk töltötte. Egy ilyen hétvége, amikor mindketten velünk voltak, különösen emlékezetes maradt. A könyvtárban csodálatos epertorta receptre akadtam. Minden recept biztos siker! – ékeskedett a szakácskönyv borítóján. A lányokat mindig be lehetett fogni főzésre-sütésre. Lépésről lépésre követtük az előírásokat. Az elkészített masszát beletettük a tortaformába, majd a hűtő aljába. A szakácskönyvben az állt, hogy felszolgálás előtt legalább két órát tartsuk ott. Mi ott is hagytuk a művünket, és elmentünk a tengerpartra. Kivételesen gyönyörű időnk volt. Hétágra sütött a nap. Hat óra is eltelt, mire boldogan, kipirulva, de meglehetősen éhesen, fülünk, szájunk, mindenünk tele homokkal, hazaérkeztünk. Alig vártuk, hogy nekiessünk a tortának. Nagy várakozással a tortaformát kinyitottuk. A torta billegett ide, billegett oda, aztán plötty! Összeomlott. Mekkorát kacagtunk! Amekkorától az embernek még a könnye is kicsordul, de még be is pisil tőle. A tortából kanalas puding lett. Messze nem olyan, mint amilyen a szakácskönyv tetején ékeskedett. De az íze, az felülmúlhatatlan. Miért is ne lett volna az? Nyolc tojás, egy kiló málna, fél liter tejszín. Megérdemelte volna a biztos siker szerzője, hogy beleültessük, de akkor mi lett volna az ízlelőbimbóink gyönyörével? Ha a szemet ép-

pen nem is gyönyörködtette, de az ízlelőbimbóinkat annál inkább!

Hogy mi lett Pandával? Egy ideig Londonban dolgozott. Kérdeztem, mi volt a munkája. Jótékonysági szervezetnél volt állásban – mondta. A szervezet azt figyelte, hogy a fővárosban mikor ürítenek ki egy épületet arra, hogy lebontsák. Amint volt ilyen épület, leadták a drótot a hajléktalanoknak, hogy költözzenek be oda. Ki fizet egy ilyen állásért? Vagy ki hív egy ilyet állásnak?

London után Panda rövid időre visszaköltözött Edinburghba. Néha eljött hozzánk, és Miklóssal skót dallamokat játszottak. Jó volt hallgatni őket. Panda nagyon aranyos tudott lenni a gyerekkel. Sajnáltam. Tudtam, nincs munkája. Nem tudom, miből élhetett. Még jól meg sem lehetett etetni, mert magokon kívül semmit sem evett. Aztán egy nap kiderült, hogy talált munkát. Kérdeztem lelkesen, hogy mit. Mondta, kalapozik. Kalapozik? – kérdeztem csodálkozva. Egy kisebb városba járt ki, ott hegedült az utcán, úgy gyűjtötte a pénzt.

Jól képzett volt zeneileg. Lehetett volna tanár is. Miklóst nagyon aranyosan tanította.

Ahogy kérdezgettem, rendes, polgári családból jött. De nem akarta a szülei példáját követni. Teljesen hátat fordított a fogyasztói társadalomnak. Ha disznó akarok lenni, megjegyzem, hogy ebbe a szappan is beletartozott. Minden atomerőmű elleni megmozduláson ott volt. Legutolsó hírem róla, hogy Oxford mellé költözött, egy Isten háta mögötti ház gondnokának.

Kanadában összeismerkedtünk egy magyar házaspárral. Ők vittek el egy hétvégén a barátaik juharfaültetvényére, ahol juharfaszirupot gyártottak. Láttuk, hogy a fák édes nedűjét hogyan csapolták meg, majd hogyan rotyogtatták, amíg szirup sűrűségű nem lett. Jó volt a természethez ilyen közel lenni. A gyerekekkel együtt mi is elmondhatatlanul élveztük. A házaspár odavolt a kicsi Pistáért és Miklósért. Mint megtudtuk, tudatosan nem vállaltak gyerekeket erre az elfajult világra. Micsoda aranyosak voltak pedig, és mennyire élvezték a mi kölkeinket! Azon kívül olyan rokonszenvesek voltak, akikkel nem mindennap fut össze

az ember. Összeszorult a szívünk. Milyen klassz gyerekeik lehettek volna, akik benépesíthették volna a földet, és a világot egy boldogabb hellyé varázsolták volna!

Hívjanak kispolgárinak, de én szeretem a családi biztonságot, és ezért hajlandó vagyok kompromisszumokat kötni. Szeretem a természetet. Haragszom azokra, akik azt tönkreteszik. De nem találom megoldásnak, hogy az ember teljesen hátat fordít a világnak, a családi hagyományoknak. Ennél jobban még egy atomerőmű felrobbanása sem tud hozzájárulni az emberiség kipusztulásához. A világ persze zöld lesz, csak emberek nélkül.

Végrendelet

Pankát ma reggel elkísértem a munkahelyére. Esernyővel, pulcsival szerelkeztem fel, mert nagy, sötét felhők takarták az eget. Kár volt annyira beijednem. Csurog rólam a víz, de nem az esőtől, hanem az izzadtságtól. A munkahelyéről egyenesen az Ingyenes Jogszolgálat irodájába indultam. Itt kell ma ugyanis tolmácsolnom. Jóval előbb érkeztem, így úgy döntöttem, hogy az iroda előtti padra ülök ki, és ott várok. A padon réztábla: David S Williamson OBE QC WS emlékére, aki harminc éven keresztül támogatta ezt az intézményt. A britek mániákusan használnak címeket és mindenféle rövidítést. Én már a következőnek hívhatom magam: Anna Gyongy Dr DPSI NRPSI APCI ITI PCI.

Aki már valaha is megfordult Nagy-Britanniában, az egészen biztos, hogy felfigyelt ezekre a réztáblácskával ellátott, XY emlékére állított és ajánlott padokra. „Kedves *édesapámnak, aki mindig erről a helyről szerette csodálni a kilátást a tengerre.*" Nekem, aki hatalmasakat gyalogolok, és aztán szeretem megpihentetni fáradt lábaimat, valamint civilizált körülmények között szeretem elfogyasztani a gyerekekkel a kirándulásra bepakolt elemózsiát, mindig is kedvenceim voltak ezek a padok. Nagyon jó ötletnek tartottam, hogy így állítsanak valakinek emléket. Amire évekig nem jöttem rá: ezek a padok síremlékeket helyettesítenek.

15 éve rendszeresen jógázom. Még Tamással voltam várandós, amikor elkezdtem. Körülbelül tízen vagyunk asszonyok, akik rendszeresen összejárunk. Először, amikor még csak öten vagy hatan voltunk, a mi lakásunkban jógáztunk. Lassan azonban a csoport kezdett bővülni, és átköltöztünk a templomba. A jógázások után tea, kávé és sütemény mellett tárgyaljuk meg az élet fontos és kevésbé fontos dolgait. Legtöbbször nálunk, de ha én nem érek rá, akkor más látja vendégül a társaságot.

Sajnos egyre gyakoribb, hogy a csoportban valaki temet. Így jöttek szóba az ezzel kapcsolatos itteni szokások.

A legáltalánosabb az, hogy a halottat egy koporsóban felravatalozzák, majd azzal együtt elégetik. De az igazi zöldek ezt is másképp csinálják. Vannak ún. eco bag-ek, azaz ökozacskók, abba is betehetik a halottat, és akkor nem kell egy gyönyörűen kidolgozott fakoporsót fölöslegesen elégetni.

A hamvakat egy urnában átnyújtják a családnak. De ez az urna sem kerül a temetőbe. Ritkább esetben a hamvat otthon őrzik az urnával együtt. Tudom, hogy van ilyen, de ilyen családdal még itt nem találkoztam. Vagy csak nem tudok róla. Az én ismerőseim körében más a szokás. Senki sem tartogatja, hanem mindenki szétszórja. Ott, ahol az elhunyt a kedves óráit töltötte. A Royal Botanic Garden – a Királyi Botanikus Kert – az egyik kedvenc helye az edinburghiaknak. Már megkérték az embereket, hogy ne tegyék. Nagymértékű „környezetszennyezést" okoz. A másik hely az Arthur Seat. Ez sem szerencsés, mert a szél azonnal szanaszét fújja. Az illető nem örök nyugalomra tér, hanem örökre szárnyra kél. A szomszédunk, Helen férje imádta megmászni a Highland összes nagy hegyét. A családja oda vitte szétszórni a hamvait.

Tudom, magyaroknak az egész téma kicsit morbidnak tűnik. Nem úgy az itteniek nek. Minden csak szokás kérdése. Mikor valakinek, ugyancsak a jóga csoportból, meghalt az édesapja, az unokája azt üzente Walesből, hogy el ne szórják nélküle a hamvakat, ő is feltétlen részt szeretne venni benne. Korábban én is idegenkedtem volna tőle. Mint a szüleim. De ma már el sem tudom képzelni, hogy ne itteni szokás szerint, kedvenc helyeimen szétszórva váljak ismét a természet részévé. De előtte azért még nyilatkozatot teszek.

Nem tudom, hogy érvényes-e közjegyző, aláírás, tanúk nélkül végrendeletet hagyni, de itt és most kijelentem, hogy ha meghalok, minden használható részemet felajánlom az orvostudománynak. Nagyon nem fognak jól járni velem. A szemem mindig is kancsal volt. A bőröm már ráncos. És szőrös. A szívem el-

használt. A hasnyálmirigyemnek, mint említettem, már csak a fele van meg. A májam mindig is gyenge pontom volt. Talán a vesém? A modern orvostudomány nem ismer lehetetlent. Állok mindenkinek a rendelkezésére. Nem csak skótoknak, mint ahogy a bebörtönzött régi ismerősöm tette. Mindenkinek. Faji vagy etnikai származásra való tekintet nélkül. Továbbiakban azt is hozzáteszem, hogy a maradványaimmal hozzátartozóim azt tesznek, ami nekik tetszik. A lelkem már úgyis máshol jár addigra.

Honnan tudom? Mikor édesapám meghalt, hozzám is elszállt a lelke. Több mint 2000 kilométerre. De nem csak hozzám. Betöltötte az egész világmindenséget. Szombaton még beszéltem vele telefonon. Szegényből már nagyon akadozva jöttek a szavak, de éreztem, nagyon fontos neki, hogy ne hagyjuk abba. Majd meg hasadt a szívem. A telefonálás után azonnal jegyet vettem Magyarországra. Szerdán még tanítanom kellett, úgy vettem a jegyet, hogy azonnal utána induljak a repülőtérre. Szombat délután még átutaztam az utazási irodába, Glasgowba, hogy kezemben legyenek a jegyek, ne a postára bízzam a kézbesítésüket. Nagyon rossz előérzetem volt. Majd meg bolondultam. Hogy lefoglaljam magam, másnap a gyerekeket elvittem egy tudományos kiállításra. Az Arthur Seat lábánál gyalogoltunk el. Szomorúságtól égett az egész testem. Egyszer csak körülvett Apja lelke. Velem volt egy jó időre, majd éreztem, felszáll a magasba. Mikor hazaérkeztem, már azzal vártak, hogy telefonált édesanyám, hogy Apja meghalt. Drága Apja! Éveket veszítettem el azzal, hogy nem voltál velem a halálod után, mert féltem rád gondolni. Féltem szembesülni azzal, hogy már nem vagy többé. Anyjával már okosabb leszek. Nagyon fáj a gondolata, de élve tartom az emlékeket.

Egyébként otthon is van a temetőben egy külön parcella, ahol szétszórják a hamvakat. Nagyon kedves családi barátunk, Jakab Erzsi néni végakarata szerint az ő hamvai is ott lettek szétszórva. Nagyon elszomorított annak idején, ahogy láttam, a vízsugár hogy viszi szét a szélrózsa minden irányába. Na, én ebből nem fogok kérni, gondoltam. De az ember, ha el tudja képzelni, ha nem, mindig változik. Nem is csak kicsiket.

A halott kedvenc helyén való szétszórattatása sem teljesen ismeretlen Magyarországon. Sógoromat a kollégáival mint geofizikusokat kérték meg, mint szakmai hozzáértőket, hogy egy motorcsónakról a Dunába szórják szét valakinek a hamvait. A szél úgy fújt, hogy hiába kanyarodtak élesen ide-oda, mind megkapták az arcukba. Nem hiszem, hogy meg tudták tartani az alkalomhoz illő komolyságot. Azt nem mondom, hogy nevettek, de mindenképpen átérezték a helyzet tragikomikumát.

Ha eljön az idő, és másoknak nehéz lesz a választás, most elárulom, hogy melyik helyet néztem ki magamnak. Egyszer, szintén a jógásokkal, a Highlanden kirándultunk, és egy templomkertbe értünk. A helyről hatalmas panoráma nyílt a környék hegyeire és a Loch Venacharre. Úgy éreztem, hazaérkeztem. Ez az a hely, ahol örök nyugalomra szeretnék térni. Mondtam is a többieknek. Nem értették, hogy lehetnek valakinek ilyen sötét gondolatai. Nem értették, hogy szó sem volt sötét gondolatokról.

Míg el nem felejtem: padot is kérek!

Nincs Skócia tetű nélkül

A szomszédom hívott, hogy nem tudnék-e egy kis időt szakítani arra, hogy átmenjek hozzájuk. A lánya szeretne velem beszélni. Megijedtem. Jaj, remélem, nincs komoly baj! A lánya meglehetősen fel volt dúlva. De komoly baj, az szerencsére nincsen. Csak tetvesek.

Nem véletlen engem hívott. Ebben a témában komoly szakembernek számítok. Egy újabb doktorit írhatnék belőle. Igaz, a kutatásokat nem én végeztem, hanem a segédjeim. Először a férjem, aki annak idején képes volt órákig kurkászni a gyerekeket, amíg csak az utolsó hajszálat is meg nem tisztította. Akkor még jó volt a szeme. Később, mikor vagy a látása romlott, vagy a türelme, a kutatómunkát átvette tőle a kitűnő szemű Kispista.

A tetű, mintha csak egy pókfajta lenne, hosszú évekig az életünk minden fejezetét sűrűn behálózta.

Az első fejezet tizenöt éves koromra esik. A kis állatkákat az iskolában fedezte fel a védőnő a nálam másfél évvel fiatalabb húgom hajában. Azonnal értesítette a szüleimet. Hamarosan kiderült, hogy a vérszívó dögök akkorra már megtelepedtek a másféléves kishúgom arany fürtjei között is. Szegény édesanyám! Élete legrosszabb emlékeként tekintett vissza erre az eseményre. Akkoriban semmit sem lehetett hallani a tetűről. Mi valószínűleg azoktól a gyerekektől kaphattuk, akiket a szüleim hétvégenként az Állami Gondozottak Intézetéből hoztak ki. Az sem lehetetlen, hogy az iskolában hordozta valaki. Egy biztos: annak idején komolyabban vették, hogy megakadályozzák a terjedését. Állami ellenőrök is jöttek hozzánk a Tanács Egészségügyi Osztályáról. Édesanyám égett a szégyentől.

Visszatekintve, milyen semmiség volt pedig az egész! A patikába elment tetűirtószerért. Hazaérve mindannyiunkat „leke-

zelt". Kész. Ezzel el is búcsúztunk az apró barátainktól. Ha én ilyen szerencsés lettem volna a gyerekeinkkel!

Rá majd húsz évre kezdődött a mi fejezetünk. Hallottam, hogy Miklós fiunk osztályában a lányoknak komoly gondot okoz a tetű. Persze, lányok, biztos állandóan cserélgetik a fésűjüket – legyintettem a kívülállók büszke fölényével. Egy délután azonban arra jöttem haza, hogy Miklós hajának nekiesve dúl-fúl a szomszédban lakó mama. A lánya és Miklós közeli barátok voltak. Rájött, hogy az osztályban nem csak a lányok haja jó fészekrakó hely.

Miklós fiunk ebből az időből két eseményre emlékszik vissza. Az egyik emléke a tetűrazzia. Ha a bátyja tőle függetlenül nem pontosan ugyanúgy írta volna le a dolgokat, azt hinném, hogy a valóságot rémálmaiban formálta át a következőképpen. Fehér köpenyes védőnők rontottak be az osztálytermükbe. Sorba állították a gyerekeket, majd rohamszerűen végigellenőrizték mindenki haját, nem találnak-e benne tetűt. A tetveseket félreállították, majd közölték velük a szükséges teendőket. Másik emléke, amikor a fentebb említett barátnőnk elvitte őt a lányával együtt a tisztiorvoshoz. Igazolást kellett szerezniük arról, hogy mehetnek közösségbe. Nagyon abszurdnak találta, hogy a tetűmentességükről egy gyönyörű, címeres papírt kaptak igazolásként.

Miklós nagyon szerette az új magyar címert. Mindenhova azt rajzolgatta. Sőt: ahogy később felfedeztük, a bizonyítványában ki is színezte. Sehogy sem tudta összeegyeztetni azt az általa annyira utált tetűkkel.

A magyarországi tetűs korszakunk ezzel lezárult. De akárhova utaztunk, mindig is híresek voltunk a vendégszeretetünkről. Soron következő barátaink, úgy véljük, Kolumbiából származhattak, ám Spanyolországban látogattak meg bennünket, előzékenyen tiszteletüket téve hajkoronánkon.

Két és fél éves spanyolországi tartózkodásunk a vége felé közelített. Hetek vagy csak napok voltak hátra, hogy előbb Magyarországon kinyaraljuk magunkat, majd Skóciába költözzünk. Egyik nap a szomszéd chilei asszonnyal elmentünk a piacra. Vit-

tem magammal a kislányomat is. Előtte még fel akartuk venni az asszony gyerekeit, akik egy kolumbiai családnál játszottak. De a gyerekek nem akartak jönni. A lányom szintén úgy döntött, hogy nagyobb szorcsi gyerekekkel játszani, mint piacra menni. Ha én akkor tudtam volna, hogy ezzel milyen többhónapos szorcsira fizetek be! Nem csak szorcsira. Nyelvi továbbképző tanfolyamra is. Megtanulhattam spanyolul és angolul egyaránt az olyan szavakat, mint tetű, serke, tetűirtószer, tetűfésű, valamint az egyéb szakkifejezéseket az állat szokásaival, terjedésével, és az ellene folytatott harccal kapcsolatban.

Az értelmem egyéb tekintetben is kitágult. Megtanultam, hogy a kolumbiai tetvek rezisztensek a spanyol készítményekre, valamint a Magyarországon akkor divatba jött, szemfényvesztő samponos megoldásra. A hagyományos magyar Nutrifor tetűirtó szerrel ellenben ki lehet nyírni őket.

Ha Skóciába érkezvén, két hét múltán mégiscsak vakaródzik a gyerek, az már nem a rezisztens kolumbiai tetűk miatt van, ahogy először gondoltuk, hanem azért, mert nincs Skócia tetvek nélkül. Akinek iskolás gyerekei vannak vagy voltak Skóciában, az tudja. Legfeljebb nem mondja.

A baj a demokráciában vagy annak helytelen értelmezésében rejlik. Nemcsak Skóciában, de egész Nagy-Britanniában: ha a gyerek haja mozog a tetűtől, akkor sem illik erre felhívni sem a gyerek, sem az anyuka figyelmét. Ez az ő magánügyük. Az egyetlen, amit a tanár tehet, hogy mindenkinek kioszt egy levelet, hogy az osztályban tetűt észleltek. Legyenek szívesek ellenőrizni a gyereket, és ha szükségesnek találják, tegyék meg a megfelelő lépéseket. Itt a bökkenő. Minden osztályban akadnak jó néhányan, akiknek a szülei ezt nem találják szükségesnek. Ettől válik a tetű kiirthatatlanná egész Nagy-Britanniában.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy megfelelő számú védőnő sem áll rendelkezésre, hogy ezzel foglalkozzon. Régen ugyanúgy megvoltak itt is, mint Magyarországon, de az egészségügyre szánt pénzkeretek csökkentésével ők tűntek el legelőször.

El lehet azért kerülni a tetveket, ha az ember, vagyis inkább az anyuka, minden iskolai nap után vizesen átfésüli a gyerek haját. Az is jó módszer, hogy hetente mosás után közvetlen hajbalzsamot teszünk a hajra, és tetűfésűvel gondosan átfésüljük. A baj csak akkor van, ha szeretnénk egy kicsit elengedni magunkat. Pontosabban elengedésről szó sincs, csak arról, hogy időnként a teendők annyira felgyűlnek, hogy a megelőzéshez szükséges külön erőfeszítésre már nem futja.

Így fertőződtünk meg újra és újra, ha jött egy karácsony, ha a szüleim jöttek látogatóba, amikor Tamás született, vagy mikor iskolai táborozásról tért haza Panka. Ott persze a megelőzésre senki sem ügyelt.

Egyszer én is átestem a tűzkeresztségen. Mikor még Tamás óvodás volt, vállalkozó mamákat kértek, akik elkísérnék az állatkertbe a gyerekeket. Azonnal jelentkeztem. Nem csak az állatkertet néztük meg. Külön előadást is tartottak a gyerekeknek. Az előadás alatt kézbe lehetett venni az állatokat. Mikor a bogarakra került a sor, az egyik kislány annyira meg volt rémülve, hogy belém csimpaszkodott, és belém fúrta hosszú, fürtös hajú buksiját.

Nem sokra rá nagyon viszketett a fejem. El nem tudtam képzelni, mitől. Már jó ideje nem volt bajunk a barátainkkal. Az óvodából ugyan sorra jöttek a figyelmeztető levelek, de Tamás haját kopaszra vágtuk, így nem aggódtunk. Egészen addig nem jöttem rá, hogy mi lehet a baj, amíg egy nap az óvodában meg nem láttam a falon az állatkerti képeket. Az egyiken ott ülök én, ölemben a kislány, haja meg szorosan hozzásimul az enyémhez. Akkor bizalmasan megkérdeztem az óvó nénitől, nem lehet-e véletlenül, hogy az a kislány megfertőzött engem. Kiderült, hogy nemcsak ő, de jó néhány leányka is a csoportban az állatok állandó hordozója. Szó szerint mozog a hajuk tőle. Azt az érdekes dolgot is elmesélte nekem, hogy a tetűk színe egy idő után alkalmazkodik a fészekadó hajának a színéhez. Ő mindennap, mikor hazamegy az óvodából, átfésüli a haját. Van olyan nap, amikor három különböző színű tetvet is kifésül belőle, ami arra utal,

hogy legalább három különböző tulajdonostól kaphatta meg őket a délelőtt folyamán.

Panka haját nem lehetett levágni. Ha megtettem, hetekig haragudott rám. Tamás viszont fiú. Őt lehetett kopaszra vágni. Amíg lehetett. Mert egy nap elhatározta, hogy nem lehet. Hosszú hajat növesztett. Mindenki lánynak nézte. És lányhoz illő módon most már ő hozta haza a régen látott barátainkat.

Hogy mitől, mitől nem, nem tudom, de ahogy elballagnak a gyerekek az általános iskolából, a probléma megszűnik. Mégis visszasírom azt az időszakot. A többi szülővel való komoly beszélgetéseket, a gyerekekre várva, leginkább az iskola udvarán. A te gyereked is? Az én gyerekem is! Na, nem csak ezt. Akkor még az iskolai életnek minden szinten aktív részesei lehettünk. De egy dolgot biztos, hogy nem sírok vissza. A tetűkkel való küzdelmünket.

Integrált iskolai oktatás

Az előző levelemből kitűnik, hogy a lányunk tökéletesen integrálódott a brit iskolarendszerbe. Mint minden rendes brit kisdiák, amíg el nem érte a gimnáziumi kort, ő is állandóan otthont adott a tetveknek. Arról is beszéltem már korábban, hogy ennek eléréséért hagytuk ott Magyarországot. Na, nem a tetvekre vágytunk. Arra azonban igen, hogy olyan iskolába járhasson, ahol hétköznapi emberek között hétköznapi eseményekben vehet részt, és ily módon tanulhatja meg a hétköznapi emberi normákat.

Tudom, hogy bizonyos esetekben senki nem jár jól azzal, hogy fogyatékos vagy problémás gyerek rendes iskolába jár. Sem a gyerek, sem a környezete. De azt gondolom, hogy igenis esélyt kell rá adni abban az esetben, ha van lehetőség a sikerre. Nem minden áron. De akkor feltétlen, ha ez nem ró aránytalan terhet sem a gyerekre és annak családjára, sem a környezetére.

A sikerhez pedig elhivatottság kell. Hiszen új utakat járunk. Ez nem megy hatalmas energia-bedobás nélkül. Szerénykedve. Csendesen. Majd csak lesz valahogy. Majd csak észreveszik magukat az érintettek. Az új utakat nagyon ritkán szeretik az emberek. A legtöbb ember fáradt, és a legegyszerűbb megoldást szereti. Fáradtnak én is fáradt vagyok általában, de nem bánom a kihívásokat.

A baj az új utakban az, hogy azok, akik vállaljuk, sem lehetünk 100%-osak a sikerben. Nem lehet a játszmát előre lejátszani. A pakliban, ahogy szokták mondani, benne van a bukás. A fontos, hogy ha zsákutcába kerülünk, ne sikertelenségnek könyveljük el. Éppen ellenkezőleg. Ja, erre nincs tovább út? Jó tudni! Gyerünk vissza, és vágjunk bele egy másikba. Járt utat járatlanért el ne hagyj! – tartja a közmondás. Ezt egész biztos, hogy egy aggódó szülő találta ki a gyerekének. Vagy az: „ugye, hogy meg-

mondtam!" jóakarónk, aki ahhoz, hogy megváltoztasson dolgokat, a kisujját is lusta felemelni, de dörzsöli a két kezét, ha nem sikerül nekünk valami. Hova jutottam volna én az életben, ha ezt a mondást követem?! Igaz, eleve van bennem egy rebellis természet, aki még egy ételreceptet sem tud úgy követni, hogy ne változtassak meg rajta valamit. Állítólag kétéves koromban mindig azt hajtogattam: Metem mondod, metem, Vada Panninak? (Nekem mondod, nekem, Vargha Panninak?)

Nagyon fontos a szavaimat nem összekeverni a felelőtlen rizikóvállalással. Született gyáva vagyok. Ha ezt most senki az égvilágon nem fogja nekem elhinni, akkor is vállalom. De egy logikusnak tűnő útra akkor is rálépek, ha azon még nem járt senki. Ha gazt kell irtanom. Ha vastag bőrt kell az arcomra varázsolni. Ha mindenki azt mondja: ne tedd!

Érdekes, hogy ha az ember visszafelé tekint, milyen logikusnak és egyszerűnek tűnik az élete. Nem véletlen. Már csak azt az utat látjuk, amin végigmentünk. A sok-sok elágazódás, ahova szintén vezethetett volna a sorsunk, az elhomályosul, vagy már el is feledtük. Nekem is így jelenik meg, a maga triviális képében, amin keresztülmentünk. Persze, hogy ez volt a legtermészetesebb, hogy Franciaországban és Spanyolországban rendes óvodába, majd iskolába járt a lányunk. Hétéves korában minden angoltudás nélkül felvették Edinburghban egy általános iskola harmadik osztályába. Az általános iskola elvégzése után a társaival együtt gimnáziumba ment. Velük együtt vizsgázott, majd a főiskolán főzést és felszolgálást tanult. Most egy étteremben gyakornok, teljes munkaidőben. Erről már írtam. De próbálják tanítani neki a mélyvízben úszást is. Ma éppen egy Starbucks kávézóban dolgozott. Egy szép nap talán még rendes állása is lesz.

Ilyen egyszerű volt? Egy frászt! Azért a memóriám még nem annyira rossz, hogy a múltat teljesen feledjem.

A spanyolországi, pontosabban katalán élményeinkről, az ottani iskoláról egy egész könyvet írtam (Gyöngy Anna: *Panka Naplója).* Arra most nem térek ki. Egyébként is skóciai leveleket írok, nem igaz? De hogy intéződtek az edinburghi iskolaügyeink? Ha

az ember a saját hazájában van, legalább hónapokat tölt azzal, melyik iskolába írassa a gyerekeit. De mit tesz, ha egy teljesen ismeretlen városba veti a sors? Ja, kérem, ehhez kell a szerencse! Egy jó leendő kolléga. S ami még ennél is fontosabb: annak egy oktatásban szakértő felesége. Mindent ő intézett. Nekünk csak azt kellett tudnunk, hogy mit szeretnénk. Azt én meg mindig nagyon is pontosan tudom. Ma ugyan nem tudtam megmondani, hogy mit óhajtok születésnapomra, pedig a férjem az égről is lehozná a csillagokat, de az más. Mindenem megvan, amire szükségem van, csak a szüleim nem. Őket pedig még az én, lehetetlent nem ismerő drága uram sem tudja visszahozni.

Az angol iskolarendszer teljesen eltér a magyartól, de még a skóttól is, így abban nem vagyok otthon. De a skót állami iskolarendszert végigjártuk, és még mindig „abban utazunk", így arról be tudok számolni. A gyerekek négy és fél és öt és fél éves koruk között kezdik az iskolát. Általában reggel kilenckor kezdődik a tanítás, és délután háromkor fejeződik be. Pénteken csak délig vannak. Ebből adódik, hogy sok édesanya részmunkaidőben dolgozik, amíg csak nem lesz gimnazista, sőt egyetemista a gyereke vagy gyerekei. Valami napköziféle ugyan van az iskolákban, de az hol ilyen, hol olyan.

Elsőben még inkább óvoda-szerű tanteremben vannak a tanulók. Láttam benn homokozót is. De tanulás is folyik. Betűkkel már az óvodában foglalkoznak. Elsőben sok gyerek nagyon gyorsan megtanul olvasni. Alkalmas lehet erre a nyelvük, jók lehetnek a módszereik. Panka is olvasásban mindig nagyon jó volt. Nincsen olyan, hogy elsős vagy akár másodikos olvasókönyv. De olvasásra rengeteg, kezdetben csak néhány tíz alapszót használó, majd fokozatosan nehezebb szintű kis könyvecskéjük van. Ebből kap mindenki hazavitelre a saját szintjének megfelelő olvasmányt. Ez a lényeg. A gyerekeket a saját szintjükön oktatják. Nemcsak olvasásból, hanem számtanból is. A bukást sem ismerik. Lelkesen mesélte nekem valaki a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskoláról, hogy már Magyarországon is folyik downos gyerekek integrációja. A baj csak az, hogy a mamák ret-

tenetesen szenvednek attól, hogy bemagoltassák a gyerekekkel a szorzótáblát. Pankával sohasem kellett bemagoltatnom a szorzótáblát. Pedig attól mi is vért izzadtunk volna! De mi értelme? Elárulom, hogy itt még mérnöknek is jelentkezhet valaki az egyetemre a szorzótábla tudása nélkül. Figyelem a diákjaimat. Előfordult már, hogy valaki a 3x40-et beütötte a számológépébe.

Pankának minden év elején az iskolában felállítottak egy tanulási tervet. A tervben csak olyan célkitűzések szerepeltek, amelyektől reálisan elvárható volt, hogy meg tud birkózni velük. Így ment ez a gimnáziumban is. Igen, a maga szintjén tanult. De nem ez volt a lényeg. A lényeg az érdeklődése és a szorgalma volt. Féltünk, hogy a gimnázium nehéz lesz neki. Nagy volt rajtunk a nyomás, hogy speciális iskolára váltsunk. Döntés előtt megnéztem a speciális iskolát. Nem tetszett. Hiányzott belőle az élet. Gondoltam, megpróbáljuk először a nehezebbet. Rendes iskolából nyitva áll az út a speciális iskolába. Fordítva soha.

Nagyon jól döntöttünk. A gimnáziumban ezerszer jobban érezte magát, mint az általános iskolában. Panka tanulásra született. Mindig is a tanulást szerette a legjobban. Csak a semmittevés nem megy neki. A mai napig úgy emlékezik vissza a gimnáziumra, mint a legboldogabb éveire.

Mikor erre az útra tértünk, hogy rendes iskolába írattuk Pankát, el nem tudtuk képzelni, hogy ennyi örömet fog ez mindannyiunknak szerezni. Nehéznek nehéz volt. De nem agyonnyomorítóan, hanem felemelően nehéz. Ha nem ment volna, nem erőltettük volna. De ment. És nem is akárhogyan.

„Mondottam ember: Küzdj, és bízva bízzál!"

A Végzet köve

Ma egy 'mit tudnék a hűtőből még megenni' napom van. Szó sincs arról, hogy éhes volnék. Sőt. Borzalmasan fáj a hasam. De mint a gyerekek, én is összetévesztem a hasfájást az éhséggel. Várnom kell. Ez tesz idegessé. Ez tesz hasfájóssá. Rettenetesen utálok várni. Pótcselekvésre van szükségem.

Ma hozzák a porszívónkat. Ma kell, hogy telefonáljon Tamás osztályfőnöke a francia cseregyerekek ügyében. De se nem hozzák a porszívót, sem nem telefonál a tanár.

Nem merek bemenni a fürdőbe, nehogy akkor zavarjanak. Tortát sütök holnapra a jógásoknak. Ahhoz sem mertem sokáig hozzáfogni. A fehérjét fel kellett hozzá vernem, és féltem, hogy nem hallom meg a habverő zúgásától a csengőt vagy a telefont. De egy idő után meguntam a várakozást, és nekiálltam. A hab tökéletes lett. A fejem fölé tarthattam.

Még kicsi volt Tamás, amikor tanítottam neki, hogy a habot addig kell vernie, amíg nem lehet nyugodtan az edényt fejjel lefelé fordítva a feje fölé emelni. A kioktató leckét Gergő bátyám telefonja vágta félbe. Elkezdtünk beszélgetni, míg Tamás folytatta a munkát. Nem sokra rá hívott a fiam a konyhából: Mama, gyere! Bocsánat! Még nem volt jó!

El lehet képzelni, hogyan nézett ki. Rögtön mentünk is hajat mosni és átöltözködni.

Közben már rég elkészült a torta. Meg is reggeliztem. Meg is tízóraiztam. Meg is ebédeltem. Semmi. Várok és várok. Egyszer ugyan már csöngettek a délelőtt folyamán. Az egyik jógás volt. Kérte, írjam alá a Moirának szánt születésnapi lapot. Moira az egyik jógás, akinek négy nappal később van a születésnapja, mint az enyém. Csak ezt senki sem tudja. Ezért minden évben, mikor eljön a születésnapom, kérik, hogy ünnepeljük meg

az övét, és írjak neki alá egy lapot. A torta is ezért készül. Egyszer már megmondom nekik, hogy én is részt kérek az ünneplésből!

Reggel még nagy terveim voltak. A skótok koronázási trónusáról szerettem volna beszélni. A nemzeti öntudatra nevelés fontosságáról. De hiába kelek fel magasban szárnyaló, fennkölt eszmékkel, a napi apróságok azonnal visszahoznak a hétköznapok szintjére.

Ha valaki 1996 után járt Edinburghban, annak is a várában, és ott bement abba az épületbe, ahol a koronázási ékszerek vannak kiállítva, akkor vagy nagyon elcsodálkozott azon, amit ott látott, vagy nem vette észre a skót államiság egyik legfontosabb szimbólumát képező tárgyat. Barátaink, akiknél rákérdeztünk, így jártak. Ugyanis a koronázási ékszerek üvegkalitkájában van egy látszólag teljesen oda nem illő szikladarab. Jut eszembe, van még harmadik változat is: én nem csodálkoztam, mert tudtam a kőről. 1996-ban már itt voltunk, amikor nagy csinnadrattával megérkezett Angliából. Őszintén szólva, elég nevetségesnek tűnt, akárhányszor *„nála"* jártam.

Miért? Mert nem volt meg hozzá a megfelelő tudásom. Nagyon tanulságos. Valaminek sokféleképpen lehet értéke. A Stone of Destiny – magyarul: a Végzet Köve – mint kő elég nevetségesen mutat a királyi ékszerek mellett. De ha megtöltődik tartalommal, az más. Lelket kap a csupasz kő.

A hagyományok szerint Izraelből származik. Jákob, a lajtorjás, éjszakánként arra hajtotta a fejét. Egy éjjel megjelent előtte Isten, és azt mondá neki, hogy magjai az egész Földet behintik, és királyokként fognak uralkodni, míg egy nap vissza nem térnek az Ígéret földjére. Jákob, mikor felébredt, olajjal felszentelte a követ. A kő Krisztus előtt 602-ig a jeruzsálemi templomban feküdt. Ekkor a templomot Babilon királya lerombolta. A követ Egyiptomon, Szicílián és Spanyolországon keresztül Írországba menekítették. Egy ideig az ír királyok koronázási ceremóniájához használták. Időszámításunk szerint 850-ben került Scone-ba, a mai Skócia területére. 1296-ig azon koronázták a

skót királyokat, mígnem I. Edward hadizsákmányként Londonba vitte. Hogy megalázzák a skótokat, a követ az angol koronázási trónus ülése alá építették be. Egy rövid időtől eltekintve, amelyre még később visszatérek, egészen 1996-ig ott is tartották. Utoljára a jelenleg is uralkodó II. Erzsébetet koronázták rajta, 1953-ban.

A követ 1996-ban egy feltétellel adták vissza a skótoknak: koronázásra visszakapják.

Így persze mindjárt más. Már ez a tudás is elég lenne ahhoz, hogy ha legközelebb arra járok, egészen másképp tekintsek a Végzet Kövére. De ennél még sokkal több okom van rá, hogy alig várjam, újra a várban járhassak, és alaposan megszemlélhessem.

A személyes kapocs a kővel kapcsolatban vagy tíz évre nyúlik vissza. De akkor még csak csírájában volt elvetve. Mindig is vágytam arra, hogy Skye szigetére utazzam. Varga Katinak, családi jó barátunknak is tetszett az ötlet. Meglátogatott minket Skóciában, és befizettünk közösen egy háromnapos minibuszos útra. A túravezető nagyon rokonszenves volt, és rengeteget tudott Skócia történelméről. Kár, hogy az információk java lepergett rólam. Egyre emlékeztem csak: régésznek tanult. Évekig mint régész dolgozott. Skóciában, amely tele van római kori emlékekkel, hajdanában zsoldra szánt, elásott aranypénzekkel, ám neki a több tíz év folyamán egyetlen brosstűt sikerült csak találnia. Nem csoda, ha a régészetet feladta, és elment minibusz-sofőrnek és túravezetőnek. Emlékként megmaradt tőle még egy skót és ír zenét tartalmazó kazetta. A mai napig szeretem főzés közben hallgatni.

Nem hittem, hogy valaha az életben hallani fogok még túravezetőnkről. Két és fél éve Pista fiunkat felvették egy skót kisvállalkozásba. Érzékelőket gyártanak és szerelnek fel tehenekre. Így tudják meg, melyik tehén sánta, melyik beteg, melyik tüzel, és általában, hogy mennyire boldogok az állatok. Ebben a kisvállalkozásban ki más is dolgozik, mint a mi régész barátunk! Megunta a túravezetést is, újra váltott.

A kis cég olyan, mint egy nagy család. Mindenki mindenkivel nagyon jó kapcsolatban van, és sokat beszélgetnek egymással. Így derült ki a következő történet.

Régész barátunk nem mondható idősnek, ám úgy néz ki, mint egy ősmaradvány, és mintha egy hátrányos helyzetű családból jött volna. Valójában nagyon is gazdag családból származik. Az édesapja jól menő ügyvéd volt, pár éve vonult csak vissza. A gyerek még mindig a rebellis gyerekkorát éli, holott jóval ötvenen felül van. De volt honnan a rebellis természetét örökölnie! A jól menő ügyvéd diákkorában úgy érezte, hogy a skótok elfelejtették nemzeti arcukat. Néhány diáktársával összefogott, hogy felrázza a nemzetet. 1950 karácsonyán Glasgowból lekocsikáztak Londonba (670 km), a Westminster-apátságba. Majd' megfagytak a hidegben! Akkor még nem lehetett fűteni a kocsikat. Feltörték az apátság egyik oldalsó ajtaját, és a koronázási trónus alól ellopták a követ. Azaz először csak egy darabját, mert kiemeléskor a kő összetört. Nem bánták, mert 152 kg-t nyomott. Így könnyebben elbírták.

Amint a kődarabot betették a kocsiba, megjelent egy rendőr. Erre az ismerősünk apukája hevesen elkezdte csókolgatni az akcióban résztvevő diáklányt, majd magyarázták, hogy sajnos a környéken nem találtak üres panziót. A rendőr erre otthagyta őket. Később az apuka egyedül visszament a maradék darabért, és a kabátjába rejtve azt is magával vitte. A skót határra érkezve, pezsgővel szentelték meg a már amúgy is szent követ. A rendőrség a keresésben semmire sem jutott. Egy évig rejtegették a diákok, majd maguk értesítették a rendőrséget, hol helyezték el. Az ügyészség nem tett ellenük feljelentést, mert nem akartak belőle nagy nemzeti ügyet csinálni. Nem is biztos, hogy pert nyertek volna. Hiszen a követ egykor a skótoktól lopták el!

A jogdiák nem is bánta, hogy nem lett belőle nagyobb ügy. Évekre eltemette még a kollégái elől is a történteket. Gondolom, nem segített volna a karrierje építésében. Ma már ellenben büszke rá. S a fiú hiába próbál kamaszosan az apja ellen lázadni, csak kibukik belőle is a büszkeség.

Ugye, hogy így már sokkal izgalmasabb a Végzet Köve? Budapest – Edinburgh között közvetlen repülőjárat van (Jet2). Ha idejében foglal az ember egy Travellodge-ban szobát, akkor egy négytagú családnak akár 19 £-ért is lehet kapni ebben a városban szállást egy éjszakára.

Igaz, a kő lehet, hogy hamisítvány. Sok mendemonda járja ezzel kapcsolatban. De nem is a kő számít! Hanem a története…

Az Orkney-szigeteken

Nagyon régen nem tolmácsoltam már a bíróságon. Mi, tolmácsok, néha azon viccelünk, amikor már nagyon nincs munkánk: Mikor öl meg már végre valaki valakit? Állítólag Bach is azon panaszkodott egy levelében, hogy Lipcsének túlontúl egészséges a levegője, és ezért kevés a temetés. Bach ugyanis jövedelmének egy részét úgy szerezte, hogy esküvőkre és temetésekre szerzett zenét, és azok előadásáról is maga gondoskodott.

Múlt héten, amikor az ügynökségtől telefonáltak, és kérdezték, ráérnék-e következő szerdán egy bírósági munkára, azonnal lelkesen igeneltem. El is kezdték azon nyomban diktálni a részleteket: Orkney, Kirkwall. Orkney? Körkvol? – kérdeztem rá, nem lehetne mégiscsak e-mailben megküldeni a munkával kapcsolatos adatokat? Nem akartam hinni a fülemnek, hogy jól hallok. Sajnos, most nem érnek rá ímélezni, inkább írjam le.

Írtam. Majd elővettem a térképet. Majd a bíróságok címeit. Majd a Google térképet. Teljes izgalomba jöttem. Nem mindennap repülhetek tolmácsolni! És nem is akárhova!

Pünkösdkor O'Brian bíboros a frissen a gyülekezethez csatlakozó felnőtteket mise után meghívta egy délutáni teára. Mindannyiunkkal külön elbeszélgetett. Nem erőltetetten. A legnagyobb természetességgel. Azt vártam volna egy ilyen magas rangú egyházi személytől, hogy a világtól elrugaszkodott, és megközelíthetetlen magasságokban trónol. Csak az ellenkezőjét mondhatom. A belőle áradó szeretet mindannyiunkat napokra boldogsággal töltött el.

Ezen a teázáson valaki nagyon lelkesedett Orkneyért. Az illető arról számolt be, hogy Orkneyban meglátogattak egy Krisztus előtt 3200–2200 között lakott kis falut, Skara Brae-t, ahol a világ első vízöblítős vécéjét használták. Kis fülkében volt az ülő-

ke. Alatta csatornát építettek. A fülke falában volt a forrás nyílása. A vizét egy kővel zárták el. A tevékenység elvégzése után csak annyit kellett tennie ősünknek, hogy el kellett emelnie a követ a helyéről, és a bűzös dolog máris leöblítődött a csatornába.

Az Orkney-szigetek Skócia északkeleti csücske felett helyezkednek el. Mindössze nyolcvan kilométerrel délebbre, mint Grönland déli része. A taxisofőr szerint, aki a reptérről a bíróságra vitt minket, 33 szigetet tartanak számon. Ahogy a repülő ablakából figyeltem, van abból ezer is. Tamás nagyon irigykedett, amikor meghallotta, hova megyek. Nem igazság, mama! Én szeretnék oda menni! Te még egy szigetet sem tudsz megnevezni onnan!

Ez igaz. Ennek ellenére lelkes voltam, hogy utazok, bár sokra nem számítottam. Azt tudtam, hogy a híres vécé megtekintésére nem lesz időm. Reméltem, hogy lesz szerencsém annak továbbfejlesztett, modern változatához. De annak idején, amikor a szomszédban elhelyezkedő Shetland Szigeteken kellett tolmácsolnom, nagyon kopárnak és barátságtalannak találtam. Fát csak egy helyen láttam, ahol egy kertet a több méter magas kőkerítés megóvott a széltől.

Annak külön örültem, hogy egy lengyel tolmáccsal utaztam. Neki is a bíróságra kellett utaznia. Együtt minden nagyobb élmény. Nem beszélve arról, hogy ki tudná jobban megérteni a munkánkkal kapcsolatos napi gondokat, mint egy kolléga.

Jó, ha az ember semmire sem számít. Garantálva van a kellemes csalódás. Amint megpillantottam a szigeteket, már beléjük is szerettem. A talajuk ugyanis rendkívül termékeny. Fa, ha nincs is sok, sokkal több van, mint a Shetland-szigeteken. De amerre csak a szem ellát, mindenhol megművelt táblákat lehet látni. Bármily hihetetlen, hiába vannak ennyire északon, elsősorban mezőgazdaságból élnek. A gépből még azúrkék tengert és homokos partot is lehetett látni, de nem hiszem azért, hogy gyakran strandolnának ottan. Az idővel ugyan nagyon meg voltunk elégedve. Edinburghban napok óta csak ömlött az eső. Ezek után a felhők fölött mindig kék eget és erős napsütést próbáltam minden zsigeremmel felszívni, hogy hazavigyem emlékként. De leg-

nagyobb meglepetésemre leszállás után is eső helyett napos idő fogadott minket. Nem mediterrán nap, de mi már akármilyen napnak örültünk.

A bíróságon sem kellett szégyenkeznem. Jobban jártam, mint a kolléganőm. Egy ártatlan gyorshajtásról volt szó. Jó, rendben, nem ártatlan. A gyorshajtás balesethez vezethet. A baleset halálhoz. De a gyorshajtást egy nagyon kedves honfitársunk követte el, aki mindennek kinézett, csak nem bűnözőnek. Utána még órákig kellemesen beszélgettünk, amíg csak el nem jött a visszatérés ideje. Később a barátnője is csatlakozott hozzánk. S a világ milyen kicsi! Kiderült, hogy barátaik voltak azok a magyarok, akikkel Skye szigetén találkoztam.

Nekünk, magyar tolmácsoknak nagyon kevés dolgunk van a bíróságon Skóciában. Évek alatt nem tudunk akkora tapasztalatot szerezni, mint például a lengyelek egy pár hónap leforgása alatt. Nem csak a számokon múlik. Persze, ez a leglényegesebb különbség. Több mint hússzor annyi lengyel él Nagy-Britanniában, mint magyar. A legutóbbi adatok szerint a magyarok kb. huszonötezren vannak. De nem értettem eddig, hogyan lehet, hogy nekik mindig annyi visszatoloncolási ügyük van, én pedig még egyetlenegy ilyen magyar esetről sem hallottam. Ha van is, nagyon ritka kell, hogy legyen. Hogy miért fordul ez oly gyakran elő a lengyelek esetében? Erre kaptam tegnap választ.

A lengyeleknél szinte mindenért börtönbüntetést szabnak ki. Ennek következtében a börtönök nagyon zsúfoltak. Kétszer annyi rab van bennük, mint amennyire tervezték őket. Így, ha valaki bíróság elé kerül, és börtönbüntetésre ítélik, először hazamegy, és vár a sorára, amíg nem kap egy meghívót. Vagy behívót. Vagy hogy nevezzem? De nem mindenki türelmes fajta. Van, aki nem vár, és megindul a nagyvilágnak. Csakhogy a világ nem olyan nagy, mint képzeli. A lengyelek leadják a drótot. Az illetőt meg elkapják külföldön. Ott bíróság elé kerül. Ha úgy találják, hogy jogos, visszaküldik Lengyelországba. A lengyelek állják a repülőjegyet. Azon kívül mindent az elfogó országnak kell fizetnie. Rengetegbe kerül ez a briteknek.

Így kerül néha néhány font lengyel kár több ezer fontba az igazságszolgáltatásnak a határon túl. Egy legény egyszer ellopott Lengyelországban egy két font (mintegy hatszáz forint) árú műanyag kerti széket. Olyat, amelyből én hármat is találtam egy szemétledobó mellett. Haza is hoztam, azóta is használjuk őket. Némi sikálást igényeltek, de egyébként tökéletesek. Az illetőt elkapták, vádat emeltek ellene, de a postán elveszett a levél, amelyben beidézték. Mit sem sejtve elutazott Skóciába. Legalábbis így szól a történet. Itt elkapták, hosszas tárgyalások után elhitték neki, hogy nem tudott az ellene indított eljárásról. Elengedték. Igen ám, de a döntést Skóciában hozták, így csak ebben az országban mozoghatott szabadon. Még Angliába sem utazhatott. Így a székek ügyében vissza kellett utaznia Lengyelországba, és azóta talán már a börtönbehívójára vár.

Néha az igazságszolgáltatás ágyúval lő verebekre. A legigazságtalanabbnak a következő ügyet találtam. Valakinek ellopták a kocsiját. Jelentette a rendőrségen. A rendőrök néhány napra rá megtalálták a kocsit teljesen használhatatlan, összetörött állapotban. Az illetőnek egy héten belül lejárt a biztosítása. Nem újította meg, hiszen a kocsit úgysem lehetett vezetni. Közben arra várt, hogy a kocsiról – ahogy a rendőrök ígérték – ujjlenyomatokat fognak venni. De semmi sem történt. Ujjlenyomat-vétel helyett arra figyelmeztették, hogy biztosítás nélkül gépjármű közterületen nem állhat. Erre azonnal a bontóba szállíttatta. Ennek ellenére behívták a rendőrségre, és feljelentést tettek ellene, hogy néhány napig, amíg a bontóba nem vitette a kocsiját, biztosítás nélkül közterületen állt vele.

Na, de kérem! Nincs ezeknek szívük? Vagy a szabály enynyire szabály?

Állami vagy magániskola?

Múlt héten díjkiosztásra mentünk Tamással. Egy gimnáziumi matematika versenyen elért eredményéért kapott arany fokozatot. Az iskolájából rajta kívül csak két másik gyerek szerepelt a díjazottak listáján. Az egyik fiút nagy örömmel fedezte fel Tamás a résztvevők között. Reggel mindketten mentek az iskola hivatalába, hogy elkéredzkedjenek. Senkit sem találtak ottan. Míg vártak, Tamás kérdezte tőle: orvosi ügyben kell elmenned valahova? A másik csak annyit válaszolt: Nem egészen.

Tamás Edinburgh egyik legeredményesebb állami iskolájába jár. Az iskolájukban mégsem illik olyannal dicsekedni, hogy egy matematika verseny díjkiosztására mennek. Bezzeg a magániskolákban! Ott vérre, pontosabban pénzre megy a játék. A tandíj 50%-át megspórolhatják a diákok a szüleiknek, ha kiemelkedően tanulnak.

Edinburgh a magániskolások számát tekintve nemcsak Skóciában, de egész Nagy-Britanniában különleges helyet foglal el. Míg Nagy-Britanniában átlagosan a gyerekek 7%-a jár magániskolába, Skóciában ez az arány 4%. Ugyanakkor Edinburghban minden negyedik gyerek magániskolás.

A magániskola díja egy évre magyar pénzre átszámítva 2 millió forint körül van. A gyerekek 13 évig járnak iskolába. Nem kell nagy matematika kiszámolni, hogy ez mennyibe kerül egy családnak. Egy gyerek esetében. De néha ezt hárommal-néggyel kell beszorozni.

Szó sincs arról, hogy csak nagyon gazdag gyerekek járnak magániskolába. A legtöbben a középosztályhoz tartoznak. Az ára ennek, hogy hitelt vesznek fel a házukra, és mindkét szülő teljes munkaidőben dolgozik. A brit teljes időben való dolgozás pedig nem hagy sok időt a gyerekekre. Csak azért mondom, mert savanyú a szőlő? Persze, hogy savanyú!

Sokunknak, akiknek a gyereke állami iskolába jár, nagyon vegyes érzéseink vannak a magániskolákkal kapcsolatban. Vannak, akik megvetik a gyereküket magániskolába íratót szülőket, mert ezzel az állami iskolák színvonalát rontják. Kiszívják belőlük a középosztály gyerekeinek a felét. Ráadásul Nagy-Britanniában 16 éves korig kötelező a gimnáziumi oktatásban való részvétel, minden gyerek jár gimnáziumba. Ezért is tolódik el annyira a színvonal a magán- és állami iskolák között, ha a jó tanulók felét kiveszik az állami iskolákból. Ha nem mondjuk is ki, igenis irigykedünk. Még elfogult szemmel is nyilvánvaló a különbség: hogy néz ki Tamás gimnáziuma, a Gillespie High School, összevetve a George Heriot magániskolával. A Google-on meg lehet nézni. Én, amikor mindkét iskolát megtekintettem belülről, legszívesebben rohantam volna egyenesen egy bankba, hogy kölcsönt vegyünk fel a házunkra, csak hogy Tamást magániskolába járassuk. De az ész győzött. Marad az irigység. Irigykedésünket meg próbáljuk mindenféle érvekkel leplezni. A statisztika azt mutatja, hogy a középosztályhoz tartozó gyerekek pontosan olyan eredményeket érnek el a vizsgákon mindkét fajta iskolában. Akkor minek annyi pénzt kidobni?

Először is nehéz a statisztikának hinni. Tamás díjkiosztó ünnepségén a diákok több mint nyolcvan százaléka magániskolás volt.

Az egyenlő vizsgaeredmények ellenére a magániskolákból sokkal több gyerek jut Oxbridge-be. (Így hívják egy néven a cambrige-i és oxfordi egyetemet). Hogy mi ennek a magyarázata? Részint sokkal jobban ösztökélik a tanulókat, hogy oda jelentkezzenek, és sokkal jobban fel is készítik őket a felvételire. Pontosabban nem jobban. Nincs ilyen összehasonlításnak értelme. A magániskolákban felkészítik a gyerekeket. Az állami iskolákban egyáltalán nem. Mindkét nagyfiunk Oxfordba jelentkezett. Felkészítésükről szó sem volt.

Mi, szülők, ugyan megpróbálkoztunk vele. Akitől csak tudtunk, érdeklődtünk, mik a követelmények. Miután Pista fiunk bejutott, már csak tőle kellett kérdeznünk, mivel érdemes készülni. Pista felvételijén kérték, válasszon egy háztartási gépet, és

mondja el, hogyan működik. Ennek fényében Miklósnak már külön könyvet vettünk, amelyben sorra leírták az egyes háztartási gépek működését. És valóban: Miklós felvételijén egy asztalra ki volt téve egy hajszárító, egy vasaló, egy merevlemez és egy nem tudom mi, és egy logarléc. Ő a logarlécet választotta. Mi, hülye szülők, mérgesek voltunk, mikor ezt megtudtuk. Hogy volt képes azt választani, miután olyan alaposan átvettük vele a háztartási gépeket! De kiderült, hogy a felvételi bizottság nagyon is értékelte. Valószínű, rajta kívül egyetlen gyerek sem értett a logarlécekhez. Ki látott itt Nagy-Britanniában logarlécet? Neki meg már egész kiskorában is az volt az egyik kedvence.

Minden magániskola azzal szeret felvágni, hány diákja jutott be Oxbridge-be. Egy ismerősünk gyereke ösztöndíjjal Angliában tanult egy magániskolában. Miután sikeresen bejutott Cambridgebe, a testvérének ingyen felajánlották, hogy ő is a középiskola tanulója lehet. Feltételezték, hogy a testvér is követni fogja a bátyja példáját, és így növeli majd a diákok számát, akikkel dicsekedni lehet. Az öcs be is váltotta a hozzá fűzött reményeket.

Nekünk is a gyerekek több millió forintot megspóroltak azzal, hogy állami iskolába jártak. A választás könnyű volt. Nem költöttük rájuk azt a pénzt, amellyel egyébként sem rendelkeztünk.

Azt, hogy Edinburghban a magán- és állami iskolások rossz érzést táplálnak egymással szemben, magyaroknak talán elsőre nem könnyű megérteni. Nekünk is nagyon furcsa volt, mikor Edinburghba költöztünk. Nem is értettem addig a napig, amíg el nem kísértem Tamást egy iskolák közötti sportversenyre. Tamásék iskolájának a csapata összevissza szerelésben jelent meg. Egy-két kiugró gyerek kivételével az előfutamokban már kiestek. A magániskolákból a gyerekek elsőrendű felszerelést hordtak. Katonai menetben érkeztek. Katonai módon viselkedtek. És majdnem minden érmet elvittek. Az ember vagy utálta őket, vagy... utálta őket. Mi mást tehetett?

El tudom képzelni, hogy ők meg hogyan tekinthettek a hozzájuk képest rongyokban megjelenő összevissza társaságra, akik az állami iskolákat képviselték!

A matematikai verseny díjkiosztó ünnepségén a magániskolák diákjainak a felvonulása nem volt annyira katonai jellegű. De különbség az volt! Felfedeztük Tamásnak egy régi osztálytársát, aki iskolát váltott, és ma már ő is az előbb említett George Heriotba jár. Vagy negyven gyerek között ült. Mind makulátlan egyenruhában. Két tanár kíséretében. Tamás meg egymagában, rongyos farmernadrágban. Iskolatársa két sorral arrébb, ugyancsak hétköznapi ruhában. Igaz, egyikük sem volt teljesen egyedül. Két odaadó mama azért elkísérte őket.

Tetszettek a magániskolás gyerekek. De az igazságnak sok oldala van. Volt olyan ismerősünk, akiknek az egyik gyerekét ki kellett venni a fentebb említett magániskolából, mert annyira nem érezte jól magát. Abba az állami iskolába ment át, ahova a mi két idősebb fiunk is járt. Ott első perctől kezdve boldog volt. Olyan ismerősünk is van, akinek a gyereke ugyanebben a magániskolában túlontúl is jól érezte magát. Kábítószereztek és alkoholizáltak a többiekkel. Rendőrségi ügy lett belőle. A gyereket egy évig az eset után mindennap ott várta a kocsival iskola után az édesapja, hogy egyenesen hazavigye. Egy vicces történetet is meséltek róla a szülei. A család vendégségbe indult. A gyerek mondta a szüleinek, hogy sajnos rengeteg tanulnivalója van, nem mehet velük. A szülők nagyon meg voltak hatva, meg is értették, persze, persze, a tanulás az első. A vendégségben váratlanul rendőrök telefonáltak rájuk. A rendőrőrsre kellett a gyerekért menni. Kiderült, hogy amint a szülők kitették az ajtón a lábukat, a gyerek leadta a drótot, hogy szabad a terep, buli lesz. Mentek azonnal egy barátjával egy láda sört venni. Már hazafelé tartottak, amikor egy utcán sétáló gyerekes anyának szemet szúrt a dolog, és jelentette a rendőrségen. Itt, Nagy-Britanniában szigorúan veszik, hogy nem szabad kiskorúaknak alkoholt vásárolni. Egy biztos: aki eladta nekik a sört, az is nagy bajba kerülhetett.

Jobban járnánk, ha Tamás magániskolába járna? Nem lehet tudni. Még ha ingyen járna, akkor sem biztos. Ennyi pénzért meg eladni a lelkünket? Azt már nem!

Elmulasztott születésnapi ajándék

Most a legkedvesebb történetemet fogom elmesélni. Több ehhez hasonlót nem ígérhetek.

Megvannak annak is az előnyei, hogy Nagy-Britannia nem csatlakozik az európai kontinenshez. Először is nem kell vesződniük a veszettség problémájával. Másodszor is... Megakadtam. Több előnye nem jut eszembe. De ez előbbi is csak annak előny, aki kutyás, és Nagy-Britanniában él. De ha kutyás, és nem ott él, és be akar utazni az országba! Annak aztán nagy macerával kell szembenéznie. Ezért került vizsgálati fogságba egy hazánk fia.

Menyasszonyának születésnapjára vett egy kis fehér szőrpamacsot. Pár heteset. Magyarországon elvitte az állatorvoshoz, hogy a kutyuli mutyuli minden Európai Közösségben megkövetelt védőoltást megkapjon. Meg is kapta. De Nagy-Britannia sok szempontból nem Európa. Ők nemcsak azt követelik meg, hogy a kutya be legyen oltva veszettség ellen, de egy olyan vizsgálati eredményt is kérnek, hogy az oltás megfogant. Ezt ők nem tudták. Nemcsak a barátunk nem tudta, de az állatorvos sem. Hogy a határon hogy jutottak át, az talány. Gondolom, gépkocsival. Miközben a pár hetes, csecsemő korszakában lévő, de már elválasztott, csecsetnememő az igazak álmát aludta.

Megérkezve Skóciába a kis ártatlan jósággal elmentek az állatorvoshoz. Az állatorvosnak a csöppség annyira a szívéhez nőtt egy perc alatt, hogy azonnal karanténba tetette. Ja kérem, a szabály az szabály! Ha nem arany, akkor is. Nyugtatta őket, ne aggódjanak, a karantén egy nagyon barátságos hely. Nem vagyok egy nagy kutyabarát, de megszakad a szívem, ha belegondolok abba, hogy egy szebb világban ez a kiskutya még a mamája melegét érezte volna, időnként vagy folyamatosan rajta lógott volna a csecsén, ehelyett betették egy ketrecbe, ahol depresszióba

süllyedve behúzódott a hátsó sarokba, és gubancra összehúzódva csücsült egész nap a saját ürülékében. Ha engem így érint még a gondolata is, hogy érezhetett a saját gazdája! Teljesen kétségbeesett, amikor ilyen állapotban találta a kiskutyát.

Felhívta a magyar követséget. Hogy mit mondtak a követségen, azt nem tudom, de azt viszont igen, hogy értelmezte ezt a barátunk. „Gyakran ellopnak ilyen karanténekben tartott fajtiszta kutyákat. A legjobb, ha fogja a kutyust, és azonnal hazaviszi." Biztos, hogy nem ezt mondták, de hányszor megesik, hogy azt halljuk, amit szeretnénk, és nem azt, amit valójában mondanak. Így a barátunk a maga hiányos angolságával közölte a kutyafelügyelővel, hogy mit tanácsoltak neki a követségen, fogta a kutyát, és illa berek. De a rendőrség, ha illa berekről van szó, sokkal gyorsabb, mint mi. Mire hazaért, rendőrkordon vette körbe a házát. A kutyát elkobozták, őt meg vizsgálati fogságba tették. Feljelentést tettek ellene. Cellában kellett megvárnia a következő napi tárgyalást.

Kétszer tapasztaltam, hogy a tárgyalóteremben az ügyvédek és ügyészek alig tudták visszatartani a nevetésüket. Egyszer egy különösen rosszindulatú és akadékoskodó bíró miatt. Akkor az egyik ügyvéd annyira nem bírta visszafojtani a rátörő kényszert, hogy egy időre egy oszlop mögé húzódott. Ott engedett az erőknek, kivicsorogta magát, aztán előbújt, és fapofával folytatta az ügy védelmét. De a kutyaügy tárgyalásakor a bíró együtt erőlködött a többiekkel, hogy elfojtsa a kikívánkozó nevetését. Nem lehetett az ügyet komolyan venni. Ennek ellenére a törvényekben előírtak szerint kellett eljárniuk. Az illetőt feltételesen szabadlábra helyezték, és kiírták a döntő tárgyalás időpontját.

Sajnos nem tudom, hogy mi lett az ügyészi eljárás végkimenetele. Mikor a döntő tárgyalás lezajlott volna, az illető Magyarországon tartózkodott, és ezért elfogató parancsot adtak ki ellene. Azóta nem hallottam róla. Szívesen megérdeklődtem volna pedig telefonon, hány év börtönbüntetés jár egy ilyen súlyos bűncselekmény elkövetéséért. De nekünk, tolmácsoknak, nagyon szigorúan megtiltják, hogy bárkitől elkérjük vagy bárkinek

odaadjuk a telefonszámunkat, akiknek tolmácsolunk. A bírósági, illetve rendőrségi ügyekben ezt könnyen meg lehet érteni. Egy orvosi rendelőben már kevésbé. Némi tapasztalat után rájön azonban a tolmács, hogy a legártatlanabb telefonszám megadásból is igen bonyolult és kellemetlen ügyek keletkezhetnek.

Egyszer egy magyar fiatalember, aki az orvos kérdésére azt adta meg, hogy szobafestőként dolgozik Skóciában, kérte el a számomat. Nagyon nem értem rá akkoriban, így próbáltam lerázni. Hajthatatlan volt. Igen fontos dologban szeretné kérni a segítségemet. Majd meglátom, milyen érdekes ügy lesz.

Nem túlzott. Az ügy valóban felettébb érdekesnek bizonyult. De remélhetőleg csak egyszer esek ekkora csapdába. Nem kívánkozom tehetségemet még egyszer ilyen területen kamatoztatni.

A belvárosban találkoztunk. Elsőre azon csodálkoztam, milyen kocsival jelent meg. Jó néhány magyar és nem magyar szobafestővel találkoztam már, de ilyen kocsit nem hogy szobafestőnél, de még élőben sem láttam. Filmekben persze igen. A fiatalember a kocsijához méltóan, rendkívül elegánsan volt öltözve. Csodálkoztam, hogy korábban nem vettem észre a finom kezeit. A mániáim közé tartoznak ugyanis a kezek. Mit mondjak? Festői kezek voltak. Festőien szépek.

Előbb egy bárba vitt be, hogy ecsetelje nagyjából az ügyet. Fel is háborodhattam volna, de nem vagyok egy erkölcscsősz. A gyerekeimnek igen, de egy idegennek nem. Meg, őszintén szólva, először valóban nem láthattam át, miről is van szó. És vagy elhiszik nekem, vagy nem, de ha a történet alapján egy kellemetlen gazembert képzelnek el maguknak, nagyon tévednek. Egy tökéletesen jó modorú, kedves, megnyerő emberről volt szó. Persze. Ez a szakmája.

A bárból egy előkelő hotel kávézójába mentünk. Ott várt ránk egy skót közvetítő és egy olasz üzletember. Egy magyar szeretetház eladásáról volt szó. Mint kiderült, a szeretet házában csupa válogatott fiatal lány várta a szeretetre éhes embereket. Az üzlet állítólag nagyon jól ment. Hétvégenként egész buszokkal hordták oda az üzletembereket. Kérdezte az olasz, hogy mit szól

ehhez a rendőrség. Semmit, mert az engedélyt magasabb helyről kapták. Kell-e fizetni a rendőröknek? Nem. A rendőrök természetben kapnak fizetést.

Udvariasan lefordítottam mindent. Semmi félelmetes nem volt benne. Itt civilizált üzlet folyt, kérem. De pénzt nem fogadtam el. Ugyancsak udvariasan visszautasítottam, hogy az ügyben további szerepet játsszak. Így, sajnos vagy nem sajnos, nem tudom, hogy a végén az üzletet sikerült-e nyélbe ütni vagy sem.

És hogy jön ide a születésnapi ajándék? Kiderült, hogy a fiatalember menyasszonya Skóciában táncosként dolgozott. Mikor érdeklődtem, milyen fajta táncról van szó, válasz helyett azt kérdezte, nem szeretném-e meglepni a férjemet egy születésnapi ajándékkal. Állítólag sok feleség kedveskedik ilyennel a társának. De nem kell félnem. Skócia egy civilizált ország. Amint egy férfi felemeli a karfáról a kezét, kidobják.

Úgy döntöttem, nem engedem, hogy szegény férjemet kidobják. Így maradt el a születésnapi ajándéka.

Igaz, az elő-születésnapi ajándékát megkapta. Még az átkos kommunista időkben matematika konferenciára ment Varsóba. Ahogy később beszámolt róla, egy konferencián részt vevő asszonyka, hogy megmutassa neki a város nevezetességeit, elvitte őt egy bárba, ahol Pista legnagyobb gyönyörére egy hölgy apránként minden bőrét levedlette. Nem tudom, hogy vannak vele az asszonytársaim, de én az ilyen kollégát egy kanál vízbe... Na de hagyjuk!

A történet, amit meg elmeséltem, régen volt, talán igaz sem volt. Mindenesetre Pistát azóta nem engedem hétvégi buszos konferenciákra.

Bagoly mondja verébnek

Nem tudok aludni. Már minden ablakot becsuktam, de még mindig veri a huzat az ajtókat. Így, bezárt ablakokkal meg persze dög meleg van. Vagy azért nem tudok aludni, mert tele a hold? Vagy túl sokat ettem? Vagy túl sokat ittam? A mohóságom a sírba visz. Nem lehet leállni a finom magyar gyümölcscsel. Már gyerekkoromban is ez volt a bajom. Édesanyám mesélte, hogy egyszer méregdrága epret vett a családnak. Én a nagy részét behabzsoltam. Vagy az egészet? Örülni nem örült, de nem akart szólni. Amikor viszont a mohóságom eredményeként mind kihánytam, rettenetesen mérges lett rám.

A skótok híresen mértéktartóak. Van ellenben Edinburghban egy egzotikus ismerősünk, akinek egy nem megy. A mértéktartás. Ez az, ami nekem sem ment soha. De én magyar vagyok. Igaz, ő sem Skóciában született, hanem Indiában.

Sandy kilencéves volt, amikor Edinburghba került. Akkor ismerte meg az édesapját és az édesanyját. Édesapja csillagász volt. Pár éves lehetett a kislánya, amikor a családot hátrahagyva Európába ment, és az edinburghi csillagvizsgálóban kezdett el dolgozni. Édesanyja ugyan ott élt Indiában, egy házban a lányával, de nem sokat törődött vele. Fiatalon szült. A férje meg évekre otthagyta. Búskomorság helyett élvezte a szabadságot. Anyaság helyett jobban szeretett moziba járni és szórakozni. A kislányt a nagymama nevelte meg a rokonság. Tekintve, hogy a ház negyven szobából állt, amelyeket számtalan testvér meg unokatestvér lakott, nem csoda, hogy a gyerek nem értette, hogy ki kicsoda. Mikor az apja úgy döntött, hogy eléggé megalapozta a szerencséjét ahhoz, hogy felesége és csemetéje kövessék az új hazába, az akkor kilencéves Sandynek rá kellett jönnie, hogy akit eddig anyjának tekintett, attól könnyes búcsút kell vennie

örökre, és az a fiatal rokon, akit nagy ritkán látott, és akivel most felpakolták, és útra indították, az nem más, mint a saját édes anyukája.

A nagymama ezzel mindent elveszített. Alig volt tizenkilenc éves, amikor megözvegyült. Bármily hihetetlen, a negyvenszobás nagy épület tetején egy szobát már a kilencszáz húszas években konditeremnek használtak. Ott edzette túl magát a férje, és huszonvalahány éves korában szívinfarktusban meghalt. Mindössze egy évvel korábban hoztak egy törvényt, amely megtiltja, hogy az asszonyt a halott férjével együtt elégessék. Anyósa sohasem bocsájtotta meg neki, hogy nem halt a férjével együtt. Milyen nehéz lehetett szegénynek – magára hagyatva, a kicsi gyerekkel – megtalálni a helyét az anyósa házában, akit állandóan a fia halálára emlékeztetett, és aki ezért viszonzásul szívből gyűlölte! Mikor aztán a lánya és unokája is magára hagyták, hamarosan belehalt a fájdalmába.

Hogy oldották meg a házban – vagy nevezzük inkább palotában – a bevásárlást? Nem kellett teherautóval hetente a Tescoba járniuk. Arra hajtották a kecskét. Becsöngettek. Hány liter tejet kérnek? Kiadták a vödröt. A kívánságnak megfelelően megfejték a kecskét. Ilyen háziárusoktól vásároltak mindent. Rizst, kenyeret, zöldségeket, akármit.

Nem lehetett könnyű Sandynek egy ilyen életből Skóciába csöppennie. A nagy ház és számos lakó ugyan Skóciában is megmaradt. Azonnal apácaiskolába adták. De hangzavarban és ellátásban lényegesen különbözött. Nem beszélve az időjárásról.

Ami egy talány nekem, hogy Sandy hogy tudta egész életére megőrizni az indiai akcentust. Állítólag 13 éves kor a határ, ami alatt még tökéletesen meg lehet tanulni egy idegen nyelv kiejtését. Ő határozottan kivételt képez ez alól a szabály alól.

Sandy később biológiatanár lett. A falkirki gimnáziumban tanított. Edinburghból járt be oda vonattal. Egyszer a vonatra várva állt a peronon, amikor megpillantották egymást a jövendőbeli férjével. Egy pillantás, örök szerelem. Két különbözőbb em-

bert elképzelni sem lehetne. Steve a magányt szereti. A csendet. Fő hobbija a golf, a tévé és a könyvek. Bár három egyetemet végzett, ötvenéves korában úgy döntött, hogy nyugdíjba megy. Azóta a kedvteléseinek él. Igaz, ebben egyek Sandyvel. Csak abban különböznek, hogy Sandynek a kedvtelése a társadalmi élet. Ezt pedig Steve-vel élni nem lehet. Sandy állandóan szervez. Hol világkörüli utat, hol vendégségeket. Náluk persze nem lehet, így éttermeket bérel ki. Születésnapjára meghív vagy száz embert. A férj nélkül persze. Vagy vásárol. A lakásukban nem lehet, csak oldalazva járni. Halmokban a könyvek, a férj kedvtelései, és halmokban a ruhák, Sandy öröme. Sandy azt állítja, hogy van egy indiai ünnep, egy hétig tart, amikor mindennap teljesen új öltözéket kell venni és hordani. Beleértve mindent. Cipőtől kezdve ékszerekig – mindent. Ezt az ünnepet ő ki nem hagyná. Legújabb szerzeménye egy kézitáska, amely úgy néz ki, mint egy öntözőkanna. Rózsaszínben. Nem nekem tűnik úgy, mint egy öntözőkanna. Valóban annak formálták. Hozzá türkizkék ruha, arany cipellő, ezer karkötő, számos nyaklánc és vállig lógó fülbevaló. A skót egyhangúságban határozottan kiugró színfolt.

Skóciában nem szoktak csak úgy rátelefonálni az emberre. Sandy majdnem mindennap hív. Bár nagyothalló vagyok, a kagylót tíz centire tartom a fülemtől, hogy teljesen meg ne süketüljek. Állandóan az én hangosságomra emlékeztet, és minden hívása után megfogadom, hogy a telefonálásaim alkalmával figyelni fogok arra, hogy Sandyhez hasonlóan ne ugassak bele a kagylóba. Közben Sandy panaszkodik, mennyi pénze elmegy havonta a telefonálásra. 600 font! Milyenek az emberek! Mindig neki kell telefonálnia! Neki senki sem telefonál! El tudom képzelni. Nehéz vele versenyezni.

Ugyanúgy az sem illik Skóciában, hogy valaki váratlanul valakihez betoppanjon. Nem úgy Sandy! Ha valaki rátenyerelt a csengőnkre, akkor már tudom, hogy Sandy jött. Mindig hoz valami ajándékot. Gyakran ennivalót. Nem tud ajándék nélkül beállítani. Már volt olyan, hogy egy zacskó krumplival állított

be. Azon csak mosolyogtam. De az már nagyon terhes volt, hogy állandóan hozta a currys maradékokat, amiket főzött, és a családja nem volt hajlandó megenni. Utálok ételt kidobni, de nem tehettem mást. Nemrég összeszedtem a bátorságomat, és megmondtam neki, hogy nálunk sajnos senki sem szereti. Hogy enyhítsek a dolgon, hozzátettem, hogy én szívesen enném, de tudja, az érzékeny gyomrommal, hiába szeretem, nem ehetem. A legszörnyűségesebb emlékem, amikor nem sokkal az után, hogy hasnyálmirigy-gyulladásom volt, egy zacskó rákkal állított be. Mondta a férjemnek, tartsam a hűtőben, majd frissen elkészítve egyem meg. Egyébként is rettenetesen érzékeny voltam a szagokra, így Pistát, akinek a kezébe nyomta, az ajtón sem engedtem be a bűzös eledellel. Nem tudom, hány napja érlelhette már otthon! Könyörögtem Pistának, azonnal dobja a szemetesbe. Igen ám, de nálunk egy héten csak egyszer viszik el a szemetet, én meg minden egyes alkalommal, ahogy elmentem mellette, a hányással küszködtem. Egy idő múlva már nem bírtam tovább. Kivettem a zacskót a szemetesből, betettem a kocsi csomagtartójába, és elhajtottam vele egy távoli lakótelepre. Ott nagyon csúnya dolgot cselekedtem. Beledobtam az ő szemetesükbe. Aztán irány haza. A csomagtartót nyitva kellett hagynom, hogy kiszellőzzön. Többen rám dudáltak, figyelmeztetésképpen. Gondoltam: Ha ti tudnátok! Még így is hetekig bűzlött a kocsi. A kukát is otthon órákig sikáltam.

Sandy nemrég egy új kocsival állított be. Eddig csak hat kocsijuk volt. Hármójuknak. Vannak emberek, akiknél nehéz megérteni, hogy a bejövő és kimenő pénzek hogy tartanak egyensúlyt. Sok ilyennek tolmácsolok, akik segélyért folyamodnak. De sehol sincs olyan nagy hasadék, mint Sandyéknél. Állandóan a pénz miatt panaszkodik. A férjem csak 500 font nyugdíjat kap. Én nem dolgozom. A telefon havonta 600 font. A kocsikra elmegy havonta 1000 font. Az anyósomnak az öregek otthonára hetente 1000 fontot kell kiadni. Meg kellett hívnom valakit a születésnapjára egy étterembe. 300 fontot fizettem ki. Nem volt apróm. Az illető két fontot sem volt hajlandó elővenni a borra-

valóra. Most utazunk Amerikába. Utána két hétre Dél-Angliába. Majd két hetet a Skye szigetére megyünk. Steve-nek, a fiamnak most adtam oda 1000 fontot, amit egy hét alatt elvert Franciaországban.

Mivel Skóciában vagyunk, nem illik rákérdeznem a matematikai egyenlet részleteire. Na, majd egyszer, ha már ki akar lukadni az oldalam. Én se skót, te se skót, mi itt az igazság?

New Lanark

New Lanark autóval másfél órányira fekszik Edinburghtól. Egyik legkedvesebb kirándulóhelyünk Skóciában. Aki meglátogat minket, ritkán ússza meg, hogy el ne vigyük oda. New Lanark a világörökség része. Valaha királyok, államfők keresték fel és csodálták. És most jön a legmeglepőbb: a 19. század elején ez a hely volt a szocializmus fellegvára.

A vízimalmokra épülő textilgyárat és az ahhoz tartozó kiszolgáló és lakóépületeket 1786-ban minden várostól távol, az Isten háta mögött, a Clyde folyó partján David Dale építtette. A gyártól kellemes erdei út vezet fel azokra a helyekre, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a Falls of Clyde-ra, a clyde-i vízesésekre. De nem csak a felejthetetlen természeti szépség miatt érdemes ebbe a völgybe ellátogatni. A gyár története legalább annyira lenyűgöző.

David Dale Glasgow-ban sikeres üzletemberként tevékenykedett, de a nyarait gyakran a környéken, Rosebank-i birtokán töltötte. Ebben az időben a Felföldön nagyon sok gazdálkodó veszítette el lába alól a talajt. Ennek a részleteire most nem térnék ki. Történetünkhöz ebből csak annyi tartozik, hogy Dale ezeknek az embereknek próbált munkahelyet teremteni. A Clyde folyón feljebb zsilipet építtetett, és az onnan elvezetett vízzel hajtotta a gyárhoz megépülő malmokat. A malmok hajtották a szövőgépeket. A gyárhoz helyi terméskőből nagy lakóházakat húztak fel, itt szállásolták el a munkásokat. A malmok ugyan már nem működnek, a gyár is már rég bezárt, de az elvezetett víz a mai napig vízturbinákat hajt, és árammal látja el a megmaradt kis települést. Ennek állandó lakossága ma körülbelül 200 főre tehető, de becslések szerint évente több mint 400 ezren látogatják. Mi más mutatja ennek a helynek az érdekességét, mint hogy

ennyi ember veszi a fáradságot, hogy eljöjjön erre a helyre, amely a mai napig az Isten háta mögött bújik meg, minden nagyobb településtől távol, hatalmas fákkal övezve.

Az alapító, David Dale korában a munkások az átlagnál jobb körülmények között dolgoztak itt, a gyárban. De maga az átlag igencsak rossz volt. Rengeteg gyereket dolgoztattak akkoriban. Glasgow és Edinburgh szegényházaiból hozták ide őket. Habár – megint csak az átlaghoz képest – jól bántak velük, keményen részt kellett venniük a gyár munkájában. Az akkori idők normája szerint 16 órás volt a munkaidő. A munkások nem fizetést kaptak, hanem értékpapírokat, ezeket csak a gyár boltjában költhettek el, ott viszont drága, rossz minőségű portékát kínáltak.

Miután Dale lánya 1799-ben hozzáment Robert Owenhez, az alapító hosszúlejáratú kölcsön fejében átadta a gyárat vejének és annak társainak. Owen, Dale filantróp eszméit túlszárnyalva, a gyárban az akkori idők leghaladóbb eszméit valósította meg.

Mikor nekilátott a gyár irányításának, a kor átlagnál jobb körülményei is teljesen megrázták. Ő csak egy erkölcsileg, testileg, szellemileg elnyomorodott, szerencsétlen munkásságot látott maga előtt. Ezt a népet felemelni, számukra tisztességes létfeltételeket teremteni, ezt tűzte ki élete fő feladatává. Azt vallotta, hogy az ember részben belső organizmusa, részben az őt érő nevelés és környezeti hatások eredménye. (Ennél ma sem tud többet mondani a modern pszichológia.) Míg az előbbin változtatni nem lehet, a nevelés útján jobbá lehet tenni az ember jellemét, és jobbakká lehet tenni a környező körülményeit is.

Owen ezeket az elveket nemcsak hirdette, de a gyárában meg is valósította. Az 1820-as években ő volt az egyik legnépszerűbb ember Európában. Nemcsak a vele egy társadalmi állású emberek, de államférfiak és fejedelmek is csodálták, és bámulva jártak New Lanarkba a mintagyár tanulmányozására. Csodálkoztak, hogy ott egy tiszta, egészséges ipari környezetet találtak, elégedett, lelkes munkásokkal, és ugyanakkor virágzó, hasznot hajtó vállalkozással. A lassanként 2500 főre szaporodott munkásság, mely eredetileg a legvegyesebb és nagyrészt erősen demo-

ralizált elemekből állott, oly mintagyártelepen élt, ahol a részegeskedés, a rendőrség, a büntetőbíró, a perek, a szegényügy és a jótékonykodás ismeretlenek voltak. Nem volt rájuk szükség. Owen minden munkását emberhez méltó körülmények közé helyezte, és a felnövekedő nemzedéket szorgalmasan neveltette. A munkaidőt 16 óráról 10 és fél órára csökkentette. A világon az első ingyenes óvodát ő létesítette, s már kétéves koruktól járhattak oda a kisgyerekek. A tíz éven aluli gyerekeknek megtiltotta a munkavégzést. A nagyobbak számára olyan lehetőségeket teremtett, amelyek egészségüket nem károsítja, és fejlődésüket nem akadályozza. Nagyobb lakterületet biztosított a dolgozóknak. Egészségesebb munkakörülményeket teremtett, és mind a lakásokban, mind a munkahelyen magasabb higiéniai követelményeket írt elő. A munkások művelődésének elősegítésére könyvtárat, olvasó- és előadótermeket építtetett. A gyerekek oktatására különlegesen nagy hangsúly fektetett. Ennek gyakorlati elősegítésére alapította meg 1716-ban a Jellemnevelés Intézetét.

Az iskolában nem használtak büntetést vagy jutalmazást. Egy megbüntetett gyerek, Owen szerint, haszontalannak, megalázottnak vagy versenyképtelennek érzi magát, s ez megöli benne a lelkesedést, a siker iránti vágyat, s egy gyenge személyiséget eredményez. A jutalmak ugyanakkor büszkeséget, beképzeltséget teremtenek, és a tanulók így gyakran érzéketlenné válnak kevésbé sikeres társaikkal szemben.

Owen nem akarta, hogy a memorizálás átvegye a gondolkodás és a megfigyelés szerepét. A kisebb gyerekek olyan programokban vettek részt, amelyek főleg az érzékekre hatottak. Amikor a nagyobb gyerekeket olvasni tanították, azt is elvárták tőlük, hogy megértsék, miről olvasnak. A tanterem tele volt ábrákkal, térképekkel és képekkel.

Nyáron a legtöbb tanítás szabad térben zajlott. Kirándultak, a természetet tanulmányozták, vagy csak egyszerűen játszottak.

A felnőttek oktatását is fontosnak tartotta, és tanításukra esti iskolákat szervezett.

A gyártelep boltját is átalakíttatta. A munkások rendesen, pénzben kapták meg a fizetésüket, és a boltban majdnem nagykereskedelmi áron jutottak hozzá a termékekhez.

Mikor egy négyhónapos válság alatt szünetelt a munka, a foglalkozás nélküli munkások megkapták teljes bérüket. Owen azon csodálkozott, hogy a szociális juttatások ellenére a gyártelep értéke a kétszeresénél többre növekedett, s tulajdonosainak gazdag nyereséget juttatott.

Owen társai nem osztották a lelkesedését. A tanulásra és jótékonysági intézményekre elköltött pénzt nagyon sajnálták. 1825-ben Owen végképp kilépett a gyárból, és az abból szerzett nyereséggel együtt Amerikába utazott, hogy ott valósítsa meg utópisztikus álmait. A vállalkozásba teljesen belebukott. Később visszatért Nagy-Britanniába. Lassan minden támogatója elfordult tőle. 1858-ban elfeledve halt meg Walesben, Newtown-ban, a szülőfalujában.

Szomorúnak találom a történetet, de nem lepődöm meg rajta. A világnak egy a vérkeringése. Abból tejesen kilépni, annak szabályait elszigetelten megváltoztatni nem lehet.

Azt se feledjük, hogy ha egy 18. században született emberről írunk, annak élete, így vagy úgy, a dolgok természetéből fakadóan mindig eljut a halálig.

Igaz, hogy Owennek olyan szinten, ahogy elképzelte, nem valósultak meg a világmegváltó törekvései. Ám ez nem jelenti azt, hogy tevékenysége ne érintette volna kedvezően közvetlenül több tízezer, közvetve, ki tudja, még hány ember életét. A falu a gyár bezárásáig magán hordozta kézjegyét. Teljesen nem lehetett visszaváltoztatni a körülményeket. Fiai kitűnő tudósok és államférfiak lettek.

Owen hatása, így vagy úgy, felbecsülhetetlen. Hányan mondhatjuk el ezt magunkról?

Skót nemzeti öltözék

Öt hétre Magyarországra jöttünk nyaralni. Innen írom skóciai leveleimet. Tamás azt mondja, csalok, és majd mindenkinek elkürtöli az igazságot. Különben is, írás helyett legyek szíves inkább az úszó világbajnokságot nézni, és a magyaroknak drukkolni. Beadtam a derekamat. Mellé ültem. Gyurta Dániel most nyert kétszáz méter mellen világbajnokságot. Kicsi fiunk meg is siratta a győzelmét. De most vége a közvetítésnek, Tamás a zongorán a magyar himnuszt játssza, és ugyan a családom képviseli a szabad országot, ahol azt csinálok, amit szabad, most rövid időre senki sem követel tőlem semmit.

A nyaralás igencsak eseménydúsan telik. Kezdődött azzal, hogy elsőszülött fiunk hatalmas esküvőt rendezett a választottjával. Mi, szülők, lusta módon, csak az anyagiakból és a szórakozásból vettük ki a részünket. A legmeghatóbb az volt számomra, hogy én kísérhettem a fiamat az oltárhoz. A lakodalmon is főhelyre ültetett, maga mellé. Nekem a világon a legfontosabbak a gyerekeim, de mindig elcsodálkozom, ha látom, hogy ők is mennyire szeretnek és ragaszkodnak hozzám. Elvárni nem várom el tőlük, de nagyon jólesik.

A fiam jó kezekbe került. Visszahúzódó természete van. Korábban mindenfajta táncolástól rettegett. Ezt senki sem hinné el nekem, aki a lakodalmán látta először. Az est fénypontja volt, amikor az esküvői torta megszegése után elvonultak, és átöltözve megjelentek. Zsozsó, az ifjú feleség aranyos babos ruhába öltözött. A táncparketta egy-egy távoli sarkában helyezkedtek el. Zsozsó háttal ált, és kacéran visszafordult. Erre Pista odacsalogatta az ujjával. A lánykának nem kellett sok biztatás. Odalibbent, és mindenki örömére egy saját ihletésű, gyönyörűen koreografált tangót lejtettek az egyik kedvenc dallamomra, a Moon

Riverre, az *Álom luxuskivitelben* című filmből. Jaj, miket is mondok! A tangót egy általam nem ismert argentin zenére járták. A Moon Riverre a menyasszonyi ruhában keringőztek. Az a tánc angyali volt, fennkölt. A tangó meg tele humorral, bájjal.

Ez a lány csodákra képes. Nekem nagyon sokat jelent a tánc. De egy nagyon rövid időszaktól eltekintve, amikor Tamást vártam, soha nem bírtam rávenni a férjemet, hogy rendszeresen táncolni járjon velem. Nagyon boldoggá tesz, hogy Zsozsónak ez sikerült. Az eredmény bámulatos.

Miklós fiunknak három éve volt az esküvője. Ő is maga szervezte a párjával, hasonlóan elsőrendűen. Az már nem rajtuk múlott, hogy a vőfélyhez a lakodalom után a mentőket kellett hívni. A fiú Skóciából jött. Származásra félig indiai, félig skót. Kinézetre 100%-osan indiai. Hovatartozását tekintve meg tiszta skót. Fel is vette ennek megfelelően az esküvőre a skót népviseletet, a kiltet, azaz skót szoknyát, fehér gyolcsinget, fekete mellényt, zakót, annak tartozékaival, a bőrből készült kis erszénnyel, a fehér vastag térdzoknival, és a szalaggal ahhoz erősített késsel együtt. A skót nemzeti öltözéket a hideg, szeles és esős skót felföldre találták ki, majdnem olyanra, mint az idei magyar nyár. De három évvel ezelőtt az esküvő idején negyven fokos kánikula volt. A hagyományos kilt jó nyolc méter gyapjúszövetből készült, a felsőtestet is betakarta, lehetett pokrócnak, vagy fejre húzva esőkabátnak is használni, mert a vizet sem eresztette át. A modern kiltek is legalább négy méter gyapjúszövetből készülnek. Még ha a vőfély tartotta is magát az előírásokhoz, hogy alsónadrágot nem vesz fel hozzá, el lehet képzelni, hogy a 40 fokos hőségben mennyire fázhatott, skót szoknyája mennyire felelt meg egy szellős, kánikulai viseletnek. S ehhez jött még a hosszú ujjú ing, meg a többi. Még határozottan rontott a helyzeten, hogy a vőfély az izgalomtól képtelen volt enni, akár csak egy falatot is. Helyette, a feszültségoldáshoz, jó magyar pálinkát kortyolt. Vagy vedelt? Egy skót vőfélynek illik részegre leinnia magát, és mindenféle kellemetlen dolgokat elmondani a vőlegényről, zavarba hozni őt, amennyire csak lehet. Ő ezt ? jó skóthoz híven ? teljesítette is.

Mondhatnám, túlteljesítette. A kellemetlenségek szerencsére nem jutottak el a vendégek többségének a fülébe, mert a mikrofon nem működött. De a beszéd izgalma megtette a hatását. Amint skót barátunk túl volt rajta, a sikertől meg minden egyébtől elalélt, kidőlt, eldőlt, kipurcant, több szóval: nem volt magánál. Lelket semmiképpen sem lehetett belé verni. Mindenét összehányta. Magam vettem le a zakóját és a mellényét, majd mostam le, amennyire csak tudtam. Sajnos a drága öltözékét, úgy ahogy volt, betették később egy nagy zacskóba. Több hétig ott érett, teljesen elfeledve, mígnem a mamája ráakadt. Akkorra az enyhén szólva pecsétes ruha sorsa megpecsételődött.

A bor az emlékezetre megtette a jótékony hatását. Ma már a skót barátunk csak arra emlékszik, milyen jól sikerült az esküvő, különösen a beszéde. De van valaki, aki volt olyan szerencsés, hogy minden apró részletet egy életre elraktározhasson.

Pista fiunk nemcsak a lemosásnál és felmosásnál, a 'leheljünk már belé valamennyi életet', vagy 'csináljunk már valamit' résznél volt jelen, hanem neki kellett a zsákként a mentő aljára dobott vőfélyt a kijózanítóba elkísérni. Reggel felé ért csak haza. Amit ott látott, azt soha nem fogja elfelejteni. Néha nem az anyai intő szó a leghatásosabb.

Sajnos az oxfordi egyetemen, ahova járt, állandóan folyt az ivászat a diákok között. Nem csak olyan iszogatom. Egyik társa az Egyesült Államok egyik egyetemére, talán a Harvardra ment részképzésre. Ott folytatta az Oxfordban megszokott színvonalat. Ettől a környezetében annyira megijedtek, hogy mily lelki bajok vezethették őt ilyen mértékű vedelésre, szeszfogyasztásra, hogy pszichológushoz vitték.

De térjünk vissza a kilthez, a skót szoknyához. Sokakat derít jókedvre, hogy a skót férfiak szoknyát viselnek. Nekünk ez már a legtermészetesebb dolog. Az említett skót barátunk Pista fiunknak és Tamásnak is beszerzett egy szerényebb változatot Miklós esküvőjére, hogy a skót identitást ne csak egyedül képviselje. Szerencsére ez csak amolyan turista változat volt, vékony szövetből, kabátka nélkül. Ők vékony, rövid ujjú, fehér inget hord-

tak hozzá, így egyáltalán nem érezték túl melegnek. Én meg elolvadtam tőlük, ha csak ránéztem. Nagyon jól állt nekik.

A kilt a 16. századból származik. A skót felföldön hordták. 1746-ban, a jakobita lázadás után II. György törvényt hozott viseletének betiltására, mert a függetlenségi törekvések képviselését látta benne. 1782-ig, a törvény feloldásáig a kiltet csak a hadseregben lehetett hordani. Mint annyiszor, a tiltás megtette hatását. A tiltás mindig mindent sokkal vonzóbbá tesz. Rövidesen a kilt, amelyre korábban mint a felföldi hegyi tolvajok viseletére tekintettek, egész Skócia nemzeti viseletévé vált. S talán kevesen tudják, hogy teljes térhódításában milyen nagy szerepe volt Sir Walter Scottnak, a híres skót írónak. Amikor 1822-ben IV. György Edinburgh-ba látogatott, a királyi látogatásra nagy felvonulást szervezett, ahol a felvonulók az alkalomra készített díszes skót nemzeti viseletben jelentek meg. Magát a királyt is megajándékozták egy rászabott kilttel. Ezzel kezdetét vette a skót szoknya teljes térhódítása, Skóciában ma is az aranykorát éli. A királyi család férfitagjai előszeretettel öltik magukra. Károly walesi herceg, a brit trónörökös is azt hordta, amikor Camilla Parker Bowles-t 2005-ben elvette feleségül. A kilt fiatal és idősebb férfiaknak egyaránt jól áll. Nagyon férfiasnak találom azokat, akik azt viselik. Kellemesen ellegeltetem rajtuk a szememet. Miért is ne? Hiszen nőkre is igaz a régi mondás: öregasszony nem vénasszony…

A boldogság virágja

Hajnali négy lassan. Kettőkor felébredtem, és azóta nem tudok aludni. Ütemes dob és zene hallatszik valahonnan. Kimegyek az erkélyre. Csak sötét ablakokat látok. Egy távoli házból jöhet. Ehhez is pofa kell, hogy ilyen hangosan bulizzanak reggelig. Hatkor kellene kelnem. Addig már visszaaludni sem érdemes. Eddig próbálkoztam, de feladom. Tele a fejem és a gyomrom az előttem álló tennivalókkal. A tudathasadásos állapottól való rettegéssel. Öthetes magyarországi tartózkodás után holnap, azaz ma indulunk vissza Skóciába. Mindig megvisel a változás. Nemcsak országot és időjárást, de életet, életstílust, barátokat, személyiséget váltok ilyenkor. Az átvedlés nem jár fájdalom nélkül.

Ma, azaz tegnap ? már teljesen meg vagyok zavarodva a napokkal ? búcsúzásképpen kilátogattunk a temetőbe, szüleim sírjához. Rendetlen, mint egész életükben a lakásuk volt, de nem elfeledetten az. Koszorúk, mindenféle virágok, fácskák ráültetve, a maguk teljes összevisszaságában. Kis gyertyák, ahogy éppen ráfértek. A KITÁSZ-tól – a Kárpát-medencei Irodalmi Társaságok Szövetségétől – kapott koszorú és szalagja le is fedi édesapám – a szövetség első elnökének – nevét; csak a friss fejfa, édesanyámé mutatja magát igazán. Gondosan kiszabadítom Apja nevét a fogságból. Bizony, ráférne erre a fejfára a lakkozás! Majd szólok Gergőnek. Ő a szakértő. Most, hogy már szabadon látszik a két fejfa, életre kelnek. A magas, elkopottabb mintha átölelné, és még így, elnyűttebben is, támaszt adna az előtte álló, alacsonyabb, fiatalabb fejfának.

Édesapám, amikor halálos beteg lett, fejébe vette: azt szeretné, hogy Kunszentmiklóson temesssék el. Édesanyám ett?l teljesen kétségbeesett. Hogyan fog ? valaha is eljutni oda a beteg lábaival?! Nagy nehezen aztán megegyeztek, így lett halála után

mindkettő a Farkasréti temető lakója. Könny? megérteni édesapámat, miért vágyott vissza a szül?városába. Édesanyámnak viszont nagyon sokat jelentett, hogy rendszeresen kijárhatott hozzá a temet?be. A sír mellett könnyebb az emlékezés. Nekem is jó lenne többet kijárnom hozzájuk, és többet emlékezni.

Eddig minden évben az otthoni vakációt elsősorban a szüleim határozták meg. Előbb közösen, majd édesapám halála után édesanyám. Hogy tudott ennyire eseménydúsan nélkülük is eltelni ez az öt hét? Hogy miért, nem tudom, de szégyelltem. Igaz, van egy mindent betöltő unokánk, Leo. Ez sokat megmagyaráz. Ez mindent megmagyaráz.

Aki látta, megérti. Ahol van, egy szem nem nézhet máshova. Egy száj nem maradhat görbülten. Legalábbis nem lefelé görbülten. Egész nap fel-alá kúszik, most már karjaival egyensúlyozva jár is, nagyokat puffan, de nem érdekli, egy kicsit még fekve szórakozik, karjaival megkaparint valamit, ami a keze ügyébe esik, majd újra nekiindul, beszél és mosolyog. Hol magának beszél, hol másnak magyaráz. Látni, ahogy próbálja a kis ajkacskáival formálni a szavakat. Keresi az ember figyelmét. Keresi a sikert, az elismerést. Velünk tapsol a produkcióinak. Ha sikerült háttal egy lépcsőről lemásznia, ha sikerül járva ából bébe eljutnia, ha jól mutatja a csípcsípcsókát, vagy, hogy hogyan forog a mosógép. Mikor kacagásra áll a szája, kétoldalt apró gödröcskék jelennek meg. Hogy imádom azokat a gödröcskéket! De nem csak az elfogult szülőknek, nagyszülőknek tetszik. A buszon, villamoson kipécézi a legcsinosabb hölgyeket, és már szabadon fel is veszi velük a kapcsolatot. Előbb csak oldalt sandít rájuk, majd szemből, már nevet is, persze ők is vele együtt nevetnek. Megszólítja őket, majd előveszi összes tudományát. Félrehajtva a fejét, kacéran rájuk néz, pápázik, mancsát a szájába véve bugyborékol. Mikor leszállni készülődnek, már egész testével feléjük hajlik, szinte könyörög, maradjanak, lelkesen integet nekik, és időnként még meg is siratja őket.

De nem ám 'az egyik ölből a másikba megyek' gyerek! Míg otthon voltam, egyszer sem sikerült megkaparintanom. Távolról

kell élvezni, és békén hagyni. A szülőkön kívül csak a nagypapákkal, Pankával és Tamással tesz kivételt. Pista uram, ezt kihasználva, ahova csak tudta, magával hordozta. A sikert meg bezsebelte. Ha kellett, tízszer is elszaladt vele a boltba, a fiatal, csinos eladónéniket meglátogatni. Ha Miklós fiamék hozzánk jöttek látogatóba, nem szalasztotta el, hogy villamossal végig haza ne kísérje őket. Pedig nem volt könnyű. Különösen nem a villamoson. Ott ugyanis Leo, ha éppen nem ismerkedett, állandóan a leszállást jelző gombot akarta benyomni. Márpedig ha akarta, nagyapa mindent megtett, hogy ebben segítsen is neki. A nyomógomb mellé ültek. Leo az ölében nyújtózkodott, vagy ha úgy nem ment, felálltak, és egyensúlyoztak a kanyarban ide-oda dülöngélő járművön.

Nagypapa semmit sem változott. Már régen sem tartotta be a biztonsági előírásokat. Majd harminc évvel ezelőtt is, ha a kicsi fiaink a villamoson vagy buszon gombot akartak nyomogatni, akkor egyszerre emelte fel mindkettőt, hogy egyik se panaszkodjon. A nagyobbik fiunk másfél éves korától, hogy megindult, egy örökmozgó volt. Buszon, vonaton, villamoson, ha csak nem voltak dugig tömöttek, fel alá rohangált. Mi meg engedtük. Azt hittük, nincs más választásunk. Egyszer pedig már gyaníthattuk volna, hogy nevelni is lehet. Busszal utaztunk éppen. Még örültünk is, hogy szinte teljesen üres volt. Kispista hogy élvezte! Kacagva fel-alá szaladgált rajta. A buszvezető két megálló között leállt, és azt mondta, addig nem indítja újra a buszt, amíg azzal a gyerekkel le nem ülünk. Csodák csodájára Kipista egy hang nélkül abban a minutumban illedelmesen leült, és végig úgy is maradt. Amíg csak le nem szálltunk. Tudott disztingválni. A következő buszon minden intésünk ellenére folytatta a szokásos fel-alá rohangálását. Mi meg természetesen teljesen el voltunk ragadtatva tőle.

Milyen csodálatos az a nevetés, amelyet a gyerekek csalogatnak ki belőlünk! Egész lényünket megváltoztatja. Pontosabban ott van az a felünk is bennünk, csak esetenként mélyen elásva. Egyszer, amikor Tamás osztályát elkísértem síórára, az egyik

szülő biztatására én is közéjük álltam. Könnyű, mondta, ő is itt tanult meg velük. Sikerült is majdnem körbe kitekernem a térdemet. Savanyúan vártam a soromra az ügyeleten. Közben figyeltem a bajtársaimat. Zömiben létráról leesett ablakmosók, festők, építőmunkások. Néztem, milyen rettenetesen rondák ezek az emberek. Ekkor hirtelen belibbent egy férjét elkísérő anyuka a kétéves tündér gyerekével. Mintha egy varázsló varázspálcával varázsport hintett volna végig a társaságon. Az eddig mogorva, züllött, elhanyagolt külsejű várakozók arca teljesen megváltozott. Fény gyúlt ki bennük. És egy perc alatt mindenki megszépült. Igen. Nem túlzok. Mindenki megszépült. Már elhanyagoltnak sem néztek ki. Meg züllöttnek sem. Mogorvaságról meg persze szó sem volt.

· Egy orosz barátunk a kilencvenes évek legelején kivándorolt a családjával az Egyesült Államokba. Több mint tíz évig nem tudtak hazamenni. Mikor először készülődtek haza, figyelmeztették őket, hogy jól vigyázzanak a pénzükre, mert külföldiektől nagyon lopnak. Külföldiektől? ? csattant fel. Én orosz vagyok, nem is öltözöm elegánsabban, mint az otthoniak. Miről fogják felismerni, hogy én külföldről jöttem?

· A válasz teljesen megdöbbentette: ? Arról, hogy mosolyogsz.

· Idén én is ezt éreztem Magyarországon. Ha nem volt velünk Leo, egyetlen mosolygós embert sem lehetett látni. A mosolygás teljesen eltűnt az emberek arcáról. Isten éltessen sokáig, Leo, hogy minél több ember arcára visszacsalogassad a boldogság virágját!

Önvád

Már megint nem hagynak aludni a gondolatok. Ezúttal nem Budapesten, hanem Edinburghban. Hajnal van. Sivalkodnak a sirályok. Akik a magyar kora reggeli madárcsiviteléshez szoktak, azoknak ezt a hangzavart egyáltalán nem kellemes hallgatni. Lehet, hogy másoknak sem.

Fiatalkoromban kaptam egyszer egy levelet egy skót kollégámtól, akinek valahol a skót felföldön, a természet lágy ölén volt egy saját laboratóriuma. Korábban Budapesten meglátogatta az intézetünket. Felvittem a várba, hogy büszkélkedjek a fővárosunkkal. Beültünk ott egy étterembe is. Nagyon kellemes estét töltöttünk együtt. (Ezzel mérem a reakcióidőt, milyen gyakran olvassa a férjem a leveleimet. Mostantól várom a robbanás időpontját.) A levélben azt írta, hogy hajnal van, nem tud aludni, és a madarak dala emlékezteti őt az én nevetésemre. Akkor ez nagyon jólesett. Nem ismertem még a sirályok 'énekét'. Harminc évre rá azonban Lerwickbe, Shetland szigetére kellett mennem a bíróságra, tolmácsolni. A bíróság pár száz méterre van a halfeldolgozótól, ahol a hulladékra ezrével jönnek a madarak táplálkozni. Fülsiketítő hahotájuk betöltötte az egész vidéket. Köztük a bíróság termét is, ahol a zajtól alig lehetett hallani. Na, gondoltam, ez az a madárdal, amire emlékeztet a nevetésem. Oda neked, büszkeség!

Nem először volt életemben oda a büszkeségem. Azt is mondhatnám, mindig oda volt. Isten szeret engem, de a büszkeségeimet sohasem bírta. Amint próbáltam egy kicsit büszke lenni, figyelmeztetésként felemelte a mutatóujját. Az első eset, amire visszaemlékszem, hétéves koromban történt. Mivel a szabadban nőttem fel, a társaimnál kezdetben sokkal ügyesebb voltam. A tornateremben a gyűrűn ügyesen meg tudtam fordulni. Ahogy ott tornázgattam, odajött egy másik kislány, hogy ő is kipróbál-

ja. Akárhogy erőlködött, nem ment neki. A nagy tudásúak fölényével mondtam neki, hogy az lehetetlen, hogy ő azt ne tudja megcsinálni, ennél egyszerűbb nincs is a világon. Nézze csak meg, majd megmutatom! Átvettem tőle a gyűrűt. Mondanom sem kell, hogy nem sikerült átfordulnom. Akárhogy próbáltam, akárhogy löktem magam, akárhogy erőlködtem, nem sikerült. Ezt a percet azóta sem feledtem. Mindig ott ég a figyelmeztető lámpa bennem, ha kezdek felfújódni a büszkeséggel. Pedig milyen jólesne néha az áramszünet!

A legemlékezetesebb büszkeség-rombadőlésem olyan húszéves koromban történt. Vonattal jöttem haza Varsóból. A fülkében egy jóképű fiatal srác utazott, akivel persze azonnal szóba elegyedtem. Mi tagadás, nagyon tetszett. Mikor már kibeszéltük magunkat, elővettem a bepakolt szendvicseimet, és nekiálltam falatozni. Már a vége felé járhattam, amikor rákérdezett, vajon sportoló vagyok-e. Általában görbén ülök, mint egy sétabot, de erre azonnal kihúztam magam. Felfújtam az izmaimat, legalábbis úgy éreztem, és büszkén igennel válaszoltam, majd hozzátettem: versenykajakos. Nem kevesebb büszkeséggel még rá is kérdeztem: látszik? Erre kaptam életem leglelombozóbb válaszát. ? Igen, mert pont úgy eszel, mint egy sportoló. Igaz, fokozhatta volna még. Mondhatta volna evés helyett, hogy zabálok. De ha nem is mondta ki, nem kellett hozzá magyarázat, hogy tudjam, mire gondol.

Ezek az emlékek most mind eszembe jutottak, de csak nevettem rajtuk. Nem emiatt nem megy az alvás. Hihetetlen jó képességem van arra, hogy az éjszaka kellős közepén gondolattársításokkal felhúzzam magam. Igaz, néha ekkor jönnek a legjobb ötleteim. Alig várom a reggelt, hogy megvalósítsam őket, és azért nem megy az alvás. De ekkor tud rendszeresen belém nyilallni az önvád is, hogy talán ezt vagy azt nem jól csináltam, és hogy is tehettem, amit tettem, és mi lett volna a célravezetőbb vagy a helyesebb megoldás.

Az Edinburghi Önkormányzatnak van egy osztálya, amelyik tolmácsolással és fordítással foglalkozik. Már régóta várják, hogy új tolmácsokat toborozhassanak. Nekem is évek óta mondják,

hogy amint lesz rá lehetőség, felvesznek. Dolgozom ugyan nekik, de csak ügynökségen keresztül. Az ügynökségeknek meg legalább háromszor annyit kell fizetniük, mint a közvetlen munkatársaknak. Most eljött az idő. Meghirdették az állásokat. Be is hívtak interjúra. Nem igazi állások ezek. Nincs fizetés, csak ha munka van. A munkánkért meg kevesebbet kapunk, mint az ügynökségtől. De valamiért Nagy-Britanniában úgy tartják, hogy az önkormányzatnál még semmiért is jó dolgozni. Majd kiderül. Vagy nem. És ez az, amitől félek.

Legutoljára több mint 25 éve voltam állásinterjún. Az állásinterjúkat nem nekem találták ki. Van egy betegségem: képtelen vagyok diplomatikusan viselkedni és tartani a nyelvemet. Már a Környezetvédelmi Intézetben sem engedtek a telefonhoz, mert nem tudtam azt hazudni, hogy egy munkamegrendelésnek van értelme, ha nem volt. Egy régi kollégám meg úgy emlékszik, hogy az Akadémiai Kutatóintézetben egyszer egy nagy tanácskozáson azt találtam mondani: az igazgató úrnak nincs igaza. Nekem ez még fel sem tűnt. Csak arra emlékszem, hogy egyszer fegyelmit akartak adni ugyanezen a munkahelyen. Április 4-i ünnepségen tartott nagy beszédet az igazgató. Beszélt a háború menetéről, és az októberi kiugrási kísérletről. Csakhogy '44 októbere helyett '56 októberét mondott. Ez még 1979-ben volt. Ekkor még nem '56-os forradalomról, csak ellenforradalomról beszéltek, de azt sem nagyon emlegették. Ilyen módon egy ilyen nyelvbotlás elég kínos hibának számított. Ennek ellenére senki sem vette volna észre, mert rajtam kívül szinte mindenki kidőlve aludt a teremben. Csak sajnos a madárcsicsergő nevetésem, mondhatnám sirálysivításom olyan elemi erővel tört ki belőlem, hogy arra még a halottak is felébredtek volna. Ezt már nem lehetett nem észrevenni. Hetekig törték a fejüket a személyzeti osztályon, hogy mit kezdjenek velem. A végén úgy döntöttek, ejtik az ügyet. Nehezen tudták volna megmagyarázni, miért visítottam fel a felszabadításunk ünnepén.

Már az egyetemi felvételimen sem tudtam komoly ember módjára viselkedni. A párt és a KISZ képviselője is jelen volt. Kérdezték, tagja vagyok-e a KISZ-nek. Mondtam, hogy akara-

tom ellenére felvettek, mert azt mondták, anélkül nem lehet bejutni az egyetemre, de engem ezek a dolgok nem nagyon érdekelnek. Nincs rá időm, mert kajakozással vagyok elfoglalva. Persze, egy mostani fiatal már nem érti meg, hogy ez akkor milyen öngyilkos felelet volt, s hogy ennek ellenére hogyan jutottam be az egyetemre, az egy talány. Talán látták, hogy nem egy igazi osztályellenségről, csak egy bumfordi sportolóról van szó. Az eset megismétlődött az Akadémiai Kutatóintézet felvételi beszélgetésén is. Miért nem vagyok KISZ tag? Voltam, de már kiléptem, annyira nem láttam értelmét. Na, majd itt, az intézetben, mondták, ott majd meglátom, mennyi értelme van. Ott is megpróbáltam, ott is pont ugyanolyan értelmetlen időhúzásnak találtam a KISZ-gyűléseket.

De a mostani önkormányzati interjún már nem KISZ-ről volt szó, hanem arról, hogy milyen nehézségekkel találtam magam szembe a tolmácsolásaim folyamán. Én meg, ha kérdeznek, nem tudok hallgatni. Még mindig nem. Elmeséltem több nehéz esetet, többek között azt, amikor egy elmegyógyintézetben megmentettem valakit attól, hogy egy távoli város zárt osztályára küldjék. A pszichiáter orvos őrjöngött, hogy milyen jogon szóltam bele a dolgába, de a szociális szakember, akinek ilyenkor jelen kell lennie, mellém állt, és nekem adott igazat. Az orvos utána felhívta az ügynökséget, akik beszéltek velem, hogy túlléptem a hatáskörömet. Ennek ellenére a történtek engem igazoltak. A beteg más orvoshoz került, és rövidesen elhagyhatta az intézményt. Magyarázatként hozzátettem, hogy mikor közszolgálati tolmácsolást tanultam a főiskolán, nekünk a tanárunk azt mondta, hogy igenis előfordulhat olyan eset, amikor a tolmácsnak erkölcsi kötelessége fellépni egy igazságtalansággal szemben.

Az interjú óta nem kerestek az önkormányzattól. Ezen kezdtem el rágni magam, hogy miért kellett megmutatnom, mennyire véresen komolyan veszem a tolmácsolást. Mennyire beleélem magam azoknak a helyzetébe, akiknek tolmácsolnom kell. Ha kell, fejjel rontok a falnak. Kinek kell egy ilyen tolmács, aki, ha kell, fejjel ront a falnak?

Vargháéknál sohasem tették ki a *Megtelt* táblát

Két hétre hálóvendégeink vannak. Francia gyerekek. Pontosabban úgy franciák, mint ahogy Tamás skót. Franciák egész évben, kivéve a nyarat, amikor Tunéziában tunézok. Vagy tunéziaiak? Nem tudom, hogy mondják helyesen. Persze a helyzet még ennél is gubancosabb. Csak a mama származik onnan, a papa szír. Mostanában sokat szerepel a francia tévében. Szakembere a szír válságnak.

Mióta megtudtam, hogy jönnek a gyerekek, azóta törtem a fejem, hogyan szállásoljam el őket. A fejtörésem oka az volt, hogy nem egyneműek. Egy 17 éves fiúról és egy 15 éves lányról van szó. Ez nem is lenne probléma, ha mondjuk magyarok lennének. Vagy valóban franciák. De mit tudjuk mi, hogy egy arab családnál mi illik? Szabad-e őket egy szobába tenni? Mi meg, ha megszakadunk, akkor is csak egy szobát tudunk kiüríteni nekik, Tamásét. Tamás nem bánta volna, ha be kell költöznie hozzánk, Pankával viszont ugyanezt nem lehet megtenni. Nem bírja Papa horkolását. Panka meg nem bánja, kit költöztetünk be hozzá – persze Papát kivéve –, még örül is a társaságnak, de azt csak ismerőssel merjük megtenni. És persze Tamással. Pankánál olyan pici a hely, hogy még egy börtönpriccsel is jobban járna az illető. De Tamásnak ez elég. Bebújik az ágyba, maga elé teszi a számítógépét, bele a fülhallgatót, és már fütyülget is magában. Miközben fütyül az egész világra is. Csak működjön a WiFi.

Töprengtem, töprengtem, mi lenne a legjobb megoldás. Már a pokolba kívántam a matematikus kollégát, aki ránk szabadította ezt a terhet. Egy álmatlan éjszaka azonban meghozta a gyümölcsét. Venni kell egy térelválasztó spanyolfalat, és így egy szobába tehetem a két vendéggyereket... Hogy én milyen zseni vagyok! Egy perc alatt megszabadultam minden aggodalomtól.

Hogy ez nekem nem jutott előbb eszembe! Így külön bejáratú fürdőszobájuk lesz. Senkit sem fognak zavarni. Ha kell, használják a falat, ha nem, összehajtják. Nem is baj, hogy jönnek azok a gyerekek! A matematikus kollégának mindent egy pillanat alatt megbocsájtottam, és visszazártam a szívembe.

Hova lett a gyerekkorom? Van egy felszabadítható szobánk. Van egy abból nyíló külön fürdőszobánk. És ekkora gondot csináltam két gyerek elhelyezéséből!

Nálunk, Vargháéknál, sohasem tették ki a 'megtelt' táblát. Külön szobát ugyan nem tudtunk biztosítani a vendégeknek. A fürdőszobán meg volt, amikor legalább tizenöten kellett osztoznunk. De nem csináltunk belőle problémát. Ha főtt is valami miatt a szüleim feje, az nem ez volt. Előfordult, hogy váratlanul Erdélyből lepett meg minket egy népes család. A gyerekek versengtek a zongora alatti két helyért. Aztán a két fiú, aki odakerült, panaszkodott egymás lábszagára. Nem, nem panaszkodtak, csak jólesett cukkolniuk egymást. – Hé, öcsém, előtted még a görény is kalapot emelne! Ez nagyon tetszett nekem.

Tizenhét éves koromban egy napon egy kajakos társammal állítottam haza. Mondtam édesapámnak, hogy kirúgták a szülei, nem költözhetne-e hozzánk. Én, őszintén szólva, nem tudom, mit válaszolnék a fiaimnak hasonló esetben. Az én szüleim azonban a legtermészetesebbnek vették. Még lépéseket is tettek annak érdekében, hogy örökbe fogadják. A hatóságok azonban nem engedték. Nem látták biztosítva, hogy elég önálló hellyel tudunk neki szolgálni. Így, pár hónap után, egy jobb állami gondozottak intézetében helyezték el. Nem a szüleim. A gyámhatóság. A szüleimtől maradhatott volna. Addigra nagyon megszerették, és fájt is nekik, hogy elmegy. Ami meg különösen fájt édesanyámnak, hogy később sohasem látogatta meg őket. Rövidesen disszidált. Előbb Nyugat-Németországba, majd Amerikába. Időnként hazalátogatott, de mindig csak a szüleihez. Édesanyámékat mintha teljesen elfeledte volna.

Gyakran találkoztam életemben ezzel a jelenséggel. Kétfajta embertípus van. Az emberek egyik fele a magját is kitörli az em-

lékezetéből, ha valaki nehéz helyzetében megsegítette. Rosszabb esetben még meg is haragszik az illetőre. Édesapámat egy '56-os börtöntársa temette. Pap volt, és '56 után azért börtönözték be, mert a forradalom alatt megmentette a lincseléstől a falu fő kommunista pártemberét – aki sok szerencsétlen meghurcoltatásáért volt felelős. A párttitkár ezt sohasem tudta neki megbocsájtani. A forradalom bukása után azonnal feljelentette. Persze, koholt vádakkal. Arról, hogy megmentette az életét, nem beszélt. Ugyanakkor egyik nagybátyámnak egész életében legmélyebb hálját fejezte ki egy barátja, akit '44-ben kiszöktetett egy munkatáborból. Mikor nagybátyám meghalt, ő mondta volna a halotti beszédet. Szegényt annyira megrázta hajdani megmentője halála, hogy szívinfarktust kapott, és követte...

Szüleim hagyományát leginkább Gergő bátyámék követték. Sőt, le is pipálták őket. Nálunk barátok, rokonok, ismerősök szálltak meg. Ők hónapokon, vagy talán éveken keresztül is számos ingyenélőnek nyújtottak menedéket. Pedig alapállásban is megszámlálhatatlan gyereket neveltek. Sógornőm mindig abban volt a legjobb, ha szerencsétleneken kellett segítenie. Mikor a bátyám súlyos beteg volt, jobb feleséget a róla való gondoskodásra nem kívánhatott volna. Csak azt nem bírta elviselni, ha a bátyám jól volt, és duzzadt az önbizalomtól. Az igazság az, hogy a bátyámnak minden oka megvan, hogy duzzadjon az önbizalomtól. Csak olyankor hallgatni őt, nem mindig könnyű.

Magdus húgomék is befogadtak állami gondozottakat, egy évre meg egy lezüllött hajléktalannak adtak rendszeresen főtt ételt. Megmenteni azonban nem tudták. Egy téli napon egy bokor alatt találtak rá. Részegen halálra fagyott.

Én, mint a szüleim, maradok a barátoknál és a rokonoknál. Vagy a barátok barátjainál. Előtte néha izgulok, hogyan sikerül majd az együttlakás. De utána mindig felszabadult, jó érzés tölt el, milyen jó másokkal együtt lenni. Egyszer mondtam még csak nemet, mikor valakik kérték, meglátogathatnának-e minket. Pontosabban csak arra kérdeztem rá, nem tudnának-e máskor jönni, mert arra az időre mások jelentkeztek be. De nem tudtak,

mert egy konferenciával kötötték volna össze a látogatást. Ezt azóta sem tudtam magamnak megbocsájtani, hogy azonnal nem tudtam lelkesedni. Hiszen jó barátaink voltak, egy szobában is nyugodtan aludhattunk volna. De mire leesett nekem a tantusz, hogy ez is megoldás, már késő volt. Minden el volt rendezve. Később az ismerős házaspár elvált. Úgy éreztem, ez lett volna a mentőöv.

Miért tartott nekem egy hétbe, hogy előjöjjek azzal, hogy egy szobában is aludhatunk mind a négyen, nem tudom. Két nagyon boldog balatoni nyaraláson is egy szobában aludtunk barátokkal. Az egyiken nyolcan voltunk, a másikon kilencen. Igaz, amikor kilencen voltunk, kifeküdtünk a csillagos ég alá a hálózsákjainkkal, és úgy éreztük, miénk az egész világegyetem.

Édesapám temetése után beugrott a Maros utcai lakásunkba egy régi barátunk, aki a hetvenes években fiatal felnőtt korában gyakran aludt nálunk. A jugoszláviai katonaszolgálattól menekült előbb Párizsba, majd Magyarországra. Vagy kétméteres férfiember, de ott zokogott édesapám elvesztése miatt, és nem bírta elviselni, hogy a konyhánkat, ahol gyakran a hajnali órákig folyt a beszélgetés, éppen akkor sötétben találta. – Soha, soha ne tegyétek még egyszer, hogy itt ne égjen a lámpa! – könyörgött.

Édesanyám, míg élt, nem is hagyta a fényt kialudni. Még halála előtt pár hónappal is királyi lakomákat készített a barátok fogadására. De most teljes a csönd. Halotti. Nem zörget senki, hogy megszállhatna-e ott éjszakára. Az ajtóra nem a 'megtelt', hanem a 'megüresedett' táblát lehetne kitenni. Helyette az áll: ELADÓ.

Társasjáték

Hazamentek a francia gyerekek. Csend van és rend van. A rendet szeretem. Ennek ellenére hiányzik, ahogy délutánonként, mikor hazajöttek az iskolából, az étkezőt a hangos kacagásuk töltötte meg. Tamással együtt teljesen belemelegedtek a számítógépes játékokba. Én mint hozzá nem értő, csak ennek hívom, de a gyerekek Xbox-ot emlegetnek. A lényeg: Ki kit öl meg hamarabb? Rosszul hangzik, nem? De ismervén Tamás fiamat, nem aggódom, és nem tulajdonítok neki nagyobb jelentőséget, mint amikor egy társasjátékban valakit kiütnek.

Ha csak az elvieket tekinteném, rengeteg érvet tudnék amellett felhozni, milyen károsnak tekintem a számítógépes játékokat. A képernyőre tekintve a legnagyobb marhaságnak tűnik. Hogy tud valaki ilyet játszani?! Addig azonban, amíg ketten vagy többen játsszák, és nem viszik túlzásba, nem bánom. Az egész életünknek a lényege, hogy állandó egyensúlyozással és harccal megpróbáljuk a megfelelő arányokat eltalálni, és időnként elismerni, hogy amit mi nem szeretünk, az még nem feltétlen káros.

Mikor a két nagyobb fiunk nagyjából Tamás-idős volt, vagy egy évig rendszeresen hatkor keltek, és iskola előtt újságot hordtak ki. Milyen nehéz egy anyanyelvet teljesen elsajátítani, ha az ember más országban nő fel! Miklós ekkoriban az angol nyelv tükörfordításaként azt mondta valakinek, hogy reggelenként *újságpapírt* hord ki. Newspaper – mondja az angol. Nekünk azonban az újságpapír már csak a szemétbe való újságot jelenti. De nem akarok én most nyelvészkedni. Az egész csak onnan jutott eszembe, hogy a gyerekek az összes újságkihordásból megtakarított keresetüket arra használták, hogy vegyenek egy akkor nagyon drágának számító számítógépes játékot. Bántuk? Dehogy

bántuk. Nem magukban görnyedtek órák hosszat a számítógép előtt. Az más lett volna. A számítógépes játékot a tévéhez kapcsolták, és együtt, boldogan, tele izgalommal *szegáztak*. Hol ezt, hol azt játszottak vele. Focizás, autóversenyzés, meg persze bunyózás. Nem ezzel telt az életük, de ezzel is telt.

A francia gyerekeknek és Tamásnak sem csak ezzel telt el a két hét. Akkor lehet, hogy ők váltig kacagtak volna, én azonban biztosan nem. De szerintem ők sem… Naponta iskolába jártak. Hétvégenként színházba is mentünk, múzeumba, kirándulni, kosárlabdázni, vagy feltették a hálót az ebédlőasztalra, és nagy pingpongcsatákat vívtak. Pizzát is nagyon szerettek csinálni velem. Szóval, hiányoznak. Olyan jó volt látni őket együtt! Harcoltak, versengtek egymással, de egészséges módon. Sajnálom, hogy Tamás nem vele csaknem egyidős testvérekkel nő fel. Ha a szülő megszakad, akkor sem tud olyan ösztökélőn hatni a gyerekére, mint egy testvér vagy egy egyidős társ. Néha az ellenkezője is igaz, de ebbe nem akarok belekapaszkodni, csak azért, mert savanyú a szőlő. Még szerencse, hogy Tamás két jóval idősebb bátyja, ha velünk vannak, annyira egyenrangú testvérei tudnak lenni.

Nekem gyerekkoromban nagyon sokat jelentettek a testvéreim. (Gyerekkoromban? Mindig!) Rengeteget játszottunk együtt. Az életben két dologról éreztem, hogy a nehézségekben segítettek. Az egyik, hogy a testvéreimmel megtanultam játszani. A másik, hogy versenykajakosként megtanultam küzdeni. Hiszem, hogy az életben ez a két dolog a legfontosabb. Nekem ez a két legfontosabb.

A versenysporttal nem azt tanuljuk meg, hogy feltétlen le kell győznünk a másikat. Azt tanuljuk meg, hogy le kell küzdeni a nehézségeket. Azt tanuljuk meg, hogy hogyan tudjuk magunkat a végsőkig kihajtani. Hogy a küzdés bizony fárasztó, sőt fájdalmas is. De utána egy leírhatatlan jó érzés tölti el az embert.

A társasjátékban és a versenysportban van valami hasonló. A társasjátékban is küzdés van, de ott az agy dolgozik eszeveszetten. Persze, az adrenalinnal együtt, mint a versenysportban. Köz-

ben megtanulunk veszíteni, de azt is megtanuljuk, hogy az egész egy jó szorcsi, és ez számít igazán. Nem könnyű ezt megérteni a gyerekeknek, felülemelkedniük a vesztéseken, de pontosan ezért fontos, hogy megtanulják.

Családunk kedvenc története: egyszer az egyik unokahúgom a sorozatos veszítésektől teljesen kiborult. Atyja kezdte kioktatni: Tudod, Sarolta, az a baj, hogy nem tudsz veszíteni. Erre Sarolta végkép kifakadt: Nem az a baj, hogy nem tudok veszíteni! Dehogynem tudok veszíteni! Az a baj, hogy nyerni nem tudok!

Én korábban azt gondoltam, hogy életemben csak egy esetben nem tudnék küzdeni: ha a férjem más nőt találna magának. Mindig azt képzeltem, hogy ha nem vagyok eléggé jó, hát le is út, fel is út. De lehet, hogy az álmok nem hazudnak? Jobb lesz, ha vigyázol, uracskám!

Egyik éjszaka azt álmodtam, hogy mosolyogva bejelentette: egy fiatal asszonykát szeret, és ő is hozzánk fog költözni. Először mondtam neki, hogy ide aztán nem! Sőt, ha így áll a helyzet, mehetsz, fel is út, le is út! Aztán meg arra gondoltam, nekem már mindegy. De aztán eszembe jutott, hogy ilyen könnyen mégsem engedem el, előbb azért még megküzdök érte, és egy hatalmasat haraptam bele. Arra ébredt, szegény feje – félre ne értsék, akkor nem sajnáltam, rettenetesen mérges voltam rá –, hogy valóban egy hatalmasat haraptam a vállába...

Dombi bátyám hívott ma, hogy mi történt, miért nem írok. Jaj, Dombikám, nincs időm, két ausztrál vendégünk van, velük kell törődnöm, igaz, hogy nem nálunk laknak, hanem a szomszéd vendégházban, de meg kell mutatni nekik Edinburghot, meg főzök is nekik, meg a szomszédomnak is, aki éppen most jött haza a kórházból, éppen nála vagyok… „Jó, jó, te szegény, megértem, csak féltem, elment a kedved az írástól."

· Minden úgy igaz, ahogy elmondtam, csak egy dolgot nem árultam el. Napok óta egy társasjátékon dolgozom. Barkácsboltokat járok, vágok, ragasztok, rajzolok, meg Zsozsóval, a menyemmel rajzoltatok, mert ő sokkal ügyesebb nálam. Az ausztrál, pontosabban ausztrál–orosz barátunk mesélt lelkesen élete

legjobb társasjátékáról. Annak idején, amikor egyetemre járt, rendszeresen el kellett menniük építkezésekre dolgozni. A szerencsésebbek – vagy mondjuk így: vonalasabbak – Kelet-Németországban vagy Csehszlovákiában építették a szocializmust. Egy ilyen „vonalasabb" ürge, egyik évfolyamtársa, Csehszlovákiában akadt rá erre a társasjátékra. Mindjárt meg is vette, haza is vitte. A játék olyan népszerű lett a diákok körében, hogy aki csak tudta, legyártotta magának a saját változatát. Azóta a barátunk rég kijárta az egyetemet, családot alapított, két gyereke született, Nyugat-Németországba költözött, majd kivándorolt Ausztráliába, de a maga gyártotta játék mindig mindenhova velük tartott.

· Olyan élvezettel írta le a játékot, hogy teljesen elfogott a játék izgalma. A hölgyek nagy része egy szép ruhától jön izgalomba. Én azonban társasjátékokon és gondolkodtató feladatokon nőttem fel, így semmi sem tud velük vetélkedni. Egyszer két napig nem aludtam, mert addig nem tudtam megnyugodni, amíg meg nem fejtettem a Rubik-kocka kirakásának módját. Egy hölgyismerősünk, amikor ezt megtudta, úgy tekintett rám, mint aki a Holdról jött, és hiányzik egy kereke.

Ha én egyszer valamit a fejembe veszek! A híres-nevezetes cseh társasjátékból most már nekünk is van saját gyártmányunk. 11x11 négyzetből áll a játékmező. Több mint a felén valamilyen ábra: delfin, bálna, tengeri csikó, tengeri sün, tengeri csillag, polip, kincs, tornádó, Robinson szigete, puskaporos sziget, ágyús sziget stb. Minden négyzetet pontosan kivágni, megrajzolni, aljára filcet ragasztani, nem volt kis munka. De az eredmény gyönyörködtető. Tegnap már ki is próbáltuk. Aki meglátogat minket, ne felejtse kérni, hogy vegyük elő!

Csendes vizeken evezünk

Kinn süvít a szél. Vízszintes eső esik. Én meg filozofikus hangulatba estem. Elment az orosz barátunk. Bő két hetet töltött velünk. Megtárgyaltuk az élet minden fontos és kevésbé fontos kérdését. Közben sokat nevettünk is, játszottunk is, kirándultunk is. Olyan közel éreztük magunkhoz, mintha életünk állandó, szerves részét képezné. Az, hogy hét és fél év telt el azóta, hogy legutoljára itt volt, semmi rést sem ütött a kapcsolatunkon. Ott folytattuk, ahol abbahagytuk. Pedig mennyi minden történt azóta!

Akkor még negyvenvalahány-évesnek hívhattam magam. Akár még új gyereket is vállalhattunk volna. A változás kora még előttem volt. Nem kellett még külön olvasószemüveget hordanom. Azt, hogy néhány év múlva újra iskolába fogok járni, új diplomát szerzek, és bírósági tolmács leszek, el sem tudtam volna képzelni. Még hallani sem hallottam ilyen foglalkozásról. Magyar-angol közszolgálati tolmácsra akkor még csak ritkán volt igény, mert Magyarország még nem csatlakozott az Európai Unióhoz. Bár hetente egy napot tanítottam, elsősorban a főállású anya szerepét töltöttem be. Tamás és Panka abban a korszakában volt, hogy tökéletesen lemerítették az akkumulátoromat. Amellett, hogy hegedűre, furulyára, tornára, heti két úszóórára, színjátszó körbe, táncra és lovaglásra hordtam őket, még együtt hegedültem és furulyáztam is velük. Panka elsősegély-tanfolyamra is járt. Állandóan készülni kellett vele a különböző kötözésekből, illetve olyanokból, hogy mit kell tenni, ha valaki sokkos állapotba kerül, vagy mérget ivott, vagy félrenyelt stb.

Tamás, ha kilenc előtt lefeküdt, járt neki a diavetítés és az olvasás. Ezen aztán állandóan ment vele a vita, hogy mi legyen, ha kilenc elmúlt egy másodperccel, két perccel stb. Végül, hosszú harc után, kilenc óra két perc nulla másodpercben marad-

tunk. Majd jöttek a lefekvés előtti puszik. Mama, puszit kérek! De aztán hívott újra, hogy még egy puszit adjak, mert már elfelejtette, hogy adtam. Majd újra hívott, hogy most meg ő szeretne nekem puszit adni. De ezzel sem volt vége. Újra hívott, hogy jó, most már emlékszik a puszikra, de még nem öleltem meg. És ez minden este így ment! Reggel meg öltöztethettem, mert alig lehetett belé lelket verni.

Panka térdével még sok baj volt akkor. Állandóan lábtornát kellett vele csinálnom. Közben kezdett kamaszodni. Rászokott az órás zuhanyzásokra, és nem lehetett kikönyörögni a fürdőszobából. Évvégén vizsgái voltak. Rengeteget kellett vele tanulnom. Ugyanakkor rengeteget kellett harcolnom is a gimnáziumában, hogy még két évet az iskolában maradhasson. Utat törtünk. Amennyire tudtuk, az ideig nem volt egyetlen egy példa sem arra, hogy *downos* gyerek 18 éves koráig rendes gimnáziumban tanulhasson. Közben a két nagyobb fiúért is állandóan izgultunk, mert nagyon keményen kellett tanulniuk – mondhatnám: dolgozniuk – Oxfordban, hogy jó eredményeket érjenek el.

Hol vannak már ezek az idők! A két fiú befejezte az egyetemet, megszerezték a doktori fokozatukat, elkezdtek dolgozni, saját családot alapítani. Magam túl vagyok a változás korán. Túl vagyok Panka kamaszkorán. Panka kijárta a gimnáziumot, kijárta a főiskolát, és teljes munkaidőben dolgozik. A térdéről már teljesen elfelejtkeztünk. Az állandó táncban megerősödött, és egyelőre nem okoz neki semmi gondot. Én meg új szakmát szereztem, amelyet nagyon szeretek. Tamást nem könnyű ágyba könyörögni ma sem, de nincs többé mamaaaaaaaaa, meg puszicirkusz. Már csak „Tamáááááás, az isten szerelmére, menj már végre ágyba!"-cirkusz van. És én kérdem meg iskolába indulása előtt, hogy adhatok-e neki puszit, amire nagy kegyesen mondja, hogy igen, csak közbe ne nyúljak a hajához, amit reggel gondosan megigazított a tükör előtt. Igaz, a kinti szélvihar egy perc alatt szét fogja fújni, de az más.

Tamás minden különóráját feladta. Ha lenne, akkor is maga menne oda. Pankát is már csak táncra és lovaglásra viszem. Nem

kell többé hatalmas születésnapokat rendezni a gyerekeknek. Nincs vetítés, olvasás, nem kell Panka jogaiért sem harcolnom. Ezek után a válasz arra a kérdésre, hogy örülök-e, hogy annak az időszaknak vége, egyértelműnek tűnik. Hogy a csudába ne! Szabad ember vagyok! Vagy legalábbis sokkal szabadabb. Ki ne szeretné a szabadságot?

De ki ne szeretné, amikor még a gyerekei kicsik! Mikor legutóbb Kosztya, orosz barátunk itt volt, a februári szünetben Pankának és Tamásnak fel kellett állítanom egy sátrat a nappali közepén, és beköltöztek oda egy hétre. Nagy gonddal együtt készítették maguknak a reggelit, vacsorát, a sátor előtt elfogyasztották, majd bevonultak könyvekkel, rajzeszközökkel, és már csak a kacagásuk meg az édes beszélgetésük hallatszott ki. Ki ne szeretné, amikor a gyerekei jobbról-balról körülveszik, és együtt lehet velük diafilmezni, vagy izgalmas meséket lehet nekik olvasni! Ki ne szeretné, amikor a gyerekeinek még ilyen mondásai vannak, mint a hatéves Tamásnak? „Mama, szerinted hívhatnánk a rózsát a virágok királynőjének, ahogy az oroszlánt hívjuk az állatok királyának? A rózsa tüskés, ahogy az oroszlán veszedelmes, és gyönyörű, mint ahogy az oroszlán is az." Egy tizennégy éves gyerek szájából már nem volnának olyan viccesek az alábbi mondásai sem, mint amiket akkor mondott. „Mama, rájöttél már, hogy ha étterembe mész, ott előbb eszel, mint fizetsz?" „Hmmm – tette hozzá ravaszkás hangsúllyal –, ez nagyon jól jön a rablóknak!" Akkor még meg kellett szakadni ezen a nevetéstől! Ma azonban teljesen megijesztene vele. Vagy jött oda hozzám egy nap, és kérdezte: „Mama, mennyi egy meg egy?" Mondtam neki, hogy kettő, de csodálkozásomat fejeztem ki, hogy nem tudja, hiszen akkor már százasokkal is tudott számolni. „Persze, hogy tudom, mama, csak ellenőrizni akartam, hogy nem vagyok-e részeg, mert beleittam a vanília extraktumba, s alkohol van benne." Ebben az időben az iskolában az ennivalókról és azok összetevőiről tanultak. Akármit evett, állandóan ellenőrizte a rajta lévő címkét. „Mama, gyere ide, nézd! Nem is tudtam, hogy E-vitaminból sokkal több fajta van, mint B-ből! Ebben is van E12, E40 meg E122."

A következő kérdésekkel Pista bátyját bombázta egy alkalommal: „Pista, igaz az, hogy a muzulmánoknak nem lehet bort inni?" – Igaz, felelte Pista. „És mi lesz, ha olyan sunyik lesznek, hogy akkor isznak, amikor a feleségük nem néz oda? Megharagszik akkor rájuk az Isten?" Mondanom sem kell, napokig kacagtunk rajta.

Nem mondom, hogy annak idején nagyon örültem a puszicirkuszoknak, meg hogy állandóan bizonygatni kellett, hogy mennyire szeretem Tamást, de ma már mit nem adnék érte! Ma, amikor már nem teszi fel naponta a kérdést: „Mama, mennyire szeretsz?" Pedig egyre nagyobb számot kellett mondanom. „20 kilométernyit" – válaszoltam egyszer. „20 kilométernyit? Az mekkora?" – 20 ezer méter – magyaráztam. Megkönnyebbülten felsóhajtott: „Ja, az jó sok."

Most kevésbé izgalmas vizeken evezünk. Csendes vizeken. Ennek is megvan a maga szépsége. De meddig tart ez az állapot, ki tudja? Múlt héten kinn voltunk Dean Village-ben, a vízesésnél. Aki már látott felülről vízesést, tudja, miről beszélek. Nincs még egy olyan kifeszített víztükör, olyan nyugodt vízfelület, mint közvetlenül a zuhatag előtt. Semmi sem utal arra, mi jön kisvártatva. Mintha az egész világ csak ilyen csendes folyású vizekből állna. Aztán hirtelen elkapja az ár, magával ragadja, és zuhan lefelé.

Szerencsére ritkán történik végzetes baj. A legtöbbször kievickélünk, újra csónakba szállunk. Újra csendesebb vizeken evezünk. S megint nem számítunk a közelgő zuhatagra.

És így van ez jól.

Kenutúra

Nagyon sok emléket hozott fel bennem a hét évvel ezelőtti időkben való barangolás. Ahogy lapozgattam az akkori fotóalbumokat, és láttam édesanyámat velünk együtt Oxfordban, New Lanarkban, az edinburghi csillagvizsgálónál, az itteni lakásunkban, a Balatonnál, vagy az ő lakásában, a Maros utcában, teljesen lezsibbadtam a fájdalomtól. Az elvesztésétől. A hiányától.

Mindig együtt nyaraltunk. Néha együtt teleltünk. De volt egy hely, ahova sohasem jött volna el velünk. Még fiatalon sem.

Mondjuk, a skót néptáncot, azt igen, azt irigyelte tőlem. Sajnálta, hogy kimaradt az életéből. De valamilyen oknál fogva sohasem tudta megérteni, miért szeretek evezni, legyen az kajak, kenu, kieles hajó vagy akármi. Azt, hogy milyen fiúgyerekeknek örült, azt tudtam. Azt, hogy milyen lányokat szeretett volna, azt sohasem sikerült megfejtenem. Imádta, hogy a fiai sportoltak. Utálta, hogy én versenykajakos lettem.

Pedig hat éven keresztül minden időmet ez kötötte le. Talán pont ezt nem szerette. Az alatt a hat év alatt a vizet annyira megszerettem, hogy ha bármikor egy patak vagy folyó mellé keveredek, minden alkalommal elemi, minden sejtemet átjáró öröm tölt el. Édesvízi haltól származhatom. A tenger sohasem tudott belőlem akkora boldogságot kihozni. A Balaton, az már igen. De teljesen másként. A Balaton a végtelenség érzését kelti. A patakok meg a folyók bensőséges hangulatot teremtenek bennem.

A kajakozás abbahagyása után sem kellett végleg búcsút mondanom az evezésnek. Nagy evezős túrákra mentünk a Dunán az akkor még jövendőbelimmel és a barátaival. De aztán jöttek a gyerekek, jöttek a külföldi munkák. Mindig nosztalgiáztunk, hogy milyen jó volt, és ábrándoztunk, milyen jó lenne újrakezdeni. Vettünk végül egy kieles hajót, egy kétpárevezős túrahajót, a gyere-

keknek meg úszómellényeket. Minden évben borsos árat fizettünk a csónakháznak a hajó megőrzéséért. De időnk nem volt arra, hogy egyszer is kivigyük a hajót. Ezt mások is észrevették. Ha hiányzott valami az övékéről, nem mentek messze. Így, mire észbe kaptunk, már minden leszedhetőt, illetve lecsavarozhatót elloptak a mienkről. Beleértve az evezőket is. Így nem maradt más, megkopasztott hajónkat otthagytuk, úgy ahogy volt, de legalább többé nem izgultunk, hogy idejében befizessük a tárolási díjat.

Évek teltek el az evezés utáni vágyakozással. A tavasz volt a legnehezebb. Ha akkor valahol megéreztem a víz illatát, vigasztalanul lehangolt a paradicsomi boldogság elvesztése.

Nem csoda, hogy ott a hét mesebeli szám. Hét évvel ezelőtt, amikor Tamás hétévesre cseperedett, nagyon régi álmom valósulhatott meg. Tamás eléggé megerősödött és eléggé vízbiztos lett ahhoz, hogy csatlakozzunk Petyó bátyámékhoz, és elkezdjünk együtt vízitúrázni.

Pedig micsoda ellenállásba üköztem! A férjuram összefogott édesanyámmal, és mindent bedobtak, hogy lebeszéljenek. Márpedig ha édesanyám valamit utált, akkor teljesen ésszerűtlenné tudott válni. Minden drámai képességét bedobta. Nemhiába végezte el a Színművészeti Főiskolát. „Micsoda erkölcstelenség – mondta –, hogy amíg mások homokzsákokat pakolnak, és mentik a házukat meg ingóságaikat, mi azzal szórakozunk, hogy ott kenuzunk a vízen!" Igaz, ami igaz, a folyó megáradt korábban, de egyáltalán nem volt annyira drámai a helyzet, ahogy anyukám előadta, a víz jó néhány nappal indulásunk előtt visszahúzódott. Nekem meg, ha lettek volna is kétségeim, hogy menjünk vagy ne menjünk, hatalmas szárnyakat adott, hogy nem akarnak engedni. Nem bírom, ha dirigálnak nekem.

Az első túránkat Petyó bátyámék a Bodrogra tervezték. Sárospatakról indultunk. Nagyon megtetszett nekünk a város. Szép volt, tiszta volt. A póznákon mindenütt kosarak függtek, tele gyönyörű virágokkal. Az emberek kedvesek, segítőkészek. Szívesen laknék egy ilyen kisvárosban, gondoltam. Van gyönyörű vára, van folyója, történelme, jó iskolája, szép épületei. Mi más kellene?

Mint kiderült, egy kórház. Az azonban nem volt. Szerencsére Sátoraljaújhelyen van, és az sincs olyan messze.

Ugyanis a következő történt: Mikor a kempingben leszedtük a sátrakat, összecsomagoltunk és elmosogattunk, az üst alja még egy kicsit kormos maradt. „Gyerekek, szerintetek érdemes ezt még elsikál…?" – kérdeztem a többiektől. De a mondatot már nem tudtam befejezni. Ahogy mentem feléjük, egyszeriben eltűntem a szemük elől. Egy vízaknában. A tetejét gondatlanul tette vissza valaki. Ahogy ráléptem, megbillent. Én meg be az aknába.

A többiek rémülten siettek a megmentésemre. Azt a lábamat, amelyik becsúszott, sikerült alaposan végighorzsolnom. Vérezni vérzett, de micsoda semmiség volt a másikhoz képest. A másik lábammal ugyanis fennakadtam, úgy ütöttem be, és a hajlatában rögvest nagy vérömleny keletkezett. Igaz, így menekültem meg az azonnali haláltól. Fájni nagyon fájt a sérülésem, de csak nevetni tudtam, mert annyira komikusnak találtam az egészet.

A kórházban az orvos azt mondta, hogy a vérömleny dió nagyságú. Jó esetben felszívódik, rosszabb esetben fel kell vágni. Most azonnal utazzak haza Budapestre, és három napon belül jelentkezzem ott a kórházban, hogy ultrahanggal megvizsgálják és eldöntsék, mi a teendő.

Ahogy visszafelé tartottunk a táborba, még úgy gondoltam, megfogadom az orvos tanácsát. Ilyen korban már nem lehet felelőtlenkedni! De amint az útba eső boltban vettünk egy kilós fagyasztott borsót, és azt az ülepem alá helyeztem, másképp kezdtem látni a világot. Még hogy teljesen megszégyenülten állítsak be Budapestre! Hogy aztán egész életemben hallgathassam, hogy mi lesz abból, ha én elmegyek kenutúrára! Végre sarkamra álltam, és nem törődve a hatalmas ellenállással, legrégebbi vágyamat valóra váltottam, pontosabban valóra váltani készültem. Ha ezt elszúrom, még egy lehetőséget nem kapok erre. Akkor már inkább jöjjön a halál!

Míg a kórházban voltunk, Tamást Kati sógornőm kötötte le. Frizbiztek, lábukat a Bodrogba lógatták. De akármennyire is szórakoztak, Tamás tele volt aggodalommal, hogy haza kell most

mennünk. Így, amikor a táborba visszaértem, a jegeszacskómmal beültem a csónakba és közöltem: „Indulás, lódulás!" – nagy kő esett le a szívéről. Öt perc sem telt bele, már eveztünk is az árral lefelé.

Minden reggel új fagyasztott árut vettünk, amelyet aztán felengedés után megfőztünk, majd jóízűen elfogyasztottunk. Hogy előtte egész nap azt az ülepem alatt tartottam, az senkit sem zavart. Ahogy a vér kezdett felszívódni, a jobb lábam hátul, szinte a bokámig teljesen fekete lett. Én szerencsére nem láttam, ha nagyon nem akartam. Csak a többiektől hallottam a hűt meg hát.

Azóta minden nyáron járunk Tamással kenuzni. A Bodrogon kívül voltunk már a Tiszán, a Túron, a Körösökön. Igaz, tavaly nem mentünk, mert édesanyámat ápoltuk. Nem kellett szegénynek a homokzsákot rakodókat emlegetnie, hogy ne menjünk. Nem kellett Tamásnak sem magyarázni, miért maradunk otthon. Maradtunk mellette, amíg az ásó, a kapa és a nagyharang el nem választott minket.

De idén újra nekivágtunk. A Mosoni-Dunára mentünk. Mikor megérkeztünk Rajkára, csodálkoztam, hogy olyan zöld ott minden, mint Skóciában. Még a fű is majdnem olyan. Nem sokat kellett gondolkodnom, hogy miért. Annyi esőt kaptunk még mi is, mint még soha. De a hideg nyár Magyarországon olyan, mint a meleg nyár Skóciában. És a modern technológiának hála, legyen az akármilyen nagy eső, a sátrak nem áznak be. Milyen más az, ha az embernek marad száraz ruhája és hálózsákja!

Nagyon szeretek Petyóval túrázni. Árad belőle a derű. Soha nem csinál semmiből fölöslegesen problémát. Az egész csapatot úgy, ahogy van, nagyon megszerettem. Köszönöm mindannyiótoknak, hogy társaim lettetek a régen dédelgetett álmom megvalósításában, és annyi feledhetetlen órában. Nincs az a luxusnyaralás, amivel felcserélném ezeket a túrákat.

Remélem, jövőre Dombi bátyám is csatlakozik hozzánk a kisfiával. Az lenne csak a tejszínhab a tortán!

A nagy Nyugat!

Mi, magyarok, szeretünk mindig nyugatra tekingetni. Azt gondoljuk, hogy a nyugati szomszédainknál minden jó, minden észszerű. Bezzeg keletre tőlünk! Ezt látszik igazolni a gazdagságuk is. Nyugat-Európa gazdagabb, tehát jobban csinálták, mint mi. De hogy honnan ered a gazdagságuk, arról most ne beszéljünk.

Az oroszokkal kapcsolatban ugyanakkor gyakran felemás érzéseink vannak. Unokahúgom férje éppenséggel orosz, s a legénybúcsún kicsit többet ivott a kelleténél. Ez már mással is előfordult. Ő viszont ettől olyan bravúrra ragadtatta magát, hogy míg a társai leengedték a Lánchídon, felpingálta oda, hogy Petya ljubit Kátyu. A híd ugyan tele van graffitival, de azt, hogy a mi Lánchidunkra oroszul fel legyen írva egy ilyen, az emberek nem bírták elviselni. A közvélemény addig morgolódott, míg azt, és csak azt, lemázolták. A többi maradhatott.

Félreértés ne essék! Nem szeretem a graffitikat. Azt meg a legnagyobb őrültségnek tartom, hogy valaki ilyennel veszélyeztesse az életét. De mint tudjuk: a szerelem öl, butít és nyomorba dönt. Állítólag megemeli a dopamin szintet, amely valóban egy őrülethez hasonló állapotot hoz létre. Azonban, ha az ember ismeri ennek a szerelemnek a két alanyát, azonnal meglágyul a szíve.

Valljuk be: ha az lett volna odaírva, hogy Peter loves Kate, senki sem törődött volna vele. Sőt: viccesnek találták volna. De oroszul?!

Az a baj, hogy nem tudunk disztingválni. Igaz, a Nobel-díjas Marie Curie is – miként lánya leírja a róla szóló könyvében – gyerekként, iskolába menet minden egyes alkalommal leköpte az útjába eső orosz tábornok szobrát. Nem is mondom, hogy örüljünk egy Lenin-szobornak. De micsoda különbség van az átlag orosz ember és Lenin között!

Nem jövünk rá – nemcsak mi, hanem a szomszédaink sem –,

hogy sokkal több közünk van egymáshoz, mint akárki máshoz. Nem értjük meg, hogy közös a múltunk, közösek az érdekeink, és össze kéne fognunk. Mikor tolmácstanfolyamra jártam, egy szlovák tolmács lopta be magát leginkább a szívembe. A skót táncórákon egy cseh lánnyal jöttünk ki a legjobban. Nagyon sok helyes román asszonnyal hozott össze a sors itt Edinburghban. Spanyolországban egy rendkívül kedves ukrán nővel jártunk össze.

Férjem unokahúga másodszorra egy szlovák emberhez ment férjhez. Míg nem ismertük, haragudtunk rá, mert nagyon szerettük az előzőt. Meg persze azért, mert szlovák. Nem mondtuk ki, nem is mertük gondolni, de mindenképpen ott lapult a hátsó gondolatainkban. Amint találkoztunk vele, rájöttünk, milyen nagyszerű ember.

Olyan könnyű kategóriákban gondolkodni! Pontosabban olyan könnyű nem gondolkodni, csak kategorizálni!

Én persze nem bánnám, ha valóban itt, Nagy-Britanniában minden tökéletes lenne. Vagy legalábbis sokkal tökéletesebb. De a helyzet sajnos nem így áll.

Vegyük például a skót parlamentet. 2 év helyett 5 évig építették, és az eredetileg előirányzott összegnek több mint tízszeresébe került. Egy katalán építészt kértek fel a megtervezésére. Ő bizonyára túl akarta szárnyalni a madridi országgyűlés helyszínét, amelynél még csúnyább parlamenti épületet nem láttam. Eddig legalábbis nem. Most már akár naponta is láthatok, hiszen Edinburgh büszkélkedhet vele. Úgy néz ki, mint egy modern börtön. Mikor ezzel kapcsolatban beszélgettünk egy egyetemi tanárral, aki itt tanít az építészeti karon, azt állította nekünk: hogy hogyan néz ki egy épület kívülről, az nem számít. Belülről gyönyörű, és ez a lényeg. Ahhoz viszont, hogy belülről úgy nézzen ki, ahogy kinéz, kellett ez a külső. Hiába, no: ha egyszer valaki benne van a buliban! Nehéz kilátni az érdekektől eltorzított szemüveg mögül! Nem véletlenül került annyiba, amennyibe. Nyilván öt évig ebből élt a szakma krémje. Utána meg díjakat osztogattak egymásnak érte. De kérem, tényleg ennyire el tud vakítani valakit a pénz?

Sajnos az edinburghi villamos ügye sem áll jobban. Pedig még sehol sem áll. De már az eredeti költségek háromszorosára szá-

mítanak. Pedig – hogy csökkentsék a beruházási pénzt – a vonalat egyre rövidebbre veszik. Röhej, ami megy. A felelőtlen tervért való felelősséget megpróbálták ráterhelni a lakosságra, méghozzá azzal, hogy megkérdezték előtte a véleményét, akar-e villamost, vagy sem. Annyit reklámozták, hogy biztosak voltak abban, hogy az emberek igennel fognak voksolni. Ennek ellenére a többség nemmel válaszolt. Ennek ellenére a tervbe belevágtak. Muszáj terveket csinálni, mert ebből jön a pénz. Már akinek! A villamos 2011 februárjától üzemelt volna. Most már 2014-et emlegetnek. És még meddig húzódhat, ha egyáltalán megépül! Mert időnként már azt fontolgatják, hogy abbahagyják. A terv egyelőre az, hogy a villamos kimegy a repülőtérig, és a reptéri buszt helyettesíti. Könyörgöm! A vasút a repülőtértől egy köpésre halad el! Ha az ember Edinburghból északra tart, jól látni a repteret a vonat ablakából. Nem ismerik ezek az emberek az y alakú sínelemet? A váltót? Igaz, az sokkal kisebb üzlet lett volna, ha a már meglévő vasutat használják ki, és sokkal kevesebb embernek töltötte volna meg a pénztárcáját.

Néha azt hiszem, Edinburghban nincsenek lokálpatrióták, akik szívükön viselnék a város sorsát. Túlságosan kozmopolita. Bezzeg Glasgow-ban milyen szép épületek épültek az utóbbi években! Esztergom és Eger példája jut eszembe. Már régen jártam Esztergomban, de akárhányszor odacsöppentünk, nagy szomorúság töltött el. Micsoda jó lehetőségekkel rendelkezik, és mégis, menynyire nem szeretik a gazdái. De Eger, az más! Egert még a kommunista vezetői is szerették. Oda mindig öröm volt menni!

Félre ne értsenek! Edinburgh gyönyörű. Sokkal jobban szeretem, mint Glasgow-t. De az a pénzpazarlás, ami itt megy! A két legnagyobb állami gimnázium épületével komoly gondok vannak. Évek óta tervezik, hogy felújítják őket, de „nincs pénz". Így nem csoda! Panka egyszer benn ült az egyik teremben, amikor rájuk szakadt a plafon. Na, nem rájuk, szerencsére melléjük, de agyon is üthette volna őket, ha máshol ülnek.

Mint ahogy majdnem jó néhány gyerek halálát okozta egy uszoda beomló üvegteteje. Csak azon múlott, hogy nem voltak

éppen úszóórák. Ezt az uszodát pedig fel is újították. Jó két évre bezárták. Nagyon sajnáltuk, mert szerettünk odajárni. Nem sokkal az újranyitás után történt a majdnem végzetes tetőbeomlás.

De térjünk rá az egyetemre. Mikor elkezdtem gyakorlatokat vezetni, minden csoportnak külön termet adtak. A hangulat nagyon jó volt. A diákoknak anyjuk és tanítójuk is voltam egyben. Jól megértettem őket, hiszen a fiainkkal voltak csaknem egyidősek. Állítólag minden évben nagy harc folyt azért, hogy a csoportomba kerüljenek. Nem büszkeségből mondom. De, dehogynem, pont azért mondom. Jólesett. Majd egy okos gondolt valamit. Hogy nem egy gyakorlatvezető volt, az biztos. A termek között a falakat lebontották, és most úgy ülünk ott, mint egy nagyüzemben. Pontosabban: mi tanárok állunk. A gyerekek ülnek. Előttük „white board", számítógép-képernyő, azon oldogatják meg a feladatokat. Minden meghittség megszűnt. Mibelőlünk munkafelügyelő lett, nem tanár. Hogy ez minden, de nem előrelépés, azt bátran állíthatom.

Azt már nem lehet az edinburghiak nyakába varrni, hogy milyen furcsa helyzetet teremt, hogy Skócia Angliával egy ország is, meg nem is. Egy adórendszerük van. A pénzrendszerük, bár a skótok külön fontot nyomnak, mégis egy. Együtt harcolnak is, ha kell. Az igazságszolgáltatásuk azonban nagyon különböző. Annak a részleteibe most nem szeretnék belemenni, hogy ez milyen komoly és egyben nevetséges problémákat okoz. Csak annyit erről, hogy annak ellenére, hogy valójában egy országról van szó, a rendőrségük nem tud együttműködni. De ugyanilyen hihetetlenül hangzik, hogy míg a skót parlament megszavazta, hogy az egyetem ingyenes legyen, az angol parlament a fizetés mellett döntött. Pedig egy kasszába folyik az adó. Egyből is folyik ki. Eddig a pénzösszeg nem volt jelentős, de most már az. A dolog pikantériája, hogy természetesen Anglia és Skócia is az Európai Unió része. És az Európai Unió minden egyes országából ingyen jöhetnek tanulni a diákok Skóciába. Kivéve Angliából. De, hogy ne legyen annyira igazságtalan, a walesieknek is fizetniük kell. De kérem! Hol itt a logika? Hol itt az ész, amit mi mindig annyira értékeltünk a britekben?

Ki sír Mohamed Mohamed el-Amir Awad el-Sayed Atta édesanyjáért?

Újra van férjem. Egy héttel ezelőtt, szeptember 11-én, a New York-i Világkereskedelmi Központ ikertornyai ellen elkövetett támadás 10. évfordulóján kellett repülőre szállnia. Volt bennem némi szorongás, nehogy történjen vele valami. De szerencsére épen és boldogan hazaérkezett.

Ha egy ilyen tragédiáról emlékezünk meg, nem csak az áldozatokért vagy azok családjaiért szorul össze a szívem. Azokat az édesanyákat és édesapákat legalább annyira sajnálom, akik gyerekei mások életének a kioltásáért felelősek. Különösen Mohamed Mohamed el-Amir Awad el-Sayed Atta esete ragadott meg. Azt állítják, 2001. szeptember 11-én ő vezette az American Airlines 11-es járatát a Világkereskedelmi Központ északi tornyába. Ha ő vezette, ha nem, az biztos, hogy eltűnt a család szeme fénye. Értelmiségi családból jött. Jó körülmények között nőtt fel. A családban mindenki tanult volt. Az apa, a lánytestvérek, azok férjei, mind nevük előtt viselték a doktori címet. Az édesanyja imádta fiát. A szülők minden tőlük telhetőt megtettek, hogy fiuk boldog életet éljen, szakmája legyen, építeni tudja ezt a világot. Építeni a szó legszorosabb értelmében. A gyerek ugyanis építészetet tanult, abból is szerzett diplomát. Több nyelven is beszélt. Minden biztosítva volt ahhoz, hogy szebb világot hozzon létre. De az élet másképp alakult, mint ahogy a szülők tervezték. Nagyon-nagyon másképp. Nekik ki ad vigaszt? Nem, ne próbáljuk mondani, hogy ők is biztos valamit rosszul csináltak! Van, amikor nem a szülők a felelősek azért, ahogy egy gyerek sorsa alakul.

A 2005-ös londoni bombázás különösképpen megrázott. Az abban részt vevő öngyilkos merénylők szüleiért, feleségükért, kis gyerekeikért éreztem mélységes fájdalmat. Attának legalább felesége és gyerekei nem voltak!

A bombázás óta, ha magára hagyott csomagot látok a pályaudvaron, rögtön belém áll a félsz. Igaz, a félszre rátesz, hogy az állomásokon tízpercenként bemondják, hogy vigyázzon mindenki a csomagjára, mert ha gazdátlan csomagot találnak, azt azonnal megsemmisítik.

2005. év augusztusában, amikor Nagy-Britanniában az emberekben még élénken élt az egy hónappal korábbi londoni bombázás emléke, a szomszédomtól kaptunk néhány jegyet az Edinburghi Fesztivál egyik előadására. *Kurdish Night* – Kurd est volt a címe. Az előadás három felvonásból állt. Az első részben egy gyönyörű nő csodálatos piros ruhában énekelt. Vagy hét ember kísérte különleges, teljesen ismeretlen hangszerekkel. Mindenki szájtátva hallgatta. Ha akkor valamiért ott kellett volna hagynom a színháztermet, nagyon sajnáltam volna, hogy mit hagyok ki. Ki számított arra, hogy mi következik ezután?!

A második felvonásban egy nemzeti hősük sírt művészi fokon. Közben jobb kezét a jobb állához szorította, mint akinek a foga fáj. Már a pokolba küldtem, meg a fogorvosához, mire a nyavalygás végre egyre vidámabb énekbe csapott át. Erre a nézőközönségből a kurdok hatalmas ovációval a színpad előtt termettek, és ritmikusan ide-oda kezdtek ugrálni. Ekkor történt a következő dolog, amitől a nem kurd nézőseregben meghűlt a vér. A színpad mögött ugyanis több sor ülés volt. Senki sem ült ottan. Nem volt rá szükség. A nézősereg így is pillanatról pillanatra csökkent, mert az előadást már csak a kurdok tudták élvezni. A többiek csak kényszerből maradtak. Már aki maradt. Néhány ember már a felvonás kellős közepén felállt, hogy elhagyja a termet. Elég az hozzá, hogy egyszer csak valaki bejött erre a hátsó nézőtérre, letett egy csomagot, és kivonult.

Mi tagadás, nagyon megijedtünk. Itt ugrálnak teljesen transzos állapotban ezek az ősi időkre emlékeztető elemek! Itt bőg, majd visít a nemzeti hősük. Ki tudja, melyik ellenséges törzs tagja akarja levegőbe repíteni velük – és persze velünk – együtt a

színháztermet? Azon gondolkoztunk, hogy meneküljünk-e vagy sem, amikor ugyancsak furcsa módon egy színházi alkalmazott osont be az üres székek közé, megfogta a csomagot, és kivonult a teremből. Nagy kő esett le a szívünkről.

Érdekes módon azóta különböző, egymástól független társaságokban találkoztam olyan emberekkel, akik szintén ott voltak ezen a bizonyos estén. Hozzánk hasonlóan ők is nagyon megijedtek. Egyszer azzal az asszonnyal is találkoztam, aki maga figyelmeztette a színház egyik dolgozóját. Neki köszönhetően távolították el a szatyrot. Hogy ki és miért vitte be oda, az sohasem derült ki számunkra.

Mindenesetre a második felvonás után fehér ember már csak elvétve maradt a teremben. Mi csak azért vártuk meg a harmadik felvonás végét, mert az egyik jegyszedő kislányt a gondjainkra bízták, és nem akartuk otthagyni. De a szenvedésünk határtalan volt.

A kurdok egyik népszerű vallásának a hívei minden csütörtökön összegyűlnek: az ott lefolytatott ceremónia bemutatásának lehettünk tanúi Edinburgh legnagyobb hangversenytermében, noha most éppenséggel vasárnap volt. Három férfi dobolt és kántált. Másik három férfi meg kezdetben csak lassan, majd egyre gyorsabban jobbra-balra ingatta a fejét. Ezután felálltak, és egyre nagyobb transzba esve, előre-hátra hányták magukat. Következő lépésben levették a turbánjukat, a hajukat is előrehátra vetették, és közben elképesztően fura hangot adtak ki. Mindezt egy egész órán keresztül! A színpad előtti kis részen az itt élő kurdok vették ki részüket az őrjöngésből. Vagy mulatozásból? Lehet, hogy náluk ebből áll a mulatozás?

Nem azt nem érti meg az ember, hogy ilyen szokásaik vannak otthon. A fura az, hogy ezt az Edinburghi Fesztivál keretében tűzik műsorra. Valamit sejthetett már a szomszédom, amikor nekünk ajándékozta a jegyeket.

A csomagőrület azóta sem sokat változott. Pár hónappal ezelőtt Pista fiamék mentek le Londonba, hogy egy barátjukat meglátogassák. Az eredetileg ötórás vonatút igencsak hosszúra

sikeredett. Newcastle előtt a nyílt sínpályán egy órára leállt a vonatuk. A hangosbemondóban azt állították, hogy váltóhiba. Vagy hogy előttük egy másik vonat robbant le? Már nem emlékszem. Elég az hozzá, hogy egy óra késéssel értek a Newcastle-i pályaudvarra. Ott már kommandósokkal zárták körül a szerelvényüket. A hangosbemondón bocsánatot kértek tőlük a félretájékoztatásért. A kommandósok megszállták és alaposan átkutatták a vonatot, mert valaki jelentett egy gazdátlan bőröndöt. Az egy óra arra kellett nekik, hogy riasszák a speciálisan kiképzett egységet, és lezárják a pályaudvarnak azt a részét, ahova befutottak. Mint kiderült, nem terrortámadásról, csak egy feledékeny utasról volt szó.

Az átkutatás után végre elindult a vonatuk. De nem sokáig mentek. A szerelvény újra leállt. El sem tudták képzelni, már megint mi történhetett! Mint lassanként kiderült, valaki megunta az életét. Órákig tartott, míg a rendőrség helyszínelt, és összeszedték a szerencsétlen szétszóródott darabjait. Több utas már azon gondolkodott, hogy otthagyja a vonatot, és más úton próbál célhoz érni, de ekkor a hangosbemondóban bemondták, hogy senki ne menjen sehova, mert egy helyi lakos tájékoztatása szerint ezen a környéken semmi más közlekedési eszközre nincs remény. Az igazság az, hogy a vonat sem volt valami reményteljes. Pistáék csak azon csodálkoztak, hogy a többórás késés ellenére is milyen türelmesek és jókedvűek voltak az utasok.

Van egy kedvenc íróm: Bill Bryson. Ő is pont ezt a határtalan türelmet csodálja az angolokban, amellyel a vonatutazások viszontagságait elviselik. Ráadásul soha nem veszítik el a humorérzéküket. A *Notes from a small island* könyvében beszámol egy utazási élményéről. Egyik pályaudvaron a vonatjáratát törölték. A következő vonatot hol erre, hol arra a vágányra írták ki. Az indulás időpontját is állandóan változtatták. Összevissza kellett rohangálni, míg aztán sok órás várakozás után végre sikerült újra vonatra szállnia. Vele szemben egy hosszú vörös szakállú angol úriember foglalt helyet. Bryson kérdezte tőle, hogy

neki is sokat kellett-e várakoznia a vonatra. Az illető cinkos mosollyal azt felelte: Csak annyit mondok: mielőtt a pályaudvarra mentem, akkor borotváltam simára az arcomat.

Még az a történetem is idekívánkozna, hogyan állították le az edinburghi repülőtér teljes légi forgalmát egy magyar utas miatt, mert a biztonsági kapunál belekortyolt a kólásüvegébe. De majd máskor. Mára inkább búcsúzom.

Munkát, kenyeret!

Múlt héten a kikötőbe kellett mennem tolmácsolni, ahol egy 20 ezer négyzetméteres gyártelepen csövekkel foglalkoznak. Nem kis csövekkel, hanem 8–15 méteresekkel, átmérőjük is lehet vagy másfél méter. Kívülről-belülről nagy gonddal, speciális festékkel vonják be őket, majd betonba ágyazzák, hogy a tenger fenekére lehessen ereszteni. Földgázt és kőolajat vezetnek rajtuk. Hogy milyen munka lehet ezeket a csöveket kezelni, ide-oda emelgetni, azt el lehet képzelni. Napi tizennégy órában folyik a munka, közben egy minimális pihenővel. És mindezért alig kapnak többet, mint a minimális órabért.

A gyártelepen sok a baleset. Nem csoda. Ezért hívták össze a gyár dolgozóit, hogy megbeszéljék, mit lehet tenni a biztonságosabb munka érdekében. A recepciónál védőruhát, védősisakot, csizmát és védőszemüveget kellett felvennem. Majd terepjáróba ültettek, és végighajtottunk a nagy gyártelepen. Hatalmas fedett részhez érkeztünk, ahol már több száz, ugyancsak védőruhába öltözött munkás várta a megbeszélés kezdetét.

Négy magyar dolgozik a csőgyárban. Nekik kellett tolmácsolnom. Az volt az érzésem, nálam sokkal jobban értik a munkagépekkel kapcsolatos szavakat. De jól éreztem magam velük. Tárgyaltuk, hogyan kell almás pitét csinálni. Sajnáltam, hogy nem vittem magammal nekik egy kis hazai süteményt. Na, majd legközelebb.

Az egyik férfit már korábbról ismertem. Ez év áprilisában találkoztam vele. Sokat mesélt a gyárról meg az ott dolgozó magyarokról. Akkor még öten voltak.

Nem neki kellett akkor tolmácsolnom. Ő szerintem kitűnően beszél angolul. A barátja annak a szintén magyarnak, akihez egy kórházba hívtak. Nevezzük Zoltánnak, hátha a családja nem örülne, ha igazi nevén szólítanám. Munkaruhában feküdt az

ágyon. A munkaruha tiszta volt, alatta – mint kiderült – újonnan vásárolt pizsama. Valamiért Zoltán szégyellt abban mutatkozni. Csak nagy könyörgésre vette le végül a munkaruháját.

Velem egyidős és nagyjából egy magasságú is volt. Fulladási panaszokkal került be. Megröntgenezték. A röntgenen találtak egy nagy foltot a tüdő helyén. Gyorsan elküldték CT vizsgálatra. A CT eredmény még aggasztóbb volt. Az orvosok ezért szövetmintát akartak venni. Zoltán azért aggódott, mert félt, hogy ezzel a rákos sejtek mindenhova elterjedhetnek. Meg azért izgult szegény feje, hogy a munkahelyén csak három nap távollétet fizetnek neki.

A biopszián is ott voltam vele, ahol a szövetmintát vették a tüdejéből. Egy tanuló orvos ügyetlenkedett vele. Állandóan mellészúrta. Végül a főorvos már megunta, felvette a gumikesztyűt, és maga szúrta be a tűt. Hiába érzéstelenítenek ilyenkor, a végső szúrásnál hihetetlen fájdalmat érez az ember. Mikor én feküdtem ugyanezen CT készülék alá, és három órán keresztül próbálták eltalálni a tályogot, az utolsó fázisnál majdnem kimúltam. Megragadtam a műtősfiú kezét, és az segített, hogy nem ájultam el a fájdalomtól. Most Zoltán kezét fogtam végig.

Míg várnunk kellett, megállás nélkül beszélgettünk. Zoltán nemzetközi kamionsofőr volt. Bejárta a világot. Az otthoni kertes házuk kibővítésére, mint annyian, ők is svájci frank alapú kölcsönt vettek fel. Ha nem is eget rengetőt, de nem volt könnyű törleszteni. Otthon csak éhen halni lehet, mondta, azért dolgozik itten. Ez az állás sokkal jobban fizet, mint a kamionsofőrködés. Így tudom csak ellátni a családomat, asszonyt, gyerekeket – tette hozzá.

Most ki segít nekik? Zoltán rákja a legutolsó stádiumban volt – mesélték a csőgyárban. Meghalni ment csak haza Magyarországra.

Mikor először voltam bent nála a kórteremben, az említett barátja volt vele. Mindenben segített neki. Furikázta, ahova csak kellett. A pizsamát is ő vette. Megható volt látni, hogy törődött vele. Együtt ültünk Zoltán ágya szélén, és mindhárman nagyokat nevetgéltünk, mintha csak bulizni jöttünk volna össze. Zol-

tán jól nézett ki. Semmi sem utalt arra, hogy az ajtóban kopogtat a halál.

Nem először szorongattam magyar férfi kezét a kórházban. Egyszer egyiküknek a vesekövét törték ultrahanggal. Már minden lehetséges fájdalomcsillapítót megkapott. De többért könyörgött. Maradt a kézszorítás. Mintha elvágták volna a szenvedését.

A csoda nem bennem van, hanem a kézszorításban. Pista fiunk nemrég Kanadában volt egy konferencián. Egy nagyon híres tudósukkal találkozott, akinek Asperger szindrómája van (ez az autizmus egy enyhébb formája). Mesélték Pistának, hogy a hölgy még fiatal korában kitalált egy ölelő gépet. Ugyanis azoknak, akiknek Asperger szindrómájuk van, ugyanúgy szükségük van az ölelésre, mint másoknak. Megnyugtatja őket. Gyakran mégsem bírják a testi érintkezést elviselni. Ilyenkor tud segíteni az ölelő gép.

A legkedvesebb emlékem egyike, amikor egy nagymedve formájú magyarnak kellett tolmácsolnom a fogorvosnál. Előtte ki kellett töltenünk egy nyomtatványt a személyi adatairól és a betegségeiről. Volt egy olyan rubrika, hogy fogyatékosnak tartja-e magát vagy sem. Ezen elgondolkodott, és vontatva bár, de azt mondta, hogy nem. Akkor be kellett mennünk az asszisztenshez, és ő is végigment a kérdéseken. Mikor a fogyatékos részhez értünk, nagymedve megszólalt, hogy neki valójában van valami fogyatékossága. Milyen fogyatékossága van? – kérdezte csodálkozva az asszisztensnő. „Nagyon félek a fogorvosoktól" – felelte ő komolyan és megszeppenve.

Na, szegény, volt is mitől félnie. Egy foga annyira be volt gyulladva, hogy ki kellett húzni. Vagy három érzéstelenítő injekciót nyomtak belé. Aztán a fogorvos a fogóval elkezdte jobbra-balra tekergetni a fogat, de az csak nem akart kijönni. Recsegett, ropogott, hihetetlen hangot adott ki. Vagy fél óra tekergetés után végre megadta magát. Nagymedvének már belefehéredhetett a marka, úgy szorongattam. Nem tudom, melyikünket viselte meg jobban a dolog. Mikor végre túl voltunk rajta, nem győzött az orvosnak hálálkodni. A fogat sajnos nem vihette haza. Pedig

Guiness-rekordot nyerhetett volna vele, akkora volt. Egy Tyrannosaurus Rexnek is dicséretére vált volna.

Ezt a fiút első látásra nagyon megszerettem. A jóság úgy sugárzott belőle, mint ahogy egy 1000 wattos hősugárzó ontja a meleget. Mesélte, hogy három évre jött ki, hogy a barátnőjének és neki az itt keresett pénzéből felépítsen egy házat. Majd visszatér, és elkezdhetik a közös életet. Nagyon várta, hogy végleg visszatérhessen Magyarországra. Évente általában csak egyszer ment haza, hogy az útiköltségre se kelljen pazarolnia, és minél hamarabb összegyűljön a pénz. Sajnáltam, és izgultam érte, hogy a barátnő kibírja ezt a három évet, és át ne rázza.

A három év azóta bőven eltelt. Abban a hitben voltam, hogy már rég együtt vannak Magyarországon, és ott élnek boldog házaséletet. De a tervet sajnos nem sikerült megvalósítania. Egy hónapja mesélte valaki, hogy valóban hazament, de otthon hiába igyekezett, semmi munkát nem sikerült találnia. Elkeseredésében nemrég tért vissza Edinburghba.

Nagyon sok olyan magyar dolgozik itt kinn, Skóciában, aki feleséget, gyerekeket hagy hátra, és havonta küldi haza a pénzt, hogy a családját eltartsa, a házukat felépíthesse, vagy hogy el ne árverezzék svájci frank-hiteles otthonukat. Évente ők is csak egyszer utaznak haza, mert vagy nem kapnak több szabadságot, vagy ők sem engedhetik meg maguknak a többszöri drága utat. S mind szintén arról kénytelen panaszkodni, hogy otthon nincs munka, de ha van is, abból csak éhen halni lehet.

Micsoda idők! Már örökre elcsépeltnek hittük a Vörös Csepel indulóját. Lehet, hogy hamarosan megint sláger lesz? Újra az utcára mennek az emberek, és tele torokból fogják énekelni? És ütemesen kiabálni hozzá: Munkát! Kenyeret!

Szegény magyar honfitársaim!

Én nagyon kicsi vagyok ilyen nagy gondok megoldásához. De szorítom a kezeteket…

A külső nem számít…

Tegnap újra elkezdődött a templomban a skót táncház. Itt van az ősz, itt van újra, pedig még a nyárra vágyom. Nagyon hiányzik, hogy ottjártunkkor egyszer sem volt gatyarohasztó meleg Magyarországon. Olyan meleg, amely feltölti az embert a hideg télre. Olyan meleg, amelyet már meg is lehet unni. Nem, sajnos az idei nyaralásunk alatt nem jutottunk el addig. Még több meleget, még több meleget! – sóhajtoztunk.

Édesapám utolsó nyarán semmi előjele nem volt annak, hogy egy éven belül el fogjuk veszíteni. A rák már szétette a májának a nagy részét, de a maradék része olyan jól működött, hogy nem adott okot panaszra. A Balatonon nyaraltunk, szokásos helyünkön, a KFKI kempingben, Szántódon. Igazi magyar nyári meleg volt. Csudaaranyos képek készültek édesapámról. Csudaboldogok. Emlékszem, nagyon sokat napozott a nádassal ölelt stégen. Mondta is, szeretne télre minél több napot magába szívni. Micsoda szüksége is volt rá!

A templomi skót táncház egyik oszlopos tagját akkor még nem ismertem. Pedig biztos, hogy sok tanáccsal tudott volna szolgálni annak idején. Az is igaz, hogy már vagy nyolc éve ismerem, de csak tavaly derült ki véletlenül egy beszélgetésből, hogy májspecialista. Pontosabban májátültető orvos. Nem sokkal korábban volt a férjem egyik munkatársának májátültetése, azzal kapcsolatban kérdezett tőle valamit egy másik matematikus kolléga, aki szintén jár táncolni.

De honnan is gondolhattam volna, hogy az illető orvos? És nem is akármilyen orvos! Világhírű a maga területén. Erre a táncra az emberek nem szoktak nagyon kiöltözni, de egy kicsit azért igen. Ez az orvos meg mindig olyan ruhában jelenik meg, mint aki kapálásból jött. A szaga is gyakran arra utal. Biztos szeret ker-

tészkedni. Tréningnadrág van rajta, amolyan ötvenes évekbeli. A tréningfelsőjét betűri a nadrágjába, azt meg szinte hónaljig húzza. Aranyosnak nagyon aranyos. Mindenki szereti. Csak éppen orvosnak nem néz ki. Legalábbis ott, a táncon nem.

Valamelyik nap jöttem haza. Hát kibe ütközök?! Pont ebbe az orvosba. Alig ismertem rá. Gyönyörű, makulátlan öltönyt hordott, vasalt fehér inget, nyakkendőt. Kiderült, éppen egy konferenciára tartott. Micsoda különbség! – gondoltam. Mintha nem is ugyanaz a férfi lenne! A mackónadrágban aranyos, így inkább, hm, minek is nevezzem? – hivatalos, távolságtartó. A táncon mindig nagyon közvetlen szokott lenni. Most meg, mint aki nyársat nyelt.

Pedig szeretem, ha valaki szépen öltözködik. Nem kirívóan szépen. Szolidan szépen. Én is így szeretnék öltözködni. De nincs hozzá tehetségem.

Nem vagyok egy vásárlós típus. A vásárlás nem boldogságot, hanem hasgörcsöt vált ki nálam. Ha vásárolnom kell, a legfőbb szempont, hogy minél hamarabb túlessek rajta. Csak sajnos Pankával, a lányommal nem lehet hamar túlesni rajta. Mikor őt viszem vásárolni, akkor látom, hogy sok nőnek ez a szórakozás. Bevonulnak négy-öt ruhával a próbafülkébe. Majd újabb négy-öttel. Pankával sem könnyű. Nagyon határozott elképzelése van arról, hogy mit szeret. Ehhez pedig nagyon sok boltot be kell járni, hogy ráakadjunk a megfelelőre. Egy-két éves korában is már ilyen volt. Még járni sem tudott, amikor már odamászott a ruhásszekrényéhez, és kiválasztotta a kedvencét. Minél fodrosabb volt, nőiesebb, annál jobb. Ma is imádja a ruhákat. Jól is állnak neki. Megvan hozzá az önbizalma. Nekem pont ez hiányzik egy ruha hordásához. Az önbizalom.

Egy pár hónapja az edinburghi börtönben tolmácsoltam egy ügyvédnőnek. A nő nem nézett ki többnek, mint 28 éves. Magas volt, egyenes tartású, hozzá még egy legalább tíz centiméteres tűsarkú cipőt hordott. Úgy magasodott felettem, mint a Mont Everest. Rendkívül csinos volt, és ehhez olyan önbizalommal, mint akit életében még a legkisebb megpróbáltatás sem ért. Engem teljesen levegőnek vett, csak a jóképű kollégáján keresztül

tárgyalt velem. Mikor legközelebb találkoztam vele, gondosabban választottam a ruhatáramból. Ez alkalommal csak ketten voltunk. Mintha kicserélték volna. Külön mindenben kikérte a véleményemet. Mai napig sem tudom, hogy a különbséget a fiatal kolléga távolléte okozta-e, vagy csak az, hogy nagyobb gonddal öltöztem fel.

Tanulva az előbbi esetből, mikor egy másik ügyvédnőnek mentem tolmácsolni a börtönbe, nagyon odafigyeltem, mit veszek fel. Még a magas sarkú cipőmet is, amelyet a gyerekek esküvőjére szereztem be, előkotortam a szekrény aljából. Ezúttal viszont egy olyan trampli ügyvédnővel hozott össze a sors, hogy akár ikertestvérem is lehetne. Edzőcipőben volt, bő nadrágban, és volt rajta valami felső, ami lehetetlenül lógott össze-vissza. Jót nevettem az igyekezetemen!

Tamással eddig könnyű volt. Neki akármit vásárolhattam. De most, hogy kamaszodik, egyre több időt tölt a tükör előtt. Egyre kényesebb a ruhájára. Megbántani nem akar minket azzal, hogy nem szép ruhát veszünk neki, és hogy nem értünk a divathoz, de véletlenül kiderült, hogy egy tavaly vett szép kabátját az iskolás társai lányosnak találják, és azért nem hajlandó hordani.

Múlt héten nem maradt más hátra, elvittem őt is vásárolni, hogy maga válassza ki a megfelelő ruhákat, amiket itt, az iskolában hordani illik. Feladtam, hogy én ki tudjam találni, mi a módi. Hogy miért adtam be a derekamat? Miért nem papolok neki, hogy nem a külső számít, hanem a belső? Miklós fiam miatt. Ő sem merte mondani gimnazista korában, hogy az iskolában gúnyolták a ruhájáért. Annál jobban fáj ez neki ma, ha visszagondol a múltra.

Akkor még azért sem szólt, hogy a cipője elkezdte szorítani. Mikor már nagyon-nagyon szorította, akkor mondta egy nap halkan, nagyon halkan, hogy mama, attól tartok, nekem már új cipőre van szükségem. Ránéztem a cipőjére, és akkor vettem csak észre, hogy a lábujja a cipő elejét már ki is lyukasztotta. Nem győztem szégyellni magam a cipőboltban, mikor kiderült, hogy jó pár számmal nagyobb cipőre volt már szüksége.

Mikor Miklós azon gondolkodott, hol szeretne letelepedni, Edinburgh szerepelt a lista leghátulján. Hiába szerették annyira a tanárok, a gyerekekkel kapcsolatban annyi rossz élményt szerzett az iskolájában, hogy a várost sem tudta magához soha közel érezni. Ez nekem, aki annyira szeret itt élni, mindig nagyon fájt. Úgy éreztem, az iskolájának néhány rossz emlékét leszámítva nagyon boldog életünk volt. Ugyanakkor a lelkiismeret-furdalás is gyötört, hogy nem tettem meg mindent, hogy a rossz élményektől megóvjam. Érdekes módon egy film megnézése szabadított meg ettől a lelkiismeret-furdalástól.

A család kicsi kincse c. filmben a kamasz fiú, Dwayne beszélget a nagybátyjával, Frankkal. A fiú nagyon boldogtalan a kamaszkorával. „Néha csak arra vágyom – mondja – hogy mély álomba merüljek, amíg csak el nem érem a tizennyolc éves kort. Kihagyhatnám ezeket a szörnyűségeket, mint az iskola, meg minden."

A nagybátyja erre megkérdezi tőle, hallott-e már Proustról, majd a következőt mondja vele kapcsolatban: „Tudod, amikor élete végén Proust visszatekintett múltjára, arra a meggyőződésre jutott, hogy a szenvedés évei voltak a legjobbak. Ők tették olyan emberré, amilyenné. A boldog évekkel csak elpazarolta az idejét." „Gondolj bele – folytatja –, ha átaludnád az életedet, amíg csak 18 éves nem lennél, mennyi szenvedést hagynál ki! Pont a gimnáziumi éveket, a szenvedések gyöngyét! Ennél jobb szenvedésben soha többé nem lehet részed!"

Nekem sem volt könnyű a kamaszkorom, pedig a szüleim szintén azon voltak, hogy minél boldogabb életünk legyen. Nem állítom azt, hogy csak a szenvedések tettek olyanná, amilyen vagyok, de a belső fejlődésemben feltétlen nagy szerepet játszottak. És a legteljesebb őszinteséggel mondom: ki nem hagynám őket utólag sem az életemből.

Ennek ellenére óvom a gyerekeimet, ahogy csak tudom. És ameddig csak tudom.

János

Újra fényképek között tallózgatok. Próbálok rendet csinálni a szobánkban, ahol teljes a felfordulás. A múltkori keresgetés óta, amikor kipakoltam a régi albumokat, hogy megnézzem, hogy néztek ki Tamás és Panka hét évvel ezelőtt, nem volt szívem elzárni a múlt emlékeit. Nagy halomban állnak a fényképek az asztalon. Nem tudom, miért kínzom magam. Nem esik most jól ezeket nézni. Nagyon szomorúvá tesznek.

Egy egész albumot találok a 2003-as szilveszterről. Edinburghban voltak még Matyiék, egyik legkedvesebb magyar barátaink.

Matyi két évet dolgozott az Edinburghi Egyetemen. Családostul jött ki. Nem ismertük őket előtte, de amint Skóciában összehozott bennünket a sors, többé már el sem tudtuk képzelni az életünket nélkülük. Pista és Matyi teljesen egy hullámhosszon gondolkodtak, s külön érdekessége a dolognak, hogy mindkettőjüket ugyanaz a matematikatanár, Reményi Kati néni tanította a gimnáziumban. Csak Matyit 17 évvel később. S Kati néninek a hosszú tanári pályája során a két legkedvesebb diákja éppen ők voltak. Annyi év különbséggel így ráérzett ez a tanár a kettőjük között lévő mély hasonlóságra.

Nemcsak Matyiékkal mulattunk azon a bizonyos 2003-as szilveszteren. Velünk volt János is, aki nélkül Edinburghot akkoriban el sem lehetett képzelni. Elhozta a zenész barátait is. Hajnalig folyt az éneklés és a mulatozás.

Mikor 16 évvel ezelőtt Edinburghba költöztünk, János itt őslakosnak számított. 20 éve élt már ebben a városban. Nem volt akkor olyan Skóciában élő magyar, aki ne ismerte volna. Nem volt olyan magyar megmozdulás, amelyen részt ne vett volna. Pont azokért a dolgokért lelkesedett, amelyekért mi is. Szerette

a tudományt. Szeretett kirándulni. Szerette a népdalokat. Szerette a társaságot. Szeretett mulatni. Szinte nem telt el nap, hogy be ne ugrott volna hozzánk, vagy telefonon ne beszélgettünk volna.

Szeretem az ilyen embereket. Mindig jókedvűek. Mindenben megtalálják a jót, és a lelkesedésükkel magukkal ragadják a környezetüket is.

János nagyon sokat mesélt a nagypapájáról. Úgy érezte, legnagyobb hatással ő volt az életére, és hogy a természetét is tőle örökölte. Ahogy hallgattam a róla szóló történeteket, el is tudtam képzelni benne az unokáját.

János nagypapája 20 éves korában hadifogságba esett, méghozzá a keleti fronton. Szaratov mellé került, egy hadifogolytáborba. A város férfi lakosságát mind elvitték a frontra, így nem volt ki vezesse a villamosokat. A táborban egyszer megjelent egy tiszt, és kérdezte, van-e valaki, aki tud villamost vezetni. János nagyapja, bár semmi tapasztalata nem volt a villamosvezetésben, azonnal jelentkezett. Nem volt gond. Könnyen elboldogult vele. Villamosvezetés közben ismerkedett meg egy csinos, fiatal lánykával, s azonnal szerelembe estek. Politikai tekintetben éppen enyhébb idők járták, így hát azt is megengedték neki, hogy a lányt elvegye feleségül. János nagypapája ez után teljesen kiköltözött a táborból, hogy együtt élhessen fiatal feleségével és annak családjával. Nem voltak szegény emberek. Szép kis utcában laktak, saját házban. A fiatal párnak hamarosan gyereke született.

Sajnos, a nyugodt időknek hamar vége szakadt. Forradalom söpört végig az országon. János nagyapja a család kincseit a kabátja alá rejtette, kiosont a házból, és amilyen messze csak tudta, elszórta őket. Nem maradt semmijük. Ám ez mentette meg a családot, ezért nem bántották őket a katonák.

Szaratovban a helyzet egyre csak rosszabbodott. Nekik viszont volt egy kisgyerekük, akiről gondoskodni kellett. Ezért 1919-ben János nagypapája a Vöröskereszthez folyamodott, hogy segítsenek neki visszatérni Magyarországra. Azt is kérte,

hogy a családját magával vihesse. 1920 tavaszán sikerült is Budapestre utazniuk.

A feleségét a kisgyerekkel János nagypapája a pályaudvaron hagyta. Elindult, hogy rokonokat keressen, akiknél a városban átmenetileg megszállhatnának. Beletelt jó néhány órába, mire visszatért, immár a nővérével. Szegény felesége meg ott ült a pályaudvaron, idegen városban, idegen országban, amelynek még a nyelvét sem ismerte. Meg volt győződve arról, hogy a férje – most, hogy végre hazatért – rögtön el is feledte, s mindörökre otthagyta őt, gyerekestül, mindenestül. Nagyon elkeseredett. Sokszor beleéltem magam, mit érezhetett akkor szegény.

Nem maradtak sokáig Budapesten. A nagypapának sikerült erdészként elhelyezkednie egy magyar bárónál. Ott éltek az erdőben, egy kicsi házban, s ott nőttek fel a gyerekeik is. Nem voltak nagy igényeik, de nem is volt sok pénzre szükségük. Volt saját veteményeskertjük, háztájijuk, a gomba s az erdei gyümölcs vadon termett, és persze vadászni is lehetett. Minden szép volt, minden jó volt, de aztán elkezdődött a II. világháború.

Mikor Kárpátalját újra Magyarországhoz csatolták, meghirdettek ezen a területen egy erdészeti állást. Mivel ott egy nagy házat helyeztek kilátásba, nagy erdővel, János nagyapja elvállalta. Az egész családdal odautaztak. Valóban nagy volt a ház, valóban nagy volt az erdő. Az idők azonban ismét gyorsan változtak. Vége lett a II. világháborúnak, Kárpátalját újra elcsatolták Magyarországtól, János nagyszülei újra szedelőzködtek, költöztek. A nagypapa most valahol Eger mellett lett erdész. A jövedelmük, mint a háború előtt, most is kicsi volt, de mint korábban is, a kert és az erdő ellátta őket. János nagyapja hol ezzel, hol azzal egészítette ki a jövedelmét. Elkezdett méhészkedni. Gyógynövényeket gyűjtött, a helyi patikában jó pénzért el tudta adni őket. Hogy hol találta az erdőben ezeket a gyógynövényeket, azt gondosan eltitkolta még az unokák elől is, nehogy azok elkotyogják valakinek.

1956-ban a vidékükre szovjet tankok érkeztek. Amikor a tankok körbefogták az erdőt, János nagymamája odament a kato-

nákhoz, és ékes orosz nyelven közölte velük, hogy itt semmilyen ellenség sincsen. A katonák örültek a honfitársuknak, hát még a finom ebédnek, amivel a nagymama jóllakatta őket. Ebéd után, mint akik jól végezték dolgukat, felcihelődtek és elmentek. Pedig aki igazán jól végezte dolgát, az a nagymama volt. Az erdő szomszédságában ugyanis egy kisebb hadigyár üzemelt. Ennek igazgatója nagyon félt ezekben a zavaros időkben. Nem győzött hálálkodni a nagymamának, hogy milyen szörnyűségtől mentette meg őket. S még azt is hozzáfűzte, hogy van egy üres állásuk az üzemben, ha akarja, megkaphatja. A nagymama ekkor már 58 éves volt, ám még soha nem volt állásban. Kapva kapott az ajánlaton. Hat évet töltött még ott, mielőtt nyugdíjba ment. S jól is jött az a kis nyugdíj, mert bizony néhány évvel később egyedül maradt…

Gyerekkorában János minden nyarat a nagyszülőknél töltött. Az ott töltött idők maradtak számára a legkedvesebb emlékek. Egész csapat unoka és barátok gyűltek ott össze. Az erdőben bóklásztak, vagy bicikliztek, vagy a nagypapának segítettek valamiben. Közvetlenül a ház mellett folyt egy kristálytiszta hegyipatak. Az ablakból csodálatos látvány tárult az egész tájra. A házban mindig jó hangulat uralkodott, és mindig volt valami tennivaló. A nagypapa és nagymama gyakran oroszul beszéltek, ha nem akarták, hogy az unokák megértsék azt, hogy miről tárgyalnak. Hamarosan azonban ez mit sem segített, hiszen János az iskolában – rövid időn belül – annyi oroszt szedett fel, hogy mindent megértett. Ezt azonban nem sietett elárulni, ezért aztán mindig hamarabb tudta meg, milyen ajándékot fognak kapni, mint hogy eljött volna a karácsony vagy a születésnap.

A kilencvenes évek végén János és az unokatestvére elhatározták, hogy megvásárolják a nagypapa Eger melletti házát, ahol annyi boldog napot töltöttek el. Előtte azonban odautaztak, megnézni, mi a helyzet. Hatalmas csalódás érte őket. Az erdőt a hegyről kiirtották, a helyén kőbányát nyitottak. A kövek elszállítására vasutat építettek. Ez teljesen eltakarta az addigi gyönyörű kilátást. A hegy nagy részét elhordták. A bányászat azt a patakot

is megölte, amely hajdanában a házuk mellett folyt el. A vasút megépítése sem volt elég a kőbányának. Közvetlenül a ház felett csillékben szállítják most a köveket. Ezért hát a terv, hogy megvegyék a nagypapa házát, füstbe ment. A paradicsomi állapotot már csak az emlékükben őrizhetik.

Őrzöm én is, amit János elmesélt. Az Edinburghban vele töltött sok-sok boldog óra emlékével együtt. Egy napon – akárcsak réges-régen a nagypapája – ő is felszedelőzködött. Hat évvel ezelőtt visszatért Magyarországra. Nagyon nagy űrt hagyott maga után. De legalább hazatért…

A tó hölgye

Múlt héten unokaöcsém látogatott el hozzánk. Mielőtt feljött Londonból, azt pedzegette, hogy jó lenne meglátogatni a Felföldet. Nagyon udvarias kölök. Ritka udvarias. Szó sem volt arról, hogy feladta a rendelést. Csak egy kicsit elsóhajtotta magát, hogy ott még nem járt.

Elkezdtem törni a fejem, a Felföld melyik részét lenne érdemes megmutatni neki, amelyet egy nap alatt Edinburghból könnyen meg tudnánk járni. Eszembe jutott a Ben A'an. Ez az! Ide fogom elvinni! Annak a tetejéről olyan kilátás nyílik, amelyhez hasonlót én még életemben nem láttam.

Mikor először hallottam emlegetni a „*Ben A'an*"-t, nem értettem, mit beszélnek annyit a banánról. Trossacsba mentünk fel a jógás társaimmal, és azon gondolkoztak, hogy nem kéne-e megmászni. Végül kihagyták, nyilván az én kedvemért. A nyolcadik hónapban voltam akkor Tamással. Kisebb csúcsot választottunk.

Azóta talán háromszor voltam fenn a banán, bocsánat, a Ben A'an tetején. Mindannyiszor a jógásokkal. Mindig fájt, hogy a családom kimaradt a gyönyörűségből. Na, Panka nem hiányzott. Neki túlságosan megerőltető lenne. De feltettem magamban, hogy a fiainkat feltétlen el fogom vinni oda egyszer. És erre most nyílott a legjobb lehetőség. Hiába, az ember nehezen mozdul, ha nincs valami külső erő vagy belső indíték.

A fiaim persze húzták az orrukat. Már aki húzhatta, mert Miklós Magyarországról sajnos nem tudott hozzánk csatlakozni. Mama ötlete! – sóhajtották. Nyilván valami unalmas, öregasszonyoknak való hely. Tamás olyan korban van, hogy neki csak olyan hely jó, amelyik a legmagasabb, a legtávolabbi, a legnehezebb, a legveszélyesebb, vagy akármi, csak 'leg' legyen. Pista meg... Ti-

zenöt évvel idősebb, de pont ugyanabban a korban van. Nem baj, gondoltam. Ha jöttök, lesztek, ha hoztok, esztek.

Eddig mindig télen voltam ottan, amikor különösen nehéz megmászni. De szerencsére ősszel sem sokkal könnyebb, így a fiaimat kellemes csalódás várta.

Kezdetben még az erdőben halad az ember. Hosszan, meredeken megy fel az út. Patakok csörgedeznek a köveken keresztül. Vagy zuhatagokként esnek néhány métert. A mindenhonnan előbukó víz miatt a vegetáció olyan dús, mintha az őserdőben volnánk. S éppen amikor az ember már egy kis pihenősebb részre vágyik, az út valóban lankásabb lesz. Csak arra kell vigyázni, hogy szárazon megússzuk, mert a talaj elláposodik. Nehéz elkerülni ezen a szakaszon, hogy bokáig ne süllyedjünk a sárba. Majd elhagyjuk az erdőt, és balra hirtelen nagyon szép kilátásban lesz részünk. Lelátunk a tavakra, a Loch Venacherre és a Loch Achrayra, és az azokat körülvevő hegyekre. Balra meg nemsokára előtűnik a Ben A'an magas sziklacsúcsa. Ja, már értem, miért tartják ezt ennyire szép helynek, gondolja az először idelátogató. Nem sejti még, hogy mindez kutya füle ahhoz a kilátáshoz képest, amelyet a hegycsúcs fog kínálni. Ám nemsokára kiderül, hogy a legnehezebb rész még hátravan. Az út a vége felé szinte már függőlegesen vezet felfelé. Itt már jobbára csak négykézláb lehet haladni. Télen még hó is, jég is fedi. De inkább csak jég. Nehéznek nehéz, az izmok már fájnak, mégis a legizgalmasabb szakasz. Közvetlen a legteteje előtt elviselhetőbbé válik az emelkedő, már fönn is vagyunk a csúcson, és hirtelen megnyílik a táj. Körös-körül hegyek, és lenn, a völgyben ott a híres Loch Katrine, a gyönyörű kis szigeteivel. Aki egyszer fenn járt a csúcson, soha sem fogja elfeledni az elé táruló látványt. Igen, sok helyen jártam már a Felföldön, de annyira egyik sem nyűgözött le, mint ez.

Visszatérve a kiindulóponthoz, meguzsonnáztunk. Majd a fáradt csapatot – nehogy panasz legyen, hogy nem döglesztem ki őket teljesen – elvittem még egy kisebb túrára. Ha már ennyire közel voltunk, nem lehetett a Loch Katrine-t kihagyni. Ugyan a távolság, amelyet megtettünk, éppen akkora volt, mint a Ben

A'an csúcsára, csak épp a szintkülönbség volt elenyésző. Márpedig ez egyáltalán nem mindegy!

A Loch Katrine melletti sétautat mindenkinek ajánlom. Biciklivel, babakocsival, kerekes székkel, vagy csak gyalogosan. Gondolom, a gyerekek eredetileg valami ilyen nehézségű útra számítottak, csak talán nem ennyire szépre. Jót nevettem, mert miután elégedetlenkedtek, hogy nem a világ legmagasabb csúcsát fogjuk megmászni, hamarabb kidőltek, mint én. Alig várták, hogy visszaforduljunk. Azt viszont elismerték, hogy kár lett volna ezt a ráadást kihagyni. A tavat mindkét oldalról hegyek veszik körül. Az ősz színei kezdtek megjelenni a fákon. A szikrázó napsütésben a tó kékje, a belerohanó patakok csillámló habja, a szürke sziklák, a barna hegyek, a zöld és sárga és piros lombú fák – akármennyire is közkeletű hasonlat – csakugyan festőpalettára kívánkoztak.

A Loch Katrine nem manapság vált kedvelt kirándulóhellyé. Az sem lehetett már véletlen, hogy 1809-ben Walter Scott pont erre a helyre ment nyaralni a családjával. De a tó népszerűsége ezután kezdett magasba ívelni. A nyaralásuk alatt a költőt megihlette a hely varázsos szépsége, és megírta *A tó hölgye* című elbeszélő költeményét. A történet szerint V. Jakab király kitagadja országából a Douglas klán tagjait, köztük James of Douglast, Bothwell grófját. A gróf és lánya Loch Katrine egyik szigetén, Roderick Dhu várában talál menedéket. Rövid időre a szigetre kerül álruhában a király is, s beleszerelmesedik a gróf lányába. Ő persze mást szeret, történetesen Malcolm Graemet, egy fiatal lovagot, aki szintén a szigeten lévő várban tartózkodik. Később a Douglas család tagjai elhagyják rejtekhelyüket, mert nem akarják veszélybe sodorni Roderick Dhut, a nekik menedéket nyújtó házigazdát. Ő azonban – szintén szerelmes lévén a lányba – követi őket, és hogy, hogy nem, összetűzésbe kerül magával a királlyal. Az azt követő harcban halálos sebet kap, s a király udvarába szállítják. A lány utánaered, hogy édesapjának kegyelmet kérjen. Ekkor ismeri fel a királyban azt, aki korábban álruhában szerelmet vallott neki. A király megbocsájt az egész csa-

ládnak, és a lány feleségül mehet szerelmes lovagjához, Malcolm Graemhez.

Az elbeszélő költemény szerte a világon hihetetlen sikert ér el. 1810-ben jelent meg. A mű megjelenése után nyolc hónapon belül huszonötezer példányt adtak el belőle.

Bár a költemény nem valós történetet elevenít meg, az emberek annyira beleélték magukat a képzelt valóságba, hogy tömegesen utaztak a Loch Katrine-hoz, hogy megtekintsék az események színterét.

Mennyire nem változik a világ! Vegyük csak a Rosslyn-kápolna esetét. Gyönyörű kis templom, 10 kilométerre délre Edinburghtól. Építészeti szempontból Skócia egyik legkiválóbb épülete. Nem mondom, hogy 2004 előtt senki sem ismerte. Mi például, akit csak lehetett, elvittünk oda, annyira gyönyörűnek találtuk. De amikor először jártunk ott, egyetlen parkolóhely sem volt kiépítve. Egy földút mellett álltunk le a kocsival. A kápolnában rajtunk kívül akkortájt csak egy-két látogató lézengett. Mióta azonban Dan Brown *A da Vinci-kód* című könyve megjelent, a kápolna látogatottsága hihetetlenül megnőtt. Az épület mellett hatalmas parkolót építettek, hogy tömegével idelátogathassanak az érdeklődők. A könyv szerint ugyanis a kápolnában rejtették el a templomos lovagrend tagjai a Szent Grált, az utolsó vacsora kelyhét, amíg aztán újra nyoma nem veszett. Mint Walter Scott *A tó hölgye* elbeszélő költeményét, Dan Brown is annyira valóságszerűen írja le a történteket, hogy temérdek embernek szerez hatalmas élményt a regény színterére ellátogatni.

Nem szeretem a tömeget. Nem szeretem a túl népszerű helyeket. Nem szerettem soha a csordával tartani. Habár Loch Katrine-t és a Rosslyn-kápolnát még mindig meg lehet úgy látogatni, hogy a népszerűség zaja nem nyomja el áradó gyönyörűségüket, az unokaöcsémet azért elvittem egy olyan különleges helyre is, amelyre még egyetlen magyar világhálós oldal sem hivatkozik. Hogy hova, maradjon a kettőnk titka. Nehogy a népszerűség valaha is kikezdhesse csodás szépségét.

Haragos férj

Ha egy férjnek sok a dolga, mindig a feleségére haragszik. Nyilván fordítva is igaz, de azt kevésbé veszem észre. Jobban érzem magam a saját haragommal, mint az uraméval. Nem mintha szeretnék haragudni rá. De ha ő haragszik rám, annál semmit sem utálok jobban.

„Nem törődsz velünk. Nem figyelsz ránk. A munkád sokkal fontosabb, mint én és a gyerekeink..." – hallhatom napestig.

Valóban, az elmúlt hetekben sok dolgom volt. Foglalkozni a két francia gyerekkel, akiket a kollégája szervezett be. Foglalkozni az ausztrál ismerőseivel. Meg – Uram bocsá' – még munkám is volt. Azt valahogy a családom sohasem becsüli. De most, hogy nem veszek részt teljes gőzerővel abban az őrületben, hogy egy Amerikából jövő házaspárnak megfelelő lakást találjon egy hónapra, az már megbocsájthatatlan bűn. Az, hogy vásárolok, főzök, mosok, takarítok, az nem munka. Az csak kötelesség. Hagyjam a mosott ruhát másra, és csak vele törődjek, senki és semmi mással! Akkor lennék jó feleség!

Az ember házastársa olyan, mint egy bokszzsák. Rajta lehet elverni a port az elmaradt munkák és a munkahelyi gondok miatt, no meg azért, mert az úr nem talál megfelelő lakást.

A baj már a múlt héten elkezdődött. Miközben teljes gőzzel folyt az őrült lakáskeresés, egyszer csak kiderült, hogy szemünk fénye – azaz Tamás –, valamit mélyen elhallgatott: habár megkapta a matematikai versenyfeladatokat az iskolában, esze ágában sem volt megoldani őket. Holott tudja, hogy az apjának szinte ez az egy komoly elvárása vele szemben. Mégis, képes struccpolitikát folytatni, és abban reménykedni, hogy papa feledékeny. De papa, sajnos, egyáltalán nem feledékeny! És kire haragszik? Na, kire? A mamára! Akinek kutya köteles-

sége volna minden munkát félredobnia, és csak a családra figyelnie!

Nehéz eltalálni a helyes arányt, hogy mit és mennyire szabad erőltetni egy gyerekkel. A saját késztetés szárnyakat ad. Tamás, ha valamit a fejébe vesz, hihetetlen kitartással el is éri. De a nagyobb gyerekekkel való tapasztalataink – mai szemmel visszatekintve – azt mutatják, hogy igenis vezethet jóra, ha időnként erőltetjük a dolgokat. Van egy angol mondás: ha a tanulás nem fáj, akkor valamit rosszul csinálsz. Nem igaz, hogy a tanulás csak csupa öröm.

Mikor Tamás bevallotta, hogy az iskolába már késő beadni a feladatokat – ugyanis az ottani határidőt már lekéste –, én hagytam volna az egészet a fenébe. De ez csak olaj volt a tűzre. „Neked *kellett volna odafigyelned, és mikor érted már meg, hogy a gyerek teljesen el fog kallódni, ha nem figyelsz rá. Nem te keresed a pénzt. Amit te csinálsz, az csak a saját szórakozásodra jó!*" A családban uralkodó feszültséggel egy tehenet agyon lehetett volna csapni. Én meg nem szeretem a villámhárító szerepét betölteni. A szerencse mellém szegődött. Másnap Durham börtönébe kellett mennem, tolmácsolni. Így otthagyhattam a családomat, birkózzanak meg maguk a feladattal.

Micsoda szép napot töltöttem Durhamben! Már délben lementem, hogy meg tudjam nézni a híres székesegyházat. A székesegyház 40 év alatt, 1093 és 1133 között épült fel. A normann építészet kiemelkedő alkotása. Azóta is szinte változatlan formában áll a dombtetőn, a Wear folyó félszigetének a déli csúcsán. Nekem a templom főhajója tetszett a legjobban a pillérekkel és a bordás keresztboltozattal. És hogy nem voltak benne tömegesen turisták. Az is nagyon szép, ahogy a székesegyház távolról a város fölé emelkedik. Mikor először mentem Durham börtönébe, elkövettem azt a hibát, hogy beleegyeztem: az ügyvéd autóval jöjjön értem a vasútállomásra, és vigyen is vissza oda. A város gyönyörűségéből akkor szinte semmit sem láttam. Ha azonban gyalog megy az ember, azonnal beleszerelmesedik a városba. A város fölé emelkedő vár és székesegyház, a folyópart, a fo-

lyókanyarulattal körbevett dombocska a meredek utcákkal, az olaszos éttermek, az onnan kiáradó ínycsiklandozó illatok, a zegzugos utácskákban elrejtett teraszos kávéházak, mind-mind nagyon tetszettek. Az idő is nekem kedvezett. Igazi nyár volt. September végén 25 fokkal. Tudom, hogy ilyenért nem szabadna imádkozni, de szeptember közepén, mikor jött a hideg, nagyon elkeseredtem, hogy úgy esünk bele az őszbe, majd a télbe, hogy már nem fogom érezni a nyári meleget. Könyörgésre fogtam a dolgot. Isten meg is hallgatott, és olyan szép szeptember végi nyárral ajándékozott meg, hogy nincs több panasz.

Az ügyvéd a börtönlátogatás előtt még meghívott egy kávéházba. Csoda, hogy otthon meg mérges a férj? Egy kis téren ültünk, tárgyaltuk az ügy részleteit, kilátásait, élveztük a város olaszos hangulatát és a vénasszonyok nyarát. Angolul indián nyárnak hívják. Mennyivel kedvesebb elnevezés.

Bár már besötétedett, a börtönlátogatás után is a gyaloglás mellett döntöttem. Az esti kivilágítás csak hozzájárult a város hangulatához. Rengeteg ember, főleg diák lődörgött az utcákon. A kivilágított éttermek csábítóan hívtak befelé. Egyszer feltétlen el kell még ide jönnöm az egész családdal – gondoltam.

Mikor este fél tizenegykor hazaértem, Tamás még nagy erőbedobással oldogatta a feladatokat. Éjfél körül feküdt le. Apjával úgy döntöttek, hogy másnap nem megy iskolába, hogy be tudja fejezni azokat, és személyesen viszik majd be az egyetemnek arra a tanszékére, ahol ezzel foglalkoznak. Becsületére legyen mondva a gyereknek, másnap délután fél ötig be is fejezett mindent idejében. Idejében? Mondhatjuk így is. Az iskolák által postán feladott feladatoknak délután ötig kellett megérkezniük a hivatalba, s addigra apa meg fia csakugyan be is viharzott oda. Az már más kérdés, hogy Skóciában csak egy apa meg fia választotta ezt a megoldást.

Ismerek egy nagyon híres matematikust. A szülei annak idején, amikor gyerek volt, a versenyfeladatok beadási határidejének napján tűkön ültek, hogy a fiuk mikor fejezi már be a feladatokat, hogy autóval elhajthassanak a Nyugati Pályaudvarra.

Ott ugyanis éjszaka is nyitva tartott a posta. Ugyanez az illető egyszer azt magyarázta nekem, hogy milyen könnyű az angol nyelv. Rá csak úgy ráragadt. Észrevétlenül. Egy nap már csak azt vette észre, tud angolul. Ez, megmondom őszintén, akkor eléggé bosszantott. Rám egy nyelv sem ragadt észrevétlenül. Mindegyikbe komoly munkát kellett belefektetnem. Amikor édesapjával erről később beszéltünk, nagyon mosolygott a fiának ezen a megjegyzésén. Persze, mondta, azért abban az észrevétlen ragadásban szerepe volt annak is, hogy a fiát hatéves korától kezdve angol magántanárhoz járatták.

A BBC rádióban egyszer egy híres zongoraművésszel készítettek riportot. Azt nyilatkozta, hogy ő bizony mindent a szüleinek köszönhet. Ha ők nem erőltetik, akkor belőle sohasem lett volna kiemelkedő előadó. Gyerekkorában, ha rajta múlott volna, biztos, hogy gyakorlás helyett inkább a focit választotta volna.

Hogy mit akarok ezzel mondani? Nehéz egy szülőnek okosnak lennie. Én természetemnél fogva jobban hajlok arra, hogy ha Tamás nem akarja beadni a versenyfeladatokat, mi a csudának erőltessük. De be kell látnom, hogy az erőltetésnek igenis lehet eredménye. Kezdeti ellenállása után Tamás is belelkesedett, sokat tanult a példamegoldásokból, ráadásul elégedett lehetett magával, mivel sikerült. És néha az sem árt, ha az történik, amit a papa mond. Ezért ma minden munkát félretéve csak a férjemmel törődtem. Kézen fogva nekiindultunk, és lakásokat néztünk a vendégprofesszornak. Kiválasztottuk a legmegfelelőbbet. Boldog a férjem. Na meg persze én is. Nincs szükség bokszzsákra. Nincs szükség villámhárítóra. Teljes a béke.

Edinburgh

Pár évvel ezelőtt, mikor Tamás még általánosba járt, az iskolában egy egész évet szenteltek annak, hogy a gyerekek minél jobban megismerjék Edinburghot. A városról beszélgettek, róla olvastak, írtak, sőt, még rajzoláskor, festéskor is Edinburgh ihlette a témát. Gyakran szerveztek kirándulásokat, hogy meglátogassák a város egyik vagy másik részét. Tamás abban a korszakában volt, amikor csak azért is „elfelejtette" hazahozni azokat a leveleket, amelyekben megkérik a szülőket, hogy ha tudnak, segítsenek az osztálykirándulásokon. Mikor rákérdeztem, hogy nem kell-e kísérő, sajnálkozott, hogy már minden szülői hely elkelt. Pedig mennyire szerettem volna velük tartani! Talán épp a lelkesedésem volt túl sok neki. De nem panaszkodhatom. Igaz, szégyellt az osztálytársai előtt, de annál fontosabb volt neki, hogy elregélje, mit láttak a társaival, sőt, hogy kettecskén útra keljünk, és rendre megmutathassa nekem a meglátogatott helyeket.

Így tudtam meg nagyon sokat a városról. Így hallottam Greyfiars Bobby-ról, a hűséges kutyáról: midőn szeretett gazdája örökre elszenderedett, kiköltözött a sírjához, és addig-addig őrizte, míg maga is meg nem halt. A város vitt neki élelmet. Meg is látogattuk a sírt és az emlékművet – nem a gazdáét, hanem a kutyáét!

Tamástól hallottam először a Mary King Close-ról is. Mary King Close az óváros egyik sikátora volt. Valamikor hétemeletes házak álltak mindkét oldalán. A 18. századra ezek annyira romossá váltak, hogy a város előjárói a ráépítés mellett döntöttek, de úgy, hogy a legalsó három szintig mindent leromboltak, s ami maradt, arra épült rá a Városi Kamara (City Chambers). Az eltemetett városrészről sok legenda terjedt el. A nagyközönségnek azonban csak 2003-ban nyitották meg a várostörténet e lebilincselő elemét. Még szerencse, hogy Tamáson keresztül mi is tu-

domást szereztünk róla. Olyan élvezettel ecsetelte, hogy azonnal kedvet kaptunk a megtekintésére.

Egykori lakások, műhelyek a föld méhében. Hosszú sikátoron sétálsz, közben rémtörténetekkel traktálnak, egyebek közt az ezerhatszázas évek pestisjárványáról. Valóságként élsz meg mindent, nem könnyed múzeumi látogatásként. Ugyanennyire hátborzongató is. Bementünk egy lakásba, valamikor több tízen is laktak benne. Lakásba? Frászt! Szűk helyiségbe! Fel sem lehetett állni benne rendesen. Ablak nem volt rajta. Egy vödörfélét mutattak, amelybe az egész család intézte a dolgát. Este meg kiálltak vele a sikátorra, elkiabálták magukat, hogy „Vigyázat!", és végigöntötték a tartalmát az utcán. El lehet képzelni, micsoda bűz terjengett ott. Közben meg patkányok rohangáltak mindenütt...

Edinburgh eredetileg a várhegyre épült. A vár nagyon biztos védelmet nyújtott a lakosainak, ám terjeszkedésre kevés lehetőség nyílt, ezért egyre magasabb házakat emeltek. Akkoriban ezek rendkívülinek számítottak, s a város kezdett is elviselhetetlenül zsúfolt lenni. Elkerülhetetlenné vált a távolabbi terjeszkedés. Lecsapolták a város északi részét lezáró bűzös tavat, és 1766-ban versenytárgyalást írtak ki egy új városrész megtervezésére. A megbízást végül egy 26 éves fiatalember, James Craig kapta. Az ő terveinek megfelelően építették fel – röpke húsz év alatt – az Újváros magját, hatalmas paloták sorát. Ezekbe költöztek át az óvárosból a város gazdag polgárai. Azóta már több mint kétszáz év telt el, de a városnak ezt a részét ma is Újvárosnak hívják. Igaz, mennyivel újabb, mint a New College, az Új kollégium Oxfordban, ahova a legidősebb fiunk járt. A New College-ot ugyanis 1379-ben alapították.

Visszatérve az Újvárosra: a Charlott tér 7. alatt található egykori palotába, az ún. Georgiánus házba (Georgian House) is ellátogatott annak idején Tamás osztálya. És tündér Tamás kikönyörögte, hogy oda is elmehessen külön a mamájával. Na, nagy könyörgésre nem volt szükség. Nagyon boldoggá tett, hogy ezt az élményét is meg akarta osztani velem. De nem csak engem tett boldoggá. Amikor a Georgian House-ban megtudta az egyik ott dolgozó nénike, hogy ez a kilencéves gyerek – miután már

ott járt az osztályával – rábeszélte a mamáját, hogy szintén jöjjön el vele ide, teljesen meghatódott.

Az épületet 1796-ban fejezték be, és egy bizonyos John Lamont of Lamont vette meg 1800 fontért. Hogy ez mennyit jelenthet mai pénzben, arról fogalmam sincs. Az egykori palotát mára úgy rendezték be, ahogy első tulajdonosa idején élhettek benne a család tagjai és szolgáik. Gyönyörű benne minden: a berendezések, a kiállított ruhák, az ebédlő... Két dolog azonban meglepett. Vízvezeték akkor még nem volt. Reggel lajtos kocsi hozta a tiszta vizet, este meg elvitték a szennyvizet. Kádnak, mosdóhelyiségnek nyoma sincs. A kiállított egykori mosdótálba még egy liter víz sem igen férhetett bele. Sehogy sem tudtam elképzelni, hogyan tudnék egy olyan mosdótálban rendesen lemosakodni. Nem csoda, hogy az illatosító szerek annyira kelendőek voltak akkoriban. Még szerencse, hogy az edinburghi melegben ritkán lehet megizzadni.

A másik meglepő dolog Tamást is teljesen lenyűgözte – a következő volt. Az ebédlőben nagy, díszes tálaló. Rajta Kínából származó gyönyörű porcelánedények, ki tudja honnan jött kristálypoharak, ezüst evőeszközök. S a kellős közepén külön hely: a bilinek. Arra már nem emlékszem, hogy a bili porcelánból volte vagy ezüstből. Arra viszont igen, amit meséltek róla. Az urak rengeteget ittak, rengeteget kellett is pisilniük. Ám nem zavartatták magukat. Csak úgy, beszélgetés közben, lekapták a polcról az edényt, és elintézték a dolgukat...

Az Óváros régi házai egy tűzvészben – történetesen1824-ben – szinte teljesen megsemmisültek. A helyettük épült új házakban a lakások – ha nem voltak is olyan tágasak, mint az Újvárosban – a korábbinál sokkal egészségesebb körülményeket biztosítottak. Megmaradt azonban egy 1470 körül épült ház, ebben élt John Knox, a skót református egyház megalapítója. Antonia Fraser annyira ellenszenvesnek festi le Knoxot a *Mária, a skótok királynője* könyvében, hogy akárhányszor elmegyek a ház mellett, érthetetlen harag gerjed bennem. Pedig lehet, hogy Knox alakjának a megfestésekor őt is inkább az érzelmei, mint a tények vezérelték... A ház a Royal Mile nevezetű utcában áll, ez köti össze a királyi

palotát és az edinburghi várat. A mellette lévő házak közel kétszáz évesek. Ezekben jártunk a minap. A jövő héten várjuk látogatóba régi matematikus barátunkat és feleségét, méghozzá kerek egy hónapra. Az asszony felvetette, hogy ezúttal a Royal Mile-on szeretne lakást bérelni. Amerikában egy nagyon kellemes, külvárosi házban laknak, ám hiányzik neki, hogy egy igazi történelmi város ódon levegőjét, hangulatát szívhassa magába.

Érdekes volt látni, hogyan néznek ki ma belülről a lakások az Óváros központjában. Természetesen minden kényelemmel – teljes „komforttal" – el vannak látva. Mégsem volt könnyű megfelelőt találni. Egyrészt e lakások némelyike meglehetősen kicsi. Az utcára nézők pedig meglehetősen zajosak. Míg az asszony szórakozni vágyik, s a történelmet magába szippantani, addig a férj dolgozni szeretne. Ehhez pedig csönd kell.

Ám végül, ha ebben-abban engedve is, találtunk egy megfelelőnek látszót. Csak tudják majd élvezni!

Az Újvárosban is néztünk lakást a vendégeinknek. Már csak kíváncsiságból is. Abban aztán minden tágas volt! A nappali ablakai vagy három méter magasan nyíltak, és szinte leértek a padlóig. Gyönyörű fás parkra néztek. Ezeket a parkokat kerítés veszi körül, bezárt kapukkal. Csak a parkot övező házak lakóinak van hozzájuk kulcsuk, bejárásuk. Igaz, ezekben az utcákban a történelem levegője csak kétszáz éves, s nem ötszáz vagy ezer, attól függően, hogyan számoljuk. Ám, ha választanom kéne, hol élnék szívesebben, inkább egy újvárosi tágas lakásra adnám le a voksomat, mint egy óvárosi szűkre.

De megértem matematikus barátunk feleségét. Én is nagyon szeretem, hogy Edinburgh történelmi város. Nem véletlen, hogy Ó- és Újvárosa a világörökség része. Mikor két és fél éven át egy modern egyetemi kampuszban laktunk Katalóniában, hiába volt annak nyitott és zárt uszodája, hiába volt ott nagy a csend és kicsi a forgalom, midőn Budapestre visszatértünk, ennek belvárosánál szebbet elképzelni sem tudtam. Még a nagy forgalmát is élveztem. Ha nekem kellett volna lakást bérelnem kerek egy hónapra, én is a város legeslegközepét választottam volna. Igen, akármilyen furcsa, a csendbe is bele lehet unni.

Mama, gyere, egy hatalmas pók van a szobámban!

Tamás egy hete átköltözött Panka szobájába. Máskor mi költöztetjük oda, ha szállóvendégek jönnek hozzánk. Most saját elhatározásából döntött így.

„Mama, gyere, egy hatalmas pók van a szobámban!" – kiabálta egyik este. Akkora pánikba esett, hogy azon nyomban ott teremtem. A szobát azonban hiába kutattam át a lehető legalaposabban. Végigpásztáztam a falakat. Négykézlábra ereszkedtem, hogy benézhessek az ágyak alá. Elhúztam minden elhúzhatót. Még az ajtó mögötti kuckóba is bekukkantottam: ott álldogál Arthur, a csontvázunk. A pókot azonban, azt a hatalmasat, sehol sem találtam. Mikor feladtam a keresését, Tamás, miért, miért nem, azonnal ellenállhatatlan csábítást érzett, hogy meglátogassa rég nem látott pótágyát. Ha meg már ott volt, ott is feküdt le.

Az ösztöneink minden józan megfontolást felülírnak. Kialakulásukra millió évek álltak rendelkezésre, míg az ész fejlődésére alighanem csak a töredéke jutott. Aki azt állítja, hogy a bogaraktól és mindenféle csúszómászóktól való félelem tanult viselkedés, az nagyon téved. Majmokkal végzett kísérletek mutatták ki, hogy hiába nem láttak még kígyót addigi életükben, ha eléjük tettek egyet, páni félelem lett úrrá rajtuk. Gyerekkoromban rendszeresen visszatérő rémálmom volt: egy szobában vagyok, amely tele van izgő-mozgó kígyókkal és hatalmas bogarakkal. A gyomromat a félelem még a felriadás után is, hosszú ideig görcsben tartotta.

Ki gondolta volna, hogy ezek után egy nap előszeretettel fogok madárpókokat és óriáskígyókat simogatni. Pedig ez történt. Mikor Panka és Tamás fiatalabbak voltak, bérletet vettünk a Lepkeházba, az edinburghi Butterfly Worldbe, és gyakran látogattunk el oda. Az üvegházban nemcsak százféle lepke repkedett, vagy éppen szívták a sarat, vagy vedelték az édes nedűt, de a

kiállítók mindenféle kígyót, békát, kaméleont, skorpiót, pókot, tücsköt, bogarat összehordtak a látogatók legnagyobb örömére. Vagy félelmére? Megadott időközökben bemutatóval egybekötött előadást tartottak, s ennek során a bátrabb gyerekek és a merészebb szülők óriáskígyót, madárpókot vagy ezerlábút vehettek a kezükbe. Mondanom sem kell, mi a bátrak közé tartoztunk. Teljesen meglepő, hogy milyen kellemes egy kígyó tapintása. Hüllőhöz illően hideg, ám várakozásunkkal ellentétben egyáltalán nem sikamlós.

Szegény édesapám! Egész életében utálta a bogarakat, de a kíváncsiság csak rávette egyszer, hogy velünk tartson a Lepkeházba. Az üvegházban rettenetesen meleg volt. Nem bírta már, és levette kabátját. Nem vette észre, hogy a feje felett kötelek lógnak alá, s hogy óriáshangyák nyüzsögnek rajtuk, rendületlenül cipelve a leveleket a hangyabolyba. Mi már számtalanszor megcsodáltuk őket, a méltán a szorgalom mintaképének tekintett állatkákat. De most oly hirtelen történt minden! Figyelmeztetésre nem volt idő. A kabátjával édesapámnak sikerült megrengetnie a hangyakolóniát, s hulltak is az óriások a fejére, nyakába, ruhájára. Még este is azzal foglalatoskodott, hogy egyenként kirázza a ruhadarabjait, nehogy egyetlen hangyának is sikerüljön megbújnia bennük. Érdeklődő ember volt, de ezúttal az irtózása kerekedett felül rajta.

Különös, de a bogaraktól és egyéb csúszó-mászóktól való félelem ösztöne az embernél nem feltétlen a megszületésekor jelentkezik. Legalábbis Tamásnál így történt. Kiskorában kifejezetten szerette a bogarakat. Időnként még meg is kóstolta őket. Gyönyörűséggel töltötték el a földigiliszták is. De hol van ez már! Csak a botsáskáit siratja vissza mind a mai napig – ám ez egy másik történet. A madárpókokat azonban hiába simogatta kisgyerekkorában, ma már a kisebb fajtákkal sincs kibékülve.

Nincs egyedül vele.

Pár héttel ezelőtt megpróbáltam korán lefeküdni. Másnap korán kellett kelnem, mert vagy száz kilométerre, egy gyárban vártak tolmácsolásra. Reggel nyolc előtt oda kellett érnem, és még

az utat sem ismertem. Fáradt lehettem, mert nyugtalanságom dacára – hogyan fogok odatalálni? – hamar elaludtam. Éjféltájt megszólalt a telefon. Az egyik rendőrőrsre hívtak. Legyek ott, amint csak tudok. Vagy nincs két hétig semmi munka, vagy csőstül jön!

Mit tehettem? Felkaptam magamra valamit, és kocsival odahajtottam.

A rendőrök elmagyarázták: egy fiatal asszonykát jelentett fel bántalmazásért a lakótársa. A feljelentőn ugyanakkor a bántalmazásnak semmi nyomát sem látták. A feljelentett azonban tele van karmolási nyomokkal. Próbálták a feljelentőt lebeszélni, hogy ügyet csináljon a dologból. Mindhiába. Kénytelenek voltak a feljelentett leányzót behozni, és most fogják kihallgatni.

A lányka alig lehetett húszéves. Az arcán és a nyakán csúnya karmolási nyomok. Mint kiderült, azon tűztek össze a lakótársával, hogy az bosszantásképpen kihasználta az ő igazi gyengéjét. Ismervén a pókoktól való félelmét, sőt irtózatát, mit több: fóbiáját, egy játékpókot csent elő. Szegény teljesen pánikba esett tőle. Összeakaszkodtak. Nem elég, hogy a harcban ő húzta a rövidebbet, még a rendőrségre is bevitték. Sőt! Még figyelmeztetést is kapott, mert elismerte, hogy ő is beleakaszkodott a másik hajába. Még jó, hogy nem csináltak bírósági ügyet az esetből.

A lánykának sem maradt több ideje az alvásra, mint nekem. Lakásra gyűjteni jött ki Skóciába. Egyszerre három állásban is dolgozik. Az egyikhez hajnal négykor kellett kelnie.

A naivak azt hiszik, hogy az igazságügyi rendszer célja az igazság kiderítése. Jó is lenne! Már a rendőrök keze is meg van kötve. Ha valaki bántalmazásért feljelent valakit, nincs mese, a feljelentettet akkor is be kell vinniük a rendőrségre, ha hangosan kiált az igazságtalanság.

Hirtelenjében pár eset, pár szerencsétlen magyar sors: Féltékeny nő éjszaka elmegy a kedvese lakásához, betöri annak ajtaját. Nekiesik a férfinek. Az próbálja távol tartani magától. Hiába. Üti a nő, ahol tudja. Majd hisztérikusan elvonul, és kihívja a rendőrséget. A férfiért kiszáll a rendőrség. Bár az egész környék

ébren van már, és a férfi mellett tanúskodik, s a rendőrök is látják a betört ajtót és a nő beszámíthatatlanságát, hiába éreznek együtt a fiúval, be kell vinniük. Igaz, másnap kiengedték, de addig micsoda megpróbáltatáson kellett keresztülmennie!

Kissé pikáns eset a következő. Egy férfi befogadott két hajléktalant, egy nőt és egy férfit. A nő természetesen a hajlékadónak volt elkötelezve, de a másik férfit is megkívánta. Egyik éjszaka áthívta magához. Baj csak abból adódott, hogy váratlanul a hajlékadónak is öngyömböngyömre támadt kedve, és már indult is a lány szobájába. Ott persze rajtakapta őket. Erre a lány – jobb híján – rögtön úgy állította be az egészet, hogy a férfi meg akarta őt erőszakolni, és ezt nyomatékosítandó, azonnal hívta a rendőrséget. A rend felkent őrei kiszálltak, s habár világosan látták, mi a helyzet, nem tehettek mást: magukkal vitték a férfit kihallgatásra. Bírósági ügy, persze, ebből sem lett, ám az sem kellemes, amikor valakit kihallgatnak, köpetmintát meg ujjlenyomatot vesznek tőle, lefényképezik, rendőrségi kartotékba kerül, és rács mögött kell töltenie az éjszakát. Hogy őszinte legyek, pont ennek az illetőnek volt már elég fényképfelvétele és köpetmintája. Időnként azonban csakugyan ártatlan embereket hurcolnak meg. Bocsánat. Ebben az esetben ő is ártatlannak bizonyult.

Az különösen szíven üt, amikor bírósági eljárásoknál is gyakran azt látom, nem az igazság kiderítése a fontos, hanem csak az, hogy az esetet mielőbb kipipálják. Amikor pontosan tudják, hogy van feje is a bűnügynek, mégsem tesznek semmit a felgöngyölítés érdekében. Gondolom, nincs rá pénz. Egy akármilyen kis „alszereplőt" elkapnak, ráhúzzák a vizes lepedőt, és azzal már mosták is kezeiket. Persze, csak egynéhány esetből általánosítok. Lehet, hogy összességében nincs igazam. Bár így lenne!

Most befejezem. Későre jár. Ki tudja, hánykor szólal meg a telefon, hogy hívjanak? Ki tudja, milyen újabb, szerencsétlen magyar élet kapuja vár kitárulkozásra előttem?

Búcsú

Kedves Olvasó!

Búcsúznom kell. Az ősz meghozta a tennivalókat. Tanítás, javítás, fordítás, tolmácsolás, Tamás vizsgáira való odafigyelés. Na meg a táncolás.

Tegnap a skót tánccsoportunkba vendég érkezett. A szünetben mutatták be a klub tagjainak. Mondták, hogy magyar. Rögtön odamentem hozzá, és ékes magyar nyelven üdvözöltem. Kérdezte tőlem, hol tanultam meg magyarul. Hol? – nevettem fel – Magyarországon. Nagyon csodálkozott, hogy egy skót tánccsoportban egy magyarral találkozik. Azon kevésbé csodálkozott volna, ha egy magyarul tökéletesen beszélő angollal hozza össze a sors.

Igaz, van nekünk egy nagyon közeli barátunk, amerikai, ő igazán jól beszéli a nyelvünket.

Huszonhét évvel ezelőtt Frankfurtba költöztünk másfél évre. Ott kötöttünk vele egy életre szóló, szoros barátságot. Amerikából jött, és a frankfurti egyetemen tanított matematikát. Ma már nyugdíjas, de még mindig ott tanít. Nagyon szerette a nyelveket és az irodalmat. Csodálattal töltötte el, hogy egy olyan kis ország, mint Magyarország, hogy tud annyi jó matematikust kinevelni. Szerette volna a magyarokat jobban megismerni. Egy magyar matematikus rábeszélte, hogy mi sem egyszerűbb ennél, tanuljon meg magyarul. Nagyon könnyű nyelv. Sikerült jól beugratnia. Nem találta egyáltalán egyszerűnek, de amikor mi Frankfurtban először találkoztunk vele, már nagyon jól elboldogult vele. Mondták is otthon a magyarok: „Micsoda pechetek van! Ahelyett, hogy az angol vagy a német nyelvet gyakorolnátok, valakinek a döcögős magyarját kell elszenvednetek!" Hiába, a magyarok nemcsak jó matematikusok, de gyakorlatiasak

is. Mi azonban kevésbé vagyunk praktikus természetűek, és jobban értékeltük, hogy micsoda nagy ajándékot kaptunk vele az élettől. A másfél év alatt teljes értékű családtaggá vált: Miklós előbb hívta őt papának, mint a saját apját. Később, mikor Panka megszületett, és sokat foglalkoztam a nyelvek fejlődésével, akkor tudtam csak meg, hogy az ősnyelvben egy babának a papa szó a családhoz tartozó férfiembert jelenti. Ezt akkor is használja, ha senki meg nem tanította neki.

Brooks, mert így hívják az amerikai barátunkat, a másfél év alatt, amíg ott voltunk, úgy megtanult magyarul, hogy teljesen hibátlanul beszélt és írt a mi anyanyelvünkön. Pistával Toldit olvastak. Együtt énekelte velünk a magyar népdalokat is. Én meg a statisztikaóráira jártam be az egyetemre, és egy év alatt sikerült is a kurzust befejeznem. Mennyire büszke volt rám, amikor év végén az osztály előtt a munkámról németül számoltam be! Ma is melegséggel tölt el, ha eszembe jut.

Mi sajnos lusta fajta barátok vagyunk. Ritkán írunk, ritkán telefonálunk. De annál többet gondolunk azokra, akik közel állnak hozzánk. Nem kell ahhoz írás és telefonálás, hogy a szeretet tüzét ébren tartsuk. Mikor Tamás fiunk – jó néhány évvel frankfurti tartózkodásunk után – megszületett, a Tamás és János mellé megkapta a Brooks nevet is.

Nemcsak nekünk, szülőknek számít családtagnak Brooks, de Pista fiunknak is az maradt. Idén nyáron nem tudta elképzelni nélküle az esküvőjét, és feleségével együtt elhívta Magyarországra. Évek teltek el, amióta nem láttuk egymást, de az mit sem számított.

Brooks barátunk egyszer azt mondta nekem: Ha Pista, a férjem először *A*-t mond, lehet rá számítani, hogy utána *B* fog következni. Nálam ellenben az *A* után akármi jöhet. Követni és megérteni nem mindig egyszerű, de sokkal izgalmasabb. Remélem, ha az elkészült könyvet, a csokorba fogott leveleket kézbe veszi majd, az izgalom – a nyelvi nehézségek és a szerteszálló gondolatok ellenére is – a könyv legvégéig magával fogja sodorni.

Most is ide-oda csaponganak a gondolataim. Nem könnyű elválni a levelektől, a múlttól, az emlékektől, mindattól, amit felhozott bennem. A hálát az új országom iránt, „aki" mindent, amit csak tudott, megadott nekem, s csupán egyvalamit nem tudott pótolni: a szülőföldemet. A szeretetet a szülőföldem iránt, amelyhez minden sejtemmel ragaszkodom – és mégis ott kellett hagynom, új hazát kellett keresnem.

Egyszer a Kossuth rádión hallottam egy riportot, egy külföldre, méghozzá az Egyesült Államokba szakadt magyar professzszort szólaltattak meg benne. Hatalmas házban, nagy gazdagságban élt ott a családjával, de amikor vissza kellett gondolnia, hogy életében hol érezte magát a legboldogabbnak, akkor a gyerekkori, budapesti bérházuk jutott eszébe, a körfolyosóval. A bérház körfolyosója – sóhajtott fel –, igen, ez az, ami a legnagyobb örömöt tudta nekem nyújtani az életben! Ahogy ott rohangáltunk fel és alá, bújócskáztunk, játszottunk a haverokkal! Nyarakat tudtunk ott eltölteni önfeledten, boldogan...

Az illető fiatalon, huszonévesen került ki külföldre, de hazát már nem tudott váltani. Hogy tudtam volna én, aki negyvenévesen költöztem Skóciába!

Kamaszkoromban, egy rossz pillanatomban azt kiabáltam szüleimnek: nem szeretlek titeket! Bárcsak más családba születtem volna! Mikor kimondtam, már akkor nagyon szégyelltem. Minden jót, amit lehetett, megkaptam a szüleimtől, és ezt mindig is tudtam. De az ember gondol, sőt mond is néha olyat indulatában, amilyet nem gondolna és nem is tenne, ha a hirtelen hév nem ragadná el.

Ugyanígy fogott már el a harag hazámmal szemben is. Nem volt kinek a szemébe vágnom, de ezt éreztem: bárcsak más országba születtem volna! Olyanba, ahol Panka lányunk teljes életet élhetne, a fogyatékosságával egyetemben! Mindig is szerettem utazni, külföldre menni, de soha nem költöztem volna el végleg Magyarországról, ha a körülmények nem kényszerítettek volna rá. Mint akit kitúrtak a saját otthonából! Engem, akinek akkor még ott éltek a szülei, a számomra legfontosabbak!

S akkor még nem szóltam a barátainkról meg a testvéreimről, azok gyerekeiről és a szüleim barátairól – pedig olyan közel álltak hozzánk, mintha családunk rendes tagjai lettek volna.

Ám mit tagadjam? Hiába szeretem Skóciát, hiába van brit útlevelem, nekem ez az ország sohasem lesz a hazám. Otthon a Fogason – a Sváb-hegyi Fogaskerekű vasúton – érzem magam, meg az Úttörő vasúton (ma Gyermekvasút), meg a Normafánál, a Csillagvizsgálóban, a Dunán, a Margit-szigeten, a Halászbástyán, a budai erdőkben, Szentendrén, Kisorosziban, a Dunakanyarban, a Balatonon, a Fény utcai piacon, és még sorolhatnám. Ha éjszaka nem tudok aludni, mindig a Kossuth rádiót hallgatom. Nagyon szeretem az Arcvonások c. műsort, és mindig határtalan büszkeséggel tölt el, milyen remek magyar emberek vannak.

Tolmácsolásom kapcsán nagyon sok magyar emberrel beszélgetek. Ezek a magyarok, állíthatom, kivétel nélkül hontalanok. Legnagyobb vágyuk, hogy Magyarországon élhessenek boldog életet. A magyar konyhára vágynak, a magyar időjárásra, a magyar családra. Ha lenne otthon munkájuk, biztos megélhetésük, akkor egy percig sem gondolkodnának, azonnal összeszedelőzködnének, és visszatérnének Magyarországra. Senki se irigykedjen a külföldre szakadtakra! Nem könnyű az életük. A minap egy történelem–magyar szakos tanárral utazott a menyem a repülőn. Jött ki dolgozni, mert otthon nem tudott megfelelő munkát találni. Kitűnően beszél angolul. És mit fog itt csinálni? Egy étteremben szedi össze a poharakat és tányérokat. És az étterem feletti, kis szolgálati szobában fog lakni. Nem kéne ezeket a tanárembereket inkább otthon tartani valahogy? S mennyi hasonló esetről tudnék mesélni! De valamikor abba kell hagynom.

Tegnap édesapámra, Vargha Domokosra emlékeztünk. Közismertebb – azaz „h" nélküli, írói – nevén: Varga Domokosra. Nyolcvankilenc éve született. Igazi mestere volt a magyar nyelvnek. Ha ezek a levelek a kezébe kerültek volna, a szöveg a tintától nem látszana. Sokat derültünk azon, hogy a már kinyom-

tatott könyvekben is nekilátott a mondatokat javítgatni, ha nem tetszettek neki. Nagyon szeretett utazni, de a hazája és az anyanyelve mindennél többet jelentett neki.

Remélem, ott fönn megbocsájtja a lánya tökéletlenségét. Még talán meg is mosolyogja. Most búcsúzom tőle is, a kedves Olvasótól is. Köszönöm, hogy velem tartottak bolyongásomban. Itthon: Skóciában. Ott-hon: édes hazámban. Múltban és jelenben. Lelkem világában.

Akik segítettek világra hozni

A Szilaj Csikó honlapján (www.szilajcsiko.hu) hirdettük meg játékos-komoly találmányunkat, a jókedvű világra segítőt. 150 kis négyzet mögött rejtőzött ennek a könyvnek a borítója, s aki vásárolt közülük, annak a számítógépes oldalunkon kinyitottuk a „szíve választottját". Addig-addig, míg végül kiderült, hogy a műnek ki a szerzője, mi címe, és összegyűlt annyi, hogy elindulhatott a nyomtatás...

Hálásan köszönjük tehát a világra segítést azoknak, akiket alább felsorolunk (de azoknak is, természetesen, akik nem kívántak élni ezzel a lehetőséggel).

Név	Település
Borza Zoltán	Sarród
Gaál Katalin Mária, dr.	Budapest
F. Szabó Kata	Miskolc
Hajdú Éva	Fertőszentmiklós
Jókuti Tamás	Budapest
Juhász Anna	Budapest
Kastal Márta	Szeged
Kovácsné Toldi Ildikó	Hévízgyörk
Négyesi Erika	Bócsa
Nyiri János	Budapest
Szabóné Vass Lenke	Érd
Szarka Róberné, Babi	Miskolc
Szász György Csaba	
Vagha Péter	Budapest
Vargha István Bálint és családja	Budapest
Vass Gábor	Vámosszabadi
Venczel Anna Viola	Budapest
Venczel Flóra Luca	Érmellék

Képes melléklet

Fogadott testvérkémmel
23. levél

Még szüleimmel és testvéreimmel
52. levél

Édesanyám az edinburghi csillagvizsgáló előtt
3. levél

Kézen fogva nekiindultunk...
49. levél

Panka Tamással – Miklós adja a talpalávalót
8. levél

A büszke nagyapa – Leóval
36. levél

A kamaszodó Tamással
19. levél

A boldog Panka
17. levél

Tamás kiltben
35. levél

Az ifjú pár
35. levél

Esküvői kép
6. levél

Kenutúrán
42. levél

Vendégekkel sétálunk a Dean Village-ben
50. levél

Arthur Seat
4. levél

Öngyilkosok hídja
15. levél

Tő az Arthur Seat tetején
10. levél

Orkney sziget a repülőgépről
31. levél

Magániskolások Edinburghban
32. levél

A honlapomra készül a kép
24. levél

A nagyfiammal, még esküvője előtt
35. levél

A férjemmel és barátjával A tó hölgyének nyomában
48. levél

Ben A'anra viszem a fiúkat
38. levél

Tamás a Ben A'an csúcsán
38. levél

Tamás csak nem egy póktől ijedt meg?
51. levél

A Bute House az Újvárosban
50. levél

A skót parlament épülete
43. levél

Knox háza az Óvárosban
50. levél

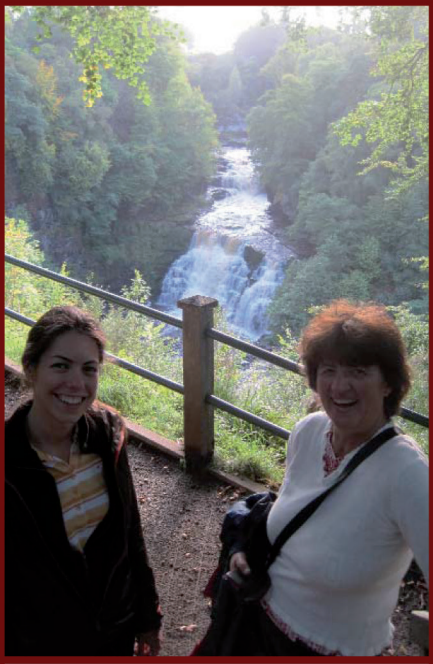

Royal Mile, az Óváros főutcája
50. levél

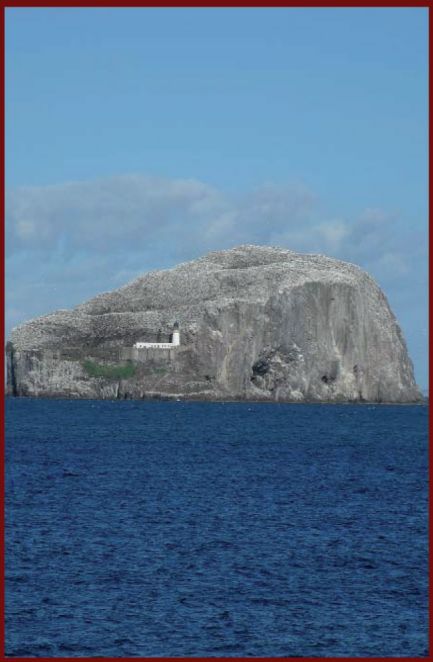

Zsozsóval
New Lanarknál
35. levél

Francia
vendéggyerek
Edinburgh
világhíres
hídjánál
39. levél

Látkép
a titkos helyről
48. levél

Másik látkép
ugyanonnan
48. levél

A családfő 60. születés-napján
12. levél

Miklós Tamás-sal birkózik
12. levél

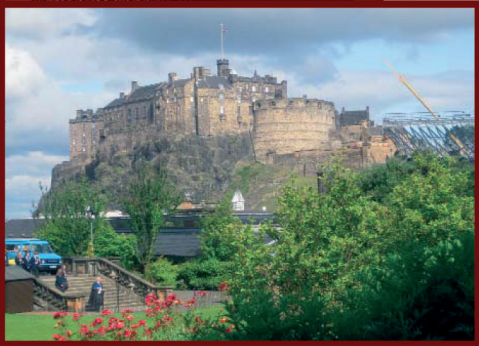
Pista felkéri Pankát az esküvőn
35. levél

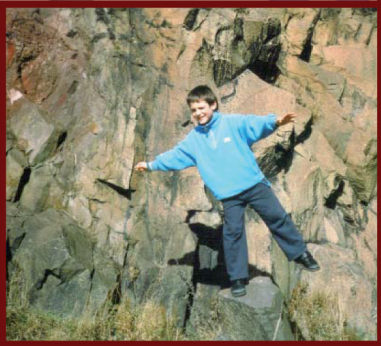

Pista és Tamás jégcsappal kardozik
12. levél

Az edinburghi vár a magán-iskola kertjéből
32. levél

Tamás 7 éve az Arthur Seat szikláin
41. levél

„A kaputelefonunk előtt állt egy fejkötős parasztnéni és egy bajszos, szalmakalapos parasztbácsi. A néni kezében kosár, rajta babos kendő. Kérdeztük, kit keresnek. Legnagyobb csodálkozásunkra a mi nevünket mondták, majd csendben megsúgták, hogy poloskát irtani jöttek. Kiderült, hogy a diszkréció kedvéért vannak álruhába öltözve. Nehogy a szomszédok előtt szégyenkeznünk kelljen."

Első levelében azt ígéri Vargha Anna, hogy csak pillanatképeket kínál majd: mint amikor valaki nem húzza el a nappali függönyét, és röpke betekintést enged a kíváncsi járókelőknek. Mibe is? Egy magyar család skóciai életébe. Ám a függöny legtöbbször mégis csak széttárul, mert a levelek írója rendkívüli érzékenységet, szerénységet és megértést mutat minden és mindenki iránt. Már csak munkájából adódóan is: magyar bevándorlóknak tolmácsol, s mivel bőséges humorral szemléli a világot, nem csak a nyomorúságukról számol be, de életük mulatságos, fordulatos történéseiről is. Oszintesége azonban sosem bántó. Mondhatni, éppen olyan tapintatos, mint a babos kendőben érkező poloskairtók...

Verzár Éva

Ára?

ISBN 978-963-89-4270-8

9 789638 942708